A. LŪKINS
T. GLADKOVS

NIKOLAJS KUZŅECOVS

SHOUT
SHARE
IT

Annotation

Mihails Lukins. Teodors Gladkovs - Nikolajs Kuzņecovs
Sērija «Ievērojamu cilvēku dzīve»

Par Nikolaja Kuzņecova dzīvi jau uzrakstīta ne viena vien grāmata, viņam veltītas lugas un kinofilmas, par viņu sacerētas dziesmas, vairākās mūsu zemes pilsētās viņam uzcelti pieminekļi, viņa vārdā nosaukts simtiem pionieru pulciņu un vienību.

Un tomēr vēl joprojām interese par leģendārā padomju izlūka dzīvi un darbu Lielā Tēvijas Kara laikā neatslābst.

Tāpēc bijušais partizānu vienības «Uzvarētāji» komandiera vietnieks izlūkošanas darbā, pieredzējušais čekists Aleksandrs Lukins un literāts Teodors Gladkovs uzskatīja par savu pienākumu uzrakstīt Nikolaja Kuzņecova biogrāfiju sērijai «Ievērojamu cilvēku dzīve».

Izsevniecība «Liesma» Rīga 1975

Gladkovs Teodors Kirila d.

Lukins Mihails Aleksandra d.

NIKOLAJS KUZŅECOVS

Redaktore V. Sakalc. Māksi, redaktors A. Klodāns. Tehn. redaktore L. Vasi|evska. Korektore A. Ābele. Nodota salikšanai 1975. g. 5. jūnijā. Parakstīta iespiešanai 1975. g. 16. oktobrī. Tipogrāfijas papīrs Nr 1, formāts 84X108/32. 7,83 fiz. iespiedi.; 13.13 nzsk. iespiedi.; 14,05 izdevn. 1. Metiens 45 000 eks. Maksā 70 kap. Izdevniecība «Liesma» Rīgā, Padomju lulv. 24. Izdevn. Nr. 22/27483-P-57. Iespiesta Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas tipogrāfijā «Ciņa» Rīga, Blaumaņa ielā 38/40. Pasūt. Nr. 20G7-Ļ.'

Ielīmes un apvāks iespiesti Rīgas Paraugtipogrāfijā Vienības gatvē 11.

А. Лукин, Т. Гладков НИКОЛАЙ КУЗНЕЦОВ »Молодая гвардия» Москва 1971

No krievu valodas tulkojusi Laura Riekstiņa Mākslinieks Arnolds Krēsliņš

© Tulkojums latviešu valodā, «Liesma», 1975

•
• Sērija «Ievērojamu cilvēku dzīve» iznāk šādi darbi:
• 1. NODAĻA
• 2. NODAĻA
• 3. NODAĻA
• 4. NODAĻA
• 5. NODAĻA
• 6. NODAĻA

- 7. NODAĻA
- 8. NODAĻA
- 9. NODAĻA
- 10. NODAĻA
- 11. NODAĻA
- 13. NODAĻA
- 14. NODAĻA
- 15. NODAĻA
- 16. NODAĻA
- 17, NODAĻA
- N. KUZŅECOVA DZĪVES UN DARBĪBAS GALVENIE DATI
- SATURS
- notes
  - 1
  - 2
  - 3
  - 4
  - 5
  - 6
  - 7

Mihails Lukins. Teodors Gladkovs - Nikolajs Kuzņecovs

Sērija «Ievērojamu cilvēku dzīve» iznāk šādi darbi:

A. GOLEMBA. GRAMŠI
P. ASTAŠENKOVS. KURČATOVS
A. ŠTEKLIJS. KAMPANELLA
J. KALNIŅŠ. ANDREJS PUMPURS
D. VEISS. RODĒNS
E. STONS. JŪRNIEKS SEGLOS
A. ALDANS-SEMJONOVS. CERSKIS
J. NIEDRE. ES BIJU. ESMU, BŪŠU DRĪZ . . .
L. BORISOVS. AR KATRIONAS KAROGU
S. CVEIGS. MAGELĀNS
2. RENUARS. RENUĀRS
K. ANDREJEVS. ŽILS VERNS
B. GRIBANOVS. HEMINGVEJS
E. HJŪZS. * BERNARDS ŠOVS
V. SAFONOVS. HUMBOLTS
A. MORUĀ. OLIMPIO JEB VIKTORA IGO DZĪVE
M. BRAGINS. KUTUZOVS
M. KOLESNIKOVA, M. KOĻESŅIKOVS. RIHARDS ZORGE
M. JANOVSKA. ROBERTS KOHS
M. MENDELSONS. MARKS TVENS
J. LAVRECKIS. ERNESTO ČE GEVARA
J. ČURĻONĪTE. ATMIŅAS PAR M. K. ČURĻONI
TEODORS-VALENSĪ. BERLIOZS
L. GROSMANS. DOSTOJEVSKIS

1. NODAĻA

Nikolajs Kuzņecovs dzimis 1911. gada 27. jūlijā (pēc jaunā stila) nelielajā Zirjankas ciemā, tagadējā Sverd-lovskas apgabala Talicas rajonā. Īstenībā Kuzņecovu trešo bērnu nokristīja par Nikanoru, bet mājinieki viņu sauca par Niķu vai Nikošu. Vārds, ko bija devis ciema pops, nezin kāpēc viņam nebija pa prātam, un viņš sāka sevi dēvēt par Nikolaju. Vēlāk, 1931. gadā, Kuzņecovs arī oficiāli apmainīja Nikanora vārdu pret Nikolaju.

Nikanora tēvs — Ivans Kuzņecovs — bija Urālus,zemnieks un atvaļināts karavīrs, enerģisks, gudrs, daudzˆpie-redzējis cilvēks. Viņš obligātā karadienestā septiņus gadus bija nodienējis nevis kaut kādā nomalē, bet gan ziemeļu galvaspilsētā — Sankt-Pēterburgā.

Gaišais prāts un lielā jlarba mīlestība ļāva Ivanam Kuzņecovam paša spēkiem iekopt turīgu vidējo saimniecību, kurā viņš ieviesa dažu labu jaunumu laukkopībā. Nerimtīgajā darbā tēvam galvenokārt palīdzēja sieva Anna.

Nikanors ģimenē auga kā trešais bērns. Par viņu vecākas bija māsas Agafja un Lidija, jaunāks — brālis Viktors.

Līdz revolūcijai Agafja iespēja pabeigt sešas klases Kamišlovas sieviešu ģimnāzijā, un tolaik tas deva tiesības strādāt lauku skolā par skolotāju. Šajā darbā Agafja nostrādāja ilgus gadus.

Viens no pirmajiem Agafjas skolniekiem bija brālis Niķa — dūšīgs puisēns pelēkām acīm. Ar māsas palīdzību viņš agri iemācījās lasīt un jau sešu gadu vecumā arī rakstīt... Kolīdz prasme lasīt bija apgūta, Niķa kļuva par aizrautīgu grāmatu mīļotāju.

Tolaik mājās grāmatu nebija daudz, taču pret tām visa ģimene izturējās ar īpašu cieņu, pat godbijību.

Grāmatas saudzēja, tās vēra vaļā svinīgi un garajos ziemas vakaros lasīja bez steigas un izjusti, tā, ka ikkatra pāršķirtā lappuse dziļi un uz ilgiem laikiem iegūla zēna atmiņā. Šādās novakarēs ne vien lasīja, bet arī stāstīja pasakas un senas leģendas. Pats tēvs, starp citu, ļoti mīlēja visu, kas saistīts ar krievu tautas karu vēsturi, sākot ar teiksmainajiem biļinu spēkavīriem un beidzot ar karavīru nostāstiem par varonīgajiem Sevastopoles aizstāvjiem.

Un nav nejaušība, kā atceras tuvinieki, ka pirmais dzejolis, ko iegaumēja Niķa Kuzņecovs, kurš jau toreiz visus pārsteidza ar neparastu atmiņu, bija «Susaņina nāve» — patriota un revolucionāra Kondratija Riļejeva varoņdziesma.

Un nav brīnums, ka gan «Susaņina nāvi», gan «Boro-dinu» jau trīsdesmit gadu vecais Nikolajs Kuzņecovs ne reizi vien deklamēja dziļā hitleriešu aizmugurē saviem cīņu biedriem pie partizānu ugunskura ...

. . . Urālos padomju vara pēc Oktobra nepastāvēja ilgi. Kontrrevolūcijai izdevās uz laiku apspiest vēl nenostiprinājušās strādnieku, zemnieku un kareivju deputātu padomes. Pirmo triecienu revolucionārajai tautai no aizmugures deva atamans Dutovs, pēc tam sekoja baltčehu dumpis, bet 1918. gada novembrī Urālos un Sibīrijā nodibinājās cara admirāļa Kolčaka asiņainā diktatūra.

Zemnieki visā pilnībā iepazina, ko nozīmē baltais terors ...

Netālu no Zirjankas atrodas Balairas ciems. Daudzi no zirjanciešiem un balairiešiem bija tuvāki vai tālāki radinieki. 1918. gada vasarā šeit iebruka kazaku soda vienība. Plūda bērnu un sieviešu asaras, kad no mājām izveda ciema aktīvistus un padomju varas līdzjutējus, kurus bija uzrādījuši vietējie budži. Sešus turpat pie mājām zvēriski sakapāja zobeniem.. . Starp nogalinātajiem bija arī Kuzņecova radinieks Josifs Derjabins, tēvocis Osja. Revolūcijas upurus apbedīja brāļu kapā, un šīs bēres visu mūžu atcerējās satriektais Niķa, kuram tolaik bija palikuši tikai septiņi gadi.

Omskas valdītāja vara nebija ilga. Jau pēc gada Sarkanās Armijas triecieni lika baltgvardu karaspēkam neapturami velties uz austrumiem.

Uz laiku sagrābtajā apvidū kolčakieši rīkojās ne vien ar uguni un zobenu, bet arī izmantoja viltību un provo-

kācijas. Mēnešiem ilgi dienu dienā viņi uzkurināja pilsētu un ciemu iedzīvotājos bailes par izdomātām «boļševiku un komisāru zvērībām». Cilvēkiem, kas pilsoņkara virpulī bija zaudējuši orientāciju, viņi iegalvoja, ka sarkanie varmācīgi atņem zemi un lopus, nogalina, laupa un posta. Šīs nejēdzīgās un melīgās valodas sēja ļaudīs nomācošas bailes un gruzdošu nemieru. Un, kaut gan darba zemniecībai Kolčaka valdīšanas laikā klājās grūti, taču varas maiņa biedēja tieši tāpēc, ka izmocītie cilvēki vairs negaidīja nekā laba ne no kādām pārmaiņām, ne no kādas varas, un ko gan viņi vispār tolaik varēja zināt par boļševikiem?

Starp tādiem cilvēkiem, kas bezcerīgi raudzījās uz pārmaiņām, diemžēl bija arī Ivans Kuzņecovs. Viņa bērni, Lidija un Viktors, pēc daudziem gadiem atcerējās:

«Zemkopis Ivans Kuzņecovs neizprata sarežģītos politiskos apstākļus. Allaž būdams uzticīgs zemnieku paradumam — lieku reizi pārdomāt, visu apsvērt un tikai tad rīkoties, — šoreiz viņš atkāpās no savas ieražas. Pārāk liels smagums bija uzkrauts uz svaru kausa — baltgvardu propaganda, aizspriedumi un nomales atpalicība...

Bēgļu plūsmā, kas devās uz austrumiem, ieraudzījis trīs pazīstamu zemnieku pajūgus no kaimiņu ciema, mūsu tēvs savāca savu mantību un devās Tjumeņas virzienā ... [1]

«Pilsoņa akadēmijas» kurss, kā vēlāk mēdza teikt pats tēvs, viņam beidzās pēkšņi. Kolčakieši, sarkano daļu trenkti, atklāti sāka aplaupīt

vietējos iedzīvotājus. Kuz-ņecovi nolēma apmesties kādā nelielā dzelzceļa stacija. Bet, kamēr tēvs gudroja, kā nokļūt atpakaļ mājās, kolčakieši atņēma viņam zirgus. Ģimenes galva devās meklēt darbu. Stacijā viņš nejauši sapazinās ar dzelzceļnieku Ņevoļinu. Uzzinājis, kādi ceļi šurp atveduši zemkopi, strādnieks boļševiks pavilka viņu uz zoba par neapdomāto rīcību. «Spried nu pats,» Ņevoļins teica, «vai tavas tulznainās rokas var stāvēt blakus baltajām kungu rociņām? Vai tev ir pa ceļam ar tiem, kas gadsimtiem ilgi sēdējuši uz darbaļaužu kakla, bet tagad bēg no tautas naida?»

Nav pa ceļam. Tagad to stingri zināja zemnieks Ivans Kuzņecovs, kurš bēgļu gaitās pietiekami daudz bija pieredzējis kolčakiešu bandu patvarību.

Kad ieradās 5. armijas karaspēks, īvans Kuzņecovs brīvprātīgi iestājās sarkano cīnītāju rindās, piedalījās kaujās pret kolčakiešiem, aizgāja līdz Krasnojarskai, smagi saslima ar tīfu, atlaba un 1920. gada martā, kad viņam palika 45 gadi, demobilizējās.»

... Niķa Kuzņecovs sāka mācīties 1918. gadā — dzimtajā Zirjankā, vēlāk pārgāja uz Balairas skolu. Ik dienu — gan lietavās, gan salā — mēroja krietnu desmitu kilometru turp un atpakaļ.

Viņš mācījās labi; un raksturīgi: abu skolu skolotāji pat pēc daudziem gadiem visi kā viens stāstīja par Kuz-ņecova apbrīnojamo atmiņu. Vienā vakarā viņš bez kādām pūlēm spējis iemācīties no galvas gandrīz tikpat daudz dzejoļu, cik varējis izlasīt.

Nemanot pienāca arī pirmā šķiršanās no tēva mājām. 1924. gada rudenī Niķa brauc uz Talicu, nelielu pilsētiņu upītes krastā, kurai ļoti «urālisks» nosaukums — Pišma. Trīspadsmit gadu vecais zēns par nelielu maksu un ar savu uzturu apmetas šeit kādā privātā dzīvoklī. Talicā ir septiņgadīgā skola, un kā Kuzņecova iepriekšējiem skolotājiem, tā arī viņa vecākiem jau sen bija skaidrs — puisim jāmācās tālāk.

Kaut arī Talica nav liela, tā tomēr ir pilsēta, ne tuvu nav salīdzināma ar Zirjanku. Varētu likties, ka no nomaļā ciema atnākušais zēns pazudīs jaunajā skolā, bez miņas izkusīs vairāk attīstīto un sprigano biedru pulkā. Jauniņais ļoti ātri, turklāt bez piespiešanās, bez kādas īpašas cenšanās, kas viņa vecumā ir pilnīgi attaisnojama, kļuva klasē par ievērojamāko personu.

Nopelniem bagātā skolotāja Anna Sņegirjova, kas tajos gados bija Talicas skolas direktore, jau tolaik ierakstīja savā darba dienasgrāmatā:

«Jauniņais ir disciplinēts zēns, ar lielām dotībām, labi sagatavots mācībām. Kaut arī pēc rakstura dzīvs, — apbrīnojami uzmanīgs.»

Un vēl viena Kuzņecova skolotāja — matemātiķa Vasi-lija Uglova atmiņas:

«Kuzņecovs vienmēr bija kārtīgs, iekšēji organizēts. Ziemā viņš

staigāja puskažociņā, ko apjoza siksna ar sprādzi. Galvā nēsāja baltu jērādas cepuri, uzlicis to nedaudz uz vienas auss. Klasē viņš vienmēr bija disciplinēts... Man likās, viņš nāk no kadru virsnieku ģimenes. Par to liecināja viņa stāja. Kārtīgums vienmēr un visur — tā bija Nikas Kuzņecova tipiska īpašība. Tāds viņš palicis manā atmiņā.»

Cilvēki, kuri labi pazina Kuzņecovu — izlūku un kopā ar viņu darbojās ienaidnieka aizmugurē, stāstīja par viņa lieliskajām spējām lingvistikā, prasmi zibenīgi iejusties jaunā lomā, pievilcību, attapību, vīrišķību un it īpaši uzsvēra viņam raksturīgo ārkārtīgi izteikto iekšējo organizētību un savaldību.

Tajos laikos katrā ciemā vēl nebija radio, teātru trupas uz Aizurāliem vēl nemēdza viesizrādēs braukt, arī laikraksti un jo īpaši žurnāli te pienāca ar novēlošanos un ne jau katrā mājā. Tāpēc skola un viss, kas ar to saistīts, bija skolēnu dzīves dabisks centrs. Un tie pieticīgie pulciņi, kas toreiz nodibinājās skolā, — literatūras, dramatiskais, mūzikas pulciņš, — būtībā bija savdabīgi logi no lauku nomales uz lielo pasauli. Kā ūdens pilē atspoguļojas okeāns, tā arī šajos pulciņos atspoguļojās neaptverami plašās Padomju zemes straujā, darba rosmē mutuļojošā dzīve.

Šeit puiši un meitenes ar jauniešiem piemītošu dedzību un tiešumu apsprieda lielus un mazus notikumus, kas satrauca republiku, kaismīgi un nesamierināmi strīdējās par pasaules revolūcijas tālāko attīstību, izteica brīžiem pārāk kategoriskus, taču Vienmēr patiesus ārējo un iekšējo notikumu vērtējumus.

Un mācījās mīlēt mākslu — divdesmito gadu kaismīgo, revolucionāro mākslu. Vesels notikums visā apkaimē bija slavenās Treņova lugas «Ļubova Jarovaja» atsevišķu ainu iestudējums. Protams, visi pulciņa dalībnieki alktin alka tēlot «savējo» — varonīgo sarkano lomas, tāpēc viņus ārkārtīgi pārsteidza septītās klases audzēknis Kuzņe-covs — viņš pats pieteicās tēlot... ienaidnieku, nežēlīgu, gudru un cinisku baltgvardu virsnieku. Un notēloja. Turklāt tā, ka šīs skolas izrādes dalībnieki un skatītāji, kas nodzīvojuši līdz mūsu dienām, vēl tagad atceras viņu šajā grūtajā lomā, kura ne visai piemērota pusaudzim, īpaši lauku zēnam. Ķerties pie visgrūtākā uz visiem laikiem kļuva par vienu no galvenajām Kuzņecova rakstura īpašībām.

Skolas pulciņā Kuzņecovs iemācījās arī spēlēt harmonikas.

Bez šaubām, tieši šajos gados pirmoreiz izpaudās viņa izcilās lingvistiskās dotības.

Ir zināms, kāda nozīme ir pirmajam skolotājam, kaut vai tāpēc, ka tieši no viņa ir atkarīgs, vai skolēnu aizraus mācību priekšmets vai arī viņš visu mūžu to pacietīs kā zobu sāpes.

Šajā ziņā Kuzņecovam laimējās — Ņina Avtokratova lieliski prata vācu valodu (starp citu, tikpat labi arī franču valodu) — viņa bija

ieguvusi izglītību Šveicē. Tā kā Kuzņecova aizraušanās ar vācu valodu ir diezgan plaši zināms fakts, var domāt, ka viņa pirmā skolotāja ar savu uzdevumu tikusi galā labi.

Neaprobežojies ar nodarbībām klasē, Kuzņecovs visu brīvo laiku veltīja draudzībai ar darbmācības pasniedzēju, — daudzos viņa biedros tas radīja neizpratni. Taču izskaidrojums ir vienkāršs: šis skolotājs bija kādreizējais vācu karagūsteknis, kas apmeties Urālu novadā. Ar viņu Niķa vingrinājās sarunvalodā, apgūdams dzīvās runas frāzes un izteicienus. Kuzņecova trešais skolotājs bija vietējais aptiekārs, arī bijušais karagūsteknis, taču nevis vācietis, bet gan austrietis.

Visai zīmīga, pusaudžiem ne pārāk bieži piemītoša rakstura īpašība: ja kaut kam ķeries klāt, neapmierinies ar to, kas tev dots it kā pats no sevis, bet gan aktīvi meklē iespējas pilnveidoties.

Šķiet, ne jau Kuzņecovs vienīgais saņēma no Avto-kratovas labas atzīmes, bet tikai viņš saprata, ka grēks ir laist tādu izdevību garām — runāt vāciski ar cilvēkiem, varbūt ne tik izglītotiem kā skolotāja, bet kuriem tomēr tā ir dzimtā valoda. Un, sapratis to, nākamajā ' dienā neaizmirsa, labo nodomu neatlika uz pēcdienām — tūdaļ ņēmās to izpildīt.

1926. gada 23. jūnijā Kuzņecovs saņēma atestātu par septiņgadīgās skolas beigšanu. Ģimenes apspriedē vienprātīgi nolēma — jāmācās tālāk. Bet kur? Izvēle nebija liela, tā aprobežojās ar vidējām speciālajām mācību iestādēm, kuras bija tuvākajā apkaimē, — protams, Urā-los un Sibīrijā. Pēc ilgas spriešanas palika pie Tjumeņas lauksaimniecības tehnikuma agronomijas nodaļas. Un Kuzņecovs aizbrauca uz Tjumeņu. Taču mācīties viņam tur iznāca tikai vienu gadu: jauno vietu pamest un atgriezties mājās lika pirmās lielās bēdas — ar ātro diloni pēkšņi bija nomiris tēvs.

Sešpadsmit gadu vecais jauneklis tagad kļuva ģimenē par vecāko vīrieti — ar visiem no tā izrietošajiem pienākumiem un atbildību. Tjumeņa bija pārāk tālu no dzimtajām mājām, un Niķa atkal atgriežas Talicā, iestājas mežsaimniecības tehnikumā.

Kuzņecova pleciem uzgūla liela, vecumam neatbilstoša nasta. Mācīties tehnikumā nebija viegli. Ne tikai tīrās «meža» un mežtehniskās disciplīnas — šeit bija jāmācās topogrāfija, ģeodēzija, topogrāfiskā rasēšana, orientēšanās apvidū, medniecība. Pats par sevi saprotams, ka nākamajam mežzinim bija jāprot lieliski slēpot, labi šaut.

Šai laikā Kuzņecovs jau bija komjaunietis (komjaunatnē viņš iestājās Tjumeņā), bet šūniņā darba allaž bija papilnam. Viņu ievēlēja par tehnikuma arodbiedrības komitejas priekšsēdētāju. Bez tam vēl diennakts dežūras meteoroloģiskajā stacijā un nogurdinošas, stundām iļgas apgaitas mežaudzētavā, nodarbības sporta klubā «Ērglēns»,

esperanto valodas pulciņā, piedalīšanās mākslinieciskajā pašdarbībā, izlasīto grāmatu apspriešana kopā ar biedriem, vienreizēji komjaunatnes uzdevumi — visu jau nevar uzskaitīt.

Tam bija vajadzīgs laiks un enerģija. Ļoti nedaudzi, tikai vistuvākie draugi zināja, kā Kuzņecovs atrod iespēju regulāri palīdzēt mājiniekiem saimniecībā.

Niķa joprojām daudz un aizrautīgi lasa. Viņa literārās intereses jau pilnīgi izkristalizējušās — viņš mīl M. Gor-kiju, mīl darbus, kuru varoņi patriotisma mudināti spēj veikt varoņdarbus, upurēt sevi. Kuzņecovs lasa visu, ko var dabūt, it īpaši par dzimtenes un pasaules vēstures izcilajiem cilvēkiem. Kuzņecova tehnikuma kursa biedrs

N. Krutinskis atceras: Nikolajam patika biogrāfiskās grāmatas. Vēlāk — Urālu mašīnbūves rūpnīcā — viņa bibliotēkā bija pirmās grāmatas no jaunās sērijas «Ievērojamu cilvēku dzīve». Viņu interesē ne tik daudz varoņu biogrāfijas fakti, cik galvenais — kas nosaka varoņu rīcību, kas deva viņiem neizmērojamos dvēseles spēkus.

Aizraušanās ar valodu neapsīka un darbu un rūpju virpulī netika pamesta novārtā: gandrīz ik dienu Kuzņecovs atlicina brītiņu, lai vāciski parunātu ar mežsargu Gunaldu, arī bijušo karagūstekni.

Tolaik brieda lieli notikumi. Mūsu zemē iestājās lielā lūzuma gads. Notika vienlaidu kolektivizācija, visur dibināja lauksaimniecības arteļus. Tas nebija viegls darbs —

li

par spīti budžu aģitācijai, pārliecināt darba zemniekus par kolhozu iekārtas priekšrocībām. Komunistiskās partijas vadībā lielu organizatorisko un propagandas darbu uz laukiem veica arī komjaunatne.

Urālu ciemu kolektivizācijā aktīvi piedalījās arī komjaunietis Nikolajs Kuzņecovs.

«Nikolajs Kuzņecovs mācījās vecākajā kursā,» vēlāk atcerējās viņa tehnikuma biedrs V. Kaļsins. «Rajona izpildu komitejas uzdevumā mēs abi Zirjankā strādājām zemes ierīcības darbos. Pēc Kuzņecova lūguma noorganizējām ciemā sapulci. Komjaunietis aicināja zir-janciešus sargāt mežu no ugunsgrēka un nesaudzīgas izciršanas. Pēc tam aizsākās saruna par kolhoziem. Cik lieliski viņš prata runāt! Tēlaini, visiem saprotami. Viņš labi zināja, kāds gars valda ikvienā zemnieka sētā, zināja, cik desetīnu zemes un cik lopu ir vienam vai otram saimniekam. Sapulces beigās pat veci vīri, kas šaubījās par kolhozu dzīvotspēju, piekrītoši māja ar galvu, kad Kuzņecovs teica: «Sīkajām saimniecībām mūždien būs jākaujas ar trūkumu.»»

Kuzņecovs centās pārliecināt ne tikai dzimtā ciema zemniekus, viņš 1929. gada maijā panāca, ka arī viņa ģimene iestājās vienā no vecākajām Urālu komūnām «Sarkanais arājs». Tajā pašā pavasarī Nikolajs pirmo reizi praksē izmantoja zināšanas, kuras bija ieguvis,

trīs gadus mācoties Tjumeņas un Talicas tehnikumā, — viņš palīdzēja kolhozniekiem sastādīt pareizu un pamatotu sējumu platību plānu. Tā bija liela palīdzība, jo zemnieki, pieraduši pie šaurajiem individuālajiem zemes gabaliem, sākumā jutās nedroši lielajos tīrumos ar uzartajām ežām.

Un pēkšņi smags, ļauns, nepelnīts trieciens...

Kuzņecova aktivitāte, viņa principialitāte un prasīgums nebija pa prātam dažiem viņa tehnikuma biedriem. Ciešā mezglā savilkās aizskarta patmīlība un skaudība. Tā bija īsta sazvērestība, kur tika likts lietā viss zemisko līdzekļu arsenāls, sākot ar protokolu tendenciozu sagrozīšanu (kā vēlāk noskaidrojās, vairākums šūniņas biroja locekļu, kas labi pazina Kuzņecovu, nepiedalījās viņa nelabvēļu steigšus sasauktajā sapulcē) un beidzot ar nekaunīgiem apmelojumiem. Kuzņecovam pārmeta, ka viņš cēlies no budžu ģimenes, ka draudzējas ar «šaubīgiem elementiem» un vēl diezin ko. Viņa tēvu, kas patiešām kādreiz

bija kļūdījies, taču izpircis savu vainu, vēlāk godīgi dienot Sarkanajā Armijā, iztēloja par... baltgvardu virsnieku.

Visu «apsūdzības» punktu absurdums bija acīm redzams, bet tādēļ jau pastāv demagoģija, lai baltu padarītu par melnu, bet melnu — par baltu.

Nikolajs Kuzņecovs bija stiprs cilvēks, ar tīru sirdsapziņu, gatavs izturēt jebkuru pārbaudījumu, tikai ne nelietību. Viņš pirmo un pēdējo reizi mūžā dusmās aiz-svilās. Tieši to no viņa bija gaidījuši provokatori. Kuz-ņecovu izslēdza no komjaunatnes, bet pēc tam, protams, arī no tehnikuma.

Bija vajadzīgs milzīgs gribasspēks, lai izturētu, lai nekristu izmisumā, nesāktu turēt ļaunu prātu, nezaudētu ticību cilvēkiem un taisnīgumam.

Nikolajs Kuzņecovs izturēja. Tam pierādījums ir visa viņa turpmākā dzīve.

Nikolajs aizbrauca no Talicas un pārcēlās uz Kudim-karas pilsētu Komi-Permiešu apvidū. Šeit viņš sāka strādāt apvidus zemes pārvaldē par mežierīcības taksatora palīgu.

Tā beidzās Nikolaja Kuzņecova jaunība.

2. NODAĻA

•

Kudimkarā pavadītie gadi Kuzņecova dzīvē izvērtās par laimīgiem gadiem. Šeit viņš atrada interesantu darbu, kas pilnībā aizrāva viņu, jaunus draugus, beidzot, atguva dvēseles līdzsvaru, kuru gandrīz bija zaudējis pēdējos menešos_ Talica, — pēc apelācijas VĻKJS Centrālajā Komitejā visas «apsūdzības» pret Kuzņecovu atsauca un viņu no jauna uzņēma komjaunatnē.

Komi-Permiešu apvidū, tāpat kā visās attālajās, nomaļajās vietas, toreiz trūka izglītotu, turklāt arī politiski pietiekami sagatavotu darbinieku un no ikviena cilvēka prasīja, lai viņš darbam atdotu visus savus spēkus, spējas un enerģiju, nemaz jau nerunājot par zināšanām.

Arī Nikolajam visādu darbu bija gana — papildus savam pamatdarbam viņš izpildkomitejas uzdevumā nemitīgi piedalījās dažādu lauksaimniecības kampaņu un

kolektivizācijas pasākumu organizēšanā. Četru gadu laikā viņi izbraukāja un izstaigāja ne vien Kudimkaras apkaimi, bet arī visu Komi-Permiešu apvidu, pat visnomaļākos nostūrus.

Stāsta, ka Nikolajs tolaik bijis stalts, kalsnējs puisis, valkājis komjauniešu trieciennieka tērpu ar portupeju, un tas viņam labi piestāvējis — un visā Kudimkarā vienīgo balto papahu. Viņš allaž bijis dzīvespriecīgs, ar apbrīnojami līdzsvarotu raksturu. Atšķirībā no daudziem tāda paša vecuma jauniešiem viņš jau toreiz pratis stingri iedalīt savu laiku. Katrā ziņā biedri, kas pastāvīgi tikās ar Nikolaju darbā, politmācību pulciņa nodarbībās, pašdarbībā, sapulcēs, slēpošanas un šaušanas sacensībās, pat nenojauta, ka viņš turklāt vēl gatavojas stāties institūtā, jo stingri bija nolēmis mainīt specialitāti un kļūt par inženieri konstruktoru, un arī mācās valodas.

Jā gan, tieši valodas, nevis valodu, jo bez vācu valodas viņš bija sācis mācīties arī grūto komiešu valodu, tāpēc ka saprata: nevar sekmīgi strādāt ar iedzīvotājiem, ja neprot viņu dzimto valodu, nezina viņu kultūru.

Kudimkarā Nikolajs iepazinās ar komieti Andreju Kilo-sovu, kas vēlāk Sverdlovskā kļuva par slavenu vijoļmeis-taru. Kā atceras Kilosovs, Nikolajs tik labi pratis komiešu valodu, ka sākumā viņš visā nopietnībā noturējis Kuzņe-covu par komieti.

Kuzņecova aktīvā piedalīšanās cīņā ar budžiem un lauku kolektivizācijas pasākumos tik tikko nemaksāja viņam dzīvību: reiz naktī kādā nomaļā pilsētas stūrī viņam uzbruka grupa budžu dēliņu. Toreiz Nikolajam dzīvību izglāba vecs imperiālistiskā kara laika revolveris, kas viņam nesen bija iedots braucienam uz attālu rajonu pēc krietni lielas valsts naudas summas. Bandīti, pārliecināti, ka

nesastaps nopietnu pretošanos, sadūrās ne tikai ar drosmīgu, bet arī ar apbruņotu cilvēku.

Kad Nikolajs no jauna bija uzņemts komjaunatnē, viņš pabeidza arī tehnikumu — administrācija saprata, ka notikusi liela kļūda, un labprāt palīdzēja viņam. Galu galā vajadzīgo diplomu Kuzņecovs saņēma. Tomēr dokuments par vidējās speciālās mācību iestādes beigšanu Nikolaju Kuzņecovu vairs neapmierināja.

1932. gada vasarā Nikolajs Kuzņecovs atvaļinājuma laikā aizbrauc uz Sverdlovsku un sekmīgi nokārto iestājeksāmenus Industriālā institūta neklātienes nodaļā.

Tajā laikā uz pastāvīgu dzīvi Urālu galvaspilsētā pārceļas visa Kuzņecovu ģimene. Pēc diviem gadiem uz Sverdlovsku dodas arī Nikolajs, lai būtu tuvāk ģimenei un mācību vietai. Viņš strādā par statistiķi Sverdlovskas mežsaimniecības trestā.

Taču Nikolaja māte Anna Kuzņecova vairs neredzēja savu vecāko dēlu: viņa nomira tikpat pēkšņi un ātri kā tēvs.

Nikolajs Kuzņecovs nostrādā vēl vienu gadu, tas ir pēdējais, vecajā mežsaimnieka specialitātē. Tad no neklātienes pāriet uz vakara nodaļu un iestājas darbā izdaudzinātajā «rūpnīcu rūpnīcā» — Urālu mašīnbūves rūpnīcā, pašā industriālo Urālu centrā.

Nikolaju norīko konstruktoru nodaļā par rasējumu sadalītāju. Viņa pienākums — sekot, lai neskaitāmos rasējumus saņemtu visi milzīgās rūpnīcas cehi.

Par šo Kuzņecova dzīves posmu saglabājies ļoti nedaudz dokumentu, tāpēc ir vērts pieminēt kaut vai vienu no tiem — darba vietas raksturojumu: «Biedrs N. Kuzņecovs tika pieņemts darbā par rasējumu sadalītāju konstruktoru nodaļas TKB (tehniskās kontroles birojā). Pārbaudes laikā no 1935. gada 5. maija līdz 5. jūnijam jau kopš pirmajām dienām viņš parādīja sevi kā labu darbinieku un pārbaudes laika beigās bija lieliski apguvis savus pienākumus. Par dajbu interesējas, cenšas to pilnveidot. Lai cehi nepārtraukti tiktu apgādāti ar rasējumiem, b. Kuzņecovs strādā, nežēlodams spēku, un gatavs ierasties darbā, tiklīdz rodas nepieciešamība. Piedalās sabiedriskajā darbā.»

Nikolajam Kuzņecovam Urālu mašīnbūves rūpnīca kļuva par nozīmīgu skolu ne tikai ražošanā, bet arī dzīvē.

Šeit Nikolajam bija praktiski neierobežotas iespējas papildināt vācu valodas zināšanas. Tajos gados Urālu mašīnbūves rūpnīcā, tāpat kā citos mūsu zemes uzņēmumos, strādāja daudz ārzemju inženieru un meistaru, it sevišķi vāciešu, tāpēc ka savējo, pašmāju speciālistu mums vēl trūka.

Tie bija dažādi cilvēki, daļa no viņiem bija atbraukuši uz Padomju Savienību tikai tālab, lai sapelnītu vairāk naudas (viņiem maksāja valūtā), citi patiesi centās palīdzēt ar savām zināšanām Padomju

zemei sociālisma celtniecībā.

Kuzņecovs bija pievilcīgs, sabiedrisks cilvēks, ātri prata atrast kopēju valodu ar dažādiem cilvēkiem un drīz vien iepazinās ar vairākiem šādiem speciālistiem. Viņš tikās ar viņiem gan darbā, gan ārpus darba laika, runāja vāciski par dažnedažādiem tematiem, ņēma lasīt grāmatas.

Inženieri, ar kuriem viņš iepazinās, bija dzimuši dažādās Vācijas malās; tādējādi Nikolajs sāka apgūt ne vairs vispār vācu valodu, bet gan tās daudzos dialektus. Tas viņam ārkārtīgi palīdzēja vēlāk izlūka gaitās, kad, ik dienu apgrozīdamies hitleriešu virsnieku vidū, viņš atkarībā no apstākļiem uzdevās par dzimušu vienā vai otrā Vācijas novadā. Ne velti pats Austrumprūsijas gauleiters Erihs Kohs pēc pusstundu ilgas sarunas ar Nikolaju Kuz-ņecovu ne tikai neko nenojauta, bet bez mazākās šaubīšanās atzina viņu par savu novadnieku — prūsi.

Inženieris N. Baranovs atceras: «1935. gada vasarā Nikolajs Kuzņecovs kādu laiku dzīvoja pie manis Stahanoviešu ielā 10. Man atmiņā iespiedusies tā neatlaidīgā uzcītība, ar kādu viņš mācījās vācu sarunvalodu. Pieceļos no rīta agri, ap pulksten pieciem, bet viņa jau nav. Tātad sēž skvēriņā pie mājas un studē vārdnīcu ...

Kad es . . . vaicāju, kādēļ viņš tik pamatīgi mācās svešvalodu, kāpēc viņam tā vajadzīga, Nikolajs atbildēja: «Mūsdienās izglītotam cilvēkam nepietiek tikai ar to vien, ka viņš prot savu dzimto valodu, zina savas tautas tikumus un ieražas. Prast divas valodas nozīmē nodzīvot divas dzīves.»»

Ar vācu inženieriem Kuzņecovs ne tikai runāja par dažādiem jautājumiem, viņš centās apgūt arī viņu speciālās zināšanas un pieredzi, ņēma no viņiem lasīšanai ne tikai beletristiku, bet arī tehnisko literatūru.

Nebūtu pareizi domāt, ka saspringtais darbs rūpnīcā, studijas, valodu mācīšanās, sabiedriskie pienākumi ietekmēja Kuzņecova raksturu, lika viņam dzīvot kā mūkam vientuļniekam. Nebūt ne. Dzīvodams Sverdlovskā, Kuzņecovs bija kaislīgs teātru apmeklētājs, nelaida garām nevienu pirmizrādi, nevienu ievērojamu vieskoncertu, organizēja jautrus izbraukumus zaļumos; viņš joprojām aizrautīgi slēpo un piedalās šaušanas treniņos, lieliski zina no galvas Gorkija «Pasakas par Itāliju» un fragmentus no «Annas Kareņinas».

Daudziem — gan tuviniekiem, gan draugiem — nepatika Nikolaja sakari ar ārzemniekiem.

Sens paziņa no Kudimkaras laikiem Andrejs Kilosovs reiz bez aplinkiem vaicāja Kuzņecovam [1]:

— Kāpēc tu pinies ar ārzemniekiem? Tu taču redzi, tagad laiki nemierīgi. Tev vajag pārtraukt šo draudzēšanos.

— Neuztraucies, Andriko, — Nikolajs mierīgi atbildēja. — Es

esmu patriots, bet patriotiem dubļi nepielips.

Reiz Kuzņecova tiešais priekšnieks satraukti viņam vaicāja:

— Kāpēc jūs tik bieži tiekaties ar speciālistiem? Vai neesat uzķēries uz viņu āķa? Pielūkojiet, tas var slikti beigties! ...

— Neraizējieties, — Nikolajs atbildēja. — Ne velti man galva ir uz pleciem. Es tikai praktizējos. Mūsu attiecības ar Vāciju nav visai patīkamas. Varbūt nāksies karot ar fašistiem. Vācu valodas zināšanas noderēs. Es neesmu vecs, un karot man vajadzēs.

Nikolaja zināšanas un spējas tika pienācīgi novērtētas: no 1938. gada Kuzņecovs sāk pildīt īpašus uzdevumus valsts drošības garantēšanā.

3. NODAĻA

Veco laikrakstu komplektu 1941. gada 22. jūnija numuros rodama visparastākā miera laiku informācija par mūsu zemes dzīvi. Laikrakstus salika un iespieda naktī, tos saņēma kioskos un izpārdeva agri no rīta, kad visa rietumu robeža jau liesmoja kara ugunīs un uz Kijevu, Minsku, Sevastopoli krita pirmās bumbas. Maskavieši par karu uzzināja tikai dienas vidū no valdības speciālziņo-juma pa radio.

Nikolajs Kuzņecovs šajā skarbajā laikā pārdzīvoja tās pašas jūtas, ko visi padomju cilvēki: niknumu un naidu pret nodevīgajiem iebrucējiem, kas tīko laupīt brīvību un patstāvību pasaulē pirmajai sociālistiskajai valstij.

Taču pārsteigts Nikolajs nebija. Viņš pārāk labi pazina hitlerisko Vāciju. Tāpēc saprata, ka karš ir neizbēgams. Briesmīgs. Asiņains. Kāda vēsturē vēl nav bijis. Un zināja, kāda vieta jāieņem viņam pašam cīņā pret fašismu.

Nikolaja Kuzņecova pirmais mēģinājums nokļūt frontē bezmaz bija veiksmīgs. Kā sportistu izpletņlēcēju, kas prot rīkoties ar ieročiem, kā labu slēpotāju, kas turklāt zina vācu valodu, viņu ieskaitīja gaisa desanta vienībā. Līdz frontei bija palicis pavisam nedaudz — vajadzēja pagaidīt, kamēr saformēs apakšvienību.

Lēkt ar izpletni— un daudzreiz — Kuzņecovam nācās tolaik bieži, bet par desantnieku viņš nekļuva un ienaidnieka aizmugurē ar izpletni nolaidās tikai vienreiz, turklāt daudz vēlāk, — bija apritējis jau vairāk nekā gads.

Rīkojumu, ar kuru viens priekšnieks pasteidzās ieskaitīt Kuzņecovu desantniekos, bez kādām ierunām atcēla otrs, daudz augstāks un — galvenais — tālredzīgāks priekšnieks, kurš izlēma, ka cilvēku ar tik labām vācu valodas zināšanām izmantot parastā izpletņlēcēju desanta apakšvienībā gluži vienkārši nav lietderīgi.

Tādējādi Kuzņecova uzvārdu no izpletņlēcēju desanta karaspēka personālsastāva sarakstiem izsvītroja un ierakstīja pavisam citā sarakstā, kur uzvārdu bija krietni mazāk. No šī īpašā saraksta cilvēkus uz fronti nesūtīja. Viņus nogādāja pāri frontei. Un ne jau kopā ar apakšvienību, bet gan pa vienam, atsevišķos gadījumos — nelielās grupās.

Šo cilvēku spējas, viņu zināšanas un pieredze ļāva viņus izmantot sarežģītā un visai specifiskā darbā.

Pēc 1941. gada 22. jūnija Dzimtenei tankisti, lidotāji un citi kara speciālisti bija vajadzīgi tāpat kā izlūki. Tomēr iemācīt cilvēkam vadīt tanku vai lidmašīnu ir vieglāk nekā padarīt viņu par savu karavīru ienaidnieku vidū.

Pagāja gandrīz gads... Gari, mokošu gaidu pilni mēneši

bezdarbībā (kaut arī ne dīkdienībā). Iesniegums pēc iesnieguma — un ik reizi atteikums. Nikolajs stundām klaiņoja pa pilsētu un kaunējās par savu jaunību un veselību — viņa vecuma vīriešus tolaik galvaspilsētā varēja sastapt tikai karavīra formas tērpā vai staigājam ar kruķiem. Nikolajs reiz pieķēra sevi pie domām, ka baidās tramvajā apsēsties brīvā vietā, lai izvairītos no visu pasažieru pārmetošajiem vai pat nicinošajiem skatieniem.

Jau karoja jaunākais brālis Viktors, bet viņš, vecākais, vēl arvien slīpēja Maskavas ielu asfaltu.

Maskava... Kas ir bijis galvaspilsētā pirmajā kara rudenī, nekad neaizmirsīs tās neparasto, skarbo izskatu: ar

papīra strēmelēm krusteniski aizlīmēti dzīvokļu logi, ar smilšu maisiem aizkrautas veikalu vitrīnas, sudraboti blāvi aerostati naksnīgajās debesīs, uz namu sienām baltas bultas ar uzrakstu: «Patvertne», sačetroti zenītložme-tēji uz jumtiem.

Gandrīz ik nakti sirdi plosoši kauca gaisa trauksmes sirēnas, tumsu caururba nežēlīgi mirguļojošie prožektoru stari, nikni un neapklusināmi gaisu šķēla zenītlielgabalu šāviņi, pār ielām gāzās smagu, atskabargainu tērauda šķembu straumes. Katru rītu visu pilsētas māju bēniņos sētnieces pielēja mucas līdz malām pilnas ar ūdeni. Pirms sētniecēm nedaudzie pilsētā palikušie puišeļi (viņiem nekur nebija jāsteidzas — skolas toziem nedarbojās) izlasīja no mucu dibeniem vācu degbumbu spīdošos, melnos stabilizatorus un apdegušos korpusus. Vecākie zēni uzlidojumu laikā tos bija apdzēsuši.

Un tomēr Maskava dzīvoja un strādāja par spīti uzlidojumiem, pārtikas trūkumam, par spīti tam, ka ienaidnieks atradās tikai kādus simt kilometrus no pilsētas. Katru rītu pārpildītie tramvaji un autobusi veda tūkstošiem maskaviešu uz fabrikām un rūpnīcām, uz skolu telpām, kas bija pārvērstas par hospitāļu palātām, katru rītu pār ievainotajiem noliecās ārsti, katru rītu neapbūvētajos laukumos vakarējie devītās klases skolēni mācījās apieties ar trīslīniju šauteni un rāpoja, pieplakuši pie zemes. Un tāpat kā pirms kara pildījās teātru un koncertu zāles, kinoteātros rādīja «Kara hroniku» un pirmskara komēdiju «Četru sirdis».

Nikolajs Kuzņecovs dzīvoja tādu pašu dzīvi kā visa pilsēta un... joprojām sūtīja iesniegumu pēc iesnieguma visu rangu un pakāpju priekšniekiem. Minēsim kaut vai pēdējo:

«... Es, tāpat kā ikviens padomju cilvēks, brīdī, kad izšķiras jautājums par mūsu valsts pastāvēšanu un mums pašiem, degu nepacietībā kaut ko darīt savas Dzimtenes labā. Bezgalīgā gaidīšana (gandrīz gadu!), turklāt apziņa, ka es, protams, varu un spēju darīt kaut ko būtisku savas Dzimtenes labā, briesmīgi nomāc mani. Esmu krievs, un man ir tiesības prasīt, lai man sagādā iespēju darīt kaut ko manas Tēvzemes labā cīņā pret niknāko ienaidnieku. Joprojām aktīvi

neiesaistīties cīņā, pēc maniem uzskatiem, tas nozīmē noziegties pret savu sirdsapziņu un Dzimteni.

Lūdzu darīt zināmu šo iesniegumu vadībai...

Es pilnīgi apzinos, cik reāla ir iespēja aiziet bojā, pildot izlūkošanas uzdevumus, taču bez bailēm došos ienaidnieka aizmugurē, jo esmu pārliecināts par mūsu taisnību, un tas vieš manī milzīgu spēku un ticību galīgai uzvarai. Šī apziņa dos man spēkus līdz galam izpildīt savu pienākumu pret Dzimteni.»

Kad Kuzņecovu izsauca pie viena no izlūkošanas darba vadītājiem, viņš domāja, ka galvenā nozīme te bijusi viņa pārliecinošajai vēstulei. Taču īstenībā, protams, bija citādi: bija pienākusi arī viņa kārta.

Nikolajs Kuzņecovs bija gandrīz pārliecināts, ka tieši uz tādu sarunu viņš šodien ir uzaicināts, un tādēļ tikai savaldība, kas sen jau bija kļuvusi par viņa raksturīpa-šību, neļāva klaji izrādīt prieku. Viņš pateicās par uzticību, neko nejautāja, saprazdams, ka tā vai tā viņu iepazīstinās ar uzdevumu visos sīkumos.

Pagājušajos mēnešos sekmīgi ieviesās jauna forma darbam ienaidnieka aizmugurē. Te izmantoja nelielas, speciāli sagatavotas partizānu grupas, kuras vadīja čekisti. Dažas no tām specializējās, piemēram, diversiju rīkošanā uz dzelzceļiem, citas — militāro ziņu vākšanā. Šīs grupas darbojās ārkārtīgi veiksmīgi, jo uzturēja ciešus kontaktus ar vietējiem iedzīvotājiem, — tās saņēma aktīvu atbalstu no padomju cilvēkiem, kas dažādu iemeslu dēļ bija palikuši hitleriešu ieņemtajā teritorijā. Parastās metodes, ko fašistu pretizlūkošanas orgāni un soda vienības izmantoja cīņā pret šīm grupām, bija maz efektīvas.

Pavēlniecība nolēma iekļaut Nikolaju Kuzņecovu kādā no vienībām, kurai vajadzēja darboties ienaidnieka aizmugurē, netālu no svarīga administratīva centra. Nikolajam bija īpašas funkcijas . . . Viņam vajadzēja darboties tieši pilsētā, turklāt hitleriskās armijas virsnieka formas tērpā.

Iesūtīt Kuzņecovu kādā vācu militārajā iestādē ar tādu uzdevumu un tik īsā laikā, kāds bija vadības rīcībā, praktiski nebija iespējams, tāpēc viņam vajadzēja nevis pastāvīgi uzturēties vienā vietā, bet it kā laiku pa laikam tajā ierasties. Kā pamatot šādas vizītes, — tieši par to patlaban domāja čekisti, kuri izstrādāja Nikolaja Kuzņe-cova nākamo leģendu.

Vienībā neviens nedrīkstēja zināt par viņa lomu, izņemot, protams, tiešos komandierus un tos izlūkus, ar kuriem būs saskare darbā. Karavīru sarakstā viņš būs

minēts ar pseidonīmu. Kopš šā brīža Nikolajs Kuzņecovs kļuva par Nikolaju Gračovu.

Beigās Kuzņecovam vaicāja, vai viņš ir ar mieru un vai spēs

izpildīt šo uzdevumu.

Nikolajs brīdi iegrima pārdomās. Nē, viņš negrasījās atteikties no šī priekšlikuma, ne jau tāpēc viņš gadu bija centies panākt, lai viņam uztic darboties ienaidnieka aizmugurē, viņš arī nebaidījās no iespējamās nāves, nokļūstot fašistisko slepkavu rokās. Nikolaju mulsināja pavisam kas cits, un viņš uzskatīja par savu pienākumu pastāstīt par šīm šaubām ilggadējam čekistam.

Viņš saprata Kuzņecovu no pusvārdiem.

— Protams, jūs darījāt pareizi, ka pastāstījāt... Kā izteikušies mūsu speciālisti, kas ar jums ir tikušies, Vāciju jūs kopumā pazīstat lieliski, valodu protat visā pilnībā, pat zināt dialektus, ārēji esat līdzīgs īstam prūsim, es pat teiktu, dižciltīgajam. Taču mēs, tāpat kā jūs, saprotam, ka jūs nepazīstat vācu armiju tik labi, kā tā ir jāpazīst vācu virsniekam.

Jūsu rīcībā vēl ir dažas nedēļas. Strādāt jūs protat, pasniedzējus iedosim labu labos, mēs ļoti ceram, ka līdz noteiktajam laikam pagūsiet pārtapt par īstu vērmahta leitnantu. Starp citu, kad jūs ienācāt manā kabinetā, es klusībā nodomāju, ka jums ir lieliska stāja, kaut gan jūs nekad neesat dienējis armijā.

. . . Pēdējās nedēļās Kuzņecovs strādāja tik saspringti kā vēl nekad mūžā. Gatavošanās aizņēma gandrīz vai cauras diennaktis. Viņam palīdzēja veci čekisti ar lielu pieredzi izlūkdarbā: L. Staško, A. Votolovskis, S. Okuņs un citi.

Lēcieni ar izpletni. Orientēšanās apvidū. Šaušana ar visāda veida padomju un vācu personiskajiem ieročiem. Auksto ieroču lietošanas māka un sambo paņēmieni. Spridzināšana un šifrēšana. Un daudz jo daudz kas cits...

Leģendas — viņa jaunās biogrāfijas nemitīga atkārtošana, kas jau bija apnikusi līdz kaklam. Viņam tā bija jāzina simtreiz labāk nekā īstā.

Pauls Vilhelms Zīberts. 76. kājnieku divīzijas 230. kājnieku pulka leitnants. Mežsarga dēls firsta Šlobitena muižā, netālu no Elbingas Austrumprūsijā. Tēvs — Ernsts Zīberts — 1915. gadā kritis frontē. Māte Hilda, dzimusi Kīnerte, mirusi dažus gadus pirms šī kara. Mācījies kara

skola, līdz tam kalpojis taja paša muiža par pārvaldnieka palīgu.

Piedalījies karagājienā uz Franciju. Pēc smaga ievainojuma pie Kurskas uz laiku — līdz pilnīgai atlabšanai — ir saimniecisko lietu pavēlniecības ārkārtējais pilnvarotais materiālo resursu izmantošanā vērmahta interesēs okupētajos PSRS apgabalos — «Wirtschciftskomincindo» (saīsināti «Wikdo»).

Apbalvots ar medaļu «Par ziemas karagājienu uz Austrumiem» (vācu karavīri necienīgi, bet trāpīgi dēvēja to par «Saldēto gaļu»), pirmās un otrās pakāpes «Dzelzs krusta» ordeņa kavalieris.

Vācijas bruņoto spēku organizācija un struktūra — līdz pēdējam sīkumam. Oficiālās un neoficiālās attiecības starp karavīriem. Apbalvojumi, dienesta pakāpes, atšķirības zīmes visās policijas un SS ieroču šķirās.

Vārds, uzvārds, dienesta pakāpe un ieņemamais amats milzum daudziem cilvēkiem — sākot ar augstākajiem Hitlera ierēdņiem un beidzot ar saviem bijušajiem bataljonu un rotu komandieriem.

Iegūto vācu oriģināldokumentu — sākot ar karavīra apliecību un beidzot ar dzelzceļa biļetēm — rūpīga izpēte. Karagūstekņiem atņemto vai pie kritušajiem hitleriešiem atrasto dienasgrāmatu un vēstuļu lasīšana.

Beidzot Nikolajs Kuzņecovs pirmo reizi redz sevi lielā spogulī — viņš no galvas līdz kājām ģērbies hitleriskās armijas leitnanta lauka formas tērpā. Vai tas patiešām ir viņš?

Pār muguru neviļus pārskrēja auksti šermuļi — tik nīstams viņam, Nikolajam Kuzņecovam, likās svešais cilvēks, kas visā augumā stāvēja viņa priekšā. Bet no izlūka Nikolaja Gračova viedokļa leitnants Pauls Vilhelms Zīberts izskatījās lieliski. Laba stāja, korekts, pievilcīgs. Formas tērps pieguļ bez vainas, it kā viņš tajā būtu piedzimis. Uzpleči, pogas, siksna ar sprādzi, virs labās kabatas ērglis, kas ķetnās satvēris kāškrustu, zīmotnes — viss pilnīgā kārtībā. Zem kreisās kabatas cieši piesprausts pirmās pakāpes «Dzelzs krusts». Otrajā pogcaurumā ievērta otrās pakāpes ordeņa sarkanbaltmelnā lentīte.

Nākamais partizānu ārsts Alberts Cesarskis pēc vairākiem gadiem atcerējās, kā viņš pirmo reizi ieraudzījis Kuzņecovu vācu formas tērpā:

«... Es neticēju pats savām acīm. Viņš lepni atsvieda atpakaļ galvu, izvirzīja uz priekšu apakšžokli, viņa sejā parādījās uzpūtība un nicinājums.

Pirmajā mirklī man bija pat netīkami redzet viņu tādu. Lai izgaisinātu šo iespaidu, es jokodams vaicāju viņam:

— Kā jūtaties šajā ādā? ...

Viņš nomērīja mani ar iznīcinošu skatienu, nicīgi savilcis uz leju lūpu kaktiņus, un caur degunu norēja:

— Also, nicht so ļaut, Herr Aizt![2]

Aukstums uzvēdīja no šī augstprātīgā virsnieka. Es fiziski sajutu attālumu, kāds tagad šķir mani no viņa. Apbrīnojamas spējas pārtapt!»

Kuzņecovs stundām ilgi staigāja spoguļa priekšā, noslīpēdams kustības, pozas, manieres. Tika ņemts vēra viss: krievu armijā, piemēram, «miera stājā» pēc noteikumiem rokas vienmēr bija cieši jāpiespiež pie ķermeņa, vācu armijā piespieda tikai plaukstas, bet elkoņus izvirzīja uz āru, krūtis pie tam tika izrieztas kā gailim.

Tas, ka Kuzņecovs bija civilists, pēkšņi kaut kādā ziņā nāca par labu: padomju kadru virsniekam visparastāko militāro sveicienu — pielikt visu plaukstu zem cepures naga, — ko viņš, protams, izdara

pilnīgi mehāniski, pārveidot pēc vācu manieres būtu ārkārtīgi grūti.

Būtībā Nikolajs Kuzņecovs pašlaik nodarbojās jau ar sīkumiem, bet šo sīkumu bija tāds milzums, ka saskaņā ar dialektikas likumiem kvantitāte pārauga kvalitātē: tieši šo sīkumu precīzai un pilnīgai atbilstībai vajadzēja pārvērst visīstāko krievu civilistu par prūšu kadru leitnantu. Un ikviens no šiem sīkumiem varēja pazudināt izlūku: ja viņam ienāktu prātā militāri sveicināt, pieliekot visu plaukstu zem cepures naga, kā to prasa Sarkanās Armijas reglaments, Rovnas ielā viņu tūdaļ atmaskotu ne tikai pieredzējis pretizlūkošanas izmeklētājs, bet pat pirmais sastaptais kareivis.

Iegaumēt, iegaumēt, iegaumēt...

Kur atrodas veikals, kurā leitnants Zīberts būtu varējis pirkt cimdus. Kā sauc restorānus, kurus viņš būtu varējis apmeklēt kopā ar jaunām meitenēm. Ar kādu rezultātu beigušies futbola mači, kurus viņš būtu varējis redzēt. Populāru dziesmiņu melodijas, kuras viņš būtu varējis dzirdēt.

Jau skolā Nikolajs bija radis nevis mehāniski iekalt, bet gan obligāti izmantot kādu paša izgudrotu metodi, kas palīdzēja labāk apgūt mācību vielu. Arī tagad viņš izdomāja savdabīgu metodi, kā sekmīgāk iejusties otra cilvēka personībā: viņš sev iegalvoja, ka viss, ko viņš mācās, nav nekas jauns, viņam pilnīgi svešs, bet gan kādreiz ar viņu — Zībertu jau īstenībā noticis, un to nepavisam nevajag apgūt, bet gan tikai it kā atcerēties.

Un tā ik brīdi, dienu no dienas ...

Reglamenta iekalšana, ilustrēto žurnālu lasīšana veseliem lēveņiem, trofeju kinohroniku skatīšana un atkal iegaumēšana, šoreiz izdarot labojumus pēc tikšanās ar īstiem hitleriešu virsniekiem.

Krievu literatūru viņš centās nelasīt, lai ne mirkli «neizkristu no lomas», kurā viņš iejutās arvien drošāk un drošāk, vienīgi pavirši pārlapoja Maskavas laikrakstus.

Bet laikraksti un radio tovasar vēstīja ļaunas ziņas: vācieši uzbruka. 19. maijā Sarkanā Armija atstāja Kerču. 4. jūlijā pēc nedzirdēti varonīgām cīņām beidzās otrais posms Sevastopoles aizstāvēšanā. 24. jūlijā krita Ros-tova. Neveiksmes pie Harkovas un Voroņežas. Vācieši ieņēma Donbasu, aizgāja līdz Staļingradai un Kaukāzam.

Visās frontēs notika grandiozas kaujas, bet Nikolajs Kuzņecovs joprojām gatavojās lomai, kurā viņam jātēlo pagaidām vēl uzvarām vainagotās vācu armijas virsnieks. Reizēm kļuva tik smagi ap sirdi, ka Nikolajs tik tikko pārvarēja neizsakāmu vēlēšanos mest visu pie malas, atteikties no uzdevuma, lūgt vadību nosūtīt viņu par ierindas desantnieku, lai pats savām rokām iznīcinātu ienaidniekus.

Vasara jau gāja uz beigām, kad Kuzņecovam paziņoja, ka tuvākajās dienās viņš lidos pāri frontes līnijai, uz vienību «Uzvarētāji»,

kuru komandē Dmitrijs Medvedevs. Šī vienība jau vairākas nedēļas darbojās ienaidnieka aizmugurē.

Rovna, kur Kuzņecovam turpmāk vajadzēja strādāt, nebija parasta pilsēta: hitlerieši to bija pasludinājuši par Ukrainas galvaspilsētu! Rovnā atradās viena no Hitlera tuvākajiem cilvēkiem — Ukrainas reihskomisāra, Aus-trumprūsijas gauleitera un prezidenta Eriha Koha rezidence, pats reihskomisariāts, daudz okupācijas un militāro varas iestāžu. Tieši tām vajadzēja kļūt par Kuzņecova visrūpīgākās novērošanas objektu.

Kādā no Kuzņecovam tik neaizmirstamām pēdējām dienām un nedēļām Maskavā viņš rakstīja brālim Viktoram vēstulē:

«... Karš par mūsu Dzimtenes atbrīvošanu no fašistiskajiem nešķīsteņiem prasa upurus. Neizbēgami nākas liet daudz asiņu, lai mūsu mīļotā Tēvzeme plauktu un attīstītos un lai mūsu tauta dzīvotu brīvībā. Uzvarai pār ienaidnieku mūsu tauta nežēlo visdārgāko — savu dzīvību. Upuri ir neizbēgami. Gribu tev vaļsirdīgi teikt, ka man ļoti maz izredžu atgriezties dzīvam... Dodu gandrīz simt procentu par to, ka vajadzēs upurēt sevi. Un es pilnīgi mierīgi un apzināti tam gatavojos, jo esmu pārliecināts, ka atdodu dzīvību par svētu mērķi, par mūsu Dzimtenes patiesu un plaukstošu nākotni.

Mēs iznīcināsim fašismu, mēs glābsim Tēvzemi. Mūs mūžam atcerēsies Krievija, laimīgie bērni dziedās par mums dziesmas, un mātes ar pateicību un svētību stāstīs bērniem, kā 1942. gadā mēs atdevām dzīvību par mūsu kvēli mīļotās Tēvzemes laimi. Mūs pieminēs arī Eiropas atbrīvotās tautas. Vai tad mani, krievu cilvēku, boļševiku, [3] var apturēt bailes no nāves? Nē, nekad mūsu zeme nenonāks fašistu verdzībā. Vēl Krievzemē ir patrioti, mēs iesim nāvē, taču pūķi nožņaugsim!

Glabā šo vēstuli piemiņai, ja nepārnākšu, un atceries: atriebt — tas ir mūsu lozungs, atriebt nevainīgo bērnu un sirmgalvju izlietās asinis. Atriebsim fašistiskajiem cilvēkēdājiem! Atriebsim bez žēlastības! Lai mūžu mūžos viņu pēcteči piekodinātu saviem mazdēliem nebāzt savu nelietīgo purnu Krievijā. Šeit viņus gaida tikai nāve ...»

... 1942. gada 25. augustā laikraksti ziņoja par smagām kaujām Kļetskas, Koteļņikovas, Pjatigorskas, Krasnoda-ras un Prohladnajas rajonā, par to, ka Karagandas apgabals ar uzviju izpildījis ziemāju sējas plānu, par premjerministra V. Čērčila atgriešanos Anglijā pēc vizītes Maskavā, par Beļģijas vēstnieka Padomju Savienība R. Vana de Keršova d'Allebasa akreditēšanās rakstu pasniegšanu, par jaunākā leitnanta Pāvela Ņekrasova varoņdarbu Ziemeļrietumu frontē, kad viņš_ ieguva jau savu astoto «mēli». Turklāt laikraksti publicēja kārtējo fragmentu no Aleksandra Korneičuka lugas «Fronte» un paziņoja, ka tuvākajās dienās tiks demonstrēta kinofilma

«Puisis no mūsu pilsētas», kur galvenās lomas tēlo aktieri Nikolajs Krjučkovs un Lidija Smirnova.

Par to, ka viņnakt tūkstoš kilometrus no Maskavas hitleriešu aizmugurē nomesta grupa izpletņlēcēju, laikrakstos, protams, nebija ne vārda.

4. NODAĻA

Arbatā iepretim populārajam dokumentālo filmu kinoteātrim atrodas vecs, Maskavai ļoti raksturīgs pagalms. Tajā ir vairākas arhitektoniski neizteiksmīgas divstāvu ķieģeļu ēkas, kādas gadsimta sākumā cēla vidēji pārtikuši galvaspilsētas namsaimnieki.

Vecie iedzīvotāji atceras, ka četrdesmit otrā gada sākumā vienā no mājām — tā atrodas visdziļāk pagalmā — pirmā stāva dzīvoklī parādījās jauns iemītnieks, viņš bija gara auguma, brašu stāju, skaistiem, pareiziem, stingri iezīmētiem sejas pantiem, vienmēr valkāja militāro formas tērpu, kas viņam īpaši labi piestāvēja. Ne ar vienu no kaimiņiem viņš tuvāk tā arī neiepazinās, taču nepavisam ne tāpēc, ka bija noslēgtas, kautras dabas cilvēks, bet gan tāpēc, ka bija ļoti aizņemts, bieži un ilgi atradās prom no mājām. Bet vasarā viņš vispār nozuda uz vairākiem gadiem.

Šā iedzīvotāja vārds bija Dmitrijs Medvedevs, un sētas mājās par viņu zināja tikai to, ka viņš ir vecs čekists. Kad sākās karš, Medvedevam jau bija četrdesmit trīs gadi, un par viņa dzīvi atliku likām varētu uzrakstīt vairākus romānus un stāstus. Viņš dzimis un uzaudzis sensenu dzelzceļnieku pilsētā Bežicē, netālu no Brjanskas, tēvs strādāja par tēraudliešanas ceha meistaru pazīstamajā Bežices rūpnīcā. Ģimenē bērnu bija vesels velna ducis — trīspadsmit, tomēr tēvs atrada iespēju sūtīt dēlu Dmitriju ģimnāzijā; tiesa, lai varētu mācīties, pārāk neapgrūtinot ģimeni, jauneklis arī pats piepelnījās, strādādams par mājskolotāju.

Pēc tam bija piedalīšanās vētrainajos 1917. gada Oktobra notikumos, pilsoņkara frontēs, beidzot — VAK, cīņa ar kontrrevolūciju, bandītismu, ārzemju izlūkaģen-tūru. Kopā ar Dmitriju Medvedevu padomju izlūkorgānos strādāja arī viņa trīs brāļi un māsa.

Divdesmit čekista darba gados Dmitrijs Medvedevs

daudz ko pieredzēja. Bija gan prieki, gan bēdas. Trīsdesmito gadu beigās valsts drošības orgāni pārdzīvoja smagu laikposmu. Kļuva retākas partijai un tautai bezgala uzticamo Dzeržinska un Menžinska skolas čekistu rindas. Vairs nebija starp dzīvajiem Medvedeva vecākā brāļa, veca boļševika. Pārdzīvojumi, nepatikšanas, agrākie ievainojumi nepalika bez sekām — Dmitrijs Med-vedevs smagi saslima un 1940. gadā aizgāja pensijā. Taču ne uz ilgu laiku.

Kad sākās Lielais Tēvijas karš, Medvedevs prata pārliecināt ārstus, ka ir derīgs dienestam, un atgriezās darbā.

1941. gada augustā viņš izveido nelielu vienību no trīsdesmit trim brīvprātīgajiem maskaviešiem, pāriet ar to frontes līniju un uzsāk partizānu karu savā dzimtenē, Brjanskas mežos, un faktiski organizē masveida partizānu kustību apgabalā. 1942. gada janvārī Medvedevs

atgriežas Maskavā un ziņo par uzticētā uzdevuma izpildi. Noklusē tikai to, ka šajos nedaudzajos mēnešos no jauna vairākkārt ievainots un kontuzēts. Viens no ievainojumiem būtu bijis nāvīgs, ja uz saviem platajiem pleciem Medvedevu vairākus kilometrus nenestu viņa adjutants, tolaik slavenais bokseris Nikolajs Koroļovs.

Maskavā Medvedevam jāuzņemas vadīt jaunu vienību, spēcīgāku, kurai jāizpilda daudzi svarīgi uzdevumi. Vienībai vajadzēja praksē īstenot ieceri, kas Dmitrijam Medvedevam bija radusies jau brjanskas mežos, — cik ārkārtīgi efektīvi šajā karā ir savienot izlūkošanu ar partizānu darbību. Un viņš, Medvedevs, ar savu čekista un partizāna pieredzi labāk nekā jebkurš cits bija piemērots vadīt šādu vienību.

Nākamajai apakšvienībai vajadzēja darboties divās jomās. Pirmā — tikai izlūkošana: Sarkanās Armijas pavēlniecībai nepieciešamo militāro, politisko un ekonomisko ziņu vākšana vāciešu aizmugurē.

Otrā — tikai partizānu karš: diversijas uz dzelzceļiem, munīcijas noliktavu iznīcināšana, uzbrukumi garnizoniem, lapiņu izplatīšana iedzīvotāju vidū, lai stāstītu patiesību par stāvokli. frontēs, nodevēju likvidēšana un tamlīdzīgi.

Par vienības komisāru, bet vēlāk par komandiera vietnieku politiskajā darbā norīkoja majoru Sergeju Stehovu. Vienmēr kārtīgi ģērbies, ar profesionāla karavīra stāju, viņš bija tipisks politdarbinieks, kas prata atrast pieeju

ikvienam. Nekas neliecina, ka viņš ir visīstākais civilists, kas uzvilcis formas tērpu, tikai sākoties Lielajam Tēvijas karam.

Topošās vienības «Uzvarētāji» bāze atradās kādā no Piemaskavas vasarnīcu ciematiem, mežā, netālu no ezera. Sākumā karavīru nebija daudz, bet katru dienu ieradās arvien jauni un jauni biedri. Tie bija dažāda vecuma cilvēki, ar atšķirīgu dzīves pieredzi, civilajām un militārajām profesijām, vēl jo vairāk — ar dažādiem raksturiem. Viņu vidū bija vairāki pieredzējuši čekisti un militārie darbinieki, studenti no dažādiem Maskavas institūtiem, grupa biedru no Rietumukrainas, kur vienībai acīmredzot būs jāstrādā. Vienībā ieradās diezgan liela grupa spāniešu — politisko emigrantu, kas jau piedalījušies pirmajās kaujās pret fašismu savā dzimtenē. Tātad vienībā vairākums jau bija kaujās rūdīti vīri. Tomēr tikai nedaudziem bija pieredze, kā darboties ienaidnieka aizmugurē tieši šajā karā: pašam Dmitrijam Medvedevam un vēl dažiem komandieriem un partizāniem no Medvedeva pirmās Brjanskas vienības.

Šos cilvēkus vienoja kopīgs pasaules uzskats, mīlestība uz sociālistisko Dzimteni un bezgalīgs naids pret tās niknāko ienaidnieku — vācu fašismu. Kaut gan par to neviens nemēdza daudz runāt. Ikviens saprata, ka Padomju zemei jāiztur vissmagākais pārbaudījums visā tās vēsturē. Karš jau ilga gandrīz gadu. Un daudzi padomju cilvēki bija atdevuši savu dzīvību cīņā, veikuši varoņdarbus. Vienības

kareivji gluži vienkārši kautrējās skaļi izteikt savas jūtas. Un par to nemaz nebija laika domāt — rūpju pietika gan komandieriem, gan kareivjiem.

Vienības nākamajām kaujas operācijām bija īpašs raksturs, un tas nozīmēja, ka to sagatavošanai jābūt īpašai, jo darbība ienaidnieka aizmugurē prasīja citas iemaņas un pieredzi nekā aktīvajā armijā. Personālsastāva apmācības notika dienu un nakti, kaut gan daļa kareivju un komandieru, kas atnāca no Speciālo uzdevumu atsevišķās motorizētās strēlnieku brigādes, bija piedalījušies ziemas kaujās pie Maskavas.

Kareivji — pavasarī to bija jau apmēram simts — lēca ar izpletņiem, apguva vācu ieročus un vērmahta struktūru, mācījās šaut, ierīkot slēpņus, darboties mežā, apguva tuvcīņas paņēmienus, radiosakarus, mācījās rīkot diversijas.

1942. gada maijā sagatavošana pamatos bija pabeigta. Bija laiks ķerties pie ļoti grūta un bīstama darba — vienības pārgādāšanas pāri frontes līnijai.

Katru nakti no Piemaskavas lidlauka pacēlās smagi piekrautas lidmašīnas un uzņēma kursu uz rietumiem. Kaut kur tās šķērsoja frontes līniju un nozuda tumsā virs okupētās teritorijas. Viss pārējais jau daudzkārt aprakstīts: partizānu ugunskuri, aplis virs signālugunīm un lēciens nezināmajā.

Pirmā desantnieku grupa, kuru vadīja Aleksandrs Tvo-rogovs, armijas izlūku komandieris, piezemējās divsimt kilometru no paredzētās vietas. Par viņiem paziņoja vietējais nodevējs, un niknā kaujā ar soda vienību gandrīz visa šī grupa tika iznīcināta.

20. jūnijā dzelzceļa stacijas Tolstijļesas rajonā desan-tējās grupa, kurā ietilpa Medvedevs, viņa vietnieks izlūkošanas darbā Aleksandrs Lukins, sakaru vada koman-diere Lidija Šerstņeva, izlūki Simona Grinčenko un Marija Fortusa (abas savā laikā varonīgi bija cīnījušās Spānijā) un daži spānieši.

Taču dažiem desantēšanās nebija veiksmīga. Gaisā sašāva visļaunāko vienības partizānu, sešpadsmit gadus veco Toļu Proņinu. Kad sākās kaujas pie Maskavas, Anatolijs Proņins mācījās arodskolā. Aktīvajā armijā viņu, protams, neņēma, lai kā arī viņš centās. Tad Toļa izmanījās pāriet visu piefrontfes joslu un iekļūt mājā, kurā izvietojās kādas armijas štābs. Toļa nesamulsa, redzēdams augsto priekšniecību, bet sāka neatlaidīgi lūgt, lai viņu ieskaita izlūkos.

— Atradies izlūks, tev vēl krietni jāpaaugas, — bez smaida drūmi noteica armijas komandieris.

— Vai tad es neesmu izlūks? — Toļa aizvainots jautāja. — Atnācu pie jums, kaut gan šo māju apsargā vesels vads.

Ģenerālis izsauca majoru — štāba komandantu. Galīgi apjukušais majors nevarēja paskaidrot, kādā veidā mājā uzradies viņam

nepazīstams pusaudzis. Ģenerālis iesmējās un tūdaļ lika ieskaitīt Anatoliju Proņinu izlūkos. Par to, ko vēl armijas komandieris teica komandantam, Anatolijs Proņins pieklājīgi klusēja.

Tā Anatolijs Proņins kļuva par izlūku. Viņš bija labs izlūks, ne vienreiz vien izcēlās kaujās pie Maskavas. Pavasarī no sava drauga Vsevoloda Popkova, kurš bija

nedaudz vecāks par Anatoliju, viņš uzzināja, ka organizējas īpaša vienība, un pierunāja D. Medvedevu ņemt viņu pie sevis.

Virs Hodinku stacijas grupa, kurā ietilpa Proņins un kuru vadīja štāba priekšnieks majors Fjodors Pašuns, nokļuva apšaudē. Anatoliju ievainoja, un viņš piezemējās bezsamaņā. Vācieši sagūstīja šo jaunieti, kas vēl gandrīz bija zēns, ilgi viņu pratināja, zvēriski spīdzināja. Anatolijs neteica ne vārda. Viņu pakāra ...

Hitlerieši sagūstīja vēl vienu izpletņlēcēju — Kalašņikovu, kas, neveiksmīgi piezemējoties, bija lauzis abas kājas. Arī Kalašņikovs pratināšanā nekā neteica, taču vāciešiem, protams, jau bija skaidrs, ka darīšana ir ar desantu. Hitlerieši drudžaini sāka pārmeklēt apkārtni, bet vienība vēl nekādi nevarēja doties uz Rovnu, jo bija jāsatiek grupa, kuru vadīja štāba priekšnieks Fjodors Pašuns.

Naktis bija nemierīgas. Katru rītu sargi ziņoja, ka mežā dzirdējuši kaut kādu nenosakāmu čaboņu, aiz kokiem manījuši šaudīgas ēnas. No baltā izpletņu zīda uzceltās teltis naktī spīdēja desmitiem metru tālu gluži kā sudraba burbuļi.

28. jūnija rītausmā mežā atskanēja šāvieni. Izlūki Vo-lodja Carojevs, Valentīns Semjonovs, Hristofors Muzins, Konstantīns Pastanogovs, kuri bija norīkoti uzdevumā, nepaguva atiet no nometnes ne dažus simtus metru, kad uzskrēja virsū hitleriešu soda vienības kolonnai. Vāciešu un policistu bija apmēram divi simti, bet vienībā tolaik bija tikai septiņdesmit divi partizāni.

Pirmajā sadursmē īpaši izcēlās komisārs Stehovs. Lodēm spingstot, viņš ar mauzeri rokā mierīgi pulcēja kopā izklīdinātos jaunos partizānus, kam vēl nebija nekādas pieredzes kaujās. Jaunie saņēma sevi rokās un atguva kaujas spēju.

Šī īsā kauja pierādīja, ka cilvēku izvēlē neesam kļūdījušies. Visi cīnījās varonīgi, pašaizliedzīgi, prasmīgi izmantodami Piemaskavā iegūto pieredzi. Hitleriešu soda vienību sakāva, un tā atkāpās, atstājusi apmēram četrdesmit kritušo. Vienība ieguva trofejas, to skaitā divus rokas ložmetējus. Taču arī vienība zaudēja divus biedrus, kurus visi bija iemīlējuši: pirms kara pazīstamo slid-skrējēju Anatoliju Kapčinski, kuru bija caururbušas astoņpadsmit lodes, un komsorgu Semjonu Prohorovu, kas

likko bija beidzis Maskavā institūtu. Astoņus partizānus ievainoja.

Pašuna grupu tomēr izdevās atrast, un vienība beidzot varēja virzīties uz Rovnu. Iet bija grūti. Sevišķi mokoši tas bija ievainotajiem,

kurus sākumā, kamēr vēl nebija sadabūti pajūgi, nesa uz nestuvēm. Hitlerieši, pārkāpdami starptautiskos noteikumus, pret partizāniem lietoja sprāgstošās lodes, kas radīja ļoti smagas, lēni un slikti dzīstošas brūces. Kratīšanās pa meža takām astoņiem ievainotajiem sagādāja neizsakāmas ciešanas, taču viņi turējās vīrišķīgi un sīksti.

Visa gājiena laikā bija manāms, ka hitlerieši turpina cītīgi izsekot vienību, acīmredzot nezaudēdami cerību to iznīcināt. Reiz partizānus panāca divi vīrieši. Teicās esam tuvējā ciemata vecākais ar savu dēlu. Aizelsies no pārliekas centības, vecākais stāstīja, ka mežā redzējis partizānus (kā noskaidrojās, mūsu vienības izlūkus).

Šoreiz nodevējiem nepaveicās — viņi bija pārskatījušies, jo, redzēdami izpletņlēcēju apģērbu un ļaudis, kas runā nesaprotamā valodā (mūsu spānieši), bija noturējuši mūs par vāciešiem.

Citu reizi — tas bija svētdienā — partizāni meža noriņā sastapa piecus aizdomīgus jaunus vīriešus, kuri nemākulīgi rīkojās ar izkapti, mēģinādami pļaut zāli. Dīvainajiem pļāvējiem mugurā bija zemnieku drānas un kājās... vācu zābaki. Visiem pieciem zem apģērba atrada pistoles, vecākajam — gestapo darbinieka apliecību.

Pagāja dažas dienas. Izlūki ziņoja štābam, ka, pēc vietējo iedzīvotāju vārdiem, apkaimē tiek organizēta neliela partizānu grupa no izbēgušajiem padomju karagūs-tekņiem. Mežsargs Nikolaičuks palīdzēja, un ar šo grupu nodibinājām sakarus un pēc tam arī satikāmies. Grupa lūdza uzņemt viņus vienībā. Grupā bija deviņpadsmit kaujinieku, starp tiem arī viena sieviete.

Dažs labs no komandieriem cēla iebildumus, ka vienībā uzņem bijušos karagūstekņus, jo uzskatīja viņus gandrīz vai par nodevējiem. Bet Medvedevs bez šaubīšanās šajā jautājumā ieņēma citu pozīciju.

— Jā, — viņš teica savā dobjajā balsī, — kara likstu dēļ tūkstošiem mūsu sarkanarmiešu nokļuvuši gūstā. Bet vai tad viņi to darīja aiz laba prāta? Taču nē!

Daudzi no viņiem nonāca aiz dzeloņstieplēm ievainoti vai palikuši bez ieročiem. īstos Dzimtenes nodevējus,

policistus un soda ekspedīciju dalībniekus, mēs sodīsim. Bet šie cilvēki — viņi taču, riskēdami ar dzīvību, ir bēguši no gūsta un grib karot pret ienaidnieku. Kā mēs varam viņiem to liegt?

— Bet starp viņiem var būt spiegi, — kāds iebilda.

— Var būt, — Medvedevs piekrita. — Tādēļ jau mēs esam čekisti, lai atmaskotu spiegus un nodevējus.

— Un tomēr ieročus viņiem nevajag dot, — neatlaidās viens no biedriem, — lai iegūst kaujā, ar asinīm izpērk savu vainu.

— Tas nav pareizi, — atbildēja Dmitrijs Medvedevs. — Lielākajai daļai no viņiem gūsts ir smaga nelaime. Bet, ja kāds vainīgs, tad vaina viņam jāizpērk nevis ar savām, bet gan ienaidnieka asinīm, un tam vajadzīgi ieroči, nevis kailas rokas.

Un, beidzis apspriesties, pavēlēja:

— Visus jauniņos rūpīgi pārbaudīt, ar katru parunāt atsevišķi, izsniegt ieročus un sadalīt pa vadiem. Piekodināt partizāniem, lai pret jauniņajiem izturas atsaucīgi, biedriski.

Divu gadu laikā vienībā ieplūda simtiem no gūsta izbēgušo kareivju un komandieru. Visi viņi kļuva par lieliskiem partizāniem, daži — par izlūkiem. Labākie no viņiem vienībā iestājās partijā, par drosmi kaujās tika apbalvoti ar ordeņiem un medaļām. Dzīve pierādīja, ka uzticēšanās šiem cilvēkiem, kas pārcietuši tik daudz nelaimju, bija vienīgi pareizais ceļš.

... Augusta beigās vienība jau gandrīz bija sasniegusi savu nākamās darbības vietu — Rovnu. Šeit 25. augustā sagaidīja vēl vienu izpletņlēcēju grupu no Maskavas. Vienībā ieradās Ivans Sokolovs, Nikolajs Prihodjko, Mihails Ševčuks, Nikolajs Gnidjuks un citi biedri. Šajā nakti dziļā ienaidnieka aizmugurē desantējās arī Nikolajs Gračovs.

5. NODAĻA

Kuzņecovs vienībā iejutās ātri. Ar dažiem izpletņlēcējiem viņš jau bija iepazinies Maskavā pirms lidojuma, ar citiem viegli un dabiski sadraudzējās šepat. To sekmēja arī biedriskuma un savstarpējās palīdzības atmosfēra, kas izveidojās vienībā.

Kuzņecovs nodeva štābā glabāšanā maisu ar vācu ietērpu, dokumentus un kļuva par partizānu Gračovu, kas ne ar ko neatšķīrās no citiem, it īpaši pēc ugunskristībām vairākās sadursmēs.

Kuzņecovu interesēja, kādi īsti ir cilvēki, ar kuriem viņam vairākus mēnešus vajadzēs plecu pie pleca dzīvot un karot. Daži no viņiem īpaši saistīja Kuzņecova uzmanību, jo štābā viņam pateica, ka arī viņi darbosies Rovnā un šādā vai tādā veidā uzturēs ar viņu sakarus. Tiesa, neviens no viņiem pagaidām nezināja, ka no speciālās Gračova grupas kāds darbosies pilsētā hitleriešu virsnieka izskatā.

Vērodams savus biedrus, Nikolajs centās atmest miera laikos ierasto un parasto vērtējumu: «patīkams cilvēks» un «lāga puisis». Šeit, ienaidnieka aizmugurē, šiem apzīmējumiem, nezaudējot, protams, savu vispārcilvēcisko jēgu, tomēr vajadzēja atvirzīties otrā vietā. Pirmajā vietā izvirzījās citas, daudz, daudz stingrākas prasības: izturība, vīrišķība, nelokāmība, biedriskums, elastīga domāšana, spēja acumirklī orientēties jebkuros apstākļos, prasme pārvarēt grūtības.

Starp viņiem pēc gadiem vecākais bija Mihails Sevčuks. Rietumbaltkrievijas Komunistiskās partijas vecbiedrs. Neliela auguma, mazliet flegmatisks, nerunīgs, pēc izskata īsts civilists. Šim cilvēkam aiz muguras bija milzīga pagrīdes darba pieredze um astoņi gadi cietuma panu Polijā.

Vēlāk Sevčuks dzīvoja Rovnā ar Boļeslava Jankeviča vārdu. Viņš staigāja apkārt, tērpies vecmodīgā tumšā uzvalkā, galvā uzlicis katliņu un acis aizslēpis aiz brillēm, rokā viņam allaž bija ziedu pušķītis atbilstoši sezonai, kā jau tas parasts vācu virsniekiem. Oficiāli pans Jan-kevičs Rovnā nodarbojās ar komerclietām, mūždien viņš klaiņoja pa komisijas veikaliem un vispār vietām, kur pulcējās spekulanti. Taču visa apkaime, pat kriminālpolicija — kripo — bija pārliecināta, ka īstenībā pans Boļeks saistīts ar gestapo. Gadījās pat, ka nodevēji nāca pie Ševčuka un denuncēja padomju patriotus.

Agrākais pagrīdes darbs bija padarījis Ševčuku par lielisku konspiratoru, viņam bija izstrādājušās izcilas novērošanas spējas. Ar Ševčuku vienība iemantoja ļoti vērtīgu izlūku, viņa informācija vienmēr bija sevišķi nozīmīga un precīza.

Panam Boļekam bija tik stabila gestapovieša reputācija, ka pirmajos pēckara gados padomju pilsoņi, kuri bija dzīvojuši okupētajā teritorijā, iesūtīja par viņu ziņojumus, būdami patiesi sašutuši, ka

bijušais fašists staigā brīvībā.

Gluži citāds pēc rakstura bija Nikolajs Gnidjuks. Dzimis Rietumukrainā, pēc civilās profesijas — lokomotīves vadītāja palīgs. Neliela auguma, bet spēcīgs, kustīgs, skaists melnmatains puisis, smaidošs, jautrs, enerģijas pārpilns, viņš ļoti ātri iemantoja iesauku «Koļa — skaist-acis».

Kaut gan Gnidjuks bija jauns un šķietami vieglprātīgs, arī viņam bija zināma dzīves pieredze. Viņš agri iekļāvās revolucionārajā kustībā, par ko tika notiesāts uz diviem gadiem cietumā. No ieslodzījuma viņu atbrīvoja, kad 1939. gadā padomju karaspēks ienāca Rietumukrainā.

Rovnā Gnidjukam bija vairāki maskēšanās veidi, bet galvenā bija vienībā izgatavotā pase (Ausweis) uz Kos-topolē dzimušā pilsoņa Jana Baginska vārda. Jans Ba-ginskis strādāja armijas maizes ceptuvē un dzīvoja Ziepju ielā 19. Okupētajā pilsētā viņš ātri iemantoja slavu kā uzņēmīgs un veiksmīgs spekulants, kas nebaidās no komerciālā riska un apgroza lielas naudas summas. Īstenībā no tirdzniecības viņš neguva nekādu peļņu, vienīgi zaudējumus. No pilnīga bankrota spekulantu Ba-ginski glāba tikai tas, ka padomju izlūks Gnidjuks regulāri saņēma no vienības vadības krietnas «dotācijas» okupācijas un impērijas (ja tas bija vajadzīgs) markās.

Kā izlūks Gnidjuks bija atjautīgs, drosmīgs, pat pārgalvīgs un — arī tas ir visai svarīgi — «piedzimis laimes krekliņā». Vienlīdz labi viņš darbojās gan grupā, gan viens pats. Bet Koļas dzīvesprieks un jautrā daba ne vienreiz vien uzmundrināja biedrus grūtos brīžos.

Pēc cilvēciskajām īpašībām un izdarīguma Ševčuku un Gnidjuku apbrīnojami veiksmīgi papildināja gados visjaunākais izlūks — Nikolajs Prihodjko. Jau lidostā Kuz-ņecova uzmanību kaut kādā ziņā saistīja labsirdīgs gara auguma spēkavīrs ar fiziski stipra cilvēka mierīgām manierēm, ar pārsteidzoši bērnišķīgām, pilnīgām lūpām. Par spīti varenajam augumam, viņš izskatījās gaužām jau-niņš un nemaz neatgādināja karavīru. Ierocis viņa lielajās rokās nepavisam neiederējās.

Prihodjko dzimis 1920. gadā Zdolbimovas pilsētiņā Rov-nas apkaimē dzelzceļa apgaitnieka ģimenē un arī pats strādāja uz dzelzceļa. Kad 1939. gadā Rietumukraina at-kalapvienojās ar UPSR un iekļāvās PSRS sastāvā, viņš kļuva par vienu no pirmajiem Zdolbunovas komjauniešiem.

Prihodjko pirmais no vienības izlūkiem devās uz Rovnu, tāpēc ka, būdams vietējais iedzīvotājs, labi pazina gan pilsētu, gan tās apkaimi. Rovnā, Cementa ielā 6, dzīvoja Nikolaja vecākais brālis Ivans Prihodjko, Zdol-bunovā, Franko ielā 2, — vecākā māsa Anastasija Šme-rega ar vīru Mihailu Šmeregu — dzelzceļa depo galdnieku. Ar viņiem kopā dzīvoja vēl Mihaila brālis skārdnieks Sergejs Šmerega.

Panu Polijas laikos abi brāļi Šme-regas bija piedalījušies revolucionārajā kustībā, un ne vienreiz vien varas iestādes viņus vajāja.

Uz Šmeregu mājām Prihodjko gāja nebaiļodamies. Un nekļūdījās — brāļi un Anastasija ne vien apņēmās visādi atbalstīt partizānus, bet arī nodibināja viņiem sakarus ar vietējiem pagrīdniekiem.

Rovnā Prihodjko satikās ar savu vecāko brāli Ivanu. Vecākā Prihodjko sieva Sofija un sievasmāte Berta Groša pēc izcelsmes bija vācietes. Izmantojot šo apstākli, Ivans Prihodjko izgādāja no Rovnas apgabala komisāra dokumentu, ka ir vācu tautības vietējais iedzīvotājs, t. L, «Volksdeutsche». Tas piešķīra viņam un viņa ģimenei diezgan ievērojamas privilēģijas. Hitlerieši uzskatīja vietējos vāciešus par savu balstu okupētajā teritorijā, tie baudīja viņu uzticību un aizgādnību.

Ar vienības vadības atļauju Nikolajs Prihodjko pierunāja, lai brālis aizbrauc uz mežu pie partizāniem. Šo braucienu noformēja kā komandējumu. Attiecīgu apliecību Ivans Prihodjko sadabūja no apgabala komisariāta.

Tas, ka Ivans Prihodjko ieradās partizānu apmetnē un iepazinās ar vadību, viņu ļoti ietekmēja. Viņš pārliecinājās, ka padomju vara joprojām ir tikpat nesatricināma kā agrāk. Un, sapratis to, vairs negribēja palikt nomaļus no visas tautas cīņas pret hitleriešiem.

— Kas man jādara? — Ivans Prihodjko bez minstināšanās noprasīja štāba darbiniekiem pirms atgriešanās Rovnā. Un saņēma izsmeļošu, atklātu atbildi.

Kopš šī brīža ne tikai Ivans Prihodjko pats, bet arī viņa sieva un sievasmāte kļuva par uzticamiem vienības

izlūkiem. Ivanam Prihodjko, izrādījās, bija iedzimtas konspiratora spējas, kas dažkārt nosliecās uz pārmērīgu uzņēmību. Ivans Prihodjko apbrīnojami viegli prata sadraudzēties ar vajadzīgo cilvēku, atrast labu konspiratīvu dzīvokli, un sevišķi veiksmīgi viņam izdevās kaut ko sadabūt, sākot ar īstu dokumentu un beidzot ar kaut kādu deficītu preci.

Itin drīz Nikolajs Prihodjko iesaistīja savā pagrīdes darbā arī vienu no maiznīcas strādniekiem — jauno un skaisto poli Janu Kaminski. Jans nīda okupantus un bija poļu nelegālās organizācijas biedrs. Taču šī organizācija ne ar ko citu nenodarbojās kā vienīgi ar neauglīgām sarunām par nepieciešamību «gaidīt signālu» cīņai. Janu nomāca bezdarbība, un viņš bija laimīgs, kad radās iespēja iesaistīties aktīvā cīņā.

Nikolajs Kuzņecovs kādu laiku novēroja jauno poli un, kad pārliecinājās, ka Jans Kaminskis ir patiess, sāka pamazām viņu iesaistīt savā darbā. Jans bija drosmīgs, enerģisks un gudrs cilvēks un kļuva Kuzņecovam lielisks palīgs. Tiesa, aiz pilnīgi pamatotas

piesardzības Nikolajs Kuzņecovs sākumā neatklāja Kaminskim, kas viņš īstenībā ir, un diezgan ilgu laiku Jans domāja, ka leitnants Zīberts strādā «Londonas» poļu emigrantu valdības uzdevumā. (Jans tam viegli noticēja, jo viņu iepazīšanas brīdī Kuzņecovs jau prata poļu valodu tikpat labi kā ukraiņu valodu.)

Taču tas viss bija jau daudz vēlāk. Lai neizjauktu hronoloģiju, jāatgriežas pie notikumiem 1942. gada rudens sākumā. Tieši šajās dienās vienībai pievienojās jauna grupa partizānu. Šajā grupā ietilpstošie biedri bija jau kaujās rūdīti, ar zināmu cīņas pieredzi. Šīs grupas partizāni bija noņēmuši no sašauta tanka ložmetēju un sameistarojuši to savām vajadzībām.

Pieci jaunatnācēji bija Strutinski. Tēvs Vladimirs Strutinskis un viņa dēli: Nikolajs, Žoržs, Rostislavs un Vladimirs. Pārējie kaujinieki bija no gūsta izbēgušie sarkanarmieši.

Jaunatnācēju grupas komandieris bija vecākais no dēliem — Nikolajs Strutinskis. Pēc kāda laiciņa pie med-vedeviešiem atnāca arī Strutinsku māte Marfa, māsa Katja, jaunākie brāļi Vasja un Slava, māsīca Jadzja. Strutinski ātri atrada savu vietu vienībā. Arī Strutinsku māte vēlāk veica izlūkošanas uzdevumus, gāja uz Lucku un

nizgādāja svarīgas ziņas. Šo drosmīgo, jau paveco sievieti fašisti vēlāk nogalināja. Visa vienība smagi pārdzīvoja varonīgās sievietes nāvi. Viņa ne tikai bija devusi vīriem un saviem pieciem bērniem svētību cīņai pret fašismu, bet arī pati kopā ar viņiem stājusies cīnītāju rindās.

Nikolajam Strutinskim bija nosvērts raksturs, tādēļ viņu iesauca par «Mierīgo». Vēlāk Nikolajs Strutinskis kļuva par Kuzņecova palīgu un viņa šoferi.

.. . Oktobrī Nikolajs Kuzņecovs sāka gatavoties pirmajam gājienam uz Rovnu. Pirms tam uz pilsētu bija aizgājuši izlūki Nikolajs Prihodjko, Polikarps Vozņuks, Nikolajs Bondarčuks un Nikolajs Strutinskis.

Izlūki noskaidroja, kāds Rovnā ir stāvoklis un kārtība, kur atrodas vairākas okupantu militārās un civilās iestādes: Ukrainas reihskomisariāts (URK) — Pils ielā, galvenā vācu tiesa — Parādes laukumā, «Austrumu karaspēka» pavēlnieka ģenerāla Ilgena štābs, vācu armijas aizmugures priekšnieka aviācijas ģenerāļa Kitcingera štābs — Šulca ielā, galvenās intendantūras štābs, armiju grupas «Dienvidi» saimniecības daļas štābs un vairāki citi mazāk .svarīgi štābi un iestādes.

Taisnību sakot, gatavošanās bija ne tik daudz tehniska (ja neņem vērā grūtības ar formas tērpu, kuru izlūkam Simonai nācās gludināt uz celma ar sakarsētu cirvi, jo nebija nedz galda, nedz glitdekļa), cik psiholoģiska. Kuz-ņecovam, kā mēdz teikt sportisti, vajadzēja būt tādā formā, lai viņa pirmā parādīšanās okupētās pilsētas ielās nebūtu

pēdējā.

Nikolajs Kuzņecovs it bieži atgāja nostāk no teltīm, atsēdās mežā uz kādas siekstas un sēdēja tā stundām ilgi, gandrīz nepakustējies, atkal un atkal klusībā pārdomādams lomu, kādu viņam vajadzēs notēlot. Agrāk Kuzņecovs bija redzējis dzīvus vāciešus tikai padomju gūstā — nomāktus, drūmus, dažbrīd iztapīgus, citreiz — histēriskus. Bet tagad viņš zināja, kādi viņi izskatās un kā izturas, būdami «saimnieku» godā. Viņš izdarīja attiecīgus labojumus leitnanta Zīberta tēlā, kas jau bija zināmā mērā nostabilizējies. Daži no šiem labojumiem bija itin būtiski, un Kuzņecovs bažījās, cik līdzīgs būs pagaidām viņa iztēlē radītais Pauls Vilhelms Zīberts tiem reālajiem leitnantiem un hauptmaņiem, ar kuriem viņam teju, teju nāksies sastapties.

Taču īstenībā uztrauca ne tik daudz līdzība — principā viņa Zībertam vajadzēja būt līdzīgam vācu kadru virsniekam, — cik tas, kā paredzēt robežu, aiz kuras var slēpties atšķirība?

Un te vēl atklājās, ka Nikolajam Kuzņecovam ir savas īpatnības. Ilgāku laiku viņš bija dzīvojis viens, tāpēc to nezināja. Tagad ne no šā, ne no tā kaimiņš, ar kuru Nikolajs gulēja vienā teltī, noprasīja, ko viņš tur pa miegam runājis. Kuzņecovs nobijās ne pa jokam — viņš taču bija runājis, protams, krieviski...

Kaut kas bija jādara — un tūliņ. Oktobrī — novembrī viņam jau jābūt Rovnā, bet kā lai tiek vaļā no šīs nolādētās runāšanas miegā. Nosprieda tā: tiklīdz Kuzņecovs sāk pa miegam runāt, viņš tūdaļ jāmodina. Dažu nakti pat vairākas reizes viņu vajadzēja uzcelt.

Tolaik Kuzņecovs staigāja pa nometni ar aiztūkušām acīm — viņš allažiņ nebija izgulējies. Drīz vien viņu nācās modināt jau retāk, līdz beidzot pilnīgi pārliecinājās, ka nogurdinošais līdzeklis iedarbojies — viņš pa miegam runāja mazāk, bet, ja dažreiz tomēr runāja, tad jau vāciski.

Un diena pienāca. . . Nikolaju Kuzņecovu izvadīja pirmajā braucienā uz ienaidnieka midzeni. Pagaidām bez jebkāda uzdevuma. Tikai pastaigāties, aprast ar formas tērpu, pavērot. Padomāt, kā jāiejūtas jaunajos apstākļos — un atgriezties. Tolaik partizānu nometne vēl atradās simt divdesmit kilometru no pilsētas, sūtīt Kuzņecovu kājām, protams, nevarēja, tāpēc iejūdza zirgu ratos, un par vedēju brauca līdzi Vladimirs Strutinskis, kas labi pazina pilsētu.

... Pauls Zīberts gāja pa Rovnas galveno ielu, parasts kājnieku leitnants, sveicināja pēc dienesta pakāpes vecākos virsniekus un nevērīgi piecirta roku pie cepures, atbildot kareivjiem. Reizēm apstājās pie veikalu skatlogiem, kafejnīcām, kinoteātru afišām. No zēna Parādes laukuma stūrī nopirka laikrakstu; taču lasīt to nelasīja, tikai pārlaida skatienu virsrakstiem, salocīja un iebāza kabatā. Devās tālāk. Pie restorāna «Deutschehof» (uz durvīm plāksnīte: «Tikai

vāciešiem») apstājās, brīdi padomāja, tad iegāja iekšā. Pasūtīja kafiju un glāzīti konjaka. Pēc desmit minūtēm izgāja ārā. Uz nākamā ielas stūra no pārdevēja iznēsātāja nopirka cigarešu paciņu un sērkociņus. Nelielā skvēriņā apsēdās uz brīva soliņa un izsmēķēja cigareti.

Pa ielas pretējo pusi, neizlaizdams no redzes loka leitnantu, gāja akurāti ģērbies pusmūža cilvēks. Viņš sekoja neatlaidīgi, pacietīgi gaidīdams, kad Kuzņecovs iegāja restorānā un skvērā smēķēja cigareti. Arēji vecais vīrs izskatījās mierīgs. Bet īstenībā... Atgriezies vienībā, Vladimirs Strutinskis stāstīja:

«Es eju, kājas man trīc, rokas trīc, nu, domāju, tūliņ mani sagrābs ciet. Kā ieraugu žandarmu vai policistu, tā novēršos. Tāda sajūta, it kā visi uz tevi aizdomīgi skatās. Bet Nikolajs, redzu, soļo tik stalti kā ērglis. Lasa uzrakstus pie iestādēm, apstājas pie veikalu skatlogiem, — ne silts, ne auksts! Sastop vācieti, paceļ roku: «Iieil Hitler!» Kādas četras stundas vadāja mani pa pilsētu. Es viņam gan šā, gan tā rādu ar zīmēm, slauku ar kabatas lakatiņu degunu, kā norunāts: sak, pietiek, bet viņš tik iet un iet. Bezbailīgs cilvēks!»

Patiešām, baiļu Kuzņecovam nebija. Viņš bažījās par ko citu — izlauzīsies uz āru naids, kas pildīja visu viņa būtni, naids pret cilvēkiem, kas valkā to pašu fašistu formu, ko viņš. Naids pret tiem, kuri, tāpat kā viņš, kā šīs zemes saimnieki staigāja pa pilsētas ielām, sēdēja kinoteātros un kafejnīcās, pirka laikrakstus un aizsmēķēja cigaretes. Baidījās, ka šis naids viņu nodos. Kā šobrīd, tā arī visu laiku paši jūtas bija viņa bīstamākais naidnieks.

Pēc dažām dienām Nikolajs Kuzņecovs atgriezās vienībā, lai jau pēc nedēļas atkal dotos uz Rovnu.

Leitnants Zīberts sāka darboties.

6. NODAĻA

Tuvojās beigām grūtais, ar mainīgiem panākumiem frontē iezīmētais četrdesmit otrais gads. Speciālās vienības «Uzvarētāji» izlūkam Gračovam gada pēdējās nedēļas bija pilnībā saistītas ar Nikolaja Kuzņecova pārvēršanos par leitnantu Paulu Zībertu. Notikumi attīstījās gan tā, gan arī ne gluži tā, kā sākumā bija iecerēts. Radās neparedzētas grūtības, un, otrādi, negaidīti viegli atrisinājās uzdevumi, kas sākumā bija likušies īpaši sarežģīti. Taču ilgā gatavošanās — tā aizņēma augu gadu! —

nemaz nebija iedomājama arī bez šādiem pavērsieniem izlūka dzīvē.

Par pirmo apmešanās vietu Kuzņecovam k|uva īvana Prihodjko dzīvoklis. Taču tā nebija vienīgā viņa uzturēšanās vieta. Viņš nevarēja atļauties pakļaut nāves briesmām ģimeni, kura viņam bija kļuvusi tuva un kurā bija arī sievietes un bērni. Tāpēc leitnants Zīberts dažādā veidā un ar dažādu cilvēku palīdzību atrada vairākas vietas, kur viņš — reizēm ar saimnieka ziņu, bet biežāk bez tās — varēja mierīgi pavadīt divas trīs naktis. Pamazām, pēc miera laika ieskatiem varbūt pārāk ātri, bet kara laikam tas nebija nekas neparasts, viņam radās zināms loks vajadzīgu pazīšanos starp Rovnas virsniekiem un ierēdņiem.

Zībertam nebija iemesla griezties kādā militārā vai civilā iestādē, riskējot, ka viņu var atmaskot, tāpēc ka viņa dokumenti, kaut arī tie bija izpildīti meistariski, tomēr bija fiktīvi. Tāpēc par savas darbības galvenajiem objektiem sākumā viņš izvēlējās vietas, kur vācu virsnieki pavadīja savu brīvo laiku: pilsētas labākais restorāns «Deutschehof», stacijas restorāns, kazino, dažas kafejnīcas, veikali, kur vietējie iedzīvotāji nedrīkstēja ieiet.

Kuzņecovs bija iemācījies dabiski un nepiespiesti ieiet restorānā, pārlaist nevērīgu skatienu zālei, ātri atrast ērtu galdiņu: vai nu tādu, pie kura sēdēja vientuļš apmeklētājs, vai arī tādu, kas atradās netālu no trokšņainas, iedzērušas kompānijas. Pirmajā gadījumā vieglāk bija iepazīties ar galda biedru, otrajā — Kuzņecovs gluži vienkārši ieklausījās iereibušo sarunās, izlobīdams no tukšās pļāpāšanas sev noderīgus faktus. Leitnants Zīberts bija taktisks, pieklājīgs un neuzbāzīgs. Lai iepazītos, viņš izraudzījās vispiemērotākos brīžus un tikai pēc tam, kad bija pārliecinājies, ka arī nejaušajam galda biedram nekas nav pretī uzsākt sarunu. Dažkārt par ieganstu noderēja lūgums pasniegt sālstrauciņu, citreiz izrādījās, ka viņam nav līdz («Piedodiet, aizmirsu šinelī.») sērkociņu.

Dabiskums. Pacietība. Izturētība. Ikviens pāragri vai neveiksmīgi uzdots jautājums varēja pievērst viņam uzmanību vai pat modināt

sarunas biedrā aizdomas. Nekādā ziņā nedrīkstēja jautāt par lietām, kam virsnieku vidū jābūt vispārzināmām.

Pirmās nedēļas līdztekus visam citam bija arī saspringtu mācību nedēļas — Kuzņecovs vistiešākajā praksē vērīgi

pētīja hitleriešu virsnieku tikumus, paradums un manieres, iegaumēja desmitiem sīkumu, par kuriem nevar izlasīt nevienā grāmatā, bet kuri ir tik svarīgi izlūkam, kas tēlo savējo svešā, naidīgā vidē.

Kuzņecovs pienācīgi novērtēja savas iedzimtās spējas (kuras, starp citu, viņš vēl nostiprināja ar intensīviem treniņiem) — lielisko atmiņu, jo neko pierakstīt viņš, protams, nevarēja.

Informācija, kas neizdzēšami iegūlās atmiņā, bija ārkārtīgi dažāda gan pēc rakstura, gan nozīmības. Par Rov-nas garnizonu. Par karaspēka dislokāciju un pārvietošanos. Par okupācijas iestāžu atrašanās vietām pilsētā, to funkcijām un darba kārtību. Par to vadītāju lietišķajām un personiskajām īpašībām.

Ar dažiem gadījuma rakstura paziņām leitnantam Zī-bertam nodibinājās visai stabilas attiecības. Radās draugi, ar kuriem viņš regulāri satikās vakaros restorānos un viņu privātajos dzīvokļos. Sevišķi augstu Kuzņecovs vērtēja nozīmīgo, kaut arī bīstamo pazīšanos ar lauka žandarmērijas komandantu Rišardu. Komandants bija labvēlīgi noskaņots pret devīgo leitnantu, no kura vienmēr varēja aizņemties kādu simtiņu mārku. Viņš stāstīja Kuz-ņecovam par Rovnā un tās apkārtnē paredzamo tvarstīšanu, pateica paroles, lai varētu staigāt pa pilsētu naktī. Šīs ziņas bija sevišķi svarīgas, — bīstamajās dienās, kuras bija minējis Rišards, «vienības vadība uz Rovnu nevienu nesūtīja.

Dažkārt informācijas avoti bija visai negaidīti. Tā, piemēram, Nikolajs Kuzņecovs pirka svaigus produktus mazā veikaliņā, kas piederēja kādam Pomeranskim (šis spekulants par vienu olu plēsa 2 markas!). Pastāvīgais pircējs Zīberts, kas bija iemantojis Pomeranska uzticību, no viņa uzzināja, ka atļauju tirgoties šis tirgonis kā apbalvojumu saņēmis no paša Rovnas drošības dienesta šefa doktora Jorgelsa par to, ka bija gestapo slepenais ziņu piegādātājs. Pēc lielīgā spiega vārdiem., viņš jau četrdesmit pirmajā gadā ar panākumiem darbojies operācijās pret partizāniem. Pie Pomeranska mēdza iegriezties viņa draugs — arī SD aģents Jankovskis, kurš, kādā reizē pārlieku aizpļāpājies, pastāstīja Zībertam, ka Volīnijas un Podolijas partizānu vienībās sekmīgi darbojas ļoti veikls aģents Vasiļčevskis, kas pratis iemantot dažu komandieru uzticību un kļuvis par sakarnieku starp atsevišķām

vienībām un pilsētas pagrīdniekiem. Saņēmis vienībā uzdevumu, viņš paziņoja to pagrīdniekiem, bet tikai pēc tam, kad visu, ko viņš zināja, bija pastāstījis gestapo. Tādējādi šim Vasiļčevskim bija izdevies

atklāt daudzus padomju patriotus. Jankovskis pastāstīja ne tikai par Vasiļčevska darbības metodēm, bet aprakstīja, kāds viņš izskatās. Vienības vadība nekavējoties paziņoja par Va-siļčevski uz Maskavu, un Centrs savukārt laikus brīdināja attiecīgo vienību štābus par bīstamo provokatoru.

Rovnas nelielā teritorija un fašistu drošības dienesta ieviestais ārkārtīgi stingrais režīms liedza Kuzņecovam iespēju izmantot rāciju. Tās darbība būtu tūdaļ fiksēta. Tāpēc iegūtā informācija viņam, tāpat kā citiem izlūkiem, bija jānogādā vienībā personiski vai ar sakarnieku starpniecību.

Izlūkošanas ziņu nogādāšana vienībā bija ļoti grūta un bīstama. Lai nokļūtu līdz nometnei, vajadzēja pārvarēt daudzus šķēršļus. Vislielākās nepatikšanas sagādāja žandarmu un policistu patruļas, ukraiņu nacionālisti. Viņi rīkoja uz ceļiem slēpņus, mēģinot notvert mūsu cilvēkus.

Izlūki un sakarnieki tieši uz vienību nekad negāja. Viņu ceļš parasti beidzās «zaļajā bākā», kas atradās pie Orževas ciema, četrus kilometrus no Kļevaņas stacijas un apmēram divdesmit kilometru no Rovnas. Šeit viņi nodeva sūtījumus pastāvīgi dežurējošiem partizāniem, atpūtās, saņēma vienības vadības uzdevumus pilsētas izlūkiem un devās atpakaļ. «Bākas galvenais uzraugs» bija Valentīns Semjonovs. Bez tam biežāk nekā citi «bākā» dežurēja Vsevolods Popkovs, Boriss Suhenko, Sergejs Roščins, Vladimirs Stupins, Boriss Cornijs, Nikolajs Mala-hovs. Visi viņi bija Maskavas komjaunieši, izpletņlēcēji. Nedaudz vēlāk «zaļo bāku» izveidoja arī pie Luckas. Par tās «galveno uzraugu» kļuva Vladimirs Stupins.

Ja dežuranti kaut kādu iemeslu dēļ uz laiku aizgāja uz kādu citu vietu, tad izlūks vai sakarnieks atstāja ziņojumu savā personiskajā «pastkastītē»: konservu bundžā vai kārbiņā, kas bija paslēpta zem norunātā akmens vai kaut kur koka dobumā. Kad Kuzņecovs devās uz vienību, «bākā» viņu obligāti sagaidīja apsardzes grupa un pavadīja līdz pašai nometnei. Tieši tāpat, obligāti ar apsardzi līdz «bākai», viņš atgriezās pilsētā.

Sākumā Kuzņecovs no pilsētas līdz «bākai» un atpakaļ brauca pajūgā. Taču drīz viņa rīcībā jau bija moto-

cikli un automašīnas. Tās visas izlūki bija patvarīgi aizbraukuši (it sevišķi šajā ziņā cieta Rovnas apgabala komisāra Bēra garāža), prasmīgi pārkrāsojuši un apgādājuši ar jauniem numuriem.

Tā sākās Kuzņecova ilgā, varonīgā darbība ienaidnieka aizmugurē.

.. . Staļingradas kauja bija sasniegusi kulmināciju. Fotouzņēmums, kurš drīz vien kļuva slavens un uz kura bija redzams sagrautais universālveikals Kritušo cīnītāju laukumā, — no šīs ēkas pagraba padomju automātisti izveda feldmaršalu Paulusu un divus desmitus

hitleriešu ģenerāļu ar paceltām rokām un nodurtām galvām, — šis fotouzņēmums vēl nebija apstaigājis pasaules laikrakstu lappuses. Taču daudzu tūkstošu lielā ielenktā vācu karaspēka grupējuma liktenis jau bija izlemts. Fašistus, kas bija saņemti dzelzs knaiblēs un neglābjami ieslēgti «katlā», gaidīja vai nu bezierunu kapitulācija, lai izvairītos no pārliekas asinsizliešanas, vai arī pilnīga iznīcināšana.

Tā bija lielākā kauja, ko līdz tam pazina cilvēce, un no šīs kaujas vēstures ir zināms, kādas izmisīgas pūles pielika fašistu pavēlniecība, lai izrautu Paulusa armiju no padomju divīziju loka.

Decembrī speciāli ar šādu mērķi pēc Hitlera pavēles 600 kilometru garā frontes iecirknī saformēja armiju grupu «Dona», ko komandēja feldmaršals fon Mančteins. Tajā ietilpa Gota armiju grupa: ceturtā vācu tanku armija un ceturtā rumāņu armija, citas apvienotās grupas, operatīvā grupa «Hollidt» un — faktiski tīri nomināli — Staļingradā ielenktais Paulusa karaspēks, pareizāk sakot, tas, kas tobrīd no šī karaspēka vēl bija palicis pāri.

Darbojās visa milzīgā fašistiskā karamašīna, kas bija uzpūsta līdz galējībai un aptvēra visu Eiropu. Sasprindzinot visus spēkus, hitlerieši no malu malām, no kurienes vien bija iespējams, pārsvieda karaspēku uz Volgu. No Francijas, no citām okupētajām zemēm, kā arī no dažiem Austrumu frontes iecirkņiem steidzami uz Staļin-gradu sūtīja jaunas divīzijas. Par šīs pārvietošanas apmēriem var spriest kaut vai pēc tā, ka vienas pašas 6. tanku divīzijas pārsviešanai no Francijas bija vajadzīgs desmitiem smago preču ešelonu. Uz šejieni, uz Koteļņikovas rajonu, īpašā slepenībā nosūtīja pirmo reizi fašistiskajā armijā sakomplektēto jauno smago tanku «Tīģeris»

bataljonu. Uz šīm mašīnām, kuru konstrukcija, taktiskie un tehniskie dati tika turēti visstingrākajā slepenībā, hitlerieši lika īpašas cerības, jo bija pārliecinājušies, ka līdzšinējie vācu tanki, kuri uzvaras gājienā, kāpurķēdēm žvadzot, izbraukājuši gandrīz pa visu Eiropas valstu galvaspilsētu ielām, ir bezspēcīgi pret padomju trīsdesmitčetriniekiem.

Katru dienu Nikolaja Kuzņecova, kā arī Dmitrija Kras-nogoloveca grupa svarīgākajā dzelzceļa mezglā Zdol-bunovā savāca daudz ziņu par ienaidnieka karaspēka pārvietošanos.

Raizes sagādāja sakari, pareizāk sakot, iegūto ziņu savlaicīga nogādāšana uz vienību. Tā atradās no Rovnas tik tālu, ka sakarnieki, pat ja viss veicās labi, līdz turienei varēja nokļūt tikai pēc diennakts. Ceļš bija sarežģīts, smags un bīstams — no pilsētas līdz «bākai» un no turienes līdz vienībai. Citā laikā šāda sakaru līnija vairāk vai mazāk apmierināja vadību, bet apstākļos, kad iegūtās ziņas uz Maskavu vajadzēja pārraidīt nekavējoties, vairs nebija derīga.

Tāpēc, ievērojot ārkārtējo situāciju un lai nezaudētu laiku, nolēma, ka uz Rovnu jānosūta radiste, kura pārraidītu izlūkošanas

ziņas uz Centru tieši no pilsētas. Vienības vadība saprata, ka rācija nenoturēsies Rovnā ilgāk par divām nedēļām — to nopeilēs, — taču šīs divas nedēļas varēja būt izšķirošas. Par radisti izraudzījās Valentīnu Osmolovu, veca pilsoņu kara sarkanā partizāna meitu. Izvēli daļēji noteica izcelšanās, bet drīzāk gan Kazacietes (tā viņu bija iesaukuši cīņas biedri) raksturs. Vaļa bija laba radiste un bezbailīgs cilvēks. Jau pirms kara viņa kļuva par vienu no pirmajām meitenēm izpletņlēcējām. Pēc štābā izstrādātā plāna Kazacietei Rovnā vajadzēja apmesties Prihodjko mājā.

Nogādāt radisti uz pilsētu bija uzdots Nikolajam Kuz-ņecovam un Nikolajam Prihodjko: mājas kaimiņu priekšā Vaļai vajadzēja tēlot, ka viņa ir Prihodjko visjaunākā brāļa līgava. Kazaciete bija pirmā meitene, ko sūtīja uz Rovnu, tāpēc, dabiski, ārkārtīgi svarīgu nozīmi ieguva viņas apģērbšana. Vienībā radistes lieliski jutās izpletņlēcēju kombinezonos, puskažociņos un ausainēs. Taču Rovnā tas viss, protams, nederēja. Nācās papūlēties veiklākajiem vienības apgādniekiem. Viņiem izdevās Vaļai

sadabūt itin elegantu mēteli, divas trīs labas kleitas, kurpes un pārējos sieviešu tualetes piederumus.

Pēc tam no kaut kurienes atveda puskarieti ar augstām atsperēm, iekrāva tajā dažus klēpjus siena un virsū uzsedza paklāju, kas arī nezin kā bija sadabūts. Zem siena rūpīgi novietoja rāciju, granātas, automātus, sprāgstvielas un rācijas baterijas. Visos šajos sagatavošanas darbos īpašu centību izrādīja vienības komsorgs Valentīns Semjonovs, kaut gan vispār ar šo operāciju viņam nekāda sakara nebija. Taču nevienam nebija noslēpums, ka izlūku eskadrona drosmīgais komandieris pēdējā laikā izmanto katru piemērotu ieganstu, lai iegrieztos zemnīcā, kur mita radistes. Un ne jau nu tikai komsorga pienākumi vien viņu tur neatvairāmi vilka. Valentīns, attapīgs un viltīgs izlūks, savas sirdslietas tomēr neprata slēpt; tā kā viņam bija tikai divdesmit gadi, tad tas jau nav arī sevišķi nosodāmi...

Beidzot viss bija sagatavots. Nikolajs Kuzņecovs apsēdās blakus Kazacietei, bet Nikolajs Prihodjko vērmahta kareivja formas tērpā — uz bukas. Pēdējie novēlējumi, lai viss izdotos laimīgi, — un izlūki devās ceļā.

Kā vienmēr, Nikolajs Kuzņecovs un citi izlūki, kurus sūtīja uz pilsētu ienaidnieka formas tērpā, līdz «zaļajai bākai» brauca, maskēšanās nolūkā vēl kaut ko uzģērbuši virsū. Izbraukuši uz šosejas, to visu novilka un atstāja «bākā» līdz atpakaļceļam. [1]

Sākumā uz Rovnas—Luckas šosejas nekas neliecināja, ka varētu būt kādi pārsteigumi. Divi trīs sastaptie patruļnieki nepievērsa viņiem nekādu uzmanību. Gan leitnants Zīberts, gan kučieris Prihodjko, gan Vaļa acīmredzot izskatījās pilnīgi respektabli un neradīja vāciešos aizdomas. Nevienam pat neienāca prātā ne reizi pārbaudīt viņu

dokumentus, kas, protams, bija pienācīgā kārtībā.

Jau pirms iebraukšanas Rovnā puskariete apstājās pie tilta pār Goriņas upi. Tilts nebija liels, un pārbraukt tam pāri — nieka lieta. Taču toreiz, ziemā, tas bija pārklāts ar plānu ledus kārtiņu, bet bijušajam lokomotīves mašīnista palīgam Nikolajam Prihodjko kā kučierim nebija sevišķi lielas pieredzes. No kaut kā nobijušies, zirgi pēkšņi sāka auļot, puskariete spēji sasvērās uz sāniem un nākamajā brīdī apgāzās. Kuzņecovu, Prihodjko un Vaļu vienā rāvienā izmeta uz slidenā ce|a. Taču tas sīkums.

Notika kaut kas daudz ļaunāks. Viss, kas tik rūpīgi bija

paslēpts puskarietē zem siena — rācija, baterijas, ieroči un pārējie pietiekami izteiksmīgie priekšmeti, — izkrita tieši pie kājām vācu kareivjiem, kas apsargāja tiltu.

Šķita, ka nu viss pagalam, turklāt neparedzēti, aiz muļķīgas nejaušības. Par laimi, Kuzņecovam, kā tas izpaudās arī šajos vairāk nekā dramatiskos apstākļos, piemita izlūkam ārkārtīgi vērtīga īpašība neapmulst negaidītās situācijās. Arī šoreiz aukstasinība viņu nepievīla. Aukstasinība un precīza tieši vācu kareivja psiholoģijas izpratne.

Pirms sargkareivji paguva apjēgt, kas īsti noticis, viņš izrāva no maksts «valteru» un pavērsa to pret apstulbušo Vaļu, nikni lamādamies vācu valodā. Pēc tam leitnants, pat neatvilcis elpu, tikpat nikni uzkliedza apjukušajiem kareivjiem:

— Ko jūs bolāt acis, sliņķi tādi! Tā ir arestētā krievu partizāne. Nu kustieties, veiklāk, veiklāk! Celiet augšā ratus un kraujiet visu atpakaļ!

Nepaklausīt virsniekam, pat apšaubīt, vai tas patiešām tā ir, neviens neuzdrošinājās. Sparīgi, cits citu traucēdami, kareivji metās izpildīt pavēli. Klusībā smīnēdams, viņiem palīdzēja Nikolajs Prihodjko.

Kad viss bija savākts un sakrauts puskarietē, izlūki turpināja ceļu. Beigās leitnants Zīberts, lai neļautu sargiem attapties, pavēlēja viņiem nokapāt ledu no tilta un uzbērt uz dēļiem smiltis.

Drīz vien bez kādiem starpgadījumiem izlūki piebrauca pie Ivana Prihodjko mājas.

Izlūki darbojās dienu un nakti. Desmitiem vērīgu acu sekoja katram ešelonam... Tanku divīzija no Francijas ... Kājnieku divīzija no Holandes... Motorizētā no Ļeņingradas frontes... Ik dienu Prihodjko mājā saplūda daudz, turklāt dažnedažāda rakstura ziņu. Vaļa uzņēma tiešus sakarus ar Maskavu ik pēc dažām stundām. Seansi ilga no piecpadsmit līdz trīsdesmit minūtēm.

... Vāciešu mēģinājumi atbrīvot Staļingradā ielenkto 6. armiju bija neveiksmīgi. Manšteina karaspēku atspieda atpakaļ, un tas cieta lielus zaudējumus. Visu janvāri Sarkanā Armija turpināja graut divās daļās sašķeltos hitleriešu pulkus pašā pilsētā. 31. janvārī kapitulēja vācu karaspēka grupējums ar pašu 6. armijas komandieri feldmaršalu

Paulusu priekšgalā, 2. februārī nolika ieročus arī dienvidu grupējums.

Sarkanā Armija pārgāja izšķirošā uzbrukumā. Sākās Kaukāza, Augšdonas un Ukrainas atbrīvošana. Padomju divīzijas sāka apdraudēt hitleriešu karaspēku Doņecas baseinā.

Tagad jau fašistu ešeloni ar papildinājumu — dzīvo spēku, munīciju un kara tehniku virzījās uz Poltavas— Harkovas— Pavlogradas līniju. Un atkal izlūkošana ...

Nikolajs Kuzņecovs jau sen izmantoja Ivana Prihodjko dzīvokli un nereti uzņēma šeit arī savus vācu paziņas. Viņa ne visai nievīgo izturēšanos pret saimniekiem kaimiņi varēja izskaidrot ar to, ka Prihodjko laulātais pāris bija vietējie vācieši. Šajās dienās Nikolajs Kuzņecovs biežāk nekā parasti iegriezās mājās un ne tikai tāpēc, lai nodotu Vaļai lapiņu ar kārtējām izlūkošanas ziņām, bet arī lai uzmundrinātu meiteni, lai viņu nosegtu, ja gadītos kādas nepatikšanas.

Izlūka piesardzība nebija lieka, un ne jau velti viņš bažījās. Kā tas bija paredzams, jau pēc dažām dienām hitlerieši konstatēja, ka pilsētā intensīvi darbojas pagrīdes radioraidītājs. Rovnas ielās parādījās neveiklās, augstās automašīnas ar radiopelengatoru antenu raksturīgajiem lokiem uz jumta. Tās izložņāja vienu pilsētas kvartālu pēc otra, cenšoties uztaustīt to vienīgo punktu, no kurienes radioviļņi tūkstošiem kilometru tālumā aiznesa informāciju par to, kas notiek vācu aizmugurē.

Pēc tam sākās tvarstīšana. Nevis parastā vispārējā tvarstīšana, kurai parasti nebija noteikta mērķa, bet pilnīgi mērķtiecīga. Meklēja pagrīdes rāciju. Un kādu reizi smagās automašīnas ar kareivjiem pelēkajos formas tērpos parādījās arī rajonā, kur strādāja Kazaciete.

Viņi iebruka mājās, ložņāja pa visiem kaktiem, grūstīja mēbeles, izokšķerēja pagrīdes un pagrabus. Kā redzams, gestapovieši pēc nezināmā radista rokraksta bija sapratuši, ka darbojas labi konspirēts sakarnieks, un meklēja tieši viņu.

Pienāca kārta arī 6. mājai. Zābakus dārdinādami, Ivana Prihodjko dzīvoklī saklupa vairāki kareivji feldfēbeļa vadībā un... izstiepās taisni kā stīgas. Viesistabā pie galda sarunājās esesiešu virsnieks melnā formas tērpā un kājnieku leitnants. Esesietis bija īstāks par īstu — pilsētā labi pazīstamais gestapo darbinieks hauptšturmfīrers Pē-ters fon Dipens.

Feldfēbelis izslēja roku sveicienam un ziņoja fon

Dipenam kā vecākajam pēc dienesta pakāpes, ka kaut kur tuvējās mājās darbojas krievu raidītājs. Esesietis visžēlīgi pamāja ar roku un novēlēja feldfēbelim veiksmīgu meklēšanu.

Kareivji aizgāja. It kā nepiešķīris nekādu nozīmi viņu vizītei, Kuzņecovs turpināja pārtraukto sarunu.

Esesietis Nikolajam Kuzņecovam bija vērtīgs informācijas avots.

Fon Dipens allaž bija bezcerīgā naudas trūkumā. Viņš bija godkārīgs, visai augstu vērtēja «dzīves priekus», bet saskaņot tos ar savu algu neprata. Izmantodams fon Dipena vājības, Kuzņecovs regulāri viņam uz nenoteiktu laiku aizdeva naudu, bet visai bieži ar apdomu, lai nedurtos acīs, zaudēja kāršu spēlē. To viņš darīja prasmīgi, radīdams īstas spēles ilūziju, pārmaiņus gan uzvarēja, gan zaudēja, bet beigu beigās vinnētājs allaž bija Dipens.

Hauptšturmfīrera Dipena dienesta pienākumos ietilpa uzraudzīt un novērot URK kalpotājus un nevācu izcelsmes virsniekus: holandiešus, austriešus, poļus, čehus un citus. Sarunās, ko it kā nejauši aizsāka Zīberts, feldfēbelis dažkārt raksturoja savus apakšniekus, un tas ne reizi vien izlūkam labi noderēja. Kuzņecovs dabūja no ese-sieša arī daudz citu ziņu: nakts paroles, kad un kādā rajonā notiks tvarstīšana, kara komandanta un reihskomi-sariāta jaunos rīkojumus, kādas maiņas notikušas Rov-nas administrācijas personālsastāvā un tamlīdzīgi.

. . . Dienu no dienas Vaļa atkal un atkal sūtīja ziņas ēterā. Atkal un atkal uz tālo Maskavu aiztraucās viņas pirkstu raidītie punkti un svītriņas.

Taču reiz ...

Notika steidzams, ārpuskārtas seanss. No dažādiem avotiem bija ienākušas ārkārtīgi svarīgas ziņas, pēc kurām varēja spriest, ka no Rietumeiropas uz Ukrainu steidzoši tiek pārsviesta liela karaspēka vienība, pati labākā fašistiskajā armijā: no jauna apbruņotais, _atpūtā bijušais SS tanku korpuss. Tajā ietilpa divīzijas «Ādolfs Hitlers», «Miroņgalva» un «Reihs».

Lai nezaudētu Doņecas baseinu un apturētu Sarkano Armiju pie Ukrainas robežām, vācu virspavēlniecība steidzami izveidoja jaunu armiju grupu «Dienvidi». Tās sastāvā iekļāva operatīvās grupas «Kampi» un «Hollidt» un divas tanku armijas. Armiju grupā «Dienvidi» ietilpa trīsdesmit tanku un motorizēto divīziju — gandrīz puse

no visiem fašistu kaujas formējumiem Austrumu frontē! Par grupas «Dienvidi» komandieri Hitlers iecēla no jauna to pašu ģenerālfeldmaršalu Manšteinu.

Februārī pats Hitlers ieradās Zaporožjē, kur noturēja trīs dienu ilgu apspriedi ar augstāko ģeneralitāti. Apspriedē piedalījās Manšteins, Kleists un Jodls. Hitlers prasīja tikai vienu: jebkuriem līdzekļiem apturēt Sarkano Armiju un pāriet pretuzbrukumā.

Pirms plānotās operācijas sākuma Hitlers griezās pie armiju grupas «Dienvidi» karaspēka ar aicinājumu parādīt izcilu drosmi un varonību. «Pasaulvēsturiskās kaujas rezultāts atkarīgs no jums. Vācu tautas pašreizējais un turpmākais liktenis izšķiras tūkstošiem kilometru no impērijas robežām. Kara galvenais smagums gulstas uz jūsu pleciem.» Tā rakstīja Hitlers pavēlē, velti pūlēdamies iedvesmot

savu armiju pirms smagajām kaujām.

Dažas ziņas, kas saistītas ar minētajiem notikumiem, vajadzēja pārraidīt Kazacietei, kad viņa uzņēma steidzami sakarus ar Maskavu. Nikolajs Kuzņecovs, lai netraucētu radisti saspringtajā darbā, izklaidīgi šķirstīja kādu vācu ilustrēto žurnālu, laiku pa laikam palūkodamies ārā pa logu. Ņikolajs Priliodjko, aizvadījis grūtu dienu, tikko bija atgriezies no Zdolbunovas ar izlūkošanas ziņām un tagad izmantoja gadījumu, lai kaut pusstundu atpūstos uz dīvāna. Un pēkšņi Kuzņecovs pielēca kājās.

— Viesi! ’ ’ ♦

Patiešām, pa ielas pretējo pusi šurp nāca divi virsnieki no leitnanta Zīberta jaunajiem paziņām. Viņi bija jau kādus simt soļus no mājas. Vienam rokās bija liels papīra vīstoklis.

Paši par sevi šie viesi nebija bīstami, bet tikai ne pašreiz, kad par katru cenu vajadzēja pabeigt pārraidi. Neatraudama roku no atslēgas, meitene vaicājoši paskatījās uz Kuzņecovu. Pārtraukt ārkārtīgi svarīgo seansu tādēļ vien, ka ieradušies divi pudeles brāļi, — to Nikolajs Kuzņecovs nevarēja.

— Ātri izģērbies un — gultā iekšā. Rāciju pagultē. Atslēgu zem segas. Tu esi slima. Skaidrs? Nikolajs — uz virtuvi. Esi gatavs.

Pēc minūtes Vaļa jau bija gultā. Aukstasinīgajai meitenei viss bija skaidrs, izņemot vienu. Ko darīt ar austiņām? Tā nav atslēga, ar kuru var strādāt arī zem segas, austiņām jābūt uz galvas.

Taču Kuzņecovs jau izsteidzās no blakus istabas ar vati un marles saiti rokā.

— Tu ļoti mokies, tev sāp zobi, tu pat nevari runāt. Vai saprati?

Un pēc brīža uz austiņām, lai noslāpētu sīcienus, jau uzliktas lielas vates pikas, galva nosaitēta ar platu marles saiti un vēl apsieta ar vilnas lakatu. Nu Vaļa līdzinājās bērnam, kas saslimis ar cūciņām. Kuzņecovs, veikli pabeidzis saitēšanu, ar zīmēm parādīja meitenei, lai viņa turpina strādāt.

Te jau arī pie durvīm klauvēja viesi. Atvēris durvis, Pauls Zīberts plaši izpleta rokas:

— O! Ko es redzu! Martīns, Klauss! Labi, ka ienācāt. Vienmēr priecājos redzēt draugus!

Sākās iedzeršana. Pēkšņi oberleitnants Martīns pamanīja līdzās durvīm, kas ved uz blakus istabu, karājamies sieviešu drēbes. Viņš priecīgi iesaucās:

— Nē, jūs tikai padomājiet! Pie viņa ciemojas dāma, bet viņš to draugiem pat neparāda! Aiciniet tūliņ šurp savu skaistuli!

— Kas nu tā par skaistuli, — atmeta ar roku Kuzņecovs, — manu saimnieku radiniece, slima. Nav vērts, izjauks tikai kompāniju.

Zīberts, kā vien varēja, centās noturēt iekarsušos un iereibušos draugus, bet tas nebija iespējams. Ar troksni atstūmuši krēslus,

ņirgdami Martīns un Klauss devās uz istabu, kur gulēja Kazaciete. Saspringti vērodams virsniekus, Nikolajs iebāza roku bikšu kabatā un uzvilka «Valtera» gaili. No sava «valtera» viņš nešķīrās nekad un nekādos apstākļos. Iespiedis plaukstā pistoles rokturi, spriegi klausīdamies katrā troksnītī, aiz virtuves durvīm nekustīgi stāvēja Nikolajs Prihodjko.

Klauss bija galants:

— Varbūt jaunkundze būs tik laipna, ka apģērbsies un pagodinās pie galda mūs ar savu klātbūtni?

Vaļa tikai klusi ievaidējās, saviebdama seju mokošu ciešanu grimasē.

— Zobi sāp, drausmīgi, glābiņa nav ...

— Lūdzu ... Lū-ūdzu ... jaunkundz...

Vaļa visa sastinga.

— Zobi, zobi sāp! Es nevaru! — Meitenei sāka birt asaras.

— Lū-ūdzu jūs ... jaunkundz ...

Tik tikko valdīdams niknuma, Kuzņecovs ar pūlēm atvilka Klausu no gultas.

— Nu ko jūs sienaties klāt šai nelaimīgajai meitenei? Kam mums viņa vajadzīga ar savu skābo ģīmi?

Martīns, kas bija mazāk iereibis nekā Klauss, saprata, ka no raudošās, apsaitētās meitenes jautrību nav ko gaidīt, atbalstīja Zībertu un palīdzēja aizvest projām Klausu.

Tikai pēc pusstundas Nikolajs Kuzņecovs, aizbildinājies, ka viņam rīt agri jāceļas, izvadīja bīstamos un uzmācīgos viesus. Atviegloti nopūties, viņš iegāja Kaza-cietes istabā.

— Viss kārtībā, Vaļuša, vari celties augšā.

Vaļa sēdēja gultā un, piespiedusi roku pie vaiga, turpināja vaidēt:

— Zo-obi!

Nikolajs iesmējās:

— Viņi jau ir projām. Masku balle beigusies. Ļauj, es tev noņemšu apsējus.

— Zo-obi! Sāp! Patiešām!

Izbrīnās pārņemtajam Kuzņecovam nolaidās rokas. Bija noticis, varētu likties, neiedomājamais — Vaļai Osmo-lovai no pārdzīvotajām briesmām un milzīgā nervu sasprindzinājuma patiešām pirmo reizi mūžā bija iesāpējušies pilnīgi veseli zobi!

... Sešpadsmit dienas Kazaciete strādāja Ivana Pri-hodjko dzīvoklī un šajā lcūkā pārraidīja pa radio daudz informācijas padomju pavēlniecībai. Palikt pilsētā ilgāk viņai kļuva bīstami. Turklāt ari Prihodjko kaimiņiene sāka izrādīt pārlieku ziņkāri par Nikolaja «līgavu». Valentīnu izsauca atpakaļ uz vienību.

7. NODAĻA

... Vienība saņēma no Maskavas jaunu uzdevumu. Centrs darīja zināmu, ka, pēc dažiem, vēl nepārbaudītiem datiem, Hitlers pārcēlis savu mītni kaut kur uz Ukrainu. Visīsākajā laikā bija jānoskaidro, kur atrodas šī mītne.

Čekistiem pat elpa aizrāvās: tas tik ir uzdevums — atrast Hitlera mītni! Viņi saprata, ka par maz būs noteikt vilku midzeņa koordinātes uz kartes. Vajadzēs arī aktīvi rīkoties. Taču Ukraina ir liela, un kā lai uzzina, kurā tās nostūrī pašlaik atrodas hitleriešu vadonis!

Turklāt republika bija mākslīgi sadalīta četrās daļās, un pat parasta pārvietošanās šajos apstākļos radīja izlūkiem ne mazumu grūtību, jo ikvienā no četrām «Ukrainām» bija sava kārtība, dokumenti un nauda.

Volīniju, Podoliju, Kijevas, Poltavas, Žitomiras, Dņep-ropetrovskas apgabalu, Zaporožji un dažus citus apgabalus pārvaldīja Ukrainas reihskomisariāts, kura centrs atradās Rovnā. Šeit bija Eriha Koha rezidence. Perifēriju pārvaldīja viņam pakļauti ģenerālkomisāri.

Pārējie Ukrainas rietumu apgabali ietilpa Polijas ģenerālgubernatūrā ar centru Krakovā, kur atradās Hansa Franka rezidence. Tagad tie saucās «Galicijas distrikts», kuru no Ļvovas pārvaldīja gubernators Vehters un vicegubernators Bauers.

Teritoriju, kas atradās starp Bugu un Dņestru, kā arī Bukovinu ar kopējo nosaukumu «Transnistrija» un ar centru Odesā vācieši bija atdevuši savai sabiedrotajai Rumānijai. Bet Sumu, Harkovas, Čerņigovas apgabalus, kā arī Doņecas baseinu, tā kā tie atradās samērā tuvu frontei, pārvaldīja hitleriešu kara pavēlniecība.

Pavēle paliek pavēle, tā ir jāizpilda. Un, tā kā papildu informācijas nebija, sākumā vajadzēja tīri analītiski noteikt rajonu, kur varētu atrasties mītne.

Kāds izteica apsvērumu, ka mītne atrodas nevis vecās, bet gan jaunās robežas tuvumā — citādi gluži vienkārši nebūtu jēgas to no Vācijas pārcelt. Ievērojot to pašu loģiku, gandrīz droši varēja apgalvot, ka Hitlers neapmetīsies bīstamā tuvumā frontei. Diez vai sekmīga varētu būt mītnes meklēšana rajonos, kur īpaši aktīvi izvērsts partizānu karš.

Apmēram tā, izmantojot izslēgšanas metodi, atkrita viena pilsēta pēc otras, līdz beidzot vienības vadība nolēma meklējumus sākt četros ģeogrāfiskos punktos: Rovna, Lucka, Kijeva un Viņņica. Protams, čekisti nebija tik naivi, lai domātu, ka Hitlera mītne varētu atrasties kādā no šo pilsētu savrupmājām pašā centrā. To vajadzēja meklēt nomalēs. Protams, tā būs rūpīgi jo rūpīgi nomaskēta un īpaši apsargāta.

Pirmām kārtām — un diezgan ātri — no četrinieka izsvītroja Rovnu. Vienības izlūki Kuzņecovs, Prihodjko, Strutinskis, Gnidjuks, Ševčuks un citi līdz tam laikam jau bija pietiekami labi izpētījuši šo Ukrainas «galvas-

pilsētu», ne pašā pilsētā, ne tās apkaimē viņi nebija manījuši nekā tāda, kas radītu aizdomas par mītni.

Pēc tam izsvītroja Lucku, kur atradās Volīnijas un Po-dolijas ģenerālkomisāra ģenerāļa Šēna rezidence. Izpētīt šo pilsētu jau bija sarežģītāk, bet izlūki tomēr to izdarīja pietiekami ticami. Pēc tam atkrita arī Kijeva.

Sarakstā pēdējā palika Viņņica. Tas patiešām bija ciets rieksts. No Viņņicas vienību šķīra 450 kilometru. Turklāt vienībai tolaik šajā pilsētā nebija ne bāzes, ne savu cilvēku. Tāpēc iesūtīt Viņņicā izlūkus bija ļoti sarežģīti, tas prasīja rūpīgu sagatavošanos un, galvenais, laiku.

Kurš gan var noteikt robežu, kad izlūka intuīcija pāriet neskaidrā nojausmā, nojausma — ticamā minējumā, bet minējums — pārliecībā? Katrā ziņā grūti ir precīzi pateikt, kurā no šiem posmiem vienības vadības rokās nonāca kārtējais laikraksta «Volīnija» numurs, ko Rovnā izdeva ukraiņu valodā. Vispār laikraksti vienībā nokļuva nepavisam ne nejauši. Šo netīro pretpadomju lapeli, kuras redaktors bija pazīstamais nacionālists, ukraiņu tautas nodevējs Vlass Samčuks, štābā lasīja daudz rūpīgāk nekā gestapo, ar kura līdzekļiem tā tika finansēta.

Ir labi zināms, ka, rūpīgi un ar noteiktu viedokli studējot ienaidnieka laikrakstus, izlūki daudz ko var iegūt. Pirmajā mirklī šķietami nevainīgs ziņojums dažkārt satur ļoti vērtīgu informāciju, ko neizsvītros pat piekasīgs kara cenzors, uzskatīdams to pa$ nekaitīgu vai vispār zināmu. Bēdīgi slavenā «Volīnija» bija izdarījusi vienībai jau ne vienu vien pakalpojumu. «Vecā labā paziņa» nepievīla arī šoreiz. Numurā, par kuru ir runa, bija publicēts paziņojums, kas uzrakstīts nacionālistiskajai presei parastajā glaimīgajā tonī, ka šajās dienās Viņņicā notikusi Vāgnera operas «Tanheizers» izrāde, kuru noklausījies arī viens no augstākajiem hitleriešu karavadoņiem — feldmaršals Keitels.

Tas nevarēja nepievērst uzmanību. Patiešām, kas gan feldmaršalam Keitelam darāms necilajā pilsētiņā Viņņicā? Taču piešķirt pārāk lielu nozīmi šim atsevišķajam faktam arī vēl nedrīkstēja. Keitels Viņņicā varēja būt gluži nejauši, caurbraucot.

Pagāja vēl kāds laiks, un Kuzņecovs atsūtīja uz vienību cita laikraksta numuru — tas iznāca Luckā vācu valodā — «Deutsche Ukrainische Zeitung». Hronikas nodaļā Kuzņecovs ar zīmuli bija apvilcis paziņojumu —

atkal no Viņņicas! Šoreiz Berlīnes karaliskās operas mākslinieku koncertu bija pagodinājis ar savu klātbūtni pats reihsmaršals

Hermanis Gērings — otrais cilvēks fašistiskajā impērijā pēc fīrera.

Kad summēja šos divus faktus, kas bija saistīti ar vienu un to pašu pilsētu, kurai, starp citu, piemita visi objektīvie apstākļi, lai Hitlers principā to varētu izraudzīt par savas mītnes atrašanās vietu, tie kļuva jau visai zīmīgi, taču izlūkiem vajadzēja daudz pārliecinošākus apstiprinājumus. Izlūkošanas vēsturē ne reizi vien gadījusies šāda pilnīgi ticama sakritība, kādu domādams neizdomāsi. Bet pietiek tikai to vērīgāk papētīt, pārbaudīt, un pārliecinies, ka tā ir parasta nejaušība, kurai nav absolūti nekāda pamata, un tā tikai maldina.

Tomēr vienības vadībai tagad bija pietiekams pamats, lai šai pilsētai pievērstu īpašu uzmanību. Tajā laikā vienība bija papildinājusies ar daudziem sarkanarmiešiem, kas bija izbēguši no gūsta. Uzmeklēja vairākus sarkanarmiešus, kas bija izbēguši no nometnēm, kuras atradās vai nu pašā Viņņicā, vai tās tuvumā. Viņus pa vienam ataicināja uz štābu. Kareivji bija dzirdējuši valodas, it kā kaut kur pie Viņņicas hitlerieši vasarā veikuši plašus būvdarbus. Viens no viņiem — Vasīlijs Ņeudahins — stāstīja: «Ko tur būvēja, neviens nezināja. Droši varu apgalvot tikai vienu: vairākus tūkstošus mūsējo nosūtīja uz turieni, bet nometnēs neatgriezās neviens. Visus vēlāk nošāva.»

Tagad jau daļējās aizdomas izveidoja noteiktu, kaut arī sīku ķēdīti. Diez vai vācieši būtu cēluši kādu slepenu aizsargbūvi pie Viņņicas tajā laikā, kad pa visu pasauli viņi skandināja, ka drīzumā paredzama galīga uzvara pār boļševikiem. Un, protams, visiem bija skaidrs, ka Hitlera mītnei jābūt varenai aizsargceltnei, kas var garantēt fīrera drošību gan tad, ja uz mītni tiktu mestas bumbas, gan tad, ja uzbruktu partizāni vai tiktu nomests izpletņlēcēju desants.

Visas šīs aizdomas un minējumi pārvērtās drošā pārliecībā, kad Kuzņecovs kārtējo reizi atgriezās no Rovnas. Viņš ieradās vienībā ar ziņojumu. Pēdējā laikā Kuzņecovs vienības vadības uzdevumā vērīgi pētīja visu, kam bija sakars ar Ukrainas reihskomisāra Eriha Koha personību un darbību. Tas bija diezgan sarežģīti, jo Kohs uz Rovnu atbrauca tikai laiku pa laikam. Kā Austrum-

prūsijas gauleiteram viņam labāk patika uzturēties galvenokārt Kēnigsbergā. Kuzņecovs izveidoja plašu paziņu loku starp reihskomisariāta darbiniekiem. Tieši viens no viņiem reiz Kuzņecova klātbūtnē izteicās, ka Kohs uz dažām dienām steidzami aizbraucis uz Viņņicu. Ap to pašu laiku no pilnīgi drošiem, savstarpēji neatkarīgiem avotiem kļuva zināms, ka uz Viņņicu — arī steidzami — no Kijevas izbraucis ģenerālkomisārs Magunia, no Niko-lajevas — ģenerālkomisārs Opermans. Taču arī tā varēja būt tikai sagadīšanās: Kohs reizēm noturēja apspriedes ar saviem ģenerālkomisāriem nevis Rovnā, bet gan kādā citā pilsētā.

Visbeidzot, Kuzņecovs paziņoja vēl vienu vēsti. Viņa «draugs», SD

darbinieks, saņēmis izsaukumu uz Zitomiru pie paša SS reihsfīrera, bet nav viņu sastapis, jo tas savukārt uz dažām dienām bijis steidzami izsaukts uz kādu ne pārāk attālu vietu (katrā ziņā ne uz Berlīni). Pavisam nedaudzos vārdos gestapovietis izpļāpājās par daudz ko: SS reihsfīrera zīmotnes visā fašistiskajā Vācijā bija tikai vienam cilvēkam — Heinriham Himleram! Viņa paša mītne atradās Žitomirā, bet izsaukt Himleru uz kaut kurieni varēja vienīgi fīrers — Hitlers. Bet «ne pārāk attālā vieta» pilnīgi atbilda Viņņicai.

Šājā informācijas vākšanas un analīzes posmā secinājumu ķēde jau noslēdzās. Par nejaušu sagadīšanos nevarēja būt ne runas. Nevijis no čekistiem vairs nešaubījās, ka fīrera mītne ir tieši Viņņicā vai tās tuvumā. Atlika vienīgi precīzi noteikt tās atrašanās vietu, noskaidrot, kāda tā izskatās, kā tiek apsargāta un tamlīdzīgi.

Lai atrisinātu šos uzdevumus, apkārtceļi jau vairs nederēja. Vajadzēja kaut kur «izraut» cilvēku, kam ir atļauts apmeklēt mītni vai kas ir labi par to informēts, — citiem vārdiem sakot, notvert «garu mēli», kas daudz ko zina. Bet kā to izdarīt? Un kur?

Ņemot vērā to, ka Rovna ir «galvaspilsēta», vajadzīgo cilvēku visvieglāk varēja atrast tieši šajā pilsētā. Bet izlūkdarbā vieglais nepavisam ne vienmēr ir labākais. Ņemt «mēli» Rovnā nebija izdevīgi vairāku iemeslu dēļ. Pirmkārt, izvest gūstekni no pilsētas būtu ļoti sarežģīti, katrā ziņā daudz sarežģītāk nekā notvert. Mazākā neuzmanība apdraudētu labākos vienības izlūkus, bet tikai viņiem varēja uzticēt tik atbildīgu operāciju. Otrkārt,

ievērojama virsnieka vai ieredņa nolaupīšana piesaistītu īpašu gestapo uzmanību, neglābjami uzvedinātu uz domām, ka pilsētā darbojas ne tikai pagrīde, bet arī speciāli iesūtīti padomju izlūki. Tieši tapec «meli» vajadzēja ņemt tā, lai vāciešiem nerastos ne mazākās aizdomas, kam un kādēļ tā ievāj adzējusies.

Šo uzdevumu apsprieda ilgi un rūpīgi. Lēmums tika pieņemts kolektīvi. Tā radās sākumā neskaidra,ˆ bet pakāpeniski izkristalizējusies ideja par kustīgo slēpni jeb, kā to trāpīgi iesauca Nikolajs Kuzņecovs, par «tītaru medībām».

Jauno operāciju sagatavoja pilnīgā slepenībā. Sākumā «tītaru medības» plānoja pēc noteikta scenārija. Taču apstākļi izveidojās tā, ka šo scenāriju, kas, starp citu, neizslēdza arī nejaušību, papildināja ar savlaicīgi iegūtu informāciju.

.. . Kuzņecovs ieradās kārtējā vizītē Rovnā. Tur viņš vairākas reizes tikās ar dažādiem hitleriešu administrācijas darbiniekiem. Šoreiz viņš bija saņēmis uzdevumu ne tikai vākt parasto informāciju, bet arī pievērst īpašu ļ uzmanību jebkuriem faktiem, kas var noderēt kustīgā slēpņa organizēšanā.

Paula Zīberta-Kuzņecova rīcībā aizvien bija lielas nau- j das summas (par to rūpējās īpaši), turklāt ne tikai okupācijas nauda, bet

arī reihsmarkas. Tas lielā mērā noteica leitnanta Zīberta panākumus fašistu virsnieku vidū.

Oficiāli Zīberts bija saimniecisko lietu pavēlniecības ārkārtējais pilnvarotais materiālo resursu izmantošanā vērmahta interesēs okupētajos PSRS apgabalos. Šā resora darbinieki varēja izmantot tādus ienākumu avotus, kas nebija pieejami parastajiem armijas virsniekiem. Tāpēc Zīberts varēja atļauties brīvi rīkoties ar naudu un tas neradīja aizdomas. Draudzēties ar Zībertu neuzskatīja par apkaunojošu ne tikai leitnanti, bet pat majori. Kā mēdz teikt, amats paliek amats, bet nauda paliek nauda.

Viens no Zīberta paziņām bija atbildīgs reihskomisa-riāta darbinieks Heinrihs, kas ar leitnanta atbalstu cerēja krietni iedzīvoties turībā. Zīberts visai ātri noskārta šā darbinieka vēlēšanos un to prasmīgi izmantoja savos nolūkos. Reiz Pauls Zīberts uzsāka konkrētu sarunu ar Heinrihu virsnieku kazino. Heinrihs runāja ar Zībertu uzsvērti godbijīgi, taču lika manīt, ka leitnants tomēr neizmanto visas iespējas, kuras, ja vien gribētu, atrastos.

Zīberts painteresējās, ko sarunu biedrs ar to domā. Hein-rihs daudznozīmīgi atbildēja: «draudzīgi sakari».

Leitnantu Zībertu nepārsteidza Heinriha replika, un atbilstoši pieklājības likumiem viņš piesardzīgi pārjautāja, ko konkrēti Heinrihs ar to domājis. Heinrihs paskaidroja, ka viņam esot draugs, visai iespaidīga persona, kas pēc dienesta stāvokļa saistīts ar daudziem augstākajiem virsniekiem un ierēdņiem, no kuriem savukārt esot atkarīga armijas apgāde. Pildot dienesta pienākumus, šis cilvēks bieži braukājot uz dažādām okupētās teritorijas pilsētām.

— Kad jūs varēsiet noorganizēt mums tikšanos? — Zīberts vienaldzīgā nevērībā jautāja (maz ir tādu, kas zināja, cik daudz laika un pūļu bija vajadzīgs Kuzņecovam, lai apgūtu šo nevērīgi vienaldzīgo toni), tādējādi neliekot manīt, ka viņā pamodusies interese par iepazīšanos ar iespējamo sadarbošanās partneri.

Heinrihs atbildēja, ka pašreiz viņa draugs pēc kādas svarīgas apspriedes aizbraucis uz Kijevu. Tuvākajās dienās viņam jāatgriežas, un, tiklīdz šis draugs ieradīsies Rovnā, Heinrihs viņus iepazīstinās.

— Tieši stacijā? —- Zīberts iesmējās.

— Kāpēc stacijā? Viņi visi brauc ar mašīnām, satiksimies vēlāk pie manis.

Viņņicas—Kijevas šosejas astotajā kilometrā Dienvidu Bugas krastā atrodas Kolomihailovkas ciems. Ja mazu gabaliņu pirms tā nogriežas pa labi, tad nokļūst nelielā priežu mežā. No tālienes redzamas mežmalā izkaisītas krāšņas senkrievu torņveida mājiņas. Liels uzraksts krievu un angļu valodā vēsta: «Kempings». Šeit piestāj atpūsties autotūristi.

Šī rajona kartēs var atrast arī citu tuvējo ciemu nosaukumus:

Strižavka, Jakušinci, Kaļinovka, Pavlovka, Kordeļevka, Čerepašņici, Poļevaja Lisijevka. Tie ir parasti Ukrainas kolhozu ciemi, kādu republikā ir tūkstošiem.

Neparasto ceļinieks pamanīs tikai tad, kad nokļūs dziļāk Kolomihailovkas mežā. Vispirms viņš ieraudzīs saplaisājušus, kādreiz asfaltētus ceļus, pa kuriem jau sen neviens vairs nebrauc. Pēc tam viņš redzēs milzīgus sadragātus un sašķaidītus dzelzsbetona bluķus. Pamanīs sagrautus un iebrukušus bunkurus un pazemes ejas, ap kurām jau sakuplojusi meža jaunaudze. Viss aizaudzis

un pamests. Neviļus rodas sajūta, ka šī vieta nolādēta, un gribas tikt ātrāk no tās prom ...

Ass, brāzmains vējš grieza sausu, durstīgu sniegu vērpetē. Palsās debesis bija uzgulušas zemei. Vāji saules stari izlauzās no pelēcīgajiem mākoņiem, nedāvājot tai ne siltuma, ne gaismas.

Šādā drūmā dienā uz vakara pusi netālu no Lielā Rudņibobrovskas ciema no meža izbrauca pieci pajūgi. Grambās kratīdamies un dārdēdami, tie pa apkārtceļu devās uz Rovnas—Kijevas šosejas pusi. Pirmajā pajūgā, salīgi tīda-mies garā virsnieka šinelī ar pelerīni, sēdēja vācu leitnants. Kaklā pakārtā mašīnpistole kūļājās taktī ar zirgiem. Pa kreisi no jostas sprādzes rēgojās ar nolūku vaļā atstātā parabelluma maksts. Laiku pa laikam caur zobiem novilcis kādu lamu vārdu, virsnieks sparīgi berzēja nosalušās ausis.

Kolonnā leitnants bija vienīgais vācietis. Viņa ceļabiedri, spriežot pēc ārējā izskata un uzvedības manierēm, piederēja pie to cilvēku kategorijas, ar kuriem hitlerieši kaut arī sadarbojās, tomēr par sev līdzīgiem neuzskatīja, bet gan tikai nicīgi piecieta, jo iztikt bez viņiem nevarēja. Tie bija policisti, kāds pārdesmits cilvēku, lielākoties jauni vīrieši. Ģērbušies kā nu kurais: armijas puskažociņos, ukraiņu garajās jakās, vācu šineļos, galvās ausaines, gan gludas, gan pinkainas... Vienādas bija tikai baltās lentas uz rokām — tas arī viss policistu formas tērps. Apbruņojums — mašīnpistoles, šautenes un granātas.

Pārkāruši kājas pāri ratiem, «jaunās kārtības» sargi kūpināja paštītus smēķus, auroja dziesmas.

Tā vispār tajos laikos un tajās vietās bija parasta aina: policistu komanda vācu virsnieka vadībā dodas uz kādu ciemu «ieviest kārtību» vai rekvizēt pārtiku fašistiskās armijas vajadzībām. Tie, kas nejauši pagadījās pa ceļam, ieraugot kolonnu, steidzami nogriezās sāņus — tālāk no nelaimes...

Jau sāka krēslot, kad pajūgi izbrauca uz šoseju un nogriezās pa kreisi, uz Korcas pusi. Lāgu lāgiem, riepām švīkstot pa apsnigušo asfaltu, garām kolonnai uz abām pusēm aizdrāzās kravas automašīnas, paretam gadījās ari vieglās. Ja automašīnas kabīnē bija redzama virsnieka kuprainā cepure, leitnants ar precīzu kustību izslēja sveicienam labo roku.

Krēsla sabiezēja. Kļuva vēl aukstāks. Jādomā, galīgi pārsaluši, divi policisti nolēca no ratiem un aizskrēja uz priekšu, no visa spēka dimdinādami ar zābakiem un dauzīdami ar dūraiņiem pa sāniem. Sasildījušies policisti atpakaļ ratos vairs nekāpa, bet viens aiz otra gāja kājām pa šosejas malu kādus divdesmit soļus pa priekšu pirmajam pajūgam. Pēc tam vēl daži policisti nolēca zemē un sāka iet aiz kolonnas.

Apritēja kāda pusstunda. Un pēkšņi kaut kur tālumā griezīgi un uzmācīgi kā oda sīciens iedziedājās motors, ar katru brīdi tuvodamies, sāka šaudīties vēl neredzamās automašīnas starmešu ugunis. Policisti pārstāja dziedāt, aizmeta sniegā smēķus. Sarosījās arī līdz šim nesatricināmā mierā sēdošais leitnants. Viņš nolocīja uzslieto šineļa apkakli, sakārtoja uz krūtīm automātu.

Viegla automašīna izdrāzās no pagrieziena, nesamazinādama ātrumu. Un te notika kaut kas negaidīts. Tiklīdz ta sasniedza policistus, kas gāja kolonnas priekšgalā, nobūkšķēja pistoles šāviens. Nākamajā brīdī otrs policists izrāva no somas, kas bija iekārta plecā, smago prettanku granātu un ar ietrenētu, precīzu rokas vēzienu nesteidzīgi, gluži kā mācībās, aizsvieda to zem mašīnas pakaļēja riteņa. It kā atdūries pret neredzamu sienu, smagais «opelis» apstājās kā ƒemē iemiets. Sprādziens uzsvieda augšā automašīnas pakaļējo tiltu, un riteņi vēl turpināja sparīgi griezties. Kādu īsu mirkli «opelis» sastinga uz iedragātā radiatora, smagnēji sasvērās un, samīcīdams kabīni, ievēlās grāvī. Blāvi iespīdējās pulētie sāni, un tūlīt tos sakapāja ieslīpās automātu kārtas.

Pirmais ar parabellumu rokā pie sadragātās, kūpošās metāla kaudzes pieskrēja leitnants. Pietika iemest skatienu «opeļa» kabīnē, lai saprastu: dzīva nav neviena. Pagriezies pret policistiem, kas arī bija saskrējuši pie automašīnas, virsnieks pavēlēja:

— Pievākt visus papīrus, dokumentus, ieročus!

Pavēle tika izteikta... skaidrā krievu valodā.

Tikko partizāni bija paguvuši izpildīt sava komandiera rīkojumu, no pagrieziena izdrāzās neviena nepamanīta vēl viena automašīna ar dzeltenām ugunīm. Tādas mēdz būt tikai priekšniecībai. Tās pasažieri acīmredzot saprata, ka uz šosejas ir slēpnis, tāpēc ka automašīna —

daudzvietlga, pa pusei klāta ar bruņām — nesās pilnā sparā, nesamazinot ātrumu. Spalgi atsitās pret bruņām bezspēcīgās automātu un šauteņu lodes. Un automašīna būtu aizdrāzusies, ja pie pajūga nepiesteigtos plecīgs neliela auguma partizāns. Pāris sekundēs viņš paguva nomainīt savam rokas ložmetējam disku un raidīt automašīnai nopakaļ garu kārtu. Streipuļodama un meimurodama no vienas puses uz otru, automašīna nobrauca kādus simt metrus un, ar vienu sānu ieslīdējusi grāvī, sastinga — «Degtjareva» rezerves diskā bija bruņusitējas lodes.

No automašīnas atskanēja divi šāvieni, un iestājās klusums. Pieskrējušie partizāni kabīnē ieraudzīja šoferi, kas vairs nekustējās, un vēl dažus sakumpušus stāvus. Vienīgi divi virsnieki, kas atradās aiz bruņuplāksnes, bija dzīvi, kaut arī nesamaņā, — automašīnai spēji apstājoties, viņi bija atsitušies ar galvām pret kaut ko cietu. Vienam no viņiem, — apakšpulkvedim — vēl joprojām rokās bija liels dzeltens portfelis.

Šo portfeli steidzīgi satvēra cilvēks, kas bija ģērbies vācu leitnanta formā. Atskanēja jauna pavēle:

— Gūstekņus sasēdināt pajūgos! Savākt visas mantas, ieročus un doties projām!

Te pēkšņi no jauna atskanēja automašīnas rūkoņa! Taču liktenis šoreiz sargāja šīs pēc skaita trešās automašīnas pasažierus: tā paguva apgriezties un aizbraukt atpakaļ, uz Kijevas pusi.

Iestājās klusums. Abus sagūstītos virsniekus (apakšpulkvedi un majoru), kuri tā arī nenāca pie samaņas, noguldīja priekšējā pajūgā, rūpīgi apsedza ar sienu, lai nenosaltu. Pēc brītiņa šoseja bija tukša. Arī sniegs sāka stiprāk snigt, noklādams partizānu pajūgu sliedes, kas nozuda satumsušajā meža biezoknī.

Operācija ar kustīgo slēpni bija veiksmīga. Bruņām klāto mašīnu, kurā brauca majors grāfs Hāns un impērijas sakaru dienesta padomnieks apakšpulkvedis fon Raiss, ar ložmetēja kārtu sašāva Žoržs Strutinskis. Operācijā piedalījās labākie vienības izlūki: Mihails Ševčuks, Nikolajs Strutinskis, Nikolajs Gnidjuks, Pjotrs Dorofe-jevs, Aleksejs Gļinko, Sergejs Roščins, Nikolajs Bondar-čuks, Ivans Bezukladņikovs, Valentīns Semjonovs, Viktors Semjonovs, Nikolajs Prihodjko un citi.

Pārmeklējot sašauto.,automašīnu, viens no operācijas dalībniekiem — Nikolajs Gnidjuks — atrada pistoli «val-

teru». Viņš bija izbrīnījies, jo «Valteram» nebija īpašnieka. Raisam un Hanam pistoles bija savās vietās — makstīs. Nebija paguvuši izņemt ieročus arī pārējie mašīnā nogalinātie hitlerieši. Taču pistole, kuras aptverē trūka divu patronu un uz kuras roktura bija redzamas vēl nenožuvušas asinis, acīmredzot nevienam no viņiem nepiederēja.

«Valters» izraisīja vispārēju interesi. Pistole patiešām bija neparasta. Tajā varēja ielikt nevis vienu, bet gan divas aptveres — četrpadsmit ložu, kas bija sakārtotas šahveidīgi.

Šis «valters» vēlāk tik tikko nesagādāja Nikolajam Kuzņecovam ļoti lielas nepatikšanas ...

Jaukdami pēdas, partizāni ilgi līkumoja pa mežu, līdz sasniedza Kudrinas mājas, kur dzīvoja ar vienību saistītā vietējā poļu patriota Vaclava Žigadlo ģimene. Licis izvietot gūstekņus dažādās istabās un norīkojis apkārt mājai sargposteņus, Nikolajs Kuzņecovs atļāva visiem kustīgā slēpņa dalībniekiem līdz rītam atpūsties. Uz ātru roku ieēdis,

viņš aizgāja gulēt arī pats.

Gūstā saņemtos virsniekus Kuzņecovs sāka pratināt no rīta, iepriekš sīki pārdomājis savas rīcības taktiku. Viņš nolēma gūstekņus pratināt, ģērbies vācu formas tērpā. Pirmkārt, lai radītu viņos lielāku apjukumu; otrkārt, lai lieku reizi pārbaudītu, cik veiksmīgi viņam izdodas notēlot hitleriešu virsnieka lomu?

Kuzņecovs vispirms sāka pratināt grāfu Hānu, kurš bija ievainots ar šķembām galvā, kājās un rokā. Viņš iegāja viesistabā, kur gulēja majors, ieņēma stāju, kāda pēc reglamenta jāievēro augstākas dienesta pakāpes virsnieka klātbūtnē, un stādījās priekšā:

— Leitnants Pauls Zīberts.

Neticēdams savām acīm, grāfs izbrīnā skatījās uz gludi noskūto, viscaur nevainojamo tautieti.

— Ko tas viss nozīmē? Kur es atrodos? Kas jūs tāds esat? — viņš histēriski iekliedzās.

— Majora kungs, jūs esat padomju partizānu gūstā.

— Nodevējs! Jūs esat lauzis zvērestu un nodevis fīreru!

Zīberts paraustīja plecus.

— Esiet saprātīgs, majora kungs. Esmu nācis pie secinājuma, ka karš ir zaudēts un Hitlers grūž Vāciju nacionālā katastrofā. Jums to vajadzētu saprast ne sliktāk par

6i

mani. Esmu nolēmis kalpot krieviem un ieteicu jums kā kolēģim un tautietim netiepties, būt vaļsirdīgam.

Hans turpināja ārdīties, un Zīberts pārtrauca pratināšanu. Pienāca kārta impērijas sakaru dienesta padomniekam apakšpulkvedim fon Raisam — viņu pratināja otrā istabā. Apakšpulkvedis — sarkanmatains liela auguma vīrietis, ar seju, kurā saskatāmas divkauju rētas, — arī ne mirkli nešaubījās, ka viņam ir darīšana ar īstu vācu virsnieku, un arī vienā laidā pārmeta Kuzņecovam nodevību.

Pratināšana turpinājās. Kuzņecovs bija pacietīgs. Viņa gribasspēks un neatlaidība bija stiprāka nekā gūstekņiem. Apritēja kādas dienas, līdz Raiss un Hāns kļuva runīgāki un beidzot sāka dot liecības.

Uz Kudrinas mājām no vienības steidzami atsūtīja radistu Viktoru Orlovu, kas Maskavā pirms desantēšanās ienaidnieka aizmugurē bija speciāli apmācīts. Kudrinā viņš ieradās, pārģērbies par policistu, apgādāts ar atbilstošiem viltotiem dokumentiem. Apsardzības nolūkā viņu pavadīja vēl divi tādi paši «policisti» — Sergejs Roščins un Nikolajs Kiseļevs.

Viktors Orlovs bija klāt gandrīz visās reizēs, kad leitnants Zīberts pratināja Raisu un Hanu. Pagāja gadi, un viņš pastāstīja:

«Pēc katras pratināšanas Nikolajs rūpīgi apsvēra, vispārināja materiālus, pārrakstīja un atdeva man šifrēt un pārraidīt tos uz vienību. Ar rāciju es strādāju lielajā istabā, gūstekņu klātbūtnē.

Pratināšana turpinājās piecas dienas. Tika iegūts daudz vērtīgu ziņu, kā arī atšifrēta Raisa portfelī atrastā topogrāfiskā karte, uz kuras bija atzīmēti visi hitleriešu satiksmes ceļi un sakaru līdzekļi Polijas, Ukrainas un Vācijas teritorijā. Ar šīs kartes palīdzību atklāja arī Hitlera mītni pie Viņņicas...

Visas šīs ziņas nekavējoties pārraidīja uz vienību, bet vissvarīgākās tieši uz Maskavu.»

Starp daudzajiem slepenajiem dokumentiem, ko atrada dzeltenajā portfelī, īpašu Kuzņecova uzmanību saistīja jau minētā topogrāfiskā karte. Diez vai ir vajadzīgs paskaidrot, kāpēc. Par šo karti ļoti interesējās padomju pavēlniecība ... Pratināšanā Hāns un Raiss pakāpeniski sniedza par to sīkus paskaidrojumus. Ietiepīgi klusēja tikai par vienu: ko nozīmē sarkanā līnija, kas sākas starp

Jakušincu un Strižavkas ciemiem Viņņicas tuvumā un beidzas Berlīnē.

— Valsts noslēpums, — stūrgalvīgi atkārtoja vienu un to pašu abi virsnieki.

Taču trešajā vai ceturtajā dienā Raiss negribīgi nomurmināja caur zobiem:

— Tas ir slepens pazemes daudzdzīslu kabelis, kas klāts ar bruņām.

— Kādam nolūkam to ierīkoja? — Kuzņecovs jautāja.

— Tiešiem sakariem starp Berlīni un Jakušinciem.

— Kad?

— Vasarā.

— Kas vilka?

— Krievu gūstekņi, divpadsmit tūkstoši.

— Kur viņi ir tagad?

Apakšpulkvedis novērsa skatienu ...

— Atbildiet uz jautājumu! — Kuzņecovs pacēla balsi.

Ar mokām izrunādams vārdus, Raiss tikko dzirdami

nomurkšķēja:

— Viņus likvidēja ... Bija slepena pavēle... Drošības dienests...

Savaldījies Kuzņecovs turpināja pratināšanu:

— Ja esmu jūs pareizi sapratis, apakšpulkvedi, ir ierī

kots speciāls kabelis, lai fīrers no Berlīnes jebkurā brīdī varētu pa tiešo vadu sarunāties ar šo ciemeli... Kā to sauca — Jakušinci? [1]

— Gluži otrādi, — sadrūmis izgrūda Raiss. — Lai fīrers no Jakušinciem varētu sazināties ar Berlīni.

— Kā atļausiet jūs saprast?

Bezcerīgi, kā cilvēks, kuram jau vairs nav nekā ko zaudēt, Raiss atbildēja:

— Jakušincos atrodas fīrera lauka mītne.

— Pastāstiet par to sīkāk, — Kuzņecovs uzstāja.

-— Neko sīkāk nezinu, — noliegdams Raiss pakratīja galvu. — Manā pārziņā ir tikai sakari. Par pārējo vaicājiet Hānam.

Pabijis dažas dienas gūstā, grāfs Hāns zaudēja visu savu sākotnējo uzpūtību. Viņš pastāstīja visu, ko nezināja Raiss.

Pēc majora vārdiem, mītne atradās divus kilometrus no Kolomihailovkas ciema, birzī, divsimt metrus uz

austrumiem no Viņņicas—Kijevas šosejas. Ziemeļos no mītnes atradās liels stratēģisks lidlauks, lai nosegtu to no gaisa. Bet lidot pāri mītnei bija stingri aizliegts pat vācu lidmašīnām.

Pati mītne atbilst nocietinājumu celtniecības tehnikas modernākajām prasībām. Nosacītais kodētais nosaukums — objekts «Wehrwolf» («Vilkacis»). Agrāk to sauca par «Ozola māju». Mītni būvēja organizācija «Todt» ar firmu «Vereinigte Armaturen-Gesellschatl», «MWH», «Mannheim», «Gaļas», «Neumann» un citu palīdzību. Būvdarbos strādāja ne tikai vācu speciālisti, bet arī holandieši, čehi, poļi.

Fīrera galvenās mītnes bunkurs, bumbu patvertne un dienesta telpas atrodas dziļi pazemē. Sienas un griesti — no trīs — piecu metru bieza dzelzsbetona. Visas būves pārsegtas ar divu metru augstu biezu tērauda tīklu, kas ierakts zemē metru dziļumā. Papildus tīklam ir vairākas kārtas dzeloņstiepļu, pa kurām plūst elektriskā strāva. Žogiem ierīkota elektriskā signalizācija.

Hāns runāja ilgi. Kuzņecovs ātri pierakstīja katru viņa vārdu.

... Pie meža ziemeļu pusē atrodas elektrostacija. Uzceltas divas radiostacijas, ūdens sūknētava, ievilkts ūdensvads. Fīreram uzcelta vienstāva ķieģeļu māja. Maskēšanās nolūkā no ārpuses tā apšūta ar priežu baļķiem. No mājas ir eja uz dzelzsbetona pazemes bumbu patvertni. Mājas priekšā ierīkots speciāls betona baseins un puķu dārzs — fīrers ļoti mīl ziedus . ..

Visas celtnes nokrāsotas tumši zaļā krāsā. Virs tām sastādīti koki — priedes, skābarži, ozoli, kas atvesti no Melnā meža un Viņņicas pilsētas parka. Teritorijā uzbūvēti arī trīs spēcīgi dzelzsbetona doti. Blakus mītnei — lidlauks sakaru lidmašīnām.

Pie lidlauka Kaļinovkā ierīkota reihsmaršala Gēringa mītne.

«Vilkacis» saistīts ar pazemes kabeļiem ne tikai ar Berlīni, bet arī ar Kijevu, Harkovu, Dņepropetrovsku, Pvostovu un Žitomiru, kur atrodas SS reihsfīrera Himlera lauka mītne. Apkārt mežam trīsdesmit seši novērošanas torņi... Piecus kilometrus no meža — no trim pusēm nomaskētas prettanku lielgabalu baterijas, no ceturtās puses papildus baterijām mežā, pa Kaļinovkas—Viņņicas dzelzceļa līniju pastāvīgi kursē bruņu vilciens. Mežā un

Nikolajs Kuzņecovs —
Talicas mežsaimniecības
tehnikuma audzēknis

Nikolajs Kuzņecovs laikā, kad strādāja Kudimkarā

Nikolajs Kuzņecovs 1939. gadā

Padomju Savienības Varonis Dmitrijs Medvedevs

Partizānu vienības
komandiera vietnieks
politiskajā darbā
Sergejs Stehovs

Tāds pirmo reizi ieradās Rovna leitnants Pauls Vilhelms Zīberts

Vienības «Uzvarētāji» cīnītāju grupa

Москва. 27 июня 1942

Дорогой братец Витя!

Получил отправленную тобою открытку о переводе в Козельск. Я все еще в Москве, но в ближайшие дни отправляюсь на фронт. Лечу на самолете. Витя, ты мой любимый брат и боевой товарищ, поэтому я хочу быть с тобою откровенным перед отправкой на выполнение боевого задания. Война за освобождение нашей Родины от фашистской нечисти требует жертв. Неизбежно приходится кровью многих своих кровей, чтоб наша любимая Отчизна цвела и развивалась, и чтоб наш народ жил свободно. Для победы над врагом наш народ не жалеет самого дорогого - своей жизни. Жертвы неизбежны. И я хочу откровенно сказать тебе, что очень мало шансов за то, чтоб я вернулся живым. Почти 99 процентов за то, что придется пойти на самопожертвование. И я совершенно спокойно и сознательно иду на то, т. к. я глубоко сознаю, что отдаю жизнь за святое дело.

Все дело за настоящее и будущее будущее нашей Родины. Мы уничтожим фашизм, мы спасем отечество. Наш вечно будет жить Россия, счастливые дети будут петь о нас песни и матери с благодарностью и благословением будут вспоминать детей о том как в 1942 г. мы отдали жизнь за Родину!

N. Kuzņecova vēstule brālim Viktoram

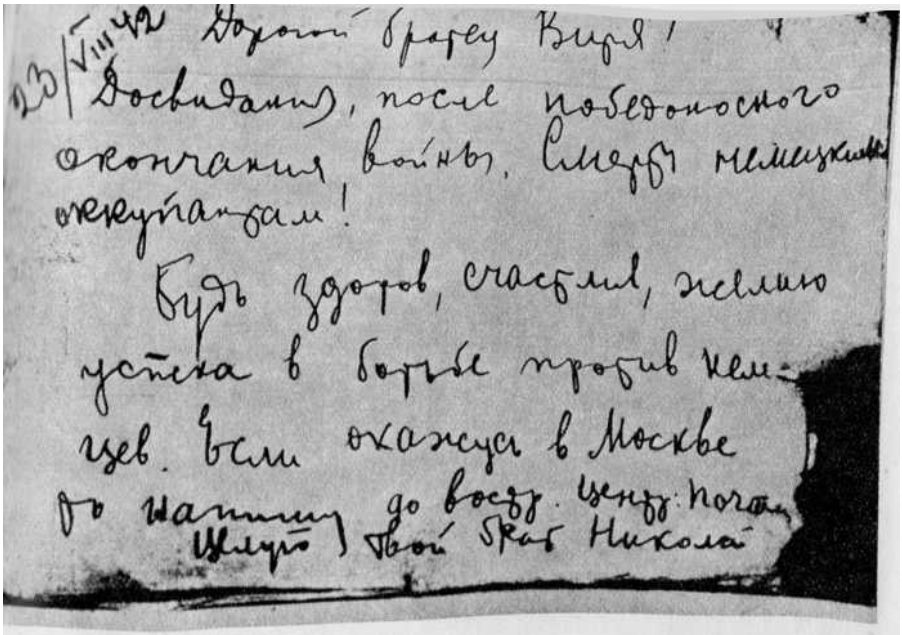

23/VIII 42 Дорогой брату Вите!
Досвидания, после победоносного
окончания войны. Смерть немецким
оккупантам!
Будь здоров, счастлив, желаю
успеха в борьбе против нем-
цев. Если окажусь в Москве
то заеду до вас. Целую. Пока
Жду твой брат Николай

Šo īso vēstulīti N. Kuzņecovs nosūtīja brālim Viktoram divas dienas pirms izlidošanas uz ienaidnieka aizmuguri

Vienības izlūks
Padomju Savienības Varonis
Nikolajs Prihodjko

Izlūks
Ivans Prihodjko

Izlūks Lidija Lisovska

Izlūks Maija Mikota

Izlūks Mečislavs Stefanskis

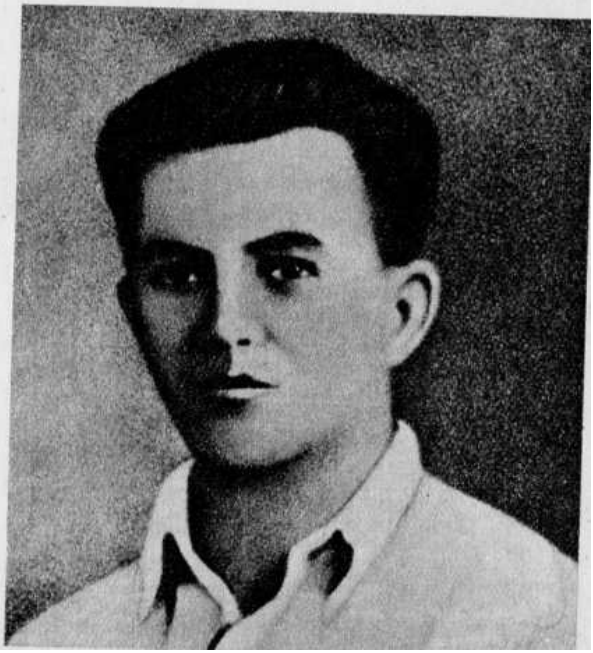

Izlūks
Jans Kaminskis

Fernspruch G.R.254 Ia vom 20.11.43, 1400 Uhr.

Es ist damit zu rechnen, dass der am 15.11.43 in Rowno von Banditen ··führte General der Osttruppen, Generalmajor Illgen, in einem Fahrzeug, ·anrscheinlich Kfz., weiter verschleppt wurde.-Ab sofort ist im gesamten Armeebereich eine Kfz.-Kontrolle durchzuführen. Die Ortskommandanten sind anzuweisen, die Kontrollen in ihrem Bereich mit Hilfe von Ortswachen durchzuführen.

Ia.

Durchgegeben: Ofdw. Steinert
Aufgenommen : Fw. Sprenger

Fašistu drošības dienesta radiogramma
visiem žandarmērijas un kontroles un caurlaides posteņiem
par ģenerāļa Ilgena nolaupīšanu

Māja Rovnā,
no kuras N. Kuzņecovs un viņa biedri izzaga ģenerāli Ilgenu

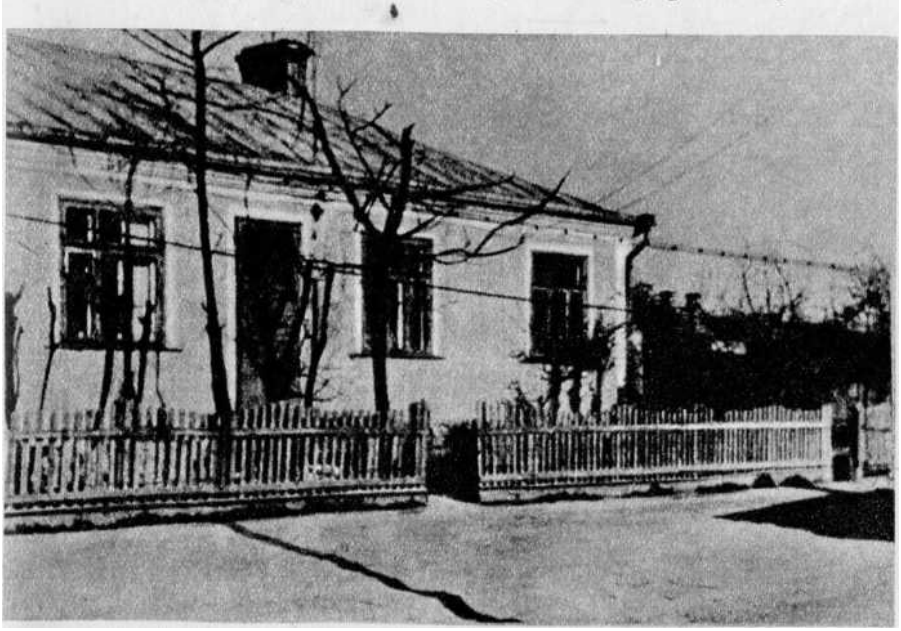

Viena no divām N. Kuzņecova fotogrāfijām ienaidnieka aizmugurē
Rovna, 1943. gada pavasaris.
Otrais no kreisās — «Ziberts» — Kuzņecovs.
Malējais no labās — Ivans Prihodjko,
viņam blakus Jans Kaminskis

Savrupmāja Rovna,
kurā okupācijas gados atradās Ukrainas reihskomisariats

)ivkārtējā Padomju Savienības Varoņa A. Fjodorova (pa kreisi) partizānu vienība

). Medvedevs un A. Lukins (centrā) apskata kaujā iegūto trofeju — jaunu vācu šāviņu

%

Izlūks Mihails Ševčuks

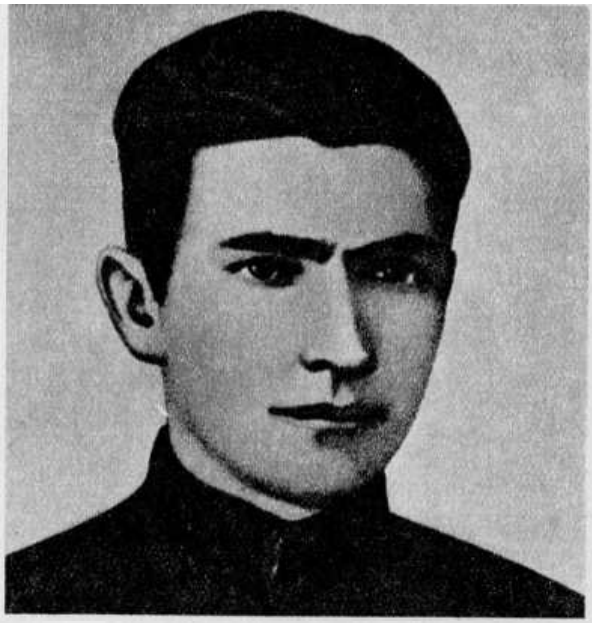

Izlūks
Valentīns Sēmjonovs

Izlūks Nikolajs Strutinskis

Izlūks Nikolajs Gnidjuks

Izlūks Valentīna Dovgera

Radistu posma komandiere Lidija Šerstņova (Muhina)

apkārt mežam izvietots mītnes iekšējās apsardzes SS karaspēks. Ik pēc katriem divsimt metriem — speciāli slepeni sargposteņi. Noteikts visstingrākais režīms. Visas nepiederošās personas, kas uzzinājušas kaut ko par mītni, nekavējoties jānošauj. Vietējos iedzīvotājus pārbauda un filtrē speciāla gestapo grupa — Dannera SD... Visa apsardze pakļauta impērijas drošības dienesta priekšniekam mītnē — SS obergrupenfīreram, SS karaspēka ģenerālim Rotenhūberam. Viņš pakļauts tieši reihsfīreram Him-leram.

Objekta «Vilkacis» noslēpums bija atklāts. Sīka informācija par Hitlera mītnes atrašanās vietu tika nosūtīta uz Maskavu.

Sarkanā Armija jau bija sagrāvusi vāciešus pie Staļin-gradas un pārgājusi izšķirošā pretuzbrukumā. Tās spēcīgie triecieni piespieda Hitleru pārcelt savu lauka mītni no Viņņicas uz Rastenburgas pilsētas apkaimi Austrum-prūsijā (tagad Polijas Tautas Republikas teritorija), kur tā ieguva jaunu kodētu nosaukumu — «Wolfschanze» («Vilku midzenis»).

Taču Hitlers neaizmirsa arī «Vilkaci». Ar vienību saistītie Viņņicas pagrīdnieki bija redzējuši Hitleru 1943. gadā, kad viņš atbrauca uz Austrumu frontes pavēlniecības apspriedi. Šī apspriede netika... psihiatriskās slimnīcas teritorijā.

. . . Pabeidzis sagūstīto virsnieku pratināšanu, Nikolajs Kuzņecovs Mihaila Ševčuka, Nikolaja Gnidjuka, Nikolaja Strutinska un Viktora Orlova pavadībā devās uz Rovnu. Viņi brauca ar tepiķi izklātās ragavās, kurās bija iejūgts pāris labu rikšotāju. Kučieris bija Nikolajs

Prihodjko. Kuzņecovs un Prihodjko bija pārģērbušies par vāciešiem, Orlovs — par policistu.

Rītausmā iebrauca Zdolbunovā, apmetās pie brāļiem Šmeregām. Tajā pašā dienā Strutinskis un Gnidjuks katrs atsevišķi aizgāja uz Rovnu, bet Prihodjko un Ševčuks devās uz tuvējo ciemu, lai pēc Kuzņecova norādījuma apmainītu ragavas pret ratiem: mežā ragavas bija labas, bet pilsētā jau bija jūtams agrs pavasaris. Šmeregu dzīvoklī Kuzņecovs satikās ar vietējiem pagrīdniekiem un atdeva viņiem sprāgstvielas, kuras zdolbunoviešiem bija ļoti vajadzīgas.

Apmainīt ragavas pret ratiem izdevās, un tajā pašā vakarā Kuzņecovs, Ševčuks, Prihodjko un Orlovs devās ceļā uz Rovnu, paslēpuši zem sēdekļa rāciju un ieročus.

Pirms iebraukšanas pilsētā pajūgu apturēja lauka žandarmu patruļa, bet leitnanta Zīberta dokumenti nekādas aizdomas neradīja.

Rovnā viņi apmetās īvana Prihodjko mājā. Viktors Orlovs vēlāk savās atmiņās rakstīja:

«Dzīvoklis atradās otrajā stāvā, un no pagalma uz to veda stāvas āra kāpnes ar margām vienā pusē. Pirmais kāpa augšā Ševčuks, aiz viņa — Nikolajs Kuzņecovs, bet aiz Nikolaja — es ar čemodāniem rokās. Un te gandrīz notika kļūme: es paklupu un, pūlēdamies noturēties, ar seju un ceļgaliem atdūros pret pakāpieniem. Tikai brīnumainā kārtā noturējos, kopā ar visiem čemodāniem nenovēlies lejā. Kuzņecovs apsviedās apkārt un vācu valodā sāka uz mani kliegt.

Dzīvoklī, palīdzēdams man izkravāt čemodānus, Nikolajs teica: «Es tevi pamatīgi sabrāzu, bet nekas, tā vajadzēja, pagalmā taču bija cilvēki.»»

Nelaime patiešām varēja notikt: ja Viktoram būtu nokritis čemodāns ar rāciju, gandrīz droši var teikt, ka trauslās radiolampas būtu saplīsušas.

Pēc Kuzņecova norādījumiem Orlovs vairākas reizes uzņēma sakarus ar vienību. Bet vēlāk apstākļi pilsētā atkal sarežģījās: biežāk notika tvarstīšana, ielās gandrīz vai ik uz soļa visiem bez izņēmuma pārbaudīja dokumentus, parādījās automašīnas ar radiopelengatoriem.

Kuzņecovs, apsvēris pašreizējos apstākļus un atzinis tos par bīstamiem, pieņēma lēmumu uz laiku ar visu grupu aiziet no Rovnas. Dažas dienas izlūki pavadīja Kudrinā, pēc tam atkal atgriezās Rovnā, atstājuši Orlovu Kudrinā. Rāciju Kuzņecovs nevarēja izmantot, tādēļ vajadzēja no jauna iztikt ar sakarniekiem.

Neparedzēta nelaime uzbruka 22. februāri: pildot pavēlniecības uzdevumu, nevienlīdzīgā cīņā varoņa nāvē krita Nikolajs Prihodjko — visu mīlulis, viens no labākajiem vienības izlūkiem, cilvēks, kam piemita ārkārtīga drosme un augstas morālās īpašības.

Uzzinājis par Prihodjko nāvi, Kuzņecovs staigāja kā apmāts — kopā nostrādāto mēnešu laikā viņš pa īstam bija pieķēries savam

sakarniekam un biedram, uz kuru vienmēr varēja paļauties tāpat kā pats uz sevi. Viņu

sevišķi nomāca tas, ka Prihodjko gāja bojā, nākdams pie viņa, Kuzņecova ... Un kā pastāstīt par notikušo, kādiem vārdiem pavēstīt skumjo ziņu Nikolaja māsai un brālim?

Kuzņecovs nevarēja un negribēja ticēt tam, ka vairs nekad neredzēs savu jauno biedru dzīvu. Un no viņa neatstājās atmiņas, atmiņas, atmiņas ...

Šķiet, visspilgtākā Nikolaja Prihodjko rakstura īpašība bija dedzīgums.

It bieži būdams pilsētā vai tuvējos ciemos izlūkošanas uzdevumā, Prihodjko ar dziļām sāpēm vēroja hitleriešu izrīcības. Kādā ciemā Nikolajs pats savām acīm redzēja, kā jciuniešus aizdzina verdzībā uz Vāciju. Balsī vaimanāja sievietes, raudāja bērni. Bet policisti — spēcīgi, nobarojušies vīri — grūstīja mobilizētos ar šauteņu laidēm, sita neaizsargātos cilvēkus ar pletnēm. Un Nikolajs neizturēja ... Sparīgi izsprauciesies cauri pūlim, viņš piegaja pie vecākā policista.

— Kas šeit notiek?

Policists izbrīnā noraudzījās uz labi noaugušo puisi, kas stāvēja viņa priekšā, un caur zobiem noburkšķēja:

— Vai tad neredzi? Cilvēkus uz Vāczemi sūtām. Bet kas tu pats tāds esi?

— Kas eš esmu? Tūliņ stādīšos priekšā!

Vecākais policists nepaguva ne skaņu izdvest, kad Prihodjko sagrāba aiz apkakles divus viņa apakšniekus un tā trieca pierēm vienu pr^t otru, ka tie novēlās zemē kā smilšu maisi, un, izrāvis ieroci, trešajam uzkliedza:

— Nekustēt ne no vietas! Nomest zemē ieročus!

Apmulsuši no tik enerģiskas rīcības, policisti, kaut ari

viņi bija pieci, paklausīgi pacēla rokas.

— Bet tagad vācieties projām no šejienes! — Prihodjko pavēlēja. — Un žiglāk, kamēr neesmu pārdomājis.

Kad ciemā ieradās izlūki, kas nāca Prihodjko pa pēdām, viņi redzēja savu biedru pateicīgo ļaužu ielenktu.

Taču Nikolajam nebija prātā uzklausīt kvēlos pateicības vārdus, viņš jutās vainīgs. Bija pārkāpta pavēlē: izlūks, kas iet uzdevumā, nekādā ziņā nedrīkst iejaukties šādās lietās. Atgriežoties vienībā, Prihodjko palūdza biedriem, lai viņi nekā nestāsta par notikušo. Un var būt, ķa vienības komandieris Medvedevs nekad neuzzinātu par šo atgadījumu, ja nebijis policistiem atņemto ieroču. Kā to prasīja partizānu likums, ieroči tūliņ bija jānodod saimniecības pārzinim.

Un te nu Nikolaju izsauca komandieris.

— No kurienes atnesi ieročus?

Prihodjko saminstinājās.

— Es jautāju: kur tu dabūji šautenes un automātu?

Mulsdams un sarkdams Nikolajs izstāstīja visu, kā bija.

Kādu brīdi Medvedevs neteica ne vārda, cieši vērdamies izlūkā, kas mīņājās no vienas kājas uz otru.

— Kā gan tu varēji? — beidzot Medvedevs bargi noteica. — Kā tu varēji kaut ko tādu izdarīt, pildot svarīgu uzdevumu? Vai tu nezināji, ka nedrīkst šaut?

— Es taču arī ne reizi neizšāvu!

— Vienalga — tu nedrīkstēji ne ar vienu ielaisties nekādās darīšanās.

Tad Prihodjko eksplodēja:

— Es nespēju, biedri komandieri!

Medvedevs ironiski teica:

— Paskatieties vien uz viņu! Apskatiet labi vērīgi. Izrādās, mēs visi varam savaldīties un neaiztikt fašistus, ja iet uzdevuma, bet, lūk, viņš, Nikolajs Prihodjko, nekādi to nespēj. Iedomājieties, viņš neieredz hitleriešus un nodevējus vairāk par mums. ..

Prihodjko nopūtās:

— Es taču ...

— Pagaidi! — Medvedevs viņu skarbi pārtrauca. — Ielāgo vienu: neapdomāts risks var izjaukt jebkuru operāciju. Aukstasinīgi apsvērumi — lūk, kas atšķir izlūku no citiem karotājiem. Turklāt: riskēdams pats, tu pakļauj riskam arī biedrus. Visu operāciju! Vai saprati? Tagad ej ...

Medvedevs, noraudzīdamies uz Prihodjko, kas izgāja no zemnīcas, sarūgtināts par izteikto aizrādījumu, noteica:

— Tomēr lielisks puisis! Protams, viņu tikai daļēji pārliecināja mani argumenti. Tomēr nešaubos, vairāk tādas lietas neatkārtosies.

Nikolajs Prihodjko bija Kuzņecova galvenais sakarnieks. Ratos, ar velosipēdu, bet dažreiz tāpat kājām viņš ceļoja no Rovnas uz «bāku», bieži vien arī tieši uz vienību ar Kuzņecova sūtījumu.

Prihodjko bija laimīgs, ja kaut neilgi varēja pabūt savu cīņas biedru vidū. Koļa tad līksmoja kā bērns. Viņš dziedāja savas ukraiņu dziesmas, smējās pats un smīdi-

nāja citus, klausīdamies aizrautīgus stāstus par partizānu piedzīvojumiem. Tā tas bija, līdz pienāca laiks doties atpakaļ. Un Prihodjko tūliņ pārvērtās. No bezrūpības un jautrības nepalika ne vēsts. Viņš klusēdams noklausījās pavēli, saņēma sūtījumu un devās bīstamajā ceļā — koncentrējies, mierīgs, kā jau īstam izlūkam pienākas.

Nikolajs Prihodjko nekad nelūdza atlikt uzdevumu, ļaut vēl kādu dieniņu atpūsties. Vienmer — dienu un nakti, sliktā laikā, jebkuros apstākļos — Prihodjko bija gatavs aktīvai rīcībai pret ienaidnieku.

Prihodjko nebija visai apmierināts ar piesardzīgo un pedantisko, kaut arī ļoti bīstamo izlūka — sakarnieka darbu. Koļa sapņoja par kaujām, par tuvcīņām, par diversijām ienaidnieku vidū — vārdu sakot, par visu, kur varēja izpausties viņa ekspansīvais temperaments, kas lauztin lauzās uz āru. Tikties ar fašistiem atklātā kaujā un iznīcināt tos — lūk, par ko nemitīgi domāja šis partizānu spēkavīrs.

Savus sakarnieka pienākumus Koļa Prihodjko pildīja nevainojami, viņš augstu vērtēja cīņas biedru uzticību un centās šo uzticību attaisnot. Bet, ja radās iespēja pakarot, — tad.nu gan Koļa nelaida garām izdevību.

1943. gada sākumā partizānu apmetnē gaidīja izlūkus, kas bija izsaukti no Rovnas un no «bākas». Bija paredzēta svarīga operācija, un nozīmīga loma tajā bija ierādīta tiem, kurus gaidīja ierodamies, — Kuzņecovam, Prihodjko, Gnidjukam, Ševčukam, Nikolajam un Žoržam Strutinskiem un citiem.

Laiks gāja, bet izlūku vēl arvien nebija. Štābā jau stipri uztraucās. Kas gan būtu varējis atgadīties? Uzdūrušies slēpnim? Uzsākuši kauju ar soda vienību?

Nolēma gaidīt līdz rītam, bet pēc tam doties meklēt.

Trijos nakti atnāca dežurants. Ar pūlēm slēpdams priecīgu smaidu, viņš ziņoja, ka izlūki ieradušies. Pēc brītiņa Kuzņecovs jau sniedza ziņojumu. Bija noticis sekojošais.

Izlūki jau taisījās atstāt «bāku», kurā viņi bija nedaudz atpūtušies, kad uzzināja, ka Ludvipoles gestapo priekšnieks Vēbers, kura zvērības bija zināmas plašā apkaimē, gatavojas braukt atvaļinājumā uz Vāciju. Kopā ar šo slepkavu tika sūtīti vairāki pajūgi ar salaupītām mantām. Līdz stacijai pajūgus pavadīja žandarmi. Vēbe-ram vajadzēja braukt aiz tiem automašīnā.

Kuzņecovs, kas bija uzņēmies komandēt izlūkus,

nosprieda, ka nevar šo izdevību laist garām. Saistīties ar vienību un dabūt atļauju šai operācijai nebija laika.

īsa apspriede ar biedriem — un Kuzņecovs nolēma personiski iepazīties ar Vēberu un viņa apsardzi. Vēl jo vairāk tāpēc, ka reiz Vēberam jau bija palaimējies. Grupa partizānu Vladimira Frolova un Valentīna Semjo-nova vadībā izdarīja uzbrukumu Ludvipolei. Tika iznīcināti daudzi hitlerieši, atbrīvoti ieslodzītie no vietējā cietuma, iegūtas trofejas un daudz labības, kas bija paredzēta nosūtīšanai uz Vāciju. Labību partizāni, protams, atdeva zemniekiem, no kuriem tā bija rekvizēta. Uzbrukuma laikā nogalināja Ludvipoles apgabala komisāru Braunu, bet gestapo priekšniekam laimējās izbēgt.

Partizāni ierīkoja slēpni pie Ludvipoles—Kostopoles šosejas. Spānietis Gross paslēpa uz ceļa uzvelkamo mīnu. Rūpīgi nomaskētās auklas galu turēja rokā Koļa Prihodjko.

Ilgi nebija jāgaida.

Aiz koku pudura atskanēja automātu kārtas, cēlās biezi, tumši dūmi. Dega tuvējais ciems...

Kas noticis? Vai tiešām Vēbers nolēmis sarīkot atvadu dzīres?

Aizritēja vēl kāda stunda, un no ugunsgrēka puses parādījās pāris desmitu pajūgu, kurus pavadīja esesieši melnos šineļos, žandarmi un policisti.

Šķiet, ka Vēbers bija nojautis par gatavoto slēpni un izsūtījis soda vienību. Tā pa ceļam bija aizdedzinājusi ciemu.

Kad priekšējie pajūgi sasniedza Koļu Prihodjko, viņš parāva auklu. Vienlaikus atskanēja sprādziens un partizānu automātu kārtas. īsā, bet sīvā cīņā izlūki sakāva hitleriešus. Šoreiz Vēbers no atmaksas neizbēga.

— Koļa Prihodjko atgādināja teiksmu varoni, — stāstīja Kuzņecovs, uzlicis biedram roku uz pleca.

Bet pats Koļa sēdēja pie ugunskura, kautri nodūris galvu. Viņš vienmēr mulsa, kad par viņu runāja. Un allaž tādās reizēs centās apgalvot, ka esot karojis tāpat kā pārējie.

— Ko nu par mani, īstie varoņi jau bija mūsu komandieris, Koļa Strutinskis un Miša Ševčuks. Tie tik ir vīri!

— Labi jau, labi, neesi tik kautrīgs! — Medvedevs pasmaidīja. — Redzi nu, tomēr ir reizes, kad arī izlūks var pa īstam pakarot. Vai esi apmierināts?

— Apmierināts, biedri komandieri.

... 22. februāra rītā, atvadījies no biedriem un novēlējis viņiem, kā nākas, nosvinēt Sarkanās Armijas dienu, Prihodjko ar svarīgu sūtījumu Kuzņecovam pajūgā devās uz Rovnu. Zem siena bija paslēpts automāts un granātas. Kā vienmēr, Koļa uz pilsētu brauca, uzdodamies par vietējo iedzīvotāju. Dokumentiem nebija nekādas vainas. Arī šoreiz visam vajadzēja izdoties. Kaut gan izlūka liktenis jau ir tāds, ka nekad nezini, kurā brīdī nelaime uzbruks...

Šoreiz Kuzņecovs tā arī nesagaidīja Prihodjko. Viņš . neatgriezās arī vienībā. Dienu Kuzņecovs Rovnā padzirdēja baumas, ka pie Veļikijžiteņas ciema kāds cilvēks — varbūt vietējais, bet varbūt arī partizāns — uzsācis nevienlīdzīgu kauju ar vāciešiem un, kaut arī pats gājis bojā, tomēr iznīcinājis daudz hitleriešu. _

Pēc kāda laika Rovnas biedri pastāstīja, ko viņiem izdevies uzzināt no aculieciniekiem.

Apmēram desmit kilometru no Rovnas divpadsmit cilvēku liela lauka žandarmu patruļa apturējusi Prihodjko.

— Stāt! Uz kurieni brauc?

Koļa pasniedza dokumentu. Žandarms vērīgi to pārbaudīja un atdeva atpakaļ, teikdams:

— Vari braukt.

Bet viens no žandarmiem gribēja pārbaudīt, kas ir pajūgā, un

iebāza roku zem siena, kur Koļam bija paslēpts ierocis. Prihodjko pasteidzās pirmais izraut automātu un nobēra pa fašistiem garu kārtu. Vairāki žandarmi nokrita zemē. Pārējie saliekušies metās aiz klēts stūra un sāka šaut uz Nikolaju. Prihodjko ievainoja kreisajā rokā. Uzšāvis zirgiem, viņš aizaulekšoja uz Rovnu.

Jau sākās Veļikijžiteņas ciema mājas. Galvenais — tikt cauri ciemam, bet tad jau pilsēta ar roku sasniedzama. Tur pazīstama katra ieliņa, tur — glābiņš! Kaut tikai tiktu pilsētā!

Pie ciema pajūgu jau gaidīja smagā automašīna, bāztin piebāzta ar vācu kareivjiem kaujas gatavībā, — spīguļoja kaskas, rokās vieglie ložmetēji un automāti. Brīdinājums pa telefonu bija apsteidzis izlūku.

Tikko ieraudzīja Prihodjko pajūgu, hitlerieši bez brīdinājuma atklāja uguni. Otrreiz ievainots, Koļa nolēca no ratiem un metās ceļmalas grāvī. Viņš pavērsa automāta uguni pret automašīnu. Lodes kapāja bortu. Vēl daži nogalināti fašisti ievēlās ceļmalas dubļos.

ii

Kauja bija nevienlīdzīga.

Kad automāta disks jau bija tukšs, bet pistolē palikusi vairs tikai viena patrona, Koļa piestiprināja slepeno sūtījumu pie granātas un aizsvieda to uz ienaidnieku, kas līda aizvien tuvāk un tuvāk. Pēdējo lodi Nikolajs atstāja sev...

PSRS Augstākās Padomes Prezidijs 1943. gada 26. decembrī pēc nāves piešķīra Nikolajam Prihodjko Padomju Savienības Varoņa nosaukumu.

Nikolajs Prihodjko bija pilsētnieks, un vienības vadība pamatoti bažījās, ka vācieši noskaidros viņa personību, arestēs tuviniekus — un pirmām kārtām Ivanu Prihodjko, uztaustīs pēdas uz Rovnas pagrīdi. Tāpēc, lai neriskētu, Kuzņecova grupai deva norādījumu uz laiku atstāt pilsētu. Sākumā Nikolajs Kuzņecovs, Mihails Ševčuks, Nikolajs Gnidjuks un Nikolajs Strutinskis pārcēlās uz Zdolbu-novu. Taču izkļūt no pilsētas šoreiz bija ārkārtīgi grūti: marta sākumā agrāk nekā parasti Goriņā sāka iet ledus. Vienīgo tiltu pār to rūpīgi apsargāja, bet apkārtceļš bija vairāk nekā trīssimt kilometru tālu.

Šmeregu dzīvoklī Nikolajs Kuzņecovs pavaicāja zdol-bunoviešu izlūkam Pjotram Boiko, vai nevar sarunāt ar kādu šoferi, lai tas pārved viņa grupu kaut vai pāri tiltam līdz tuvākajai apdzīvotajai vietai. Boiko padomāja, tad sacīja:

— Šeit strādā bijušais karagūsteknis Leontijs Kļi-menko. Šoferis. Viņš ir noslēgts cilvēks, bet uzticams, mūsējais, padomju. Varbūt palūgt viņu?

Citas izejas nebija.

Kļimenko labprāt pieņēma Boiko priekšlikumu. Nākamajā rītā Sevčuks, Strutinskis un Gnidjuks aizgāja uz norunāto vietu. Pie vecas pusotrtonnīgās automašīnas rosījās kalsns gadus trīsdesmit vecs

cilvēks. Gnidjuks pateica paroli:

— Uz kuru pusi brauks mašīna?

— Uz Goščas pusi, bet pēc tam redzēs...

Izlūki ierāpās kravas kastē. Tūliņ gar stūri parādījās Kuzņecovs vācu formā un iekāpa kabīnē. Kļimenko apjuka — to viņš, protams, nebija gaidījis. Bet vācietis tikai pamāja ar galvu: «Sak, sāc vien braukt...»

Ceļā automašīnu kādas reizes trīs apturēja patruļas, bet, redzēdami kabīnē virsnieku, netraucēti ļāva tai do-

ties tālāk. Pārbraukusi pāri tiltam, automašīna uzdrāzās uz šosejas. Pēc stundas vai pusotrām stundām Kuzņecovs deva Leontijam zīmi apstāties. Izlūki samaksāja šoferim un strauji aizsoļoja uz mežu.

Kļimenko stāvēja sadrūmis, viņam bija kauns, ka vedis partizānus par naudu. Tiesa, Boiko viņam nebija teicis, ka tie būs partizāni, viņi bija runājuši par haltūriņu, bet Kļimenko pats saprata. Vakarā Leontijs aizgāja uz_ Boiko dzīvokli, atdeva viņam naudu un kategoriski uzstaja, lai arī viņu pieņem pagrīdes darbā. Tā vienībā uzradās jauns izlūks un sakarnieks.

Ciemā izlūki pievienojās pārējiem kustīgā slēpņa dalībniekiem. Tagad viņiem visiem vajadzēja^ atgriezties vienībā. Ceļā devās piecos pajūgos, naktī pārcēlās pāri Slučas upei un Hatiņas ciemā uzdūrās nacionālistu bandai. Spēki bija nevienādi: partizānu tikai divdesmit trīs, bet banderiešu — vairāk nekā simt piecdesmit.^ Izraisījās kauja. Nikolajs Kuzņecovs uzņēmās komandēšanu un, spriežot pēc sadursmes rezultātiem un tās dalībnieku vārdiem, prasmīgi novadīja kauju.

Izlūki atvairīja banderiešu pirmo uzbrukumu, bet pēc tam, saukdami: «Par Dzimteni!», «Par Koļu Prihodjko!»— paši devās pretuzbrukumā. Kad krita vairāki bandīti, pārējie metās bēgt. Septiņpadsmit banderiešus saņēma gūstā...

8. NODAĻA

1943. gada pavasarī Pauls Vilhelms Zīberts (tajā laikā vienībā viņš jau bija «paaugstināts» par oberleitnantu) Rovnā jau bija pilnīgi iedzīvojies. Pilsētā viņam bija gan labi dzīvokļi, gan daudz paziņu. Visbeidzot, Rovnā viņš atrada līgavu. Zīberta līgava, protams, bija mūsu cilvēks.

Reiz 1942. gada rudenī grupai partizānu bija uzdots nodibināt sakarus rajona centrā Kļesovā, kur izvietojās pastāvīgs un visai liels garnizons. Te mūsējie iepazinās ar Kļesovas mežniecības darbinieku Konstantīnu Dov-geru.

Konstantīns Dovgers vairs nebija nekāds jaunais vīrs, pirms revolūcijas beidzis Pēterburgā Mežsaimniecības institūtu, un, kaut gan mūža lielāko daļu viņš nodzīvoja

Polijā, nekad neaizmirsa Krieviju. Konstantīns Dovgers labprāt sāka vākt un nodot partizāniem ziņas. Pamazām tēvam sāka palīdzēt arī septiņpadsmit gadu vecā meita Valentīna. Taču viņu kopīgā darbība nebija ilgstoša. 1943. gada martā Konstantīnu Dovgeru notvēra hitlerieši. Viņu sita, spīdzināja. Bet Dovgers klusēja. Tad viņu noslīcināja āliņģī...

Drīz vienības vadība nolēma sūtīt Valentīnu Dovgeru uz Rovnu, jo Valentīna prata vāciski un Dovgeru ģimenei pilsētā bija paziņas. Valentīnai sacerēja leģendu, ka tēvu — vietējo vācieti — par aktīvu sadarbību ar okupācijas varas iestādēm nogalinājuši partizāni. Saskaņā ar leģendu Valentīnai vajadzēja tēlot Paula Zīberta līgavu. Daudzējādā ziņā tas bija ļoti ērts aizsegs Kuzņecovam.

Dienu no dienas oberleitnanta Zīberta paziņu loks turpināja paplašināties. Un ikviens jauns cilvēks viņam kaut kādā ziņā bija vajadzīgs, kaut kādā ziņā noderīgs. Paziņu vidū bija arī kāds Leons, vācu celtniecības firmas «Hūgo Parparts» darbinieks. Leons uzaicināja Zībertu aiziet ciemos pie kādas savas paziņas — panes Lelas, pie kuras, pēc viņa vārdiem, reizēm sapulcējas interesanta sabiedrība. Kad Leons pateica paziņas vārdu — Lidija Lisovska, — Kuzņecovs mazliet samulsa.

Par Lidiju Lisovsku vienībā zināja. Pirmo reizi viņas vārdu minēja pie partizāniem pārnākušais bijušais kara-gūsteknis Vladimirs Grjaznihs. Pēc izkļūšanas no gūstekņu nometnes Grjaznihs strādāja labākā Rovnas restorāna «Deutschehof» virtuvē un te iepazinās ar Lisovsku, kas tolaik tur strādāja par vecāko oficianti.

Restorānā bija zināms, ka Lisovska ir poļu armijas kapteiņa — gandrīz vai grāfa atraitne, kas beigusi Varšavas baleta skolu un konservatoriju. Viņa esot pirms kara pat aicināta filmēties Holivudā un, būdama virsnieka sieva, izcīnījusi balvas šaušanas sacensībās un

jāšanā. Protams, restorāna apmeklētājiem patika, ka viņus apkalpo tāda slavenība.

Savus daudzos pielūdzējus Lisovska prata, tā teikt, turēt cienīgā attālumā. Neviens nevarēja lielīties, ka guvis kaut cik ievērojamus panākumus pie viņas, bet daži pastāvīgie apmeklētāji ieguva tiesības ciemoties viņas mājās, dažreiz viņa pat atļāva atvest kādu draugu — virsnieku, kas Rovnā atradās pa ceļam no frontes vai uz fronti. Tā pamazām Lisovskas dzīvoklī, Leģionu ielā 15,

izveidojās sava kompānija, kurā ietilpa arī Leons. Ņemot vērā, ka pārtikt vajadzēja no niecīgajām okupācijas devām, viesi paši nesa līdzi vīnu un uzkožamos. Vakari pagāja jautri, tomēr neviens nekādas vaļības neatļāvās.

Lisovska bija ļoti pievilcīga: pēc izskata gadus divdesmit piecus veca, slaidu, vijīgu sportistes stāvu, lielām, pelēkām acīm, kupliem, nobriedušu rudzu krāsas matiem. Ar citām oficiantēm viņa tuvāk nedraudzējās, tādēļ pārējās neslēpti viņu apskauda, aiz muguras saukāja par vīzdeguni, kaut arī juta pret viņu bijību — zināja, ka nekad un nevienam Lisovska sev neļaus darīt pāri. Pa īstam Lidija Lisovska draudzējās tikai ar savu māsīcu Mariju Mikotu jeb, kā viņu parasti sauca, Maiju. Ari Marija bija skaista sieviete, bet pavisam citādas dabas: kustīga, kalsna, ar melniem, gariem matiem un neparasta šķēluma zaļām acīm. Māsīcas dzīvoja kopā. Lidija izturējās pret māsīcu kā pret līdzīgu, kaut gan Maija bija krietni jaunāka—viņai vēl nebija pat pilni astoņpadsmit. Arī Maija strādāja kādā kafejnīcā «nui fūr Deutsche» — «tikai vāciešiem», bet gandrīz katru dienu iegriezās pie Lidijas restorānā un, protams, piedalījās visās kaktu ballītēs mājās.

Tas, ka māsīcas uztur ar vāciešiem draudzīgas attiecības, bez šaubām, neradīja pret viņām simpātijas. Bet Vladimirs Grjaznihs un daži viņa biedri, kas arī bija pievienojušies partizāniem, neatlaidīgi apgalvoja, ka Lidija Lisovska ir labs cilvēks. Pierādījumam viņi minēja sekojošo: Lisovska, kas nelutināja savas kolēģes ar uzmanību un nekad necentās pieglaimoties restorāna administrācijai, pēc viņu vārdiem, labi izturējās pret dažiem bijušajiem karagūstekņiem, kas strādāja virtuvē. (Okupācijas sākumā hitlerieši, demonstrēdami Ukrainas «atbrīvošanu» no «Maskavas jūga», atbrīvoja no karagūstekņu nometnēm daļu gūstā kritušo ukraiņu. Tā bija sava veida propaganda, lai kurinātu naidu starp divām brālīgām padomju tautām — krieviem un ukraiņiem.)

Grjaznihs apgalvoja, ka Lidija Lisovska necieš okupantus, bet prasmīgi to slēpj. Otrā pasaules kara sākumā viņa strādājusi poļu armijā par medicīnas māsu un jau trīsdesmit devītajā gadā pārpārēm redzējusi fašistu zvērības. Lidija pastāstījusi, ka vīrs, poļu virsnieks, kritis vācu gūstā un tur nošauts. Lisovska uzvedinājusi Grjaz-nihu uz

domām doties uz mežu pie partizāniem; viņa pat

it kā nožēlojusi, ka, būdama saistīta ar ģimeni, pati nevar to darīt.

Tas viss parādīja jauno sievieti pavisam citā gaismā, un vienības vadība uzdeva Gnidjukām atrast ieganstu, lai iepazītos ar Lisovsku. Gnidjukam tas izdevās, un drīz vien viņš regulāri mēdza būt pie Lisovskas mājās, protams, kā pans Jans Baginskis. Gnidjuks ilgi novēroja Lisovsku, kamēr pārliecinājās, ka viņa patiešām neieredz hitleriešus. Tad viņš atklāja kārtis . .. Lisovska apstulba, uzzinājusi, ka veiklais un izmanīgais spekulants pans Ja-neks ir padomju partizāns, un, tiklīdz bija pārliecinājusies, ka tā nav provokācija, uzaicinājumu sadarboties pieņēma bez vilcināšanās. Tikpat labprāt, pat ar prieku nodeva sevi vienības vadības rīcībā arī Maija Mikota.

Aizsteidzoties notikumiem priekšā, tūliņ jāteic, ka abas māsīcas pusotros gados izdarīja patiešām nenovērtējamus pakalpojumus padomju izlūkiem.

Informācija, kurai bija militāra un politiska nozīme, saplūda Leģionu ielas mājā it kā pati no sevis, jaunajām namamātēm tas neprasīja nekādas īpašas pūles. Hitleriešu virsnieki un ierēdņi, kas tik labprāt šeit pavadīja savu brīvo laiku, ne tikai dzēra un dejoja vien. Viņi arī runāja. Daži mazāk, citi vairāk. Tērgāja par visādiem niekiem, kas vien ienāca prātā. Atcerējās epizodes no frontes dzīves, stāstīja anekdotes, sūdzējās par dienesta nepatikšanām, lielījās ar panākumiem un paaugstinājumiem, lamāja ne pārāk augsto priekšniecību, tenkoja par dienesta biedriem.

Sajās sarunās iespruka dažas frāzes, kas ļāva spriest par karaspēka pārvietošanos, par noskaņojumu, par pārcelšanu citā darbā un pārējo, kas interesēja padomju izlūkus.

Vienībā informāciju pārbaudīja, analizēja, salīdzināja ar ziņām, kas bija saņemtas no citiem avotiem, šifrēja, pārvērta bezkaislīgās skaitļu kolonnās un nosūtīja pāri frontes līnijai — uz Centru.

To, ka ar vienību saistīta kāda Lidija Lisovska, zināja arī Kuzņecovs, bet, ka viņa un Lela, ar kuru viņu taisījās iepazīstināt Leons, ir viena un tā pati persona, to viņš nenojauta. Acīmredzot kāda sagadīšanās, un tomēr — kas zina! Gnidjuks ne reizi vien bija ticies ar to pašu Leonu pie Vaļas Dovgeras, bet nekad nebija viņu redzējis pie Lisovskas. Katrā gadījumā līdz pilnīgai visu ap-

stakļu noskaidrošanai Zībertam vajadzēja būt piesardzīgam kā pret Leonu, tā pret Lisovsku.

... Kamēr Zīberts iepazinās ar citiem viesiem, Leons paguva pačukstēt Lisovskai, ka oberleitnants vispār ir frontinieks, bet pašlaik pēc ievainojuma dien saimniecības apgādes daļā un tāpēc naudas viņam ir kā spaļu.

Visiem Zīberts iepatikās. Patika viņa prasme iejusties kompānijā, patika nosvērtais, bet sabiedriskais raksturs un, galvenais, patika viņa

devīgums.

Zīberts kļuva par savu cilvēku Leģionu ielas mājā. Tā kā pastāvīga dzīvokļa Rovnā viņam nebija, jo dienesta pienākumos viņam bija daudz jābraukā apkārt, viņš palūdza Lidiju izīrēt vienu no trim istabām, lai būtu pastāvīgs mājoklis, piebilzdams, ka viņš namamātes netraucēs, jo būtībā istabu izmantos tikai dažas dienas mēnesī. Lisovsku tas pilnībā apmierināja — komandantūra tā vai tā varēja jebkurā brīdī apmetināt pie viņas kādu virsnieku, turklāt bez maksas. Lisovska piekrita.

Pēc vienības vadības norādījuma Kuzņecovs un Gnid-juks papildus pārbaudīja Lisovsku. Vairākas reizes Zīberts, izlikdamies par krietni piedzērušu, stāstīja Lisovskai par dažiem no sākuma līdz galam izdomātiem, bet visai ticamiem slepeniem varas iestāžu pasākumiem. Un Lidija absolūti precīzi — vārds vārdā — visu, ko bija dzirdējusi no Zīberta, pastāstīja Nikolajam Gnidjukam. Kādu reizi viņa nozaga Zīoertam lielu summu naudas un visu līdz pēdējai markai atdeva Gnidjukam partizānu vajadzībām. Gnidjuks, dabiski, šo naudu nogādāja vienībā. Tā paciņa vācu naudas, apmetusi loku, atgriezās tur, no kurienes bija sākusi savu ceļu.

Lisovska paziņoja vadībai, ka viņai un Maijai likts priekšā (diezgan kategoriskā formā) kļūt par... drošības dienesta slepenām darbiniecēm un regulāri informēt SD un gestapo par virsnieku noskaņojumu un sarunām.ˆ Tā Rovnas SD ieguva jaunas aģentes, ar kuru darbu vēlāk tas vienmēr bija apmierināts.

Noīrējot pie Lisovskas istabu, Kuzņecovam, dabiski, radās iespēja aicināt pie sevis ciemiņus pēc paša ieskata. Un tā kādu reizi, kad Zīberts bija iebraucis Rovnā, Lisovskas dzīvoklī sapulcējās daži virsnieki...

Sarunas pie galda risinājās par kārtējo uzbrukumu, par gaidāmo tuvo uzvaru, par jauno slepeno ieroci, kurš,

kā dzird runājam, pašos pamatos grozīs kara gaitu par labu Vācijai.

— O jā! Personiski es itin nemaz nešaubos, ka jaunais ierocis, ko radījis vācu ģēnijs, darīs brīnumus, — interesanto tematu atbalstīja ari Zīberts. — To varu apliecināt kaut vai ar šādu visai necilu piemēru. Nesen biju komandējumā Berlīnē, un tur man uzdāvināja pilnīgi oriģinālas jaunas konstrukcijas pistoli. Iedomājieties tikai: četrpadsmit lādiņu «valters» ar lielisku trāpījumu. Vai kungiem netīk apskatīt?

To teikdams, Kuzņecovs izņēma no maksts pistoli un pacēla virs galda, lai visi varētu apskatīt. Atskanēja sajūsmas saucieni. Tikai inženierkapteinis ar rētu uz rokas nepievienojās pārējo virsnieku ziņkārei.

— Tik pārāk nemaz nelielieties, — viņš teica. — Man vēl agrāk nekā jums bija tieši tāds pats «valters». Bija, bet izbija — diezgan

traģiskos apstākļos.

— Pastāstiet, hauptmani, — atskanēja no visām pusēm.

— Ja jūs tā vēlaties, lūdzu. Kā jūs visi atceraties, kungi, bandīti uzbruka mašīnai, kurā no Kijevas uz Rovnu brauca apakšpulkvedis fon Raiss un grāfs Hāns. Es biju tajā pašā mašīnā ...

Toreiz man līdzi bija tieši tāds pats «valters» kā ober-leitnantam Zībertam. Es atšaudījos, kādu nošāvu, bet mani pašu ievainoja rokā, un pistole man izkrita sniegā. Brīnumainā kārtā man vienīgajam izdevās izkļūt no mašīnas un paslēpties mežā, pirms pieskrēja bandīti. Un, ticat vai neticat, kungi, es vēl tagad atceros šīs pistoles numuru — 46710.

Kuzņecovs jau bija sapratis, kādu kļūdu pieļāvis. Viņš paskatījās uz pistoli, kuru joprojām turēja plaukstā, — uz zilganā tērauda blakus firmas zīmēm skaidri bija salasāmi cipari 46710. Vajadzēja tikai kādam no blakus sēdošajiem apskatīt pistoli tuvāk, — un iekrišana būtu neizbēgama. Pat ja viņš pagūs apšaut visus virsniekus, pirms tie būs aptvēruši, kas īsti par lietu (četrpadsmit lādiņu — pietiks), no Rovnas viņam būs jāaiziet uz visiem laikiem ... Un tomēr Kuzņecovs prata acumirklī atrast vienīgo, apbrīnojami precīzo psiholoģisko gājienu, lai izlabotu kļūdu. Viņš lēnām pielika pistoli tuvāk acīm, izlikdamies, ka vērīgi pēta ciparus uz metāla, un pārjautāja:

— Kāds, jūs teicāt, bija jūsu «valtera» numurs?

— 46710, — kapteinis atkārtoja.

— Tad es padodos, — labsirdīgi pasmaidījis, Kuzņe-covs teica. — Manam numurs ir lielāks. Tatad jums patiešām ir bijusi šī lieliskā pistole agrāk nekā man ...

Un mierīgi iebāza kļūmīgo «valteru» atpakaļ makstī.

Lisovskas dzīvoklis visādā ziņā bija ērts izlūkdarbam. Šeit glabāja arī nedaudz ieroču, munīciju, naudu. Reiz Lidijai tas gandrīz maksāja dzīvību.

Vācieši Rovnā, tāpat kā, starp citu, visā okupētajā teritorijā, regulāri rīkoja vispārēju iedzīvotāju pārmeklēšanu un tvarstīšanu. Ieradās arī pie Lisovskas. Likās, iekrišana ir neizbēgama, nekavējoties vajadzēja kaut ko darīt, un Lidija izdomāja: žilbinoši uzsmaidījusi, viņa uzaicināja jauno virsnieku, kas vadīja pārmeklēšanu, apsēsties uz dīvāna. Kamēr žandarmi ložņāja pa visiem dzīvokļa kaktiem, Lidija koķetēja ar viņu komandieri. Viens no žandarmiem jau grasījās pārmeklēt apaļo cepuru kārbu, kas stāvēja uz skapja. Lisovska pielēca kājās un smiedamās sparīgi uzmauca apjukušajam kareivim cepuri galvā. Virsnieks aizrautīgi smējās un atmeta ar roku, likdams saprast, ka pārmeklēšana jāizbeidz.

Uzjautrinādamies un smiedamies hitlerieši aizgāja, bet Lidija pilnīgi bez spēka atslīga krēslā. Kartona kārbā zem cepures bija maisiņš ar pistoļu patronām. Dīvānā, uz kura viņa ar virsnieki^ sēdēja

pārmeklēšanas laikā, atradās pistoles, rokas granātas un nauda...

Lidijai Lisovskai oberleitnants Zīberts izraisīja sarežģītas, divējādas jūtas. Brīžiem viņai likās, ka šis vācietis nav līdzīgs pārējiem, kaut gan skaidri pateikt, kāpēc, viņa nevarēja. Jā, itin simpātisks, izglītots, kulturāls, nepavisam ne parastais aizmugures nekauņa. Bet viņa ne mirkli neaizmirsa, ka tas ir fašists, kurš saņēmis augstus apbalvojumus un kurš ar ieročiem rokās iebrucis viņas zemē.

Beigu beigās Lisovsku pārņēma kāda doma, kas no dienas dienā viņu urdīja arvien neatlaidīgāk: noindēt savu īrnieku. Gnidjuks Lisovsku gan centās atrunāt un pārliecināt, ka šī rīcība nedos nekādu labumu un var vienīgi apdraudēt dzīvokli, taču Lidiju bija pārņēmusi šī doma un viņa nebija spējīga uzklausīt nekādus argumentus. Pār oberleitnanta Zīberta galvu pēkšņi savilkās mākoņi. Un Kuzņecovs un Gnidjuks zināja: Lisovska ir

tāds cilvēks, kas patiešām nesaudzēs sevi, ja reiz nolēmusi, tad ari izdarīs.

Vienības vadība, apsvērusi izveidojušos situāciju, kas bija bīstama izlūkam, atļāva Kuzņecovam atklāt sevi. Uz to mudināja fakti, kas bija vadības rīcībā. Par tiem nezināja ne Kuzņecovs, ne Gnidjuks. Centrs bija paziņojis, ka Lisovska jau pirms kara bijusi saistīta ar padomju izlūkdienestu. Bija zināma gan Lisovskas adrese Rovnā, gan agrākā čekistu parole sakaru nodibināšanai: «Sveiciens no Popova.»

Vadība nesteidzās tūliņ nodibināt sakarus ar Lisovsku. Vispirms tāpēc, ka nebija īpašas vajadzības, un otrkārt: bija vēlreiz viņa jāpārbauda. Divus gadus dzīvojot okupētā pilsētā, ar cilvēku varēja viss kas gadīties.

Kuzņecovam paziņoja paroli, un tagad viņš tikai gaidīja piemērotu izdevību, lai to pateiktu savai saimniecei. Drīz vien šāds brīdis radās. Tas notika laikā, kad mūsu vadībai kļuva zināms, ka Rovnā gaida atbraucam vienu no Hitlera tuvākajiem palīgiem — impērijas ministru un ievērojamu nacistu, fašistiskās partijas «teorētiķi» Alfrēdu Rozenbergu.

Ņemot vērā augsto stāvokli, kādu Rozenbergs ieņēma «trešajā reihā», vadība atļāva Kuzņecovam sagatavot atentātu, ja rastos izdevība, un iedeva viņam palīgos vienu no labākajiem vienības izlūkiem — Valentīnu Sem-jonovu. Vienlaikus un neatkarīgi no Kuzņecova atentātam gatavojās arī pans Boļeks — Mihails Ševčuks. Kopā ar izlūku Pjotru Jeršovu viņam vajadzēja no kādas mājas balkona Vāciešu ielas stūrī, kur, pēc viņa apsvērumiem, brauks reihsministrs, nomest uz Rozenberga automašīnu mīnu, kas bija iemontēta patafonā.

Valentīnu Semjonovu, kuru tagad pēc pases sauca par Vladimiru Krestnovu, kopā ar Kuzņecovu nosūtīja uz Rovnu. Vladimirs Krestnovs bija ģērbies no bijušajiem karagūstekņiem izveidoto vērmahta

palīgdaļu kareivja formā.

Šis kalsnais, bet ļoti izturīgais puisis Kuzņecovam patika viņa nemākslotības, patiesuma, attapības un drosmes dēļ, kuru viņš ne reizi vien jau bija pierādījis kaujās. Semjonovs-Krestnovs bija vienības komjaunatnes organizācijas sekretārs.

Līdz Rovnai Kuzņecovs un Semjonovs nokļuva bez sevišķiem atgadījumiem. Divas reizes viņus apturēja

patruļas, bet, neatraduši dokumentos nekā aizdomīga., bez kavēkļiem ļāva turpināt ceļu. Pilsēta izlūki šķiras: Kuz-ņecovs devās uz lietišķu tikšanos, bet Valentīns — pastaigāties, lai dabā redzētu ielas, kuras līdz šim viņš bija pētījis tikai pilsētas plānā. Valentīns staigaja kadas trīs stundas pa pilsētu, disciplinēti atdodams godu visiem pretimnākošajiem virsniekiem, it īpaši centīgi — unte-riem un žandarmiem.

Pilsētu jau ietina krēsla, kad izlūki satikās norunātajā vietā.

— Tagad pa vienam — es pa priekšu — aiziesim uz kādu māju, — Kuzņecovs teica, — tur mani pazīst kā vācu virsnieku; tāpēc, ja sastapsimies, izliecies, ka esam sveši. Gaidīsi mani ārā uz ielas; ja viss būs kārtībā, iziešu uz balkona un aizsmēķēšu. Tad nāc arī tu, vaicā pēc Lidijas. Tu viņu uzreiz pazīsi — skaista blondīne. Pateiksi paroli: «Esmu Volodja, mani sūtīja Nikolajs.»

Aptumšotās ielas bija klusas un tukšas. Tikai laiku pa laikam drūmajā klusumā atskanēja patruļu soļi. Brīžiem izlūku acis apžilbināja žandarmu kabatas bateriju stari, tomēr pa ceļam uz Leģionu ielu viņus ne reizi neapturēja — šajā vēl ne pārāk vēlajā stundā vācieši parasti pārbaudīja tiesības staigāt pa pilsētu tikai vietējiem iedzīvotājiem, bet savējos neaizturēja.

Kad izlūki sasniedza Lisovskas māju, jau bija iestājusies komandanta stunda, kuzņecovs uzkāpa uz lieveņa, bet Valentīns aizstājās aiz blakus mājas izciļņa tā, lai viņu nevarētu pamanīt no ielas, bet pats redzētu balkonu. Pagāja kāds laiciņš. Pa kreisi no ielas stūra atskanēja smagi, vienmērīgi soļi, un uz bruģa sāka riņķot gaišdzeltens gaismas aplis. Atkal patruļa. Valentīns piespiedās ciešāk pie sienas, cenzdamies saplūst ar glābēju tumsu. Kad viņi divatā droši staigāja pa ielām — vācu virsnieks, kuru pavadīja ar šauteni apbruņots kareivis, — tā bija parasta aina okupētā pilsētā un nevienam neizraisīja nekādas aizdomas. Bet tagad bija pavisam kas cits — paskaidrot patruļai, ko palīgdaļu kareivis Vladimirs Krestnovs šeit viens bez caurlaides dara, — viņš nevarētu.

Patruļa nosoļoja garām gluži blakus. Semjonovs pat sajuta kareivju zābaku, lētas tabakas un kroņa veļas aso smaku — neiznīdējamo kazarmu smaku. Ko gan Gračovs kavējas?

Beidzot iečīkstējās durvis un uz pretējās mājas balkona parādījās cilvēks kailu galvu, atpogātā frencī. Viņa rokā te iemirgojās, te apdzisa

cigaretes uguntiņa. Virsnieks vairākas reizes dziļi ievilka dūmu, tad apdzēsa smēķi pret margām, nosvieda cigaretes galu lejā un atgriezās istabā.

Tātad viss kārtībā. Pārliecinājies, ka neviena uz ielas nav, Valentīns devās uz lieveni. Viņš klusi pieklauvēja, un durvis atvēra skaista blondīne. Ieraudzījusi nepazīstamu kareivi, viņa pārsteigta jautāja vāciski:

— Ko jums vajag? Vai jūs pie oberleitnanta kunga?

Valentīns pakratīja galvu un krieviski atbildēja:

— Nē. Ja jūs esat Lidija, tad es nāku pie jums.

— Lidija — tā esmu es ...

— Esmu Volodja, mani sūtīja Nikolajs.

Uz īsu brīdi Lisovska apjuka, bet tad savaldījās. Protams, šis puisis no vienības atnācis nelaikā, kad mājās bija Zīberts, bet nevar taču viņu atstāt uz ielas. Lidija ātri ievilka Valentīnu priekšnamā, brīdināja, ka dzīvoklī ir vācu virsnieks, un, ja gadījumā tas ko vaicātu, lika teikt, ka esot viņas radinieks no Zdolbunovas.

Viesistabā kāds pabīdīja krēslu un balsī, kurā Sem-jonovs nekad nebūtu pazinis Kuzņecova balsi, īgni jautāja vāciski, kas tur ir. Lisovska sausi atbildēja, ka pie viņas atbraucis radinieks. Tad viņa ieveda Valentīnu mazā istabiņā blakus virtuvei un atnesa ēdienu un pienu. Viņš nolika kaktā šauteni, pabāza zem gultas matrača pistoli un pāris granātu, novilka zābakus un iekārtojās gluži kā mājās. Tikai tagad Semjonovs saprata, cik viņš ir piekusis, cauru dienu staigādams pa pilsētu un atrazdamies pastāvīgās briesmās, kad viņu sargāja tikai hitleriešu formas tērps un viltoti dokumenti.

Valentīns Semjonovs pavadīja Lisovskas dzīvoklī vairākas dienas un gandrīz nesatikās ar namamāti. No rītiem viņš aizgāja izlūkošanas uzdevumā, bieži vien atgriezās naktī un vienmēr uz naktsgaldiņa blakus gultai atrada gādīgu roku noliktas vakariņas. Reiz virtuvē, kur Valentīns brīvi un nepiespiesti sarunājās ar Maiju, pēkšņi ienāca Zīberts. Nopētījis jaunekli no galvas līdz kājām, viņš lauzītā krievu valodā jautāja:

— Tu ir Lelas radneks? Lāpi... — Un aizgāja.

Pēc tam uztraukusies virtuvē ieskrēja Lisovska.

— Volodja, tu esi iepaticies vācietim, viņš grib, lai

tu kopā ar mums paēstu brokastis. Atteikties nedrīkst, bet esi uzmanīgs, viņš ir ļoti aizdomīgs, tiklīdz pateiksi kādu neapdomīgu vārdu, tūliņ piekasīsies.

Semjonovs iegāja ēdamistabā un, piecirzdams papēžus, stādījās priekšā. Oberleitnants pamāja viņam ar galvu un ar roku norādīja uz krēslu pie galda. Semjonovs bez kādas apetītes ēda ceptu olu ar speķi — katrs kumoss it kā iesprūda viņam kaklā, tik maz vācietis, kas sēdēja galda pretējā pusē, atgādināja vienībā labi pazīstamo Gračovu,

viņa cīņas biedru.

Pārvēršanās bija tik pārsteidzoša, ka tad, kad Zīberts, nogaidījis, lai Lisovska aiziet uz virtuvi pēc kafijas, uzrunāja Semjonovu krieviski, tas satrūkās.

Semjonovs nesaklausīja raizes, kas bija skaidri jaušamas Kuzņecova intonācijā:

— Šodien atklāšu sevi, nevaru vairāk mocīt cilvēku.

Kuzņecovs ne velti uztraucās. Viņš intuitīvi juta, ka

viņa atzīšanās izraisīs Lidijā ļoti spēcīgu psiholoģisku reakciju — un ne tikai pozitīva rakstura. Attiecības, kādas izveidojušās starp vācu labā strādājošo «Deuische-hof» vecāko oficianti un hitleriskās armijas virsnieku Paulu Zībertu, viņas acīs parādīsies pavisam citā gaismā, tiklīdz Lisovska uzzinās, ka šis virsnieks arī ir savējais...

Valentīns aizgāja uzdevumā. Bet Kuzņecovs vēl ilgi sēdēja pie galda un smēķēja vienu cigareti pēc otras. Beidzot, kad izskaidrošanos ilgāk vairs nevarēja vilcināt, cenzdamies izturēties pēc iespējas nepiespiestāk, kaut gan šķita, ka dvēselē kāds skrāpējas ar nagiem, viņš teica:

— Jā, Lidija, es pavisam aizmirsu, man jānodod jums sveiciens.

Lisovska nepatikā paraustīja plecus.

— Jūs, Paul, zināt, ka lielāko daļu no jūsu draugiem es nevaru ciest...

Kuzņecovs pasmaidīja.

— Ceru, ka saņemt sveicienu no šī cilvēka jums būs patīkami. — Un, skatīdamies Lisovskai tieši acīs, skaidri izrunāja: — Sveiciens no Popova.

Abi runāja vāciski. Taču pēdējos trīs vārdus obērleit-nants Zīberts pateica tīrā krievu valodā.

... Vēlu vakarā Valentīna istabā iegāja Lidija. Viņa izskatījās nogurusi un nomākta. Apsēdusies uz ķeblīša, viņa klusu jautāja:

— Volodja, tu zini, kas ir Gračovs?

— Zinu, — juzdamies neērti, Semjonovs atbildēja.

— Un, kad šeit atnāci, ari jau zināji?

— Zināju, Lidija. Gračovs ir mūsu izlūks.

Lisovska sēdēja kā sastingusi, ar abām plaukstām aptvērusi galvu, elkoņus atbalstījusi pret ceļiem. Pēc tam piecēlās, nezin kāpēc skumji nopūtās, automātiski pārlaida roku pār Valentīna matiem un, neteikusi ne vārda, lēnām izgāja.

No rīta Kuzņecovs pavaicāja Semjonovam, vai tas prot braukt ar velosipēdu. Bijušajam fiziskās kultūras institūta studentam šāds jautājums likās pat smieklīgs. Skaidrs, ka viņš prata. Bet kāds tam sakars?

— Tāds, ka es nemāku. Tu mani iemācīsi.

Valentīns neko neaptvēra, taču jautāt nejautāja.

Kuzņecovs aizgāja un pēc stundas atgriezās ar lielisku

velosipēdu. Abi izgāja ārā. Valentīns veda velosipēdu aiz stūres pa ceļa malu. Viņš neko nesaprata, kamēr sasniedza pļaviņu, ko šķērsoja upīte. Tālumā aiz augstas sētas bija redzama savrupmāja, kurā dzīvoja Ukrainas reihskomisārs Erihs Kohs.

Pļaviņā viņi izģērbās. Rūpīgi nolika zālē formas tērpus, ieročus, siksnas. Kuzņecovs vairākas reizes enerģiski pie-tupās, lai ievingrinātu muskuļus, pēc tam teica:

— Bet tagad māci, un vērīgāk. Vai saprati? ...

Te nu Semjonovam viss bija skaidrs.

Tās bija tīrās mocības. Kuzņecovs bija reti neaptēsts skolnieks. Ik pa brīdim viņš krita, stūre ietiepīgi neklausīja neprasmīgajām rokām, sēdeklis aizslīdēja kaut kur sānis, kājas neturējās uz pedāļiem. Pirmie panākumi bija vērojami tikai pēc pusstundas, kad divi vērīgu acu pāri rūpīgi bija izpētījuši visas pieejas savrupmājai, visas reljefa ieloces, visus nepieciešamos orientierus.

Velosipēdistu nodarbības bija jāpārtrauc — parādījās žandarmu patruļa ar suņiem. Vecākais patruļnieks — feldfēbelis jau gribēja sākt lamāties, bet, pamanījis virsnieka svārkus ar sudrabotiem uzplečiem un ordeņiem, tūliņ aprāvās, atvainojās, tomēr lūdza oberleitnanta kungu iet projām no šīs vietas, jo te peldēties, sauļoties un vizināties ar velosipēdu nav atļauts.

Kuzņecovs un Semjonovs nesāka strīdēties ar žandarmiem; viņi cienīgi apģērbās un devās projām — tik un

tā te vairs nebija ko darīt. Abiem atmiņā pietiekami stingri bija iegūlies Ukrainas reihskomisāra Eriha Koha personiskās rezidences aizņemtās teritorijas plāns.

Nakts pagāja mierīgi, bet no rīta izlūki izšķīrās, norunājuši, ka dienā satiksies konspiratīvajā dzīvoklī Grab-nikā — Rovnas ziemeļaustrumu nomalē. Lai tur nokļūtu, Valentīnam vajadzēja iet cauri tirgum, kas bija visdzīvākā un ļaužu pārpilnākā vieta okupētajā pilsētā. Ejot pa Franko ielu uz krāmu tirgus pusi, viņš jau no tālienes ieraudzīja vācu virsnieku, kurš cītīgi vēroja garāmgājējus. Semjonovam tas nepatika, taču nogriezties sāņus bija par vēlu, un vispār izlūkam jau bija kļuvis par paradumu: satiekot virsnieku vai žandarmu, iet tieši viņam pretim un droši, bet ne pārāk uzkrītoši sveicināt. Un patiešām, līdz šim viņu vēl neviens nebija apturējis un pārbaudījis dokumentus. Tomēr šoreiz Valentīnam neveicās: vācietis uzsauca un uzstājīgi lika parādīt dokumentus.

Semjonovs pasniedza virsniekam personības apliecību, atvaļinājuma zīmi un... tikai tad zem dziļi pār pieri uzvilktās cepures naga pazina Kuzņecova pelēkās acis. Zīberts ātri apskatīja viņa dokumentus un tikko dzirdami, gandrīz lūpas nekustinādams, pačukstēja:

— Uz Grabniku neej, dzīvoklis iegāzts, tur gestapo slēpnis. Satiksimies vakarā jjie Lisovskas.

Valentīns iebāza dokumentus kabatā, goddevīgi pielika roku pie cepures un devās atpakaļ. Vakarā pie Lisovskas viņš uzzināja, ka Kuzņecovs, riskēdams modināt aizdomas, apmēram stundu gaidījis viņu pie tirgus, lai sastaptu un brīdinātu par slēpni, par kuru viņš pats uzzinājis gluži nejauši.

Liktenis sargāja reihsministru Rozenbergu — viņa brauciens pa Ukrainas pilsētas Rovnas ielām nenotika, un tātad atkrita arī visi plāni par atentātu. Semjonovs atgriezās vienībā.

Bet Leģionu ielas 15. mājā turpinājās parastā dzīve. Tāpat kā agrāk, te pulcējās kompānijas, laiku pa laikam tikai mainījās viesi: daži aizbrauca, citi atbrauca. Un tad kādu reizi šeit parādījās gara auguma virsnieks, gadus divdesmit astoņus vecs, melnā esesieša formas tērpa. Viņa tumšie, jau paplānie mati bija rūpīgi pāršķirti uz sāniem. Gaišās acis raudzījās gudri un piesardzīgi.

Uz mirkli apstājies ZIberta priekšā, viņš nedaudz nolieca galvu un nosauca savu uzvārdu:

— Šturmbanfīrers [4] fon Ortels.

ZIberts, laipni smaidīdams, piecēlās un paspieda pasniegto cieto roku. Par šo esesieti viņš jau bija dzirdējis no daudziem, starp citu, arī no savas palīdzes Mai-jas Mikotas, un sen jau pats meklēja iespēju satikties.

9. NODAĻA

Kijevas—Ļvovas šoseja ir viena no galvenajām Ukrainas maģistrālēm. Tā ir taisna, diezgan plata un no republikas galvaspilsētas 320. kilometra pēkšņi ienirst ielejā, bet pēc diviem kilometriem tikpat negaidīti uzspurdz augšup. Tieši šeit izpletusies nelielā Ukrainas pilsēta ar šai vietai gandrīz vai neatbilstošu nosaukumu — Rovna (Līdzenā). Ir saglabājies izteiksmīgs pilsētas apraksts, kas attiecas uz pagājušā gadsimta beigām:

«Ja tuvojaties miestiņam no austrumiem, jums vispirms duras acīs cietums, kas ir šejienes labākais arhitektūras veidojums. Pati pilsēta atrodas ielejā, virs miegainiem, aizziedējušiem dīķiem, un, lai nokļūtu pilsētā, jums jābrauc pa nolaidenu šoseju, ko šķērso tradicionālie pilsētas vārti. Nomiegojies invalīds laiski paceļ šķērskoku, — un jūs esat pilsētā, kaut gan uzreiz to varbūt nemaz nemanāt. Pelēkos žogus, klajumus ar visādu drazu kaudzēm pamazām nomaina pusaklas, zemē iegrimušas būdiņas... Koka tilts pār šauro upīti zem pajūgu riteņiem krakšķ, dreb un ļogās gluži kā sačākslējis večuks ...»

Protams, jau toreiz pilsētā bija arī citas ievērības cienīgas vietas, ne tikai cietums vien, — piemēram, aiz simtgadīgiem kokiem un košumkrūmiem pagalma viņā galā paslēpusies skaista divstāvu ēka ar sešām kolonnām jumtgalē. Savrupmājā agrāk bija guberņas ģimnāzija, kurā mācījies arī iepriekš minēto skumjo rindiņu autors— ievērojamais rakstnieks Vladimirs Koroļenko. Tagad šajā ēkā un tai tuvējās krietni pieticīgākās blakus celtnēs atrodas apgabala partijas iestādes.

Mūsu dienās iela, kurā atrodas māja ar kolonnām, nosaukta Kaļiņina vārdā. Taču okupācijas gados tā sau-

cās citādi, vācu valodā — Schlofistrafie (Pils iela), bet senajā savrupmājā bija izvietojies Ukrainas reihskomi-sariāts (URK) un reihskomisāra Eriha Koha personiskā rezidence.

Ielu (kas, protams, tāpat kā visa Rovna, salīdzinājumā ar Koroļenko laikiem bija pārvērtusies) pamatoti uzskatīja par vienu no labākajām pilsētā, tāpēc gandrīz visās mājās šeit bija apmetušies fašistu administrācijasˆaugstākās amatpersonas un virsnieki. Rovnieši šajā ielā centās nerādīties, ja nu vienīgi pēc URK izsaukuma. Sājā gadījumā par caurlaidi viņiem kalpoja paziņojums, kura biļa norādīta ierašanās diena un laiks. Atrasties Pils ielā tāpat vien, bez kādas vajadzības bija bīstami; jebkura brīdī žandarms vai civilapģērbā tērpies gestapovietis varēja pārbaudīt dokumentus un likt paskaidrot, kāpēc uzturies reihskomisariāta tuvumā.

1943. gada 31. maijā ap pulksten diviem pēcpusdienā . pie URK ēkas piebrauca ekipāža, kurā bija iejūgts niķīgs zirgs. No ekipāžas

izkāpa kājnieku oberleitnants. Spriežot pēc abu pakāpju «Dzelzs krustiem» un ievainojumu nozīmītēm, — kaujās rūdīts frontinieks. Pasniedzis roku, viņš palīdzēja izkāpt savai ceļabiedrei — vājiņai pelēk-acainai meitenei, pēc izskata gadus astoņpadsmit vecai.

Viņus jau gaidīja — no režģotajiem vārtiem, laipni smaidīdams, pretim nāca otrs virsnieks ar hauptmaņa uzplečiem. Visi trīs sasveicinājās, tad hauptmanis pagriezās pret kučieri — jaunu melnacainu puisi — un pavēlēja tam iebraukt pagalmā.

Puisis acīm redzami izbrīnījās — parastajiem pilsētas važoņiem nebija atļauts iebraukt žoga iekšpusē. Taču pavēli viņš, protams, izpildīja.

Abi virsnieki un meitene jau devās uz sardzes telpām. Hauptmanis piegāja pie esesieša, kas bija izslējies miera stājā, un tāda cilvēka balsī, kurš šeit radis justies kā saimnieks, valdonīgi jautāja:

— Vai caurlaides oberleitnantam Zībertam un Dovge-ras jaunkundzei sagatavotas?

Caurlaides bija pilnīgā kārtībā. Vienīgais, ko esesietis nesaprata, — kāpēc kaut kādu oberleitnantu jau pie vārtiem sagaida reihskomisāra adjutants hauptmanis fon Ba-bahs?

Bet fon Babaham, kā jebkuram liela priekšnieka adjutantam un ietekmīgam cilvēkam, bija pietiekams pamats

palīdzēt oberleitnantam Paulam Vilhelmam Zībertam un viņa līgavai Valentīnai Dovgeras jaunkundzei dabūt privātu audienci (ārkārtīgi rets gods!) pie Ukrainas reihs-kornisāra un Austrumprūsijas gauleitera Eriha Koha.

... Hauptmanis fon Babahs un oberleitnants Zīberts iepazinās nejauši; tā vismaz domāja hauptmanis. Turklāt viņus, virsniekus, iepazīstināja parasts oberjefreitors. Ja vien par parastu var uzskatīt tādu oberjefreitoru, kas brīvi apmeklēja restorānu «Deutschehof», kur kareivjiem ieeja bija stingri aizliegta. Šis izņēmums izskaidrojams ar to, ka oberjefreitors Šmits bija vienīgais reihskomisara Koha suņu dresētājs. Oberjefreitors dienēja speciālajā apakšpulkveža Šillinga karaspēka daļā un bija iemantojis izcila suņu dresētāja slavu. Tieši restorānā viņu ievēroja Kuzņecovs, kurš saprata, ka Šmits var izrādīties par visai noderīgu cilvēku.

Taču par tiešu, atklātu iepazīšanos nevarēja būt ne runas: vācu armijas virsnieks nekādā ziņā nevarēja šajā nolūkā pirmais pieiet pie kareivja. Cieņa pret dienesta pakāpēm vērmahtā bija absolūta, un tās neievērošanu uzskatīja par smagu pārkāpumu. Tas attiecās ne tikai uz dienesta pakāpē zemākajiem virsniekiem, bet arī uz augstākajiem.

Vajadzēja meklēt aplinkus ceļus, un šāda iespēja nejauši radās. Un proti, Šmitam bija tuvas attiecības ar kādu diezgan glītu un visai izveicīgu jaunu meiču Jadvigu. Viņas uzturēšanai aizgāja visa oberjefreitora alga, un nekas nepalika pāri arī no papildu ienākumiem.

Izrādījās, ka Jadviga bija Kaminsku mājā vistuvākā kaimiņiene un bezmaz katru dienu ieskrēja pie Jana sievas Emmas kāda sīkuma dēļ vai tāpat vien papļāpāt. Vēl vairāk — visai regulāri, vismaz reizi nedēļā, pie Kaminskiem nāca ciemos arī pats Šmits. Pie šņabja glāzītes viņš žēlojās Janam, ka mīļākās dēļ viņam sakrājies lērums parādu un vispār viņš baidās, ka Jadviga viņu pametīs, tiklīdz viņš pārstās apmierināt tās nebeidzamās iegribas.

Emma, kas izpildīja atsevišķus Zīberta — Kuzņecova uzdevumus, iepazīstināja viņu ar Šmitu un Jadvigu — mājas apstākļos, pie kopējiem paziņām tas bija gluži dabiski un, galvenais, pieļaujami. Iepazīšanās notika tik vienkārši, ka Kuzņecovam pat kļuva žēl laika un pūļu, ko jau bija ziedojis, mēģinot nodibināt kontaktu ar Šmitu.

Kuzņecovam vēl pilnībā nebija skaidrs, kā tieši pratīs

izmantot Šmitu un vai vispār pratīs, bet viens no galvenajiem mērķiem viņa darbībā Rovnā bija Kohs, un uz šo mērķi viņš gāja neatlaidīgi un metodiski, nepalaizdams garām ne mazāko informācijas kripatiņu, itin nevienu noderīgu kontaktu.

Šmita vājais punkts — nauda! — nebija nekāds noslēpums, un tas nekavējoties tika izmantots. Zīberts vairākas reizes aizdeva oberjefreitoram ne pārāk lielas., tomēr pēdējam visai nozīmīgas summas, kas gandrīz uz karstām pēdām nonāca pie enerģiskās Jadvigas, kurai Emma Ka-minska savlaicīgi pavēstīja, ka viņas kavalierim uzradusies nauda.

Protams, dot oberjefreitoram naudu tāpat vien, aiz laipnības nevarēja, tas radītu aizdomas. Un Kuzņecovs atrada lielisku ieganstu: viņš palūdza, lai dresētājs sadabū viņam kucēnu ar labiem cilts rakstiem un to apmāca. Vācietis labprāt piekrita. Tādējādi viņam iedotā nauda bija it kā avanss par nākamo suni. Parasts darījums, nekas vairāk ... Arēji viss pieklājīgi, kā tas abiem tieši bija vajadzīgs. It sevišķi Kuzņecovam.

Galu galā Šmits nokļuva pilnīgā atkarībā no oberleit-nanta devīguma.

Mazpamazām Zīberts noskaidroja, ka suņu dresētāja amats Šmitam nepavisam nav pa prātam (kaut arī šajā jomā viņam bija acīm redzami panākumi), tas, kā saka, viņam nācis nejauši, bet vispār viņu vilina pastāvīgs, mierīgs dienests. Un tad oberleitnants lika manīt, ka var piedāvāt oberjefreitoram (protams, pēc kara) labu vietu savā muižā Austrumprūsijā. Šmits bija kā septītajās debesīs aiz laimes — par kaut ko tamlīdzīgu viņš nebija iedrošinājies pat sapņot. «Esmu kalpojis labākajās mājās un protu kungiem izpatikt,» viņš apgalvoja Zībertam.

Oberjefreitors tagad ne tikai bija atkarīgs no oberleit-nanta naudas ziņā, viņš bija viņam bezgala uzticīgs kā nākamajam saimniekam — pēc uzvaras pār Krieviju. Ikkatrā satikšanās reizē Šmits

aizvien uzskatīja par savu pienākumu obligāti pastāstīt Zībertam visus pēdējos jaunumus un baumas, kas cirkulēja reihskomisariātā. Bieži vien šīm ziņām nebija nekādas vērtības, tomēr reizēm tās tomēr noderēja.

Šmits neprātīgi baidījās, ka viņu var nogalināt partizāni, tāpēc kāri tvēra katru viņa klātbūtnē izteiktu vārdu par «bandītiem» un soda ekspedīcijām pret tiem. Un par

visu ziņoja «savam» oberleitnantam. Reiz viņš pastāstīja Zībertam, ka kāds no SD darbiniekiem sūdzējies — deviņdesmit deviņi procenti notverto partizānu atsakās dot liecības, kaut gan tiek drausmīgi spīdzināti un par ziņu sniegšanu tiem sola saglabāt dzīvību.

Šmits, kaut arī formāli, skaitījās apakšpulkveža Šillinga daļā, bet kā Koha suņu dresētājs tieši bija pakļauts viņa adjutantam. Tā kā vilku suņi nevienu citu neatzina kā tikai Kohu un Šmitu, dresētājam vienmēr vajadzēja būt fon Babaham pa rokai. Tādējādi starp hauptmani un suņ-kopi (starp citu, viņi bija arī novadnieki) izveidojās diezgan savdabīgas attiecības, kas ļāva Šmitam iepazīstināt fon Babahu ar Zībertu — protams, pēc pēdējā vēlēšanās.

Fon Babaham Zīberts iepatikās, kaut gan sirds dziļumos hauptmanis, tāpat kā daudzi aizmugurnieki, apskauda oberleitnantu par tā «Dzelzs krustiem».

— Būtu man jūsu nopelni, — viņš reiz vaļsirdīgi atzinās Zībertam, — es gan nekautrētos un taisītu īstu karjeru.

Zīberts tikai mulsi pasmaidīja. Viņš lieliski saprata, ka viņa frontinieka reputācija adjutanta acīs izskaidrojama vienīgi ar zināmu naivumu, ja ne vientiesīgumu, kas izpaudās kaut vai tādējādi, ka viņš itin veiksmīgi tēloja cilvēku, kuram militārā karjera ir gluži vienaldzīga.

Kaut gan fon Babahs zināmā mērā izturējās aizbildnie-ciski, arī viņš vairākas reizes bija spiests aizņemties no Zīberta naudu. Acīmredzot savas dienesta iespējas pats neprata veiksmīgi izmantot.

Tāpat kā oberjefreitors Šmits, arī fon Babahs galu galā bija spiests vai nu atdot parādus, vai kaut kā citādi atlīdzināt savam jaunajam draugam. Bet te viņam bija tikai viena priekšrocība — Koha adjutanta sudrabotās treses.

Kuzņecovs redzēja, ka no reizes reizē fon Babahu māc arvien lielāka neērtības sajūta, un vienīgi gaidīja brīdi, kad tā sasniegs kulmināciju. Un sagaidīja. Šis brīdis laimīgā kārtā iekrita reizē, kad Kuzņecovam patiešām bija nepieciešama hauptmaņa palīdzība.

1943. gada maijā Zīberta «līgava» Valentīna Dovgera, tāpat kā simtiem citu Rovnas meiteņu, saņēma no Zau-kela resora paziņojumu, ka tiek mobilizēta darbiem Vācijā, — izsakoties vienkāršāk, viņu nosūtīja fašistiskajā verdzībā. Protams, Valentīnu varēja atsaukt uz vienību, + taču viņas pēkšņā pazušana sagādātu nepatikšanas «līga-

vainim», tas ir, oberleitnantam Zībertam. Bet tas nekādā ziņā nebija pieļaujams. Nolēma, ka ZIberts lūgs palīdzību fon Babaham. Kuzņecovs nešaubījās, ka hauptmanis darīs visu, kas no viņa atkarīgs, taču šis «viss» izrādījās daudz sarežģītāk, nekā likās pirmajā mirklī. Bet tieši šī sarežģītība uzvedināja vienības vadību uz kādu domu...

— Es pats diemžēl tagad, kad paziņojums jau saņemts, neko darīt nevaru, ja nu vienīgi par pāris nedēļām novilcināt Valentīnas jaunkundzes aizbraukšanu, — fon Ba-bahs teica Zībertam. — Atcelt rīkojumu var vienīgi Kohs. Bet, ja Dovgeras jaunkundze patiešām, kā jūs sakāt, ir «Volksdeutsche» un jūs esat ieinteresēts, tad es varu izkārtot jums audienci pie reihskomisāra. Iespējams, ka izņēmuma kārtā viņš atceļ rīkojumu par jūsu līgavas mobilizāciju.

Pašlaik Koha Rovnā nav, viņš aizbraucis uz Berlīni uz bērēm — autokatastrofā gājis bojā viņa sens partijas biedrs, vecs cīnītājs — «alte Kämpfer» — Līce, triecien-vienību štāba priekšnieks. Taču kuru katru dienu viņš var atgriezties, un tad es darīšu viņam zināmu jūsu lugumu, tikai iedodiet man iepriekš visus vajadzīgos dokumentus.

Fon Babahs vienmēr izpildīja savus solījumus, it sevišķi ia tas viņam bija izdevīgi. 25. maijā Kohs atgriezās Rovnā, 26. maijā Šmits iedeva fon Babaham Vaļas iesniegumu, un jau 30. maija vakarā kurjers atnesa paziņojumu, ka reihskomisārs Efchs fon Kohs pieņems ober-leitnantu Paulu Zībertu un Valentīnu Dovgeras jaunkundzi savā kabinetā reihskomisariātā.

Grūti iedomāties, kādus brīžus pārdzīvotu hauptmanis fon Babahs, ja viņš zinātu, ka saskaņā ar savas īstenās priekšniecības pavēli oberleitnantam Zībertam, kas vienlaikus ir arī padomju izlūks Nikolajs Kuzņecovs, jāizmanto viņam izgādātā privātā audience, lai nogalinātu ukraiņu un poļu tautas asiņaino slepkavu — fīrera personisko draugu Erihu Kohu.

Atentāts pret Kohu bija iecerēts jau sen. Sākuma vienībā plānoja pat izdarīt uzbrukumu Ukrainas reihskomi-sariātam, — tajā piedalītos hitleriešu formā pārģērbtie partizāni oberleitnanta Zīberta vadībā. Šim nolūkam jau izraudzīja partizānus Ļevu Mačeretu, Borisu Haritonovu un citus, kuri prata vācu valodu. Viņi gatavojās operācijai, stundām ilgi soļoja pa noru nometnes tuvuma, dziedot pazīstamo vācu kareivju dziesmu «Lili Marlēna*.

Taču vēlāk no šī plāna atteicās, jo tas negarantēja drošus panākumus un varēja nest lielus zaudējumus.

... Makstī pie vidusjostas Paulam Zībertam atradās pielādēts «valters» ar uzvilktu gaili: izlūks stundām ilgi bija mācījies mežā šaut netēmējot, sviedienā. Ekipāžā, kas gaidīja viņu pie durvīm, uz bukas sēdēja Nikolajs Gnidjuks. Zem bukas bija paslēpts automāts un rokas granātas. Daži garāmgājēji, kas tobrīd atradās uz Pils ielas, nepavisam, nebija nejauši. Mihailam Ševčukam, Vasilijam Galuzo, Nikolajam

Kuļikovam, Žoržam Strutinskim un citiem izlūkiem vajadzēja segt Nikolaja Kuzņecova aiziešanu.

Vai Kuzņecovs bija uztraucies naktī, pirms šīs viņam veicamās operācijas? Gan jā, gan arī nē. Jā, tāpēc ka viņš saprata, visā Ukrainā atbalsosies šis šāviens, un līdz ar to daudz patriotu no jauna celsies cīņai pret okupantiem. Nē, tāpēc ka viņš tik ļoti bija gaidījis šo dienu, tik daudz reižu iztēlojies, kā viss notiks, ka patlaban izjuta zināmu atvieglojumu. Vilšanos viņš pārdzīvoja tieši aprīlī, kad notika parāde par godu Hitlera dzimšanas dienai un kad nevarēja izdarīt atentātu pret Kohu, jo viņš bija aizbraucis uz Kēnigsbergu.[5]

Kas notiks ar viņu pēc tam? . .. Par to Kuzņecovs nedomāja. Viņš saprata, ka pēc šāviena izkļūt dzīviem no savrupmājas abiem ar Vaļu diez vai izdosies. Un zināja, ka uzticami biedri uzsāks izmisīgu cīņu, lai viņus glābtu, taču pašam jārēķinās ar visļaunāko. Jā, Kuzņecovs saprata, ko uzņemas, uzņemas labprātīgi, un bija gatavs izpildīt savu pienākumu. Katru dienu tūkstošiem padomju kareivju gāja nāvē par Dzimtenes brīvību, neatkarību un vispār tās pastāvēšanu. Arī viņš ir kareivis.

Audience notika noteiktajā laikā — reihskomisāra kancelejai bija raksturīga pedantiska precizitāte. Kohs pieņēma oberleitnantu Zībertu. Pusstundu Zīberts uzturējās Koha kabinetā. Un — nenogalināja hitleriešu vietvaldi.

Koha apsardze bija tik rūpīgi pārdomāta, ka izslēdza mazāko iespēju izdarīt atentātu, katrā ziņā — šaut ar pistoli.

Tikko Zībērts bija iegājis kabinetā, sasveicinājies un pēc reihskomisāra mājiena apsēdies apmeklētājiem paredzētajā krēslā, aiz viņa muguras nostājās divi esesieši, kas bija gatavi satvert apmeklētāju, kolīdz viņš izdarītu jebkādu aizdomīgu kustību. Trešais esesietis stāvēja iepretim aiz Koha krēsla, vēl divi — aiz lielo logu portjerām. Uz grīdas, tieši blakus krēslam, saspringtā uzmanībā gulēja divi milzīgi vilku suņi, kurus pēc labākās sirdsapziņas bija izdresējis oberjefreitors Šmits. Tik blīvai miesassardzei Kuzņecovs nebija sagatavojies. Un Vaļa... Vaļa, kuru pie reihskomisāra izsauca pirmo (Zī-berts turpretim bija domājis, ka viņus ievedīs kabinetā kopā), nevarēja viņu brīdināt ne ar pušplēstu vārdu, ne ar kādu zīmi. Viņa nepaguva ne soli izspert no kabineta, kad dežurējošais virsnieks — esesietis jau izsauca Zī-bertu.

Godbijīgi, taču ar pašcieņu atbildēdams uz nenozīmīgajiem jautājumiem, kurus kūtri uzdeva druknais cilvēks brūnajā nacistu formas tērpā, ar iesarkanajiem matiem un fīrera Ūsiņām, Kuzņecovs drudžaini apsvēra un tūdaļ noraidīja visus iespējamos variantus. Šaut nedrīkst, pat nav ko grasīties izņemt no kabatas mutautiņu, — sagrābs miesassargi, saplosīs vilku suņi.

Ar rūgtumu sirdī izlūkam bija jāsamierinās ar neveiksmi. *

Atgriezies vienībā, Kuzņecovs stāstīja — būtu viņš iepriekš zinājis, kādos apstākļos Kohs pieņem apmeklētājus, viņš tomēr būtu nogalinājis reihskomisāru, upurēdams savu dzīvību. Viņš varētu to izdarīt, piemēram, uzspridzinot zem apģērba paslēpto mīnu vai prettanku granātu.

Dmitrijs Medvedevs vēlāk rakstīja:

«Nenotikušais atentāts izraisīja vienības štābā karstus strīdus. Pārsprieda vienu jautājumu: vai Kuzņecovam beigu beigās bija iespēja nogalināt Kohu vai ne? Tas, ka to izdarīt bija neiedomājami grūti, nevienam šaubas neradīja. Gauleitera kabinetā viss bija iekārtots ar tādu apsvērumu, lai nebūtu nekādas iespējas uzbrukt gaulei-teram. Gan vilku suņi, gan miesassargi, domājams, ne mazumu dresēti, pirms nokļuva šajā kabinetā. Pastāvēja kaut kāda matemātiski precīza apsardzes sistēma, pēc

kuras izvietoja cilvēkus un suņus, nolika krēslu apmeklētājiem. Šajā sistēmā nebija spraudziņas, ko varētu izmantot.

Un tomēr kaut niecīgām, bet izredzēm uz panākumiem vajadzēja būt. Atradās biedri, kas atklāti nosodīja Kuz-ņecovu par viņa saprātīgumu, piesardzību, nevēlēšanos riskēt...

Protams, nevienam nenāca prātā apšaubīt Kuzņecova drošsirdību; runa bija nevis par drosmi, bet gan par kaut ko nesalīdzināmi augstāku — par cilvēka spēju upurēt sevi, doties pārdomātā, apzinātā nāvē, lai izpildītu patriota pienākumu. Simtiem tūkstoši, miljoni padomju cilvēku brīdī, kad Tēvzeme atradās briesmās, cēlās cīņai pret nīsto ienaidnieku un šajā cīņā rādīja pasaulei neredzētus karavīra varonības, nāves nicinājuma paraugus. Taču nicināt nāvi nav tas pats, kas veikt riskantu operāciju, nedomājot par savu iespējamo bojāeju, — apzināti un labprātīgi iet nāvē uzvaras vārdā...

— Šāds varoņdarbs, — teica Lukins, kad mēs apspriedām Kuzņecova rīcību, — prasa īpašu drošsirdību. Mums jāaudzina mūsu cilvēki tā, lai viņi jebkurā brīdī būtu gatavi izpildīt svēto pienākumu. («Tieši svēto,» atkārtoja Stehovs.) Bet ne katram tas ir lemts. Ikvienam mūsu cilvēkam piemīt cildenas patriotisma jūtas, un šīs jūtas, šī patriotiskā pienākuma apziņa mums jāpaceļ tādā pakāpē, lai ikviens no mums, kad tas vajadzīgs, nešaubīdamies varētu atdot savu dzīvību.

Ieaudzināt spēju upurēt sevi! Vai ir pareizi šos vārdus attiecināt uz Kuzņecovu? Un ne tikai uz viņu, bet uz simtiem mūsu partizānu, kas diendienā veic savus necilos varoņdarbus?

... Ikviens padomju cilvēks, ikviens komunists un bezpartejiskais ir pilns apņēmības veikt varoņdarbu Dzimtenes labā. Pie šādiem cilvēkiem piederēja ari Nikolajs Kuzņecovs. Un es nešaubījos, ka viņš neizdarīja šo atmaksas aktu tikai tāpēc, ka negribēja bezjēdzīgi riskēt. Es biju pārliecināts — ja viņa mūžā vēl gadīsies brīži, kad uzvaras vārdā vajadzēs iet nāvē, viņš to nešaubīdamies ari izdarīs.»

Jā, var droši teikt., ka Kuzņecovs varonīgi upurētu sevi, ja otrreiz gadītos nokļūt pie Koha. Taču tāda izdevība vairs neradās ...

Atteikšanās no iepriekš pieņemtā lēmuma, acumirklīga

pārorientēšanās sakarā ar pēkšņi mainījušos situāciju izlūka darbā allaž ir visbīstamākais brīdis. Tas brīdis, kad viņš var sevi nodot. Turklāt ne tikai ar postošu steigu — dažreiz pilnīgi pietiek, ja ietrīsas balss vai acīs pazib vilšanās. Un Kuzņecovam vajadzēja izturēties atbilstoši savai lomai, kā tas piedien armijas kadru virsniekam, kuram ir gods būt audiencē pie paša reihskomisāra.

... Sākumā Kohs bija drūms, runāja sausi un īgni. Zī-berta izvēle viņam acīm redzami nepatika.

— Nekādi nevaru atbalstīt, oberleitnant, jūsu nodomu, — reihskomisārs teica. — Jūs esat vācu armijas kadru virsnieks, taču esat sapinies ar kaut kādu visai apšaubāmas izcelsmes vietējo meiču.

Oberleitnants godbijīgi iebilda:

— Nebūt nē, reihskomisāra kungs. Valentīna Dovgeras jaunkundze ir tīrasiņu vāciete. Viņas nelaiķis tēvs bija fīreram un Lielvācijai uzticams cilvēks, kam lieli nopelni reiha labā. Tieši tādēļ viņu nogalināja bandīti. Es jaunkundzes tēvu pazinu personiski, esmu redzējis attiecīgus dokumentus, kuri diemžēl arī ugunsgrēkā gājuši bojā.

Kohs nedaudz atmaiga. Viņa garastāvoklis nezin kāpēc mainījās, un, viņš mazpamazām iesaistījās sarunā ar ober-leitnantu. Kohs šķitās aizmirsis, ka priekštelpā savu kārtu gaida Vairāki ģenerāļi un atbildīgi ierēdņi. Pēkšņi Kohs uzdeva jautājumu, un atbilde acumirklī izraisīja viņā simpātijas pret necilo apmeklētāju.

— Kur jūs esat dzimis, Zībert?

— Austrumprūsijā, reihskomisāra kungs.

— Austrumprūsijā? Patīkami dzirdēt. Tātad mēs esam no vienas puses, tas ir mans novads. Nu labi, labi. — Kohs viszēlīgi pamāja ar roku. Viņš pievilka sev tuvāk lūgumu un uzšņāpa uz tā dažas rindas: Valentīnas Dovgeras nosūtīšana uz Vāciju tiek atcelta, un viņa norīkota par kancelejas mašīnrakstītāju reihskomisariāta saimnieciskajā daļā.

Acīmredzot novadnieks, turklāt godbijīgais un, spriežot pēc krustiem, drosmīgais frontinieks bija patiesi iemantojis reihskomisāra labvēlību. Zīberts tagad gaidīja tikai vienu: zīmi, ka audience beigusies. Sirds dziļumos viņš vēl nezaudēja cerības, ka varbūt izdosies izraut ieroci, kad vajadzēs celties kājās, lai atstātu kabinetu. Taču Kohs pagaidām vēl nedomāja atlaist oberleitnantu. Viņš runāja patiesi labsirdīgi, pacienāja Zībertu ar

Ēģiptes cigaretēm, pat izņēma no galda atvilktnes un uzdāvināja viņam vaļā neattaisītu cigarešu paciņu.

Kohs turpināja iztaujāt leitnantu:

— Par ko jūs saņēmāt «Dzelzs krustus»?

— Pirmo — par karagājienu uz Franciju, otro — Krievijā.

— Ko darāt pašlaik?

— Pēc ievainojuma pagaidām dienu saimnieciskajā daļā, reihskomisāra kungs. Gaidu, kad varēšu atgriezties frontē, pie saviem kareivjiem.

— Un kur pašlaik ir jūsu daļa?

— Pie Kurskas, reihskomisāra kungs.

— Pie Kurskas? Tieši šajā rajonā fīrers gatavo boļševikiem pārsteigumu! Mēs dosim krieviem tādu triecienu, kas lauzīs Ivanam sprandu.

Kuzņecovs no negaidītās ziņas satrūkās — tas nebija bīstami, tieši tāpat ne tikai varēja, bet pat vajadzēja reaģēt arī oberleitnantam Zībertam. Varbūt viņš pārklausījās? Nē, nepārklausījās. Pats Ukrainas reihskomisārs un Austrumprūsijas gauleiters nejaušā sarunā ar virsnieku bija atklājis kara noslēpumu par hitleriešu plānoto svarīgo uzbrukuma operāciju.

Reihskomisārs turpināja runāt. Un atkal — par svarīgām lietām.

— Vai jums, oberleitnant, ir bijusi darīšana ar krievu tankiem?

— Diemžēl ir. Un jāatzīstas, ka viņu trīsdesmitčetri-nieki ir ļoti bīstami.

Kohs pašapmierināts pasmīkņāja:

— Paskatīsimies, kā viņi reaģēs uz mūsu jaunajām mašīnām — «tīģeriem» un «panterām».

... Oberleitnants Zīberts aizvēra aiz sevis Koha kabineta durvis. Valentīna Dovgera, kas gaidīja priekštelpā, pielēca kājās. Viņas lielajās, pelēkajās acīs bija sastindzis mēms jautājums: «Kāpēc nešāvi?»

Apmierināts pavicinājis gaisā papīra lapu ar rezolūciju, Pauls skaļi teica:

— Viss kārtībā, dārgā, reihskomisāra kungs bija tik laipns un apmierināja mūsu lūgumu. Esmu ļoti pateicīgs jums, hauptmaņa kungs.

Tas jau bija domāts fon Babaham.

Vaļa apjukusi stāv uzgaidāmās telpas vidū, nervozi sažņaugusi rokassomiņu. Pašlaik viņa ir spējīga uz

visu... Kuzņecovs saņem viņu aiz elkoņa un, neļaujot attapties, steidzīgi izved ārā no savrupmājas. Tepat jau ir rati. Gnidjuks uz bukas arī neizpratnē skatās.

— Brauc!

Skāņi nodimdēja uz ielas bruģa pakavi. Kā nebijuši nozuda vairāki cilvēki, kas līdz tam pastaigājās pa Pils ielu.

1943. gada 31. maijā reihskomisārs Ērihs Kohs palika dzīvs. Toties radiogrammu, kurā bija sīki izklāstīta saruna ar oberleitnantu Paulu Zībertu, tajā pašā dienā nosūtīja uz Maskavu.

Šī informācija bija svarīgāka par Ēriha Koha dzīvību — viņš tik un tā neizbēga no nāves soda, ko viņam piesprieda, kaut arī pēc dažiem gadiem, jaunās — tautas Polijas taisnīgā tiesa.

Kurskas kauja ir viena no lielākajām kaujām otrā pasaules kara vēsturē. Operācijas «Citadele» galvenā iecere bija tā, ka vācieši gribēja ar diviem vienlaicīgiem pretuzbrukumiem Kurskas virzienā — no Orlas rajona uz dienvidiem un no Harkovas rajona uz ziemeļiem — satriekt un iznīcināt padomju karaspēku Kurskas lokā. Pēc tam viņi cerēja attīstīt uzbrukumu uz dienvidiem un sagraut Sarkanās Armijas daļas Doņecas baseinā.

Operācijas «Citadele» realizēšanai hitlerieši sakopoja milzīgus spēkus: 50 divīzijas — 900 tūkstošus kareivju un virsnieku, 10 tūkstošu* lielgabalu un mīnmetēju, 2700 tanku, vairāk nekā 2000 lidmašīnu.

Savlaicīgi atšifrējot ienaidnieka plānu, padomju virspavēlniecība, kas bija labi informēta no vairākiem avotiem, koncentrēja šeit vēl lielākus spēkus un 5. jūlijā pirmā deva iznīcinošu triecienu.

Piecdesmit dienas turpinājās nepieredzēti nikna kauja. Šajā laikā hitlerieši zaudēja pusmiljonu kareivju, apmēram 1500 tanku, starp tiem arī «tīģerus» un «panteras», 3000 lielgabalu un daudz lidmašīnu. Fašistiskā armija cieta sakāvi, pēc kuras vairs nespēja atžirgt.

10. NODAĻA

Piedzīvojumu literatūrā jau ir izveidojies savs iemīļots varoņa tēls. Tas ir ļoti drosmīgs un apņēmīgs cilvēks, parasti jauns un skaists (vienlaikus mēdz darboties arī

gados vecāks un neglīts, bet tikai kā bezpersonisks priekšnieks vai, vēl ļaunāk, kā viņa pretinieks, vecs ārzemju spiegs). Šim varonim pēc daudziem piedzīvojumiem izdodas iegūt slepenu ienaidnieka plānu, un pēc tam pēdējam atliek vienīgi zaudēt izšķirošo kauju.

Tā mēdz būt arī dzīvē. Jo nav tādas neticamas situācijas, ko radījusi rakstnieka fantāzija un ko nevarētu pārspēt reālā īstenība. Var minēt ne vienu vien atgadījumu padomju izlūku darbā, kuru pat rakstnieks ar patiešām bagātu iztēli neuzdrošināsies atveidot, tik ļoti tas liekas neticami un izdomāti.

Taču būtiskais nav rakstnieka fantāzijas un viņa iztēles radīto personāžu un notikumu patiesīgums, bet gan pati pieeja izlūka darba tēmai.

Neviens, pat talantīgākais un veiksmīgākais izlūks nevar izšķirt kaujas likteni mūsdienu karā (nemaz jau nerunājot par pašu karu), kaut arī zināmā mērā var ietekmēt tās panākumus vai neveiksmi. Iedomājieties, ka izlūkošanas vadība ieguvusi un nodevusi virspavēlniekam spēcīga ienaidnieka uzbrukuma plānu. Bet kāda ir garantija, ka šis plāns nav provokācija, kuras nolūks ir dezinformēt karaspēku? Šādā gadījumā lētticībai var būt katastrofālas sekas. Tomēr nevienam nav tiesību atstāt bez ievērības informāciju, kas iegūta no savā ziņā droša avota. Tātad jebkuras izlūkošanas ziņas — turklāt tiešā atkarībā no to svarīguma — ir jāpārbauda, pat ne reizi vien. Izdarīt šādu pārbaudi dažkārt ir grūtāk nekā iegūt pirmatnējās ziņas.

Par maz ir zināt pretinieka virspavēlniecības stratēģiskos nodomus, gatavotā uzbrukuma laiku un vietu. Lai pareizi un pilnā mērā izmantotu šo, kaut arī vērtīgo informāciju, nepieciešams milzum daudz dažāda rakstura — dažkārt pat pārsteidzošu — papildu faktu.

Lielā Tēvijas kara pieredze rādīja: lai sagatavotu lielu uzbrukuma operāciju, nepieciešams koncentrēt noteiktā frontes iecirknī milzum daudz dzīvā spēka, tanku, lielgabalu un pārējās kara tehnikas, munīcijas, pārvietot simtiem tūkstošu cilvēku teritorijā, kas mērojama tūkstošos kilometru.

Reālu labumu no izlūkošanas informācijas pavēlniecība gūs tikai tad, ja pietiekami pilnīgi zinās visu, kas pirms operācijas notiek ienaidnieka dziļā un tuvā aizmugurē.

Atrisināt šo uzdevumu ar profesionālo izlūku palīdzību

vien nav iespējams kaut vai tāpēc, ka šim nolūkam viņu vajadzētu pārāk daudz. Turklāt lai iegūtu dažu specifisku informāciju, ir jābūt

speciālām zināšanām, bet izlūka erudīcijai, tāpat kā ikviena cilvēka erudīcijai, ir robežas.

Lielā Tēvijas kara gados ienaidnieka aizmugurē darbojās daudz lielisku padomju izlūku. Par savām uzvarām slepenajā karā viņiem lielā mērā jāpateicas pašaizliedzīgajai palīdzībai, ko sniedza tūkstošiem bezbailīgu patriotu uz laiku hitleriešu okupētajā PSRS teritorijā vai antifašistu citās Eiropas zemēs, arī Vācijā.

Šo vispārējo likumu apstiprina arī īpašās čekistu vienības «Uzvarētāji» kaujinieciskā darbība. Vienībai it visur, kā vien varēja, palīdzēja simtiem padomju cilvēku, un daudzi no viņiem, kas agrāk strādāja gluži civilās profesijās, kļuva par lieliskiem — vērīgiem, drosmīgiem un iniciatīvas bagātiem izlūkiem. Starp citu, ar visai labiem panākumiem ar vienību sadarbojās pagrīdnieku grupa Zdolbunovas pilsētiņā, kas atradās divpadsmit kilometru no Rovnas.

Šīs grupas mēnešiem ilgā darbība pelna, lai to sīkāk apskatītu vēl arī tāpēc, ka tai palīdzēja Nikolajs Kuzņe-covs, kas uzturējās Zdolbunovā tajās dienās, kad dažādu iemeslu dēļ viņam nebija vēlams palikt Rovnā.

Pirms kara Zdolbunovā bija neliela, jauka pilsētiņa ar klusām, patīkamām ieliņām, kas vasarā slīga kastaņu, liepu un akāciju zaļumā.

Zdolbunovā bija vairākas nelielas rūpnīciņas: cementa un ģipša rūpnīca, stikla fabrika, alusdarītava, bet apkaimē darbojās arī daži ķieģeļu cepļi. Mūsu izlūkus šī industrija nekādā ziņā neinteresēja. Toties kāds cits apstāklis uz ilgu laiku piesaistīja šejienei viņu uzmanību. Šī provinces pilsētiņa bija parasta apdzīvota vieta, taču tai bija svarīga nozīme kā dzelzceļa mezglam.

Caur Zdolbunovu gāja liela daļa no hitleriešu armijas apgādes ešeloniem.

Hitlerieši, protams, apzinājās Zdolbunovas mezgla stratēģisko nozīmi un piedzina to pilnu ar žandarmēriju, policiju un gestapo aģentiem. Vietējiem iedzīvotājiem bija noteikts visstingrākais režīms, par tā neievērošanu draudēja pat nāves sods. Un šajos ārkārtīgi grūtajos apstākļos Zdolbunovā apmēram divus gadus sekmīgi darbojās padomju izlūku grupa.

Viens no šās grupas organizatoriem bija Dmitrijs Kras-nogolovecs. Tolaik viņam bija nedaudz pāri trīsdesmi-tiem. Kad sākās karš, Krasnogolovecs dienēja dzelzceļa milicijā. Evakuēties no pilsētas viņš nepaguva, jo līdz pēdējam brīdim glāba militāro kravu. Partijas biedra karti un personisko ieroci Krasnogolovecs noslēpa, bet pats sāka šūt apģērbus, ko bija iemācījies jaunībā. Kāds viņš bija drēbnieks, tagad jau ir grūti spriest, bet pa-grīdnieks un izlūks viņš bija teicams. Aktīvā cīņā pret okupantiem Krasnogolovecs iesaistījās brīvprātīgi, un dažas dienas pēc tam, kad Zdolbunovā ienāca vācieši, — 1941. gada 16. jūlijā — iznīcināja ešelonu ar degvielu, kurš stāvēja uz dzelzceļa

sliedēm.

Drīz Krasnogolovecs sapulcēja ap sevi grupu uzticamu cilvēku, galvenokārt dzelzceļniekus, kas bija cieši apņēmušies uzsākt cīņu pret okupantiem: Nikolaju Meļņi-čenko, Aleksandru Digoranu, Konstantīnu Šorohovu, Aleksandru Popkovu, Viktoru Azarovu, Dmitriju Skorodinski, Sergeju Jaremčuku, Pjotru Boiko un citus.

Organizācija auga, pieņēmās spēkā, uzkrāja pieredzi. Triecieni, ko tā deva ienaidniekam, kļuva aizvien jūtamāki. Tieši ar šo organizāciju, kā jau iepriekš minēts, pirmām kārtām nodibināja kontaktus izlūki Nikolajs Prihodjko, Nikolajs Gnidjuks, Mihails Ševčuks un citi vienības sakarnieki, kad 1942. gada rudenī Zdolbunovu iekļāva vienības aktīvās darbības joslā. Vienības vadības vārdā viņi izskaidroja pagrīdniekiem, ka, ievērojot Zdol-bunovas dzelzceļa mezgla īpašo stratēģisko nozīmi, grupa var sniegt daudz lielāku palīdzību Sarkanajai Armijai nevis ar atsevišķām diversijām, bet gan sistemātisku dziļo izlūkošanu.

Par vienības izlūku galveno konspiratīvo dzīvokli kļuva māja Ivana Franko ielā 2. Tā piederēja dzelzceļa depo strādniekiem brāļiem Mihailam un Sergejam Šme-regām. Mihaila sieva Anastasija bija Nikolaja Prihodjko vecākā māsa.

Zdolbunovā kļuva par ļoti ērtu atpūtas vietu izlūkiem, kas darbojās Rovnā, pirmām kārtām Nikolajam Kuzņe-covam. Šeit viņi pavadīja dienas, kad pēc lielām operācijām «galvaspilsētā» viņiem bija bīstami tur palikt. Šeit arī glabājās nauda, apģērbs, dokumenti un citas darbam vajadzīgas lietas. Mihails Šmerega bija augsti kvalificēts galdnieks. Viņš speciāli ierīkoja bēniņos dubultus

griestus, kur vienmēr atradās sprāgstvielas, automāti, pistoles, granātas.

Reiz Dmitriju Krasnogolovecu izsauca uz nometni. Kad viņš bija saposies atpakaļceļam, kopā ar viņu uz Rovnu devās ari Kuzņecovs. Nikolajam, pēc viņa domām, bija lielisks motocikls BMV, taču grūtības sagādāja benzīns — tā bija tikai kādi pusotra litri. Benzīna tikko pietika, lai aizbrauktu no Orževas līdz Rovnai (no nometnes līdz «bākai» viņus aizveda pajūgā). Bet no «bākas» līdz Orže-vai smago motociklu vajadzēja stumt pa mežu pie rokas. Šis ceļš bija ļoti nogurdinošs: sasniedzot Orževu, kā Kuz-ņecovam, tā Krasnogolovecam spēki bija galā.

Pie dzelzceļa pārbrauktuves, no kurienes sākās asfalts, viņi piesēda atpūsties. Pēc pusstundas Kuzņecovs piecēlās, pateicās Krasnogolovecam, atvadījās, uzsēdās uz motocikla un pagrieza starteri. Motors ierēcās un.,. apklusa. Visi Kuzņecova mēģinājumi to iedarbināt bija nesekmīgi. Kuzņecovs kā parasti bija ģērbies hitleriešu formā, tāpēc Krasnogolovecam, ciema puišeļu smieklu pavadītam, vienam vajadzēja iestumt nolādēto motociklu kādā pagalmā.

Gandrīz stundu noņēmies ar motociklu, Kuzņecovs teica, ka nule viss esot kārtībā. Viņš atkal uzsēdās uz tā, atsveicinājās no Krasnogoloveca un devās ceļā. Šoreiz viņam laimējās nobraukt kādus simt metrus līdz ciema vidum, kur atradās Aka ar vindu, un motocikls no jauna apklusa. Krasnogolovecs redzēja, ka Kuzņecovs niknumā iespēra ar zābaka purnu pa motociklu, pēc tam skaļi un gari izlamājās.

Krasnogolovecs nebija paguvis aiziet palīgā, kad no Rovnas puses parādījās vieglā automašīna, kurā brauca divi vācieši. Kuzņecovs pacēla roku — automašīna apstājās. Viņš uzsāka sarunu. Beidzot vācietis, kas sēdēja pie stūres, izkāpa no automašīnas un ņēmās labot kļūmīgo motociklu.

Krasnogolovecs apsvēra, ka tagad viņam te nav ko darīt, un sāka iet uz Rovnas pusi, domādams, ka, vēlākais, pēc pusstundas Kuzņecovs viņu uz šosejas panāks. Taču pagāja viena stunda, otra — Kuzņecova nebija. Uztraucies ne pa jokam, Krasnogolovecs gāja atpakaļ uz Zdolbunovu.

Izrādījās, ka arī automašīnas šoferis no motocikliem sajēdza tikpat daudz, cik Kuzņecovs. Tiesa, pēc viņa

rosīšanās ap motociklu tas noripoja divus kilometrus, līdz motors noslāpa pilnīgi un galīgi. Sadusmojies Kuzņe-covs apturēja kādu zemnieku, iecēla motociklu viņa ratos un šādā veidā devās uz Rovnu.

No Zdolbunovas vienība saņēma informāciju par vilcienu maršrutiem, karaspēka daļu pārvietošanos, par pārvadājamām kravām un daudz ko citu. Zdolbunovas mezgls kļuva par vienu no svarīgākajiem centriem izlūkošanas tīklā, ko vienība bija izaudusi ienaidnieka dziļā aizmugurē.

Dažkārt nezinātājam liekas, ka kara ešelonu novērošana ir pavisam viegla lieta. Tā nemaz nav. Bieži vien tas saistīts ar lielu risku.

Fašistu dzelzceļa administrācijai piemita pārspīlēts pedantisms, kas bieži pārvērtās savā pretstatā un tai pašai nāca par ļaunu. Tā, piemēram, vēl šobrīd nav par vēlu pateikt paldies tam hitleriešu dzelzceļa ierēdnim, kas ieviesa padomju izlūkiem ļoti ērtu kārtību, proti, pie katra preču vagona tika piesista plāna koka kastīte, ko pārklāja ar metāla tīkliņu. Formējot ešelonu, aiz šī tīkliņa aizbāza papīra lapiņu, kurā bija uzrādīta vagona krava, nosūtīšanas gala stacija un pārējās transportziņas. Izlūki, pat neprazdami vācu valodu, pārrakstīja šīs lapiņas un pēc tam nosūtīja uz vienību. Tas bija bīstams darbs: pietika šādu ziņkārīgo pamanīt žandarmam vai sargam, — un viņa liktenis bija izlemts.

Pēc pirmās tikšanās ar Kuzņecovu ļoti ievērojama loma pagrīdē bija Leontijam Kļimenko. Viņš vienlīdz veiksmīgi vāca izlūkošanas ziņas, piedalījās kaujinieciskās diversijās un turklāt bija lielisks sakarnieks. Viņa vecajai pusotrtonnīgajai automašīnai bija liela

priekšrocība — gāzģeneratora dzinējs, kas pilnīgi atņēma jebkuras rūpes par degvielu. Kļimenko kļuva par biežu viesi «bākā». Un nekad viņš neieradās ar tukšām rokām — allaž kaut kas bija paņemts līdzi nometnes vajadzībām. Reiz viņš uz «bāku» atveda pilnu kravas kasti ar smalko cukuru. Vāciešiem pateica, ka ceļā to aplaupījuši partizāni. Lai pilnīgi imitētu uzbrukumu, viņš pat aizdedzināja automašīnu, bet savlaicīgi to nodzēsa.

... 1943. gada pavasarī uz dzelzceļa maģistrāles spēji palielinājās kustības intensitāte. Ik piecas, desmit minūtes caur Zdolbunovu devās uz fronti ešeloni, kuros pārsvarā bija dzīvais spēks, kaujas tehnika un munīcija.

Kļuva acīm redzams, ka vācieši gatavo lielu uzbrukuma operāciju, bet kur — to uzreiz neizdevās noskaidrot.

Kādu dienu izlūki saskaitīja piecpadsmit ešelonus, kas devās uz fronti, piekrauti ar tankiem olas dzeltenuma krāsā. Izrādījās, ka tik ekstravagantas krāsas tankus pārsviež uz Kurskas rajonu no Rommela armijas Āfrikā. Fašistu_pavēlniecība tik ļoti steidzās, ka pat nebija paguvusi «Āfrikas» smilšu krāsas tankus pārkrāsot parastajā zilganzaļajā krāsā.

Jo tālāk — jo labāk! Izlūki noskaidroja, ka uz Kurskas rajonu hitlerieši pārsūtījuši vairākas kājnieku divīzijas no Francijas un tanku divīziju no Ļeņingradas.

Arī šo informāciju pārraidīja uz Maskavu. Vienība savukārt saņēma norādījumu aktivizēt izlūkgrupu darbību, izmantot visus informācijas iegūšanas kanālus, lai nepārtraukti nodrošinātu Sarkanās Armijas virspavēlniecību ar faktiem par hitleriešu gatavoto uzbrukumu. Visiem izlūkiem tas bija karsts darba laiks.

Zdolbunovas stacija kļuva par svarīgāko stratēģisko punktu. Ievērojot tās ārkārtīgo nozīmi, hitlerieši jūtami pastiprināja apsardzi. Šajos apstākļos izlūkiem darboties ar katru dienu kļuva aizvien sarežģītāk un bīstamāk.

Grūti aprakstīt, kādu rūgtumu izjuta izlūki, redzot nemitīgo plūsmu, kas nesa nāvi Sarkanās Armijas karavīriem. Tikai viena vienīga doma sagādāja kaut kādu gandarījumu — iegūtie fakti bija noderīgi mūsu pavēlniecībai. Un tomēr šo faktu bija pārlieku maz. Turklāt gandrīz nebija iespējams noskaidrot, kas tie par ešeloniem, kuri brauca garām Zdolbunovai bez apstāšanās. Izlūkošanas tīkls netika galā ar daudziem klāt nākušajiem novērošanas objektiem. Bet Maskava prasīja: «Jāizpēta ikviens dzelzceļa ešelons.» Joprojām grūtības radīja informācijas nogādāšana uz vienību: trūka sakarnieku.

Vienībā izstrādāja plānu, kā paplašināt un uzlabot izlūkošanu stacijā. Izraudzīja jaunus uzticamus cilvēkus iesaistīšanai pagrīdes darbā.

— Ir viens cilvēks, — Krasnogolovecs reiz ieteicās, — viņu sauc

Avrāmijs Ivanovs. Pirms kara bijis skolotājs Baškīrijā, komjaunietis. Nokļuvis gūstā... Tagad strādā par atkritumu savācēju uz dzelzceļa. Domāju, ka viņš var būt mums noderīgs.

Patiešām, drīz vien Ivanovs kļuva par vienu no labākajiem sakarniekiem.

Katru dienu, jebkuros laika apstākļos, nevērojot nogurumu, trūcīgā apģērbā, kas tikko pasargāja ķermeni no aukstuma, neēdis viņš sēdās vilcienā, brauca līdz Kļeva-ņas stacijai un no turienes kājām mēroja četrus kilometrus līdz «bākai». Nodevis dežurējošiem partizāniem kārtējo sūtījumu, viņš parasti tūliņ devās atpakaļceļā. Mājās Ivanovs atgriezās dziļā tumsā, lai, dažas stundas nogulējis, agri no rīta laikus dotos uz darbu.

Tikai paretam apstākļi ļāva viņam nedaudz atpūsties pašā nometnē. Reiz viņš atnāca tik noguris, ka aizmiga, tiklīdz atlaidās zemē. Diena bija auksta, un Nikolajs Kuzņecovs, pats saldams, apsedza viņu ar šineli.

Sakarnieka darbs prasīja pilnīgu fizisko spēku mobilizāciju, milzīgu nervu sasprindzinātību. Izlūkam ik uz soļa draudēja briesmas, it sevišķi, ja viņš nesa informatīvo sūtījumu vai ieročus. Katrā braucienā sakarnieka dokumentus vairākkārt pārbaudīja. Viņš allaž bija pakļauts pārmeklēšanas draudiem. Ja patruļa viņu pārmeklēja, sakarnieks varēja paļauties tikai uz savu aukstasinību un apķērību. Izrādījās, ka Avrāmijam Ivanovam piemīt arī šīs īpašības.

Kuzņecovu valdzināja ne tikai jaunā Zdolbunovas sakarnieka drosme, bet arī kaut kāda īpaša, apslēpta vīrišķība, ar kādu šis ārēji trauslais jaunais cilvēks pārvarēja visas grūtības un likstas. Kuzņecovs diezgan bieži aprunājās ar Ivanovu un allaž taujāja:

— Kur gan tu ņem spēkus, vai tevī ir kāds īpašs sīkstums?

Avrāmijs par atbildi tikai paraustīja plecus, it kā pats brīnītos: patiešām, kas tas ir.

Kad reiz štābā Kuzņecova klātbūtnē izraisījās saruna par Ivanovu, viņš pēkšņi pārliecināti teica:

— Vai zināt, es, liekas, saprotu. Avrāmijs ir dzimis skolotājs, īsts krievu tautskolotājs. Mīlestība pret Dzimteni un tautu, pienākums šādiem cilvēkiem ir absolūti viss... Es to zinu nevis pēc citu cilvēku teiktā, pats esmu mācījies lauku skolā. Viņam, Avrāmijam, vajadzētu mācīt bērnus, bet viņš karo, katru dienu riskē ar savu dzīvību. Tāds cilvēks atgriezīsies skolā, un neviens skolēns pat nezinās, ka viņš ir varonis. ..

... Kopš kāda laika Dmitrijs Krasnogolovecs sāka rūpīgāk novērot Pāvelu Niverčuku, Zdolbunovas pilsētas valdes sekretāru. Tas bija drūms, nerunīgs cilvēks, savus

dienesta pienākumus pildīja centīgi, priekšniecība — gan valdē, gan vācu iestādēs — izturējās pret viņu labvēlīgi.

Pamazām Krasnogolovecs iemantoja Niverčuka vēlību un uzticību, un tad viņš uzzināja šī drūmā, nomāktā cilvēka dvēseles traģēdiju. Pāvels Niverčuks no visas sirds un dvēseles neieredzēja hitleriešus. Darbs viņu iestādē, fašistu pakalpiņa loma kā smags slogs gūlās uz viņa sirdsapziņas, taču pats viņš nespēja rast nekādu izeju. Niverčuks darīja visu, kas no viņa atkarīgs, lai palīdzētu padomju cilvēkiem, kuri nāca uz pilsētas valdi savas darīšanās, lai gan saprata, ka tas ir gauži maz.

Pāvels Niverčuks kļuva par aktīvu Zdolbunovas pagrīdes dalībnieku; protams, to gandrīz neviens, izņemot Krasnogolovecu, nezināja.

Pilsētas valdes sekretārs izlūkiem bija ļoti noderīgs cilvēks. Pietiek minēt, ka viņš ar sava svaiņa — pēc tautības čeha — Zdolbunovas apgabala komisara_ sekretāra Vladimira Sekača starpniecību papilnam varēja apgādāt izlūkus ar jebkādiem īstiem dokumentiem — dažādām personības apliecībām, izziņām un citiem dokumentiem.

Apgabala komisāra kungs, nevēlēdamies sevi lieki apgrūtināt, iedeva savam sekretāram žūksni jau parakstītu caurlaižu. Sekretāram tikai atlika caurlaidēs ierakstīt uzvārdus un uzspiest zīmogu.

Tas pats Sekačs no pazīstama vācieša par «kukuli» dabūja Ivanovam bezmaksas dienesta biļeti, ar kuru drīkstēja braukt pat militārajos preču ešelonos. Tas ļoti atviegloja Avrāmija Ivanova darbu; pēc Prihodjko nāves viņš bija galvenais sakarnieks, kas nogādāja informatīvos sūtījumus no Zdolbunovas uz vienību.

Reiz Avrāmijs atnesa vienības štābā kārtējo sūtījumu. Pats kautrīgi nogāja maliņā. Jau pēc viņa aizdomīgi nevainīgās sejas izteiksmes vien varēja nojaust, ka atnests kaut kas neparasts. Taču īstenība pārspēja visdrosmīgākos minējumus. Šoreiz Ivanovs bija atgādājis ar koppapīru pārrakstītu absolūti slepenu dokumentu — ikdienas norīkojumu par ešeloniem, kas dodas cauri Zdolbuno-vai, — tas bija domāts stacijas vācu komandantam.

— No kurienes? Kādā veidā?

Avrāmijs tikai mulsi smaidīja.

Skaidri salasāmas violetas rindiņas gotu šriftā: tik un tik ešelonu ar dzīvo spēku, tik un tik ar tankiem, tik un

tik ar munīciju, no kurienes brauc, uz kurieni, kad jāpienāk gala stacijā. Norādīta pat nokavēšanās un tās cēloņi. Viss! Pilnīgi viss, par ko vien izlūks var sapņot.

Sākumā štābā dažs labs pat apšaubīja dokumenta īstumu. Kā teikts sakāmvārdā: pārāk skaisti, lai būtu patiesi. Vai tikai tie nav gestapo slazdi, mēģinājums maldināt mūsu izlūkošanu.

Taču pārbaude apstiprināja, ka ziņojums ir absolūti precīzs. Tā bija nedzirdēta veiksme. Dati par karaspēka pārvietošanos ir viens no

galvenajiem izlūkošanas uzdevumiem ienaidnieka aizmugurē. No tā izpildes atkarīgs, cik labi pavēlniecība būs sagatavojusies ienaidnieka operācijām. Savākt precīzas, drošas ziņas par ienaidnieka karaspēka pārvietošanos ir grūti, daudziem cilvēkiem nākas riskēt ar dzīvību.

Tieši tāpēc vienības vadība jau sen loloja domu —■ kā tieši, ne tikai ārēji novērojot vien, iegūt precīzus faktus par Zdolbunovas dzelzceļa mezgla darbu. Tieša informācija novērsa vēl dažas problēmas, ar kurām agrāk nācās sastapties štābam.

Izlūkiem bija iespēja diezgan sīki uzzināt, kāda krava atrodas gandrīz vai katrā ešelonā, kurš sastāv no slēgtiem vagoniem, ja šis ešelons kaut uz īsu brīdi apstājās Zdolbunovā, kaut vai ūdens uzpildīšanai. Taču tolaik daudzi ešeloni brauca stacijai garām neapstājušies, tātad tos nebija iespējams novērot.

Tālāk — ziņas par ienaidnieka pārvadājumiem pa dzelzceļu vienība saņēma ne tikai no Zdolbunovas grupas, bet arī no citiem avotiem. Daļēji tas palīdzēja savstarpēji pārbaudīt daudzos atsevišķos faktus, bet daļēji arī traucēja. Lasot vairāku izlūku ziņas, reizēm bija grūti izprast, vai viņi ziņo par dažādiem ešeloniem vai arī par vienu un to pašu, ko dažādi cilvēki fiksējuši dažādās vietās un dažādos laikos.

Beidzot, dažkārt Kuzņecovam un citiem izlūkiem bija ļoti grūti izsvērt, cik patiesas ir kādas ziņas, ko viņi ieguvuši nejauši. Aizvien bija iespējamība, ka izlūkus kāds pazīstams hitlerietis var maldināt. Un turklāt ne jau obligāti provokācijas nolūkā, bet, teiksim, aiz parastas plātības dzērumā.

Ivanova atnestais ziņojums — bet tā bija tikai pirmā bezdelīga — daudzējādā ziņā novērsa visas šīs problēmas. Bet kā tad ziņojums bija nokļuvis Ivanova rokās?

... Reiz Niverčuks pateica Avrāmijam, ka grib iepazīstināt viņu ar labu cilvēku, kurš var būt noderīgs padomju virspavēlniecībai un jau ilgi meklē sakarus ar pa-grīdniekiem. Krasnogolovecs atļāva Ivanovam aiziet uz tikšanos.

Niverčuks sagaidīja Ivanovu laipni. Darbs organizācijas labā bija it kā pārvērtis viņu par gluži citu cilvēku, ļāvis sajust stingrāku pamatu zem kājām. Viņa seja bija apskaidrojusies, tagad tā pauda dvēseles mieru, pārliecību, atgūtu pašcieņu. Šeit, mājas apstākļos, viņā, likās, nebija nekā kopēja ar to drūmo un mūžam saīgušo sekretāru, kuru bija paraduši redzēt pilsētas valdes ierēdņi un apmeklētāji. Niverčuks ieveda Ivanovu dibenistabā un piedāvāja apsēsties.

Pēc kāda laiciņa noklaudzēja vārtiņu aizbīdnis un istabā ienāca divi cilvēki. Vienu no viņiem Avrāmijs jau pazina — tas bija Vladimirs Sekačs no apgabala komisariāta, kurš izgādāja viņam dokumentus. Otrs bija .. . garš, labi noaudzis vācietis ar feldfēbeļa uzšuvēm.

Avrāmijs instinktīvi iebāza roku kabatā pēc ieroča. Feldfēbelis pamanīja šo nevilšo kustību. Viņš iesmējās un sāka māt abām rokām.

— Neuztraucieties, pan, esmu atnācis uz šo māju nevis kā ienaidnieks, bet gan kā draugs!

Tagad Avrāmijs vēl vairāk izbrīnījās: vācietis uzrunāja viņu čehu valodā. [1]

Bet feldfēbelis jau turpināja:

— Es saprotu, pan, ka jūs mulsina mans formas tērps. Tādā gadījumā to labprāt novilkšu.

Viņš veikli noģērba frenci un to uzkarināja uz krēsla atzveltnes.

Visi četri apsēdās pie galda. Feldfēbelis vairs nesmaidīja. Viņš bija nopietns un koncentrējies: saprata šī brīža nozīmīgumu.

— Es nojaušu, pan, — viņš teica, uzrunādams Ivanovu, — ka jūs esat padomju partizānu pārstāvis un gribat zināt, kas es esmu. Vispirms par vārdu. Sauciet mani par Jozefu. Tikdamies ar jums, es riskēju ne vien ar sevi, bet arī ar savu ģimeni. Vai saprotat?

Un feldfēbelis pastāstīja Avrāmijam Ivanovam par savu dzīvi.

Jozefs dzimis Sudetos. Tēvs bijis vācietis, māte — čehiete. Kopš bērnības viņš vienlīdz labi pratis abas

valodas un vienlīdz mīlējis gan tēva tautu, gan mātes tautu. Vēlāk, kad Jozefs jau bija sasniedzis jaunekļa gadus, Sudetos parādījās vietējo vāciešu triecienvienības. Tās organizēja Sudetu fašistu vadonis Henleins. Arī Jozefs pierakstījās: viņš naivi noticēja henleiniešu runām, kurās viņi izskaidroja savu mērķi — veicināt vācu un čehu tautas tuvināšanos.

— Es gribēju, — Jozefs teica, — lai starp visiem čehiem un vāciešiem valdītu tāda pati draudzība un mīlestība, kāda manā ģimenē.

Pēc tam bija Minhene. Hitlers sagrāba Čehoslovakiju. Un Jozefs redzēja, ko īstenībā nozīmēja tā tuvināšanās, par kuru tik skaisti runāja nacisti. Viņš saprata, ka ir piekrāpts, un par apskaidrību nācās dārgi samaksāt — viņa tēvoci no mātes puses hitlerieši nošāva par anti-fašistisku pārliecību.

Pēc tam Jozefu iesauca vācu armijā, aizsūtīja mācīties uz kara dzelzceļa administrācijas skolu. Pēdējā laikā viņš dienēja Zdolbunovā.

— Šeit es satiku panu Sekaču, viņš arī ir čehs, un mes abi sarunājāmies vienā valodā. Mēs iedraudzējāmies, viņš sāka man uzticēties. Un tagad esmu šeit.

Kā noskaidrojās, Jozefs bija tieši tas kara dzelzceļa administrācijas darbinieks, kas pats ar rakstāmmašīnu rakstīja norīkojumus par kara ešeloniem, kuri brauca caur Zdolbunovu. Pie ieejas istabā, kur viņš strādāja, vienmēr stāvēja sargs. Visu ešelonu priekšniekiem bija šeit jānodod raporti (tos iebāza pa durvīs ierīkotu lodziņu, kas bija pārvilkts ar metāla tīkliņu). Tajos bija pilnīgas ziņas par ešeloniem. No

vilcieniem, kas Zdolbunovā neapstājās, raportus nodeva, garām braucot, dežurējošajam stacijas virsniekam. Dienas beigās operators uzrakstīja kopīgu raportu. To vajadzēja rakstīt divos eksemplāros: vienu nogādāja vērmahta dzelzceļa satiksmes priekšniekam, otru rūpīgi iešuva slepenā mapē un glabāja stacijas kara komandanta speciālā seifā, ko pastāvīgi apsargāja.

Tagad Jozefs sāka likt rakstāmmašīnā trešo papīra lapu...

Pulksten sešos vakarā kādā no turpmākajām dienām pēc minētās satikšanās no stacijas ēkas izgāja jauns gara auguma feldfēbelis. Viņš apsēdās uz soliņa un nesteigdamies izņēma no kabatas cigarešu paciņu. Aizsmēķēja.

Kā redzams, tā bija pēdējā cigarete, jo feldfēbelis sabur-zīja paciņu un iemeta atkritumu tvertnē blakus soliņam. Izsmēķējis cigareti, viņš to nodzēsa pret zābaka zoli un ar acīm redzamu nepatiku — bija skaists, saulains laiks — devās atpakaļ uz staciju. Pēc dažām minūtēm pie atkritumu tvertnes piegāja vājš, ļoti slikti ģērbies cilvēks. Pa priekšu viņš stūma smagu dzelzs ķerru ar visādu drazu un virspusē uzliktu liekšķeri un slotu. Jaunais cilvēks ar grūtībām apgāza betona tvertni un ar liekšķeri rūpīgi savāca ķerrā visus atkritumus, kas pa dienu bija sakrājušies. Pēc tam viņš tīri uzslaucīja visapkārt zemi, nolika tvertni vietā un lēnām aizstūma ķerru tālāk.

Trešais eksemplārs uzsāka savu ceļu uz Maskavu ...

1943. gadā daudzus mēnešus no vietas Jozefs piegādāja informāciju. Vienības vadība detalizēti zināja par visiem vilcieniem, kas brauca caur Zdolbunovu. Radisti Lidija Šerstņova, spāniete Ivonna, Marina Kiha, Vaļa Osmolova, Aņa Bespojasko, Ivans Strokovs un Viktors Orlovs nule bija visvairāk aizņemtie cilvēki vienībā: katru dienu stundām ilgi, nomainot cits citu, viņi šifrēja un pārraidīja uz Maskavu pilnīgas un absolūti precīzas ziņas par fašistu ešeloniem, kas virzījās cauri svarīgam dzelzceļa mezglam ienaidnieka aizmugurē. Radistu vada koman-diere Lidija Šerstņova, pārraidīdama bezgalīgi daudzos šifrētos ziņojumus, brīžiem pat kurnēja, ka darba pāri mēram. Tomēr viņa lielisHi saprata: jo ilgāk viņai un viņas cīņas biedriem nākas sēdēt pie raidītāja — jo mazāk ienaidnieka ešelonu nokļūs līdz frontei, vieglāk mūsu karaspēka pavēlniecībai būs atminēt ienaidnieka nodomus, un vairāk fašistu atradīs savu kapu padomju zemē.

Sistēma «Jozefs—Ivanovs» bija izstrādāta tik nevainojami, ka visā tās pastāvēšanas laikā negadījās neviena kļūme. Nevienam gestapo vai abvēra okšķerim tā arī neizdevās izdibināt, ka slepenā militārā informācija aizplūst no istabas, kuras logiem priekšā ir tērauda režģi un kurā sēž priekšzīmīgs kara operators.

Dienās, kad Sarkanā Armija devās straujā uzbrukumā uz rietumiem, diemžēl Jozefs mums pazuda no redzes loka...

... Kopš fronte sāka neapturami velties uz rietumiem, ievērojama

daļa Zdolbunovas pagrīdnieku pēc pavēlniecības atļaujas varēja realizēt diversiju aktus.

Krasnogolovecs un viņa biedri sāka ar svarīgāko

objektu — lokomotīvju depo. Viņi tik centīgi remontēja lokomotīves, ka to dīkstāve bija mērojama ar milzīgu skaitli — tūkstošiem lokomotīvstundu. Faktiski no visa ritošā sastāva vācieši varēja izmantot ne vairāk kā pusi. Organizāciju apgādāja ar mazām, bet ārkārtīgi spēcīgām un darbam ļoti ērtām magnētiskajām mīnām. Un sākās sprādzieni...

... Gar vilcienu, kas piekrauts ar munīciju un tehniku, iet cilvēks, ģērbies vecā, lāsmainā spectērpā. Viņam rokā āmurītis ar garu koka kātu. Ik pēc dažiem soļiem cilvēks apstājas, un atskan skaļš «tuk-tuk». Skaņa ir dzidra — tātad riteņi kārtībā. Pārbaudītājs iet tālāk. Parasta aina. Sargos, kas stāv uz bremžu platformām, tā neizraisa ne mazāko interesi. Netīri pelēki formas tērpi, biezas ādas zābaki ar platiem stulmiem, kādi nav raksturīgi krieviem, dziļas katlveida bruņu cepures. Automāti pakārti uz pleca. Visa stacija pārpilna ar sargiem. Liekas, nekas nepaliek apslēpts sargu dzeļošajiem skatieniem. Un tomēr apslēpts ir pats galvenais: ar precīzi aprēķinātu kustību pārbaudītājs izrauj no azotes plakanu tumšu stieni un piespiež zem bukses. Stienis pielīp — kailām rokām nost nedabūsi. Un atkal tuk-tuk, tuk-tuk! It kā nekas nebūtu mainījies.

Nē, ir mainījies... Šis ešelons līdz frontei nenokļūs. Sargi uz bremžu platformiņām ar mutes harmonikām at-karenajās kabatās — jau uzskatāmi par mirušiem.

Sevišķi neveicās naftas cisternu ešeloniem, kuri tik ļoti bija vajadzīgi fašistiskajai armijai. Naftas produktus veda no Ploeštas (Rumānijas) pa lielākajai daļai divdesmitpiec-tonnu cisternās. Pagrīdniekiem šie ešeloni patika tāpēc, ka tie bija ekonomiski. Visam garajam sastāvam vajadzēja tikai vienu pašu magnētisko mīnu. Pietika tai eksplodēt, un brāzmojošas liesmas apņēma visu ešelonu.

Diversijām izmantoja palēninātas darbības mīnas. Tās eksplodēja pēc krietna laika. Tāpēc nenotveramos diversantus hitlerieši meklēja — protams, nesekmīgi — tālu no Zdolbunovas.

Asprātīgu paņēmienu, kā rīkot katastrofas, izgudroja viens no vecākajiem dzelzceļniekiem, pieredzējušais vagonu pavadonis Jakovs Tiščuks. Viņš bija cīnījies bruņu vilcienā par Rovnu jau pilsoņu kara gados.

Tiščuka paņēmienu varēja izdomāt tikai tāds cilvēks, kurš pazīst darbu uz dzelzceļa kā savus piecus pirkstus.

Tiščuks bija tieši tāds cilvēks. Kādā jaukā vakarā ešelons, ar kuru viņš brauca, uz dažām minūtēm apstājās Slavutā. Tiščuks izkāpa uz perona izlocīt kājas. Cienīgs, piemīlīga izskata, ar svilpi kaklā — viņš mierīgi pagājās gar ešelonu, kas stāvēja uz blakus sliedēm, un

nemanāmi noņēma no pēdējā vagona signāluguni. Pēc tam tikpat nosvērti atgriezās atpakaļ. Pēc dažām minūtēm notika katastrofa: jaunpienākušais vilciens pilnā gaitā uzdrāzās virsū kara ešelonam. Grēkāžu šajā katastrofā nebija, jo pārmijnieks nevarēja redzēt signāluguni, kas brīdināja, ka ceļš aizņemts. Vēlāk šo paņēmienu vairākas reizes ar labiem panākumiem atkārtoja arī citi pagrīdnieki.

Diversijas, cita par citu drosmīgākas, tagad notika nepārtraukti.

Leontijs Kļimenko ar dažiem saviem biedriem sabojāja apgriešanās loku; tas piespieda dažām lokomotīvēm braukt tikai atpakaļgaitā un tātad samazināt kustības ātrumu. Pēc tam viņš uzspridzināja ešelonu ar dzīvo spēku uz pēdējās pārmijas no stacijas. Avrāmijs Ivanovs aizdedzināja arī ešelonu, kas veda aviācijas benzīnu.

Taču visskaļāk atbalsojās sprādziens, ko zdolbunoviesi un viņiem palīgā atsūtītie vienības izlūki sarīkoja 1943. gada 12. augustā.

Kaujas Kurskas lokā vēl ritēja pilnā sparā, kad vienība saņēma no Maskavas pavēli — par katru cenu iznīcināt ārkārtīgi svarīgo Proibrovas tiltu — vienīgo div-sliežu dzelzceļa tiltu pār Goriņas upi starp Šepetovku un Zdolbunovu. Šo tiltu pastiprināti apsargāja, turklāt aiz ļoti svarīga iemesla — ja to nopostītu vai pat uz neilgu laiku sabojātu, tiktu pārtraukta hitleriešu aktīvās armijas apgāde šajā vērmahtam tik saspringtajā laikā.

Vienības vadība jau ilgāku laiku gatavoja tilta uzspridzināšanu, taču vairākkārt to atlika, jo risks bija milzīgs. Kad no Centra saņēma tiešu pavēli, tad, protams, par risku vairs nebija ko domāt, .šo pavēli nekavējoties vajadzēja izpildīt.

Kā to izdarīt? ... Galvenās grūtības bija tās, ka tiltu blīvi apsargāja — apsardzei bija norīkota vesela kareivju rota. Abās pusēs tiltam pret debesīm draudīgi slējās ze-nītlielgabalu stobri. Izlūki turpat atklāja vairākas rūpīgi nomaskētas mīnmetēju baterijas un līdz diviem desmitiem ložmetēju ligzdu. Ar tumsas iestāšanos līdz pat rītam virs tilta un tā apkaimes ik pēc dažām minūtēm gaisā uzšāvās apgaismošanas raķetes un ar izpletnīšiem lēni laidās lejā, izstarodamas pār zemi žilbinoši baltu, j stindzinošu gaismu. Dežurējošie ložmetējnieki laiku pa laikam katram gadījumam vēdekļveidā izšāva uz dažādām pusēm garas kārtas.

Tātad nokļūt pie tilta bija neiespējami. Tādi paši piesardzības pasākumi neļāva pie tā piekļūt arī pa ūdeni. Vajadzēja meklēt kādu principiāli citu ceļu.

Pēc ilgas apspriešanās, kurā piedalījās gan izlūki, gan spridzināšanas speciālisti, vienības vadība secināja, ka tiltu var nopostīt, tikai nometot uz tā mīnu tieši no vilciena, turklāt mīnai vajadzēja būt ar lielu graujošu spēku un svērt 40—50 kilogramu. Izgatavot tik spēcīgu mīnu speciālistiem lielas grūtības nebija, bet kā to nogādāt uz tiltu? Civilpersonām bez speciālām caurlaidēm

kategoriski bija aizliegts braukt pāri tiltam ar jebkādu vilcienu.

Tiltu uzspridzināt izdevās ar Zdolbunovas pagrīdnieku palīdzību. Viņu vidū bija daži poļi, arī kāds Ježi jeb, kā viņu biežāk dēvēja, Žoržs Žukotinskis, un viņa radinieki no sievas puses Vladeks un Vanda Pilipčuki. Reiz Nikolajs Gnidjuks, būdams Zdolbunovā, iegāja pie Pilipču-kiem. Izbrīnījies viņš blakus Vandai pie klāta galda ieraudzīja reprezentablu vīrieti gadus četrdesmit piecus vecu .. . melnajā gestapovieša formā. Aiziet vairs nevarēja, un Gnidjuks, savilcis seju tik laipnā smaidā, kādā vien bija spējīgs, stādījās priekšā pilnīgi atbilstoši saviem dokumentiem kā Jans Baginskis, komersants un panes Vandas brālēns.

Pilipčuku viesis savukārt nosauca sevi par Geneku Jasņevski, kurš teicās strādājam speciālā gestapo nodaļā dzelzceļa objektu apsardzes kontrolēšanai.

Kad gestapovietis bija aizgājis, Vanda pastāstīja Gnid-jukam, ka ar Jasņevski nejauši iepazinusies uz ielas. Viņš esot iemīlējies un cenšoties pierunāt viņu precēties, solīdams visus zemes labumus, pat «zvaigznes no debesīm». Taču Vanda šo gestapovieti neieredzēja ne acu galā, lai gan bija spiesta visādi izlocīties, jo Jasņevskis viņu pasargāja no nosūtīšanas uz Vāciju.

Kā parasti, Gnidjuks pastāstīja par jauno perspektīvo paziņu vienības vadībai un saņēma norādījumu censties izspiest maksimālu labumu no pana, izmantojot viņa jūtas pret Vandu un arī alkas pēc naudas. Geneks Jasņevskis

iekrita viņam izliktajos slazdos. Pēc atbilstošas prasmīgas sagatavošanas viņš uz ceļiem zvērēja svētbildes «matkas boskas» priekšā, ka nekad nepiekrāps pani Vandu un... «Pospoļitas Radu», jo uzskatīja Gnidjuku par tās poļu emigrantu valdības pārstāvi, kas uzturējās Londonā.

Kopš šīs dienas vienība sāka saņemt no Geneka Jas-ņevska informāciju par gestapo plāniem, par to, kad pa-redzēta tvarstīšana, kur izvietoti slēptie posteņi, kā sauc slepenos aģentus un ziņu pienesējus, kā arī to adreses. Vēlāk, kad Jasņevskim, kā mēdz teikt, nebija kur sprukt, viņu piespieda palīdzēt uzspridzināt tiltu.

Sākumā gestapovietis pārbijās, bet, kad ar viņu parunāja bargāk, piekrita. Apdomājies viņš ierunājās, ka šai nolūkā, šķiet, varētu izmantot vienu no viņa ziņu pienesējiem — vilciena pavadoni vietējo vācieti Mihalu Hoda-kovski, kas ir nelabojams dzērājs un par šņabja pudeli gatavs uz visu.

Nākamajā rītā Jasņevskis paziņoja, ka Hodakovskis par diviem tūkstošiem reihsmarku (tas ir, divdesmit tūkstošiem okupācijas mārku) ir ar mieru, braucot pāri tiltam, no sava vagona tambura nomest mīnu. Vadība pieņēma šo plānu un avansam izsniedza desmit tūkstošu okupācijas mārku. Tomēr deva rīkojumu Jasņevski un Hodakovski

novērot: vai viņi nav divkoši. Neko aizdomīgu nemanīja. Tomēr «godīgais un nesavtīgais» patriots Jasņevskis (kā jau to varēja gaidīt) iedeva Hodakovskim tikai pusi no saņemtās naudas. Otru pusi viņš gluži vienkārši piesavinājās.

Pēc izstrādātā plāna sprāgstvielas no Šmeregu mājas paslēptuves uz Žorža Žukotinska dzīvokli vajadzēja aiznest Vandai Pilipčukai.

11. augusta rītā Vanda devās uz Franko ielu pie Smere-gām.

Viesistabā, kuras logiem bija aizvilkti priekšā aizkari, jau atradās trīs cilvēki — brāļi Šmeregas un Dmitrijs Krasnogolovecs. Vandai parādīja lielu brūnu čemodānu, kas stāvēja pie galda.

— Vai aiznesīsi?

— Aiznesīšu, — Vanda droši sacīja, satvēra rokturi un. .. tūlīt nožēloja savu pašpārliecinātību. Čemodāns stāvēja kā pieaudzis pie grīdas, tajā atradās kādi piecdesmit kilogrami.

— Ir jāaiznes, Vanda, — Krasnogolovecs klusi sacīja.

Kā Krasnogolovecs, tā brāļi Šmeregas un vēl jo vairāk Anastasija labi saprata, ka čemodāns ar sprāgstvielām ir pārāk smags nesamais pat tik dūšīgai meičai kā Vanda. Taču citas iespējas nebija. Viņus, trīs spēcīgus vīrus, māca neērtības sajūta, bet nekā nevarēja darīt, šo nāvējošo kravu tieši Vandai vajadzēja aiznest.

Vanda sakopoja visus savus spēkus, pacēla čemodānu un, neteikusi ne vārda, devās uz durvīm. Visi atviegloti uzelpoja: šī meitene aiznesīs.

Ceļš līdz Dlugu ielai patiesi bija garš. Smagais čemodāns novilka plecu. Laiku pa laikam Vanda bija spiesta mainīt roku. Viņa gāja viena, tomēr nejutās vientuļa, jo saprata, ka pa sānielām, no aizmugures, pa labi un pa kreisi viņu pavada nepazīstami cilvēki, kas saskaņā ar pavēli nepieciešamības gadījumā gatavi viņu aizstāvēt ar ieročiem rokās.

— Vai es varu lūgt pani izdarīt man pakalpojumu? — skarba vīrieša balss ar vācisku akcentu it kā ietrieca viņai dūri krūtīs.

Vanda novaidējās un neviļus nolika čemodānu zemē. Viņas priekšā, plaši izpletis lakādas zābakos apautās kājas, stāvēja kājnieku oberleitnants ar pirmās pakāpes «Dzelzs krustu» pie formas tērpa. No galvā dziļi uzvilktās kumpainās cepures naga apakšas uz Vandu nemirkšķinot raudzījās bezkrāsainas, kā viņai likās, aukstas acis. Vanda sajuta, ka izkalst mute, kaklā iestrēgst kamols.

Oberleitnants nevērīgi pielika pie cepures naga divus pirkstus un vaicāja tajā kroplīgajā vācu-poļu-krievu žargonā, kādu lietoja okupanti, sarunājoties ar vietējiem iedzīvotājiem:

— Kā nokļūt uz Dlugu ielu?

Vanda parādīja ceļu. Oberleitnants pamāja ar galvu un devās projām kaut kādā kokainā gaitā. Noraudzījusies uz vienmērīgā ritmā līgojošos hitlerieša muguru, ko cieši apņēma pelēkais formas tērps,

Vanda atviegloti uzelpoja un ar plaukstu notrausa no pieres sviedru lāsi. Un no jauna satvēra čemodāna rokturi.

Tā Vanda Pilipčuka pirmo un vienīgo reizi mūžā satikās ar Nikolaju Kuzņecovu. Oberleitnants Zīberts bija ieradies Zdolbunovā — lai glābtu Vandu, ja citādi nebūs iespējams novērst nelaimi.

Vanda čemodānu ar sprāgstvielām laimīgi nogādāja vietā, kur Nikolajs Gnidjuks un Žoržs noregulēja mīnu.

Dienas nogalē mīnu iedeva Genekam Jasņevskim, un tas agri no rīta Vandas klātbūtnē atdeva to Mihalam Ho-dakovskim. Kaut mēs pamatoti bažījāmies, tomēr Hoda-kovskis izpildīja savu solījumu: 1943. gada 12. augustā pulksten divos dienā, kad ešelons brauca pa dunošo dzelzceļa tiltu pāri Goriņai, viņš nometa čemodānu ar mīnu, kas eksplodēja no trieciena. Gaisu pāršķēla apdullinošs sprādziens... Tiltu sagrāva. Ešelona pedējie vagoni dārdēdami iegāzās upē kopā ar hitleriešu virsniekiem un kareivjiem, tankiem un lielgabaliem, kurus steidzami sūtīja uz Austrumu fronti.

Pagāja divas nedēļas, iekams hitlerieši novāca tilta drupas un sagrautos vagonus.

Gestapo uzgāja operācijas dalībnieku pēdas. Taču daudz par vēlu. Savlaicīgi brīdināti, viņi visi jau atradās vienībā.

Līdz pat 1944. gada februārim, kad Zdolbunovu atbrīvoja Sarkanā Armija un pagrīdes organizācijas darbība, dabiski, apsīka, hitlerieši tā arī nespēja atklat šo organizāciju, kaut gan viņi uz aizdomu pamata arestēja un noturēja kādu laiku apcietinājumā Dmitriju Krasnogolovecu. Acīmredzot kāda nodevības dēļ (tas līdz šim vel nav noskaidrots) gāja bojā vienīgi Avrāmijs Ivanovs. Viņa māju aplenca vesela žandarmu un gestapoviešu vienība. Ivanovs ilgi atšaudījās, nogalinādams septiņus hitleriešus. Jau būdams smagi ievainots, Avrāmijs mēģināja ar pēdējo patronu dcfrīt sev galu, taču neveiksmīgi. Samaņu zaudējušo, asinīm noplūdušo izluku iesvieda smagās automašīnas kravas kastē un aizveda uz gestapo. Avrāmiju baismīgi spīdzināja, tomēr ne vārda no viņa neizdabūja. Pēc tam Avrāmiju Ivanovu nošāva ...

Bojā gāja arī Leontijs Kļimenko, kaut līdz atbrīvošanai bija palicis gauži maz. Kādas pāris stundas pirms Sarkanās Armijas ienākšanas Zdolbunovā viņš nolēma padarīt nekaitīgus divus lādiņus, ko bija novietojis uz dzelzceļa sliedēm. Draugi centās pierunāt Leontiju neiet uz dzelzceļu: «Atnāks mūsējie, tad parādīsi viņiem, kur ir lādiņi. Iztiks bez tevis . ..»

Taču Leontijs nevarēja to pieļaut. Viņš negribēja pakļaut briesmām padomju kareivju dzīvības. Pirmo lādiņu viņš noņēma veiksmīgi. Kas notika ar otro, mēs vairs nekad neuzzināsim ...

Avrāmiju Ivanovu un Leontiju Kļimenko pēc nāves apbalvoja ar pirmās pakāpes Tēvijas kara ordeni.

11. NODAĻA

Kad Kuzņecovs desantējās ienaidnieka aizmugurē, viņš zināja, ka tur gaida smags un bīstams darbs, tomēr nenojauta, kādu milzīgu garīgo un fizisko spēku sasprindzinājumu viņam prasīs mēnešiem ilgā uzturēšanās ienaidnieka aizmugurē.

Kuzņecovs jau gandrīz vairs netēloja hitleriešu virsnieka lomu — oberleitnants Zīberts pamazām un nemanāmi bija kļuvis par reālu personību ar savu izveidojušos raksturu, dzīves veidu, paradumiem, uzvedības manieri. Un tomēr izlūku nekad neatstāja doma: vai viņš pietiekami precīzi tēlo izraudzīto lomu, vai nav sevi nodevis ar nepārdomātu vārdu vai žestu?

Pastāvīgi pakļauts briesmām, viņš zemapziņā apsvēra visu: vārdus, kurus teica, pērkot cigarešu paciņu, laikrakstus vai kino biļeti, cik lielu dzeramnaudu dot viesmīlim kafejnīcā, kādu summu var zaudēt vajadzīgajam cilvēkam kazino, neradot aizdomas. Mazākā kļūda, neīs-tums, niecīgākā nelīdzināšanās tam, kam viņam vajadzēja būt, varēja viņu pazudināt.

Kuzņecovs nekad neaizmirsa, ka hitlerieši nojauš padomju izlūku esamību un veic attiecīgus pasākumus — meklē, ka šim nolūkam viņiem ir drošības dienests, gestapo un pretizlūkošanas dienests, kur strādā ne jau diletanti, bet gan pieredzējuši profesionāļi. Viņš saprata: lai viņa darbība būtu veiksmīga, ir jāapsver ne tikai pašam sava rīcība, bet arī jāparedz, ko darīs pretinieks.

Izlūkdarbā neko nevar šķirot īpaši svarīgā un mazsvarīgā. Svarīgs ir viss. Tēlot vērmahta virsnieku Zībertu Kuzņecovs mācījās daudzas nedēļas, bet tikai Rovnā atklāja, ka viņš nebūt nezina visu, tāpēc ka tur, aiz frontes līnijas, savā pusē gluži vienkārši nav iespējams ņemt vērā visus sīkumus, ar kuriem ir jārēķinās šeit.

Nikolajs Kuzņecovs pirmo reizi no vienības aizbrauca uz Rovnu, ģērbies nevainojamā formas tērpā. Bet — viņš to aptvēra jau pēc pusstundas — leitnants Zīberts saistīja pretimnākošo karavīru uzmanību (kaut arī neradīja aizdomas): viņam galvā bija laiviņa, parasta virsnieku laiviņa. Pēc nerakstīta, bet paša par sevi saprotama paraduma vērmahtā laiviņas parasti valkāja tikai frontē. Turpretim aizmugurē virsnieki staigāja cepurēs. Tāpat nevietā aizmugurē bija smagais parabellums — to nēsāja,

tikai pildot dienesta pienākumus. Pārējā laikā hitleriešu virsnieki deva priekšroku daudz vieglākai pistolei — «Valteram».

Pirms nākamā brauciena uz pilsētu Kuzņecovs izdarīja savā ekipējumā attiecīgus koriģējumus.

Sākumā Kuzņecovam bija tikai viens vācu virsnieka vasaras un ziemas formas tērpa komplekts, bet ar laiku viņš apgādājās ar

vairākiem, turklāt lieliski pašūtiem. Proti, vienībā uzradās pašiem savs labs drēbnieks, kas bija izbēdzis no Varšavas geto, — piegriezējs Jefims Drahmans. Formas tērpi un šineļi, kurus viņš Kuzņecovam pašuva, piegulēja Zībertam kā uzlieti, bez mazākās krociņas.

Hitleriešu okupācijas laikā Rovnu dēvēja par Ukrainas galvaspilsētu, un policijas režīms tajā bija ārkārtīgi stingrs. Iejusties šeit padomju izlūkiem bija grūtāk nekā jebkurā citā vietā. Tāpēc īpašu uzmanību vadība pievērsa izlūku dokumentiem. Daļu sevišķi svarīgu dokumentu, pirmām kārtām Kuzņecovam, atveda no Maskavas, tāpat kā arī dažus īstus zīmogus un spiedogus. Tomēr, izlūkdarbam vēršoties plašumā, ar «Maskavas krājumiem» nepietika.

Pārvarot daudzas grūtības, brīžiem riskējot ar dzīvību, izlūki un pagrīdnieki sagādāja īstas vācu dokumentu veidlapas — dzīves vietas apliecības, darba apliecības (ja to nebija, vietējiem iedzīvotājiem draudēja aizsūtīšana uz Vāciju), dažādas izziņas, caurlaides un citus dokumentus. Vajadzīgos tekstus ar vācu šrifta rakstāmmašīnām rakstīja Nikolajs Kuzņecovs un Alberts Cesarskis. Pēc tam uzspieda vajadzīgo zīmogu un meistarīgi noviltoja attiecīgās amatpersonas parakstu. Ja «kancelejai» īstā zīmoga nebija, to pēc esošajiem paraugiem no gumijas (parasti no vecām zolēm) prasmīgi izgrieza izlūki Nikolajs Strutinskis un Oļegs Čapovskis.

Pēc visai aptuvena aprēķina, gestapovieši, žandarmi un patruļas vairāk nekā četrsimt reižu pārbaudīja vienības izlūku dokumentus un ne reizi neapšaubīja to īstumu!

Paradoksāls gadījums notika ar Žoržu Strutinski. Sakarā ar fašistu provokāciju viņš ievainots nokļuva gestapo. Strutinskim bija vienībā izgatavoti dokumenti uz Olikas ciema iedzīvotāja Gregora Vasiļeviča vārda. Tos nosūtīja uz dzīves vietu pārbaudei. Un Olikas žandarmu

posteņa priekšnieks atzina šos dokumentus par īstiem, bet parakstu uz tiem — par savu!

Gestapovieši sāka uzstāt, lai Strutinskis atzīstas, kad un kādos apstākļos viņš... nogalinājis Gregoru Vasiļe-viču (īstenībā tāds nekad nebija dzīvojis) un kādā nolūkā piesavinājies viņa dokumentus. Žoržu vajadzēja glābt. ..

To izdevās izdarīt ar izlūka Pjotra Mamoņeca palīdzību — vienības uzdevumā viņš dienēja cietuma policijas apsardzē. Uzraugi pelnījās, sūtīdami ieslodzītos apsardzes pavadībā strādāt kādā celtniecības firmā. Kārtējās grupas sarakstā Mamoņecs, kas bija kļuvis par vecāko policistu, iekļāva ari Gregoru Vasiļeviču, kam jau bija piespriests nāves sods.

Mamoņecs satikās ar Nikolaju Strutinski un pateica, ka bēgšanai nepieciešama automašīna.

1943. gada 3. novembrī, dienu pirms nāves soda izpildes, Žoržu kopā ar ieslodzīto grupu policistu apsardzībā veda uz gestapo.

Pārējiem nemanot, Mamoņecs pateica Žoržam, kas viņam jādara un kad. Celtniecības laukumā «Vasiļevičam» uznāca slikta dūša, un vecākais policists Mamoņecs aizveda viņu uz pavārti, lai dabūtu pie samaņas. Tagad visu izšķīra laiks. Izgājuši uz ielas, Žoržs un Mamoņecs nogriezās sāņus un caur blakus pagalmu izgāja uz ielu, kur automašīnā viņus jau gaidīja Nikolajs Strutinskis un Zīberts, kurš bija nolēmis piedalīties cīņas biedra glābšanā.

Izmocīto, bet laimīgo Žoržu kopā ar Mamoņecu bez starpgadījuma nogādāja vienībā.

Vairākkārt tika pārbaudīti ari Paula Vilhelma Zīberta dokumenti$_L$ turklāt tos pārbaudīja pat Koha personiskā apsardze. īpaši rūpīgi vienības vadība sekoja, lai būtu kārtībā «Karaklausības apliecība», un dažnedažādu ierakstu tajā bija daudz: par apbalvojumiem, ievainojumiem, dienestu, kārtējo dienesta pakāpju piešķiršanu — sākumā oberleitnanta, pēc tam hauptmaņa. Rūpīgi viņam izrakstīja arī komandējuma apliecības, norādot ierašanās un aizbraukšanas laiku.

Pirmo reizi Zībertam dokumentus pārbaudīja jau 1942. gada decembrī virsnieku patruļa kazino, tāpat kā visiem klātesošajiem. Izpētījis viņa apliecību, lauka žandarmērijas virsnieks tikai pielika roku pie cepures un, ne vārda neteicis, aizgāja pie nākamā galdiņa. Šī pirmā pārbaude

parādīja, ka Zīberta dokumenti hitleriešiem aizdomas neizraisa, un Kuzņecovs tūliņ sāka justies drošāk un brīvāk.

Tagad Zīberts nebaidījās pat no «attiecību noskaidrošanas». Tā, piemēram, 23. maijā, kad viņš vēlu vakarā gāja pa Konovaļeca ielu kopā ar kādu Švarci — Zau-kela organizācijas štāba darbinieku, kas pārzināja iedzīvotāju nosūtīšanu uz darbiem Vācijā, viņus apturēja patruļa. Švarce, kuram nebija nakts caurlaides, ļoti izbijās no iespējamām nepatikšanām. Bet Zīberts tik enerģiski metās viņu aizstāvēt, ka patruļas vecākais neuzdrošinājās oberleitnantu un viņa ceļabiedru aizturēt. Un pateicīgais Švarce vēl ilgi apbrīnoja Zīberta aukstasinību.

1943. gada 3. jūlijā Kuzņecovu patruļas apturēja trīs reizes. Divas reizes viņa apliecību pārbaudīja virsnieki. Trešo reizi oberleitnantu Zībertu apturēja kājnieku pulkvedis. Vērīgi aplūkojis pasniegtos dokumentus, pulkvedis pēkšņi uzprasīja, kur oberleitnants parasti ēd pusdienas. Zīberts nosauca vairākas vietas. «Dīvaini,» atdodams dokumentus, pulkvedis nomurmināja, «es pēc izskata pazīstu gandrīz visus garnizona virsniekus, bet jus redzu pirmo reizi.»

Zīberts laipni paskaidroja, ka viņš pilsētā nedien pastāvīgi, tikai reizi pa reizei iebrauc atkarībā no dienesta uzdevumiem.

Pulkvedim acīmredzot tiešām bija laba redzes atmiņa. Taču oberleitnanta dokumenti bija pilnīgā kārtībā, arī izturējās viņš uzsvērti mierīgi. Īstenībā Kuzņecovs bija uztraucies. Trīskārša pārbaude vienā

dienā varēja būt sagadīšanās, bet varēja arī nebūt. Nebija izslēgts, ka tam par iemeslu bija kāda viņa kļūme vai arī kāds cits nopietnāks cēlonis. Vienībā nolēma, ka visādā ziņā Kuzņe-covam labāk nogaidīt un kādu laiku pilsētā nerādīties.

Vēlāk noskaidrojās, ka 3. jūlijā Rovnā gaidīja atbraucam visai augsti stāvošu personu no Berlīnes — okupēto Austrumu apgabalu ministrijas vadītāju Alfrēdu Rozen-bergu. Sakarā ar to centrālajās ielās dokumentus pārbaudīja bez izņēmuma visiem.

Tikai vienu reizi izlūkiem, kas darbojās Rovnā, dokumenti radīja ļoti reālus draudus. Vienības izlūks Larisa Manžura bija iekārtota vienkāršā, bet izlūkošanai svarīgā darbā — par apkopēju Rovnas gestapo. Viņas pienākums bija uzkopt arī paša šefa kabinetu.

Larisa regulāri sūtīja uz vienību izlietotās koppapīra lapiņas, ko viņa reizēm atrada papīrgrozos. Starp citu, tieši no vienas šādas lapiņas kļuva zināms, ka Rovnas cietumā atrodas jauns ieslodzītais — Gregors Vasiļevičs. Līdz tam laikam vienībā par Žorža Strutinska likteni nekā nezināja.

No kāda cita koppapīra uzzināja slepenu Berlīnes direktīvu iznīcināt desmitiem tūkstošu jau apglabātu padomju pilsoņu mirstīgās atliekas, lai slēptu baismīgo noziegumu pēdas. Ziņas par masveida slepkavībām_nosūtīja uz Maskavu, un vēlāk tās bija minētas PSRS Ārlietu tautas komisariāta notā par hitleriešu okupantu zvērībām. Šī nota savukārt figurēja kā oficiāls dokuments galveno vācu kara noziedznieku tiesas prāvā Nirnbergā.

Gadījās, ka reiz gestapo šefs, iedams projām no darba, aizmirsa izņemt atslēgu no rakstāmgalda atvilktnes. To pamanīja Manžura, kad vakarā atnāca uzkopt kabinetu. Neapdomājusi, kādas var būt sekas, Larisa paņēma Rovnas gestapo īsto zīmogu kopā ar īpašu spiedogu spilventiņu, kā arī parakstītus un apzīmogotus, bet neaizpildītus orderus par kratīšanu un arestiem, dienesta apliecību veidlapas un citus svarīgus dokumentus. To visu viņa kopā ar Nikolaju Strutinski — ļoti lepna un apmierināta — nogādāja vienībā.

Vadības lēmums Strutinskim un Manžurai likās negaidīts: nekavējoties — par laimi, ir sestdiena un līdz pirmdienai vācieši neattapsies, ka nozagti dokumenti, — visu nogādāt atpakaļ.

Citas izejas nebija. Pilsētā darbojās desmitiem vienības izlūku ar lieliskiem dokumentiem, līdz šim laikam neviens nebija iekritis. Bet pirmdien zādzību pamanīs, gestapo nekavējoties anulēs visus vecos dokumentus, sāksies tvarstīšana un pārbaudes, ieviesīs jaunus zīmogus, kuru paraugus iegūt izdosies ne tik drīz. Rovnas izlūki nokļūs bīstamā stāvoklī, jo viņu dokumenti būs nederīgi.

Tāpēc Larisai tajā pašā dienā lika atgriezties pilsētā, pirmdien aiziet uz darbu agrāk un līdz šefa atnākšanai nolikt visu atpakaļ galdā. Vadība saprata, ka sūta Man-žuru riskantā pasākumā, bet tai nebija

tiesības pakļaut riskam daudzus cilvēkus, kas pilda ārkārtīgi svarīgus uzdevumus. Par laimi, viss noritēja veiksmīgi.

Nikolajam Kuzņecovam bija ne tikai parastā virsnieka apliecība, bet vēl viens dokuments — īsts gestapo žetons

Nr. 4885, kas bija iegūts sadursmē ar gestapoviešiem. Trofeja bija smaga ovāla plāksnīte no oksidēta metāla, kas iekārta garā ķēdītē. Šādi gestapo žetoni piešķīra to īpašniekiem lielas pilnvaras. Nikolajam Kuzņecovam bija atļauts izmantot žetonu tikai ārkārtējos gadījumos.

Kuzņecovs — Zīberts atradās īpašā stāvoklī: viņš ne tikai nebija īsts fašistiskās armijas virsnieks, bet viņam arī nebija nekāda sakara ne ar vienu oficiālu hitleriešu iestādi Rovnā, ne arī ar vērmahtu. Nepieciešamos paziņas no hitleriešu vidus viņš atrada pats uz savu roku. Gandrīz ikviens jaunais paziņa agri vai vēlu pats iepazīstināja Zībertu ar kādu no saviem draugiem.

Darbodamies nelegāli, Kuzņecovs nevarēja izmantot pastāvīgus dzīvokļus — tas bija saistīts ar reģistrēšanos kara komandantūrā un policijā, un elementārākā pārbaude noteikti atklātu, ka nekāda oberleitnanta Paula Vilhelma Zīberta «Wirtschaftskommando» sarakstos nav. Tāpēc ar dažiem cilvēkiem Zīberts iepazinās, tikai lai būtu dzīvoklis, kur nepieciešamības gadījumā varētu bez riska apmesties.

Nikolajs Strutinskis parasti apturēja automašīnu ietves malā kādā ielā, kur rosīga kustība, un sāka knibināties ap motoru, labojot neesošu bojājumu. Bet Zīberts izkāpa no automašīnas un garlaikots pastaigājās turpat blakus. Reizēm tā aizritēja piecas jninūtes, citreiz pusstunda, kamēr garām pagāja sieviete, kas bija cienīga, lai viņai pievērstu uzmanību jaunais, elegantais oberleitnants, kura krūtis rotāja vairāki kaujas apbalvojumi. Pārējais bija vienkārši — sīks ieganst sarunas uzsākšanai vienmēr atradās. Bet pēc tam šoferis novērsa bojājumu un oberleitnants piedāvājās aizvest jauno paziņu līdz mājai. Automašīnā Zībertam šādiem gadījumiem vienmēr bija nelielas dāvanas: zīda zeķes, labs pūderis, smaržas, šokolāde ...

Līdzīgos nejaušos apstākļos Kuzņecovs uz ielas iepazinās ar jaunu skaistu vācieti Loti Haini. Nikolajam šī iepazīšanās noderēja tāpēc, ka bija iespēja uzturēties vēl vienā drošā dzīvoklī, turklāt Lote pateica, ka strādā vācu armijas aizmugures priekšnieka — aviācijas ģenerāļa Kicingera štābā. Tas jau bija interesanti...

Abi mazliet pastaigājās pa Pils ielu, tērzējot par dažādiem sīkumiem. Zīberts tēloja kavalieri, Haine viegli

flirtēja. Atvadoties norunāja satikties nakamajā dienā pulksten astoņos vakarā pie skvēra Pils ielā.

Pagāja diena. Un ar katru stundu, kas tuvināja norunāto tikšanos, Nikolaju arvien stiprāk urdīja kaut kāds nemiers. Kā Haines vārdos, tā uzvedībā it kā nebija nekā īpaša, aizdomīga, tomēr viņu kaut kas

satrauca un darīja nervozu. Kādu brīdi viņš pat grasījās atteikties no tikšanās, bet tūliņ pats noraidīja šo domu. Kuzņecovs zināmā mērā rēķinājās ar savu izlūka intuīciju, bet nekad neļāva tai ņemt virsroku pār saprātu un gribu.

Vietai, kur vajadzēja satikties, Kuzņecovs tuvojās bez desmit minūtēm astoņos, iekšēji pilnīgi koncentrējies. Pēc paraduma, kas viņam bija iegājies asinīs, ar pastiprinātu vērību jau no tālienes pārlaida skatienu skvēram un tuvējām mājām. Un — sirds nepatīkami ietrīcējās. Haine gaidīja viņu. Bet te bija ari citi cilvēki: trīs ese-sieši pastaigājās pa trotuāru pie ieejas skvērā. Vēl divi privātās drēbēs stāvēja uz stūra pie lielas, melnas automašīnas, un netālu no Haines kāds civilais sēdēja uz soliņa un lasīja avīzi...

Bija jaušams, ka šie cilvēki ir savā starpā saistīti, gaida kādu.

Ko darīt? Pirmā doma — griezties atpakaļ. Nav iespējams. Ko var zināt — varbūt aiz muguras kāds to vien gaida, ka viņš apstāsies, turklāt esesieši uz trotuāra jau bija viņu pamanījuši un pavadīja ar smagiem, ciešiem skatieniem... Turpinādams nesteidzīgi tuvoties skvēram, Kuzņecovs domāja: ja viņš ir atmaskots, tad atkāpties par vēlu. Bet, ja vācietei jaunais paziņa licies aizdomīgs, tad ... Iepriekšējā dienā Haine Zībertu bija redzējusi formas tērpā. Tagad viņam uz pleciem bija tumšs virsnieku apmetnis bez atšķirības zīmēm, tas apslēpa īpašās pazīmes, kuras viņa varētu būt iegaumējusi: ordeņus un ievainojumu zīmes.

Mierīgi, it kā nekas nebūtu noticis, nepaātrinājis gaitu un nepagriezis galvu uz vācietes pusi, viņš pagāja garām tikšanās vietai. Ar acs kaktiņu pamanīja vienam ese-sietim šturmbanfīrera uzšuves, pirmais sveicienam pašāva gaisā roku. Tagad tikai neskatīties atpakaļ, tikai nesteigties ...

Neviens nesekoja. Haine nebija pazinusi oberleitnantu Zībertu, kad viņš gāja tai garām.

Kad Kuzņecovs atgriezās vienībā pēc dažām dienām, štābā apsprieda šo atgadījumu, centās to izanalizēt.

Iespējamas likās trīs versijas. Pirmā — sagadīšanās, esesieši šajā vietā un šajā pašā laikā gaidīja kādu citu. Otrā — Haine patiešām ir tikai Kicingera štāba darbiniece, bet viņai radušās kaut kādas aizdomas par savu nejaušo paziņu un viņa pateikusi par to SD. Beidzot, trešā, visnopietnākā — fašistu drošības dienests ņēmis uzskaitē uz iepazīšanos nasko oberleitnantu un speciāli licis savai darbiniecei iepazīties ar viņu. Pēdējo versiju varētu arī noraidīt, ja Kuzņecovs būtu stingri pārliecināts, ka tieši viņš spēris pirmo soli, lai iepazītos ar Haini, bet viņam tādas pārliecības nebija. Atgadījums ar Loti Haini tā arī netika noskaidrots.

Rezumējot apspriedi, Dmitrijs Medvedevs ar viņam piemītošo humora izjūtu piebilda: «Vienmēr esmu uzskatījis, ka iepazīšanās ar

sievietēm ir bīstama lieta. Pat miera apstākļos... Te jābūt ļoti piesardzīgam.»

... Pēc «tikšanās» ar Haini Kuzņecovs devās uz mājām, pilnīgi pārliecinājies, ka «astes» aiz viņa nav. Bet dzīvoklī viņu jau nepacietīgi gaidīja vienības sakarnieks — Aleksejs Gļinko ar steidzamu sūtījumu. Uzdevums bija neparasts.

Nesen vienībā bija ieradusies grupa bijušo karagūs-tekņu. Kā parasti, viņus rˆopratināja, izdarīja sanitāro apstrādi, paēdināja un sadalīja pa vadiem. Un pēkšņi viens no jaunatnācējiem ļoti uztraukts palūdza nometnes dežurantu steidzami aizvest viņu pie vienības komandiera. Štāba teltī jauniņais paziņoja, ka starp partizāniem redzējis cilvēku, kuru agrāk sastapis gestapo, kur atradies kādu laiku pirms nosūtīšanas uz koncentrācijas nometni (no kurienes viņam brīnumainā kārtā izdevies aizbēgt). Pēc viņa vārdiem, šis cilvēks gestapo bijis savējais, piedalījies konfrontācijā, atmaskojis patriotus, kas palīdzējuši pagrīdniekiem un partizāniem.

Pēc ārējām pazīmēm noskaidroja, ka runa ir par partizānu Pitaņinu, arī it kā bijušo karagūstekni, kas nesen pieņemts vienībā. Pēc Pitaņina tūliņ aizsūtīja vairākus komandanta vada kareivjus. Tie atgriezās tukšā: Pitaņins bija nozudis, zemnīcā nebija atrodamas arī dažas viņa mantas.

Visiem sargposteņiem un «bākas» dežurantiem nekavējoties paziņoja par provokatora bēgšanu. Vadība bija

uztraukusies: Pitaņins varēja būt redzējis nometnē Kuz-ņecovu un citus izlūkus, vispār varēja būt savācis ziņas par vienību.

Uz Rovnu steidzami aizsūtīja sakarnieku ar norādījumu Kuzņecovam: notvert Pitaņinu. Bija skaidrs, ka nodevējs, cenšoties aizbēgt no vajātājiem, dosies uz Rovnu pa apkārtceļu. Sasniedzis pilsētu, viņš ies uz gestapo tikai vēlu vakarā.

Bija jau pusnakts, kad Nikolaja Kuzņecova grupas izlūki — Nikolajs Kuļikovs, Dmitrijs Liseikins, Vasilijs Ga-luzo, Dmitrijs Balaņuks un citi izpildīja pavēli. Vēlāk kļuva zināms, ka, turot aizdomās par Pitaņina nogalināšanu, fašistu drošības dienests Rovnā nošāvis vairākus cilvēkus, kas strādājuši kopā ar nodevēju.

Nikolajs Kuzņecovs bija dziļi konspirēts izlūks. Tas, ka viņš darbojās Rovnā kā vērmahta virsnieks, viņa vācu uzvārds, konspiratīvās adreses pilsētā un pārējais bija zināms tikai ļoti nedaudziem pārbaudītiem biedriem. Pārējie partizāni un komandieri Kuzņecovu vācu formā nebija redzējuši.

Vadība neizslēdza iespēju, ka vienībā var ielavīties ienaidnieka spiegs, tāpēc Kuzņecovu visādi centās pasargāt. Izlūku varēja pazudināt arī kāda viņa cīņas biedra mazākā nepiesardzība, kāda pārlieka izpļāpāšanās nevietā, beidzot, neparedzēta nejaušība.

Viens no piesardzības pasākumiem, dabiski, bija tas, ka

Kuzņecovam aizliedza fotografēties ienaidnieka aizmugurē (fotogrāfijas viņa hitleriešu virsnieka dokumentiem bija izgatavotas jau Maskavā).

Un tomēr divas reizes varēja notikt nelaime, tāpēc ka aizliegumu pārkāpa cilvēki, kas nepietiekami pārzināja izlūkdarbu.

Pirmo reizi tas notika Lieldienu svinībās 1943. gada pavasari Ivana Prihodjko dzīvoklī. Tajās piedalījās arī Nikolajs Kuzņecovs — Zīberts, Nikolajs Gnidjuks, Ivana Prihodjko svainis Pjotrs Mozoļuks un divi īsti esesieši: jau pieminētais fon Dipens un viņa darba biedrs Haness. Vēlāk atnāca vēl divi viesi: Jans Kaminskis ar savu paziņu — kādu Arkādiju, kas strādāja par korespondentu vācu laikrakstos. Arkādijam līdzi bija fotoaparāts ar statīvu.

Pie svētku galda viņi sēdēja diezgan ilgi. Daudz jokoja, smējās. Atmosfēra bija nepiespiesta, un kaut kā

pats no sevis iznāca, ka Prihodjko ierosināja par piemiņu visiem nofotografēties.

Kuzņecovs bija spiests piekrist., jo viņa atteikšanās varēja radīt esesiešos aizdomas. Viņš tomēr paguva pačukstēt Prihodjko, lai tas par katru cenu izdabū no Arkādija filmiņu. Prihodjko jau arī pats bija sapratis, ka pieļāvis kļūdu.

Namatēvs ar viesiem izgāja ārā, un šeit Arkādijs izdarīja vienu uzņēmumu, pēc tam apmainījās vietām ar Gnidjuku, un tas nofotografēja vēlreiz.

Ivans Prihodjko zināja, ka Arkādijs pēc divām dienām brauc uz fronti, — tātad nedrīkstēja pieļaut, lai korespondents pa šo laiku attīsta filmiņu. Prihodjko veiksmīgi panāca savu: vairāk nekā divas dienas viņš gandrīz nepārtraukti dzirdīja Arkādiju gan savās mājās, gan viņa mājās. Pēdējā brīdī Arkādijs filmiņu tomēr attīstīja, bet nokopēt viņam jau vairs nebija nedz laika, nedz spēka.

Prihodjko pierunāja Arkādiju atdot viņam abus negatīvus, apsolīja ātri nokopēt un vienu bildi aizsūtīt viņa mātei uz atstāto adresi. Arkādijs aizbrauca uz fronti, un nekādu ziņu no viņa vairs nebija.

Kuzņecovu vācu formā nofotografēja arī vienībā pēc Stehova norādījuma. Medvedeva vietnieks politiskajā darbā, protams, to darīja vislabākajā nolūkā — gribēja nofotografēties kopā ar Kuzņecovu un saglabāt vēsturei liecību par lielisko padomju izlūku, nedomādams par sekām, kādas varētu būt. Medvedevs nezināja, ka viņa vietnieks politiskajos jautājumos devis šādu nepārdomātu rīkojumu, — viņš, vecs, pieredzējis čekists, nekad nebūtu pieļāvis tādu konspirācijas pārkāpumu.

Lai būtu kā būdams, partizāns Boriss Čornijs nofotografēja mežā Kuzņecovu vērmahta virsnieka formas tērpā blakus Stehovam un Nikolajam Strutinskim. Par laimi, šo fotogrāfiju ārpus vienības neviens nedabūja.

Kuzņecovam bija veiksmīgi izdevies radīt ārēji nevainojamu fašistu virsnieka tēlu: hitleriešiem oberleitnants Zīberts aizdomas neizraisīja. Grūtāk bija kas cits: neizrādīt, apvaldīt dabiskās jūtas, kādas pārņem padomju cilvēku, kurš savā zemē spiests tēlot tās niknāko ienaidnieku. Viņa klātbūtnē vācu virsnieki priecājās par uzvarām frontē vai skuma par neveiksmēm. Kuzņecova jūtas bija gluži pretējas, tomēr Pauls Vilhelms Zīberts uzvedās gluži tāpat kā viņi.

Nikolajam Kuzņecovam vajadzēja pilnīgi vienaldzīgi paiet garām karātavām, kurās stingi šūpojās patriotu ķermeņi, nepievērst uzmanību noskrandušajiem, izmocīta-jiem padomju karagūstekņiem, kurus dzina uz darbu niknu vilku suņu apsardzībā, beidzot, viņam vajadzēja pierast pie naida un nicinājuma, kas bija lasāms pašu pa-1 domju cilvēku acīs.

Reiz Kuzņecovs kopā ar izlūku Vasilu Burimu gāja pa ' ielu. Pēkšņi no stūra iznāca kāda večiņa ar saini rokā. j Uzgrūdusies Zībertam, večiņa paklupa. Taču viņa neizbi- j jās, bet gan ņēmās lamāt «nolādēto frici». Apjukušais Kuzņecovs sāka atvainoties, grasījās palīdzēt viņai piecelties, taču Burims ar roku nemanāmi viņu apturēja. «Ko jūs darāt?! Jūs taču esat formas tērpā!» Vasils paguva pačukstēt.

Kuzņecovs attapās — Burimam bija taisnība — un saniknots, drūmi klusēdams, devās tālāk. Un pēkšņi apstājās. Viņa cieši sakniebtās lūpās atvilga silts smaids. Viņš pagriežas pret Vasilu:

—- Bet vareni gan šī večiņa mani strostēja! Es taču varēju viņu uz vietas nošaut par rupjību, tomēr viņa nenobijās! Vai saproti, ko tas nozīmē?

Epizode ar nepazīstamo večiņu lika Kuzņecovam ar skaidru prātu novērtēt vēl vienas briesmas, kuras, tiesa, viņš apzinājās ari agrāk, taču pilnā mērā tās neievēroja.

Padomju izlūku Gračovu pazina tikai nedaudzi cilvēki, tūkstošiem Rovnas un tās apkaimes iedzīvotāju uztverē hitleriešu virsnieks Zīberts bija nīstams fašistiskais okupants. Rovnā aktīvi darbojās pagrīdes organizācijas. Konspirācijas nolūkos Kuzņecovam bija aizliegts stāties ar tām sakaros. Tāpēc oberleitnantam Zībertam vienmēr vajadzēja atcerēties, ka fašistu formas tērps, kāškrusts uz cepures, «Dzelzs krusts» var kļūt par tautas atriebēja trāpīgās lodes mērķi. Saņemt lodi no padomju cilvēka, no savējā! ...

Vasils Burims kļuva par aculiecinieku ari šādai epizodei. Vairāki kareivji pilsētas galvenajā ielā sarīkoja uzjautrināšanos: rupji aizskāra garāmejošos vietējos iedzīvotājus, meta viņiem sejā apvainojošas replikas, ņirgājās par viņiem.

To pamanījis, Kuzņecovs tūliņ nostādīja viņus vienā rindā un izgāza pār kareivjiem visu savu stipro vācu izteicienu krājumu. Pēc tam viņš lika hitleriešiem vairā-

kas reizes nosoļot viņam garām marša solī. Atvadām brīdināja

nosvīdušos kareivjus: «Es gan jūs izmācīšu, aizmugures žurkas, kā ālēties uz ielas! Vācieties projām no šejienes!»

Kad kareivji steidzīgi aizgāja, Burims teica:

— Ar kādu naidu viņi skatījās uz jums, bija gatavi gabalos saplosīt!

Kuzņecovs, vēl arvien nespēdams nomierināties, atbildēja:

— Tad ir labi! Ne jau mani viņi grib saplosīt, bet gan savas armijas virsnieku.

17. augustā Kuzņecovs sēdēja frizētavā netālu no Parādes laukuma, kad izdzirda suņu rejas, brīdinošus uzbļā-vienus vācu valodā un dziedam... «Internacionāli»! Viņš ātri izgāja ārā, un viņa acīm pavērās skats, kas ielēja sirdī naidu un sāpes, skumjas un lepnumu.

Pa ielu dzina apcietinātu sieviešu kolonnu. Viņas gāja izmocītas, tik tikko vilkdamas kājas. Dažas zem rokām balstīja ievainotās — tām bija netīri, asiņaini pārsēji.

Fašistu gūstā nokļuvušās medicīnas māsas, sanitāres, radistes...

Bet kolonnas aizmugurē, pa priekšu un gar sāniem soļoja dūšīgi, labi paēduši esesieši ar automātiem. Vairāki tik tikko ar pūlēm pavadā valdīja niknus vilku suņus, kas bija iedīdīti mestidS virsū cilvēkiem.

Meitenes dziedāja «Internacionāli». Nesalauztas. Lepnas. Neuzvaramas. Un dižās himnas vārdi iedvesa bailes kolonnas apsardzei.

Vakarā Zīberts satikās ar fon Dipenu un it kā starp citu pajautāja, kāds ir sagūstīto sieviešu tālākais liktenis.

— Aizveda uz Belaju ... — tas gluži vienaldzīgi atbildēja.

Fon Dipens bija atnācis, lai, kā parasti, pastāstītu jaunākos notikumus Rovnā un pie reizes aizņemtos naudu. Dabūjis vajadzīgo summu, fon Dipens pavaicāja Paulam Zībertam, vai viņš taisās iet uz sapulci «Vācu teātrī», kur runās no Minhenes atbraukušais orators, ko uzskata par vienu no labākajiem Vācijā. Kuzņecovs atbildēja, ka labprāt ietu, bet diemžēl viņam nav ielūguma. Fon Dipens tūdaļ pasniedza viņam ieejas biļeti, kas bija iespiesta uz blīva velīnpapīra. Ielūgumā bija rakstīts, ka 18. augustā pulksten astoņos vakarā «Vācu teātra» telpās

no Minhenes atbraukušais impērijas orators reihseinzac-rēdners Šoimans nolasīs referātu «Vācijas ticība savai misijai».

Aplūkodams ielūgumu, Kuzņecovs pievērsa uzmanību piebildei: «Ierašanās obligāta» — un nevaldāmi iesmējās. To nu gan bijušais Urālu komjaunietis Koļa Kuzņecovs nekad nevarēja iedomāties, ka viņam nāksies piedalīties nacistu partijas aktīvistu sapulcē, turklāt «obligāti»!

Pie teātra viņš ieradās minūtes desmit pirms sākuma, uzrādīja sargiem ielūgumu un iegāja zālē. Šeit jau bija sapulcējusies visa Rovnas okupācijas varas iestāžu virsotne un garnizona virsnieki. Acis

ņirba no uzplečiem, ordeņiem, roku lentām, akselbantēm. Skatuvi rotāja (ja vien šajā gadījumā tā var izteikties) milzīgs fīrera portrets, Vācijas ērglis un karogs ar kāškrustu.

Precīzi astoņos uz skatuves strauji uzskrēja maza auguma cilvēciņš ar neizteiksmīgu seju, ģērbies brūnā formas tērpā, uzkāpa katedrā, un pār klātesošajiem sāka straumē gāzties histēriskas daiļrunības plūdi.

«Nu ko, rūdīsimies teorētiski,» Kuzņecovs ironiski sev teica, iekārtodamies ērtāk krēslā.

Impērijas orators, nepārprotami atdarinādams fīreru, divas stundas no vietas gvelza cilvēknīdēju murgus par LielVācijas vēsturisko lomu — glābt civilizāciju no boļševikiem, par Ādolfa Hitlera svēto misiju, par nesalaužamo āriešu garu, par tūkstošgadīgo reihu.

— Mums ir jāiznīcina visi slāvi bez izņēmuma, — kliedza reihseinzacrēdnera kungs, — tāpēc ka viņi nav cienīgi būt pat par vācu tautas vergiem! Ienaidnieks ir stiprs un mūs neieredz. Viņi nepadodas. Pat viņu sievietes, pieliktas pie sienas, spļauj mums sejā!

Ceļš uz nometni Kuzņecovam, citiem izlūkiem un sakarniekiem bija pilns briesmu. Hitlerieši un ukraiņu buržuāziskie nacionālisti — banderieši, buļbieši, meļņikieši — baidījās tikties ar partizāniem atklātā kaujā, taču pastāvīgi uzglūnēja sakarniekiem. Fašistu slēpņi ceļā uz Rovnu kļuva par nopietnu traucēkli informācijas savlaicīgai nogādei, reāli apdraudēja sakarnieku dzīvību. Pēc Nikolaja Prihodjko bojāejas izlūkiem vajadzēja dot līdzi apsardzi.

1943. gada 9. jūlijā pie Skrežetovkas ciema banderieši nogalināja komjaunieti maskavieti Grišu Šmuilovski, kas

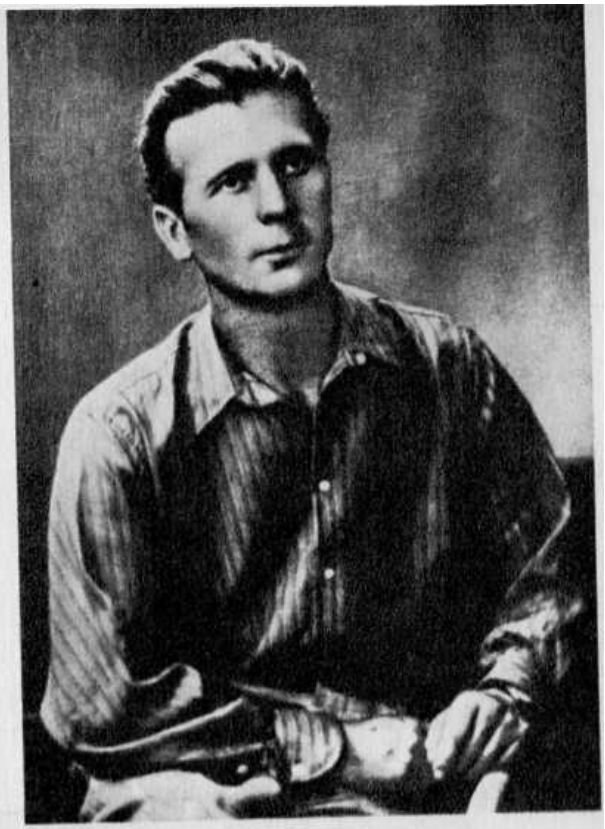

Izlūks Vasilijs Burims

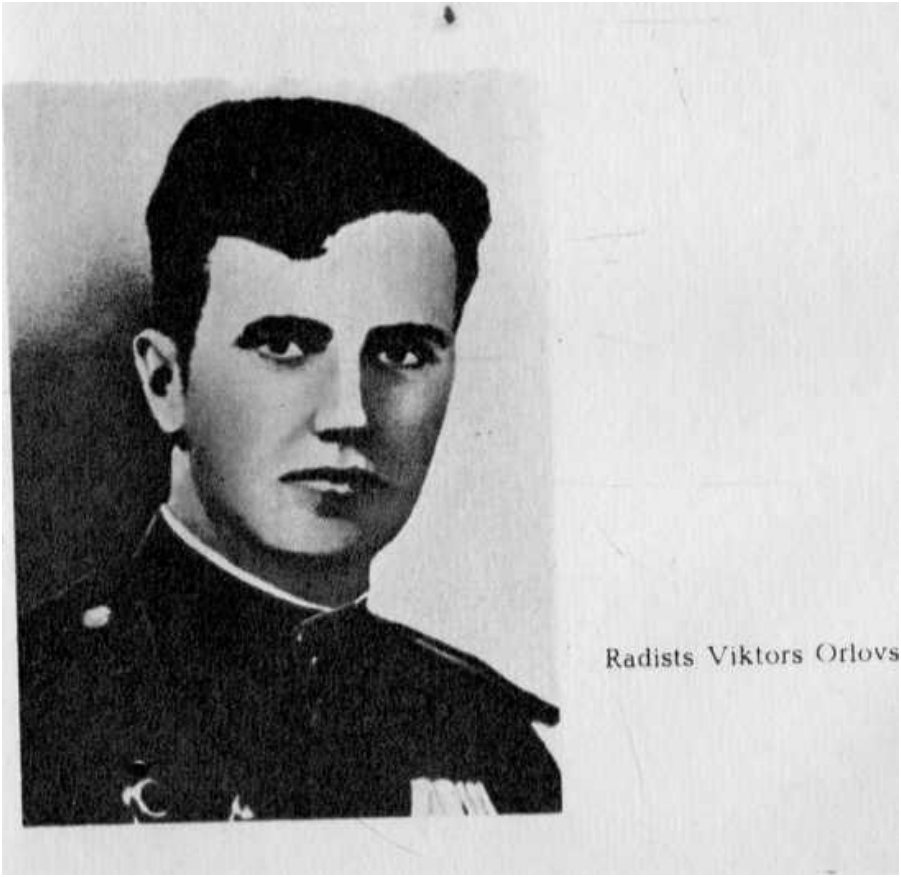

Radists Viktors Orlovs

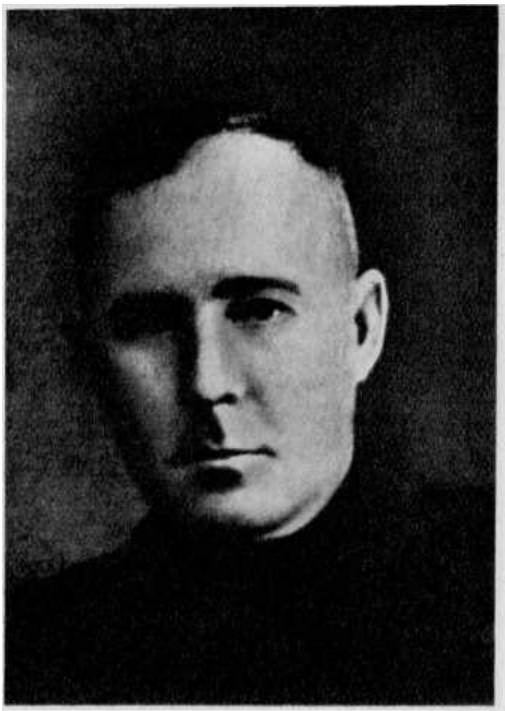

Zdolbunovas pagrīdes grupas vadītājs
Dmitrijs Krasnogolovecs

Izlūks Leontijs Klimenko

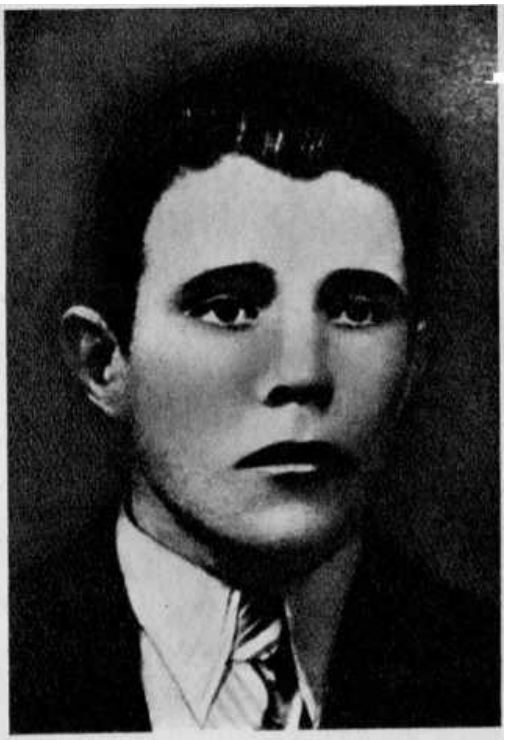

Izlūks Avrāmijs Ivanovs

Izlūks Boriss Suhenko

Radiste Valentina Osmolova-Semjonova («Kazaciete»)

Radiste Marina Kiha

Izlūks Mihails Kobelackis

Izlūks Stepans Pastuhovs

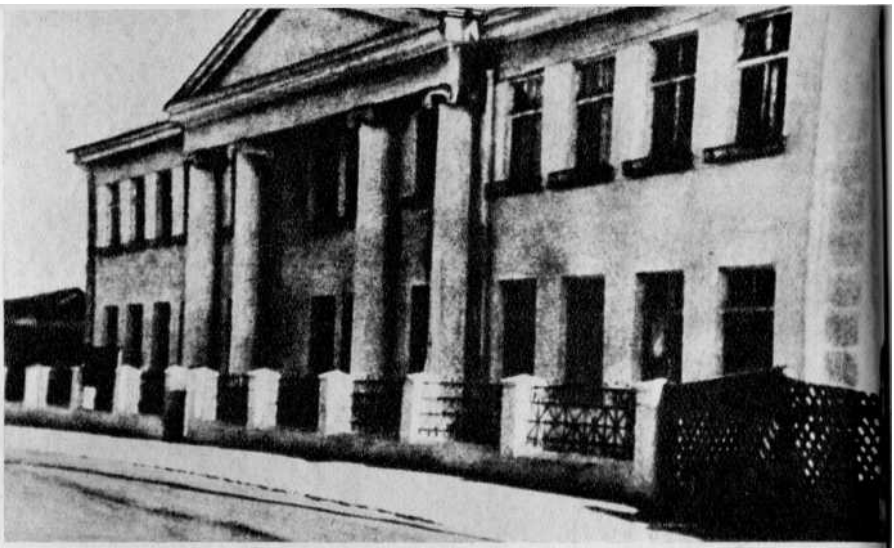

Nams Pils ielā Rovnā, kura tuvumā N. Kuzņecovs izdarīja atentātu pret ģenerāli Dargelu

Tiesas nams Rovnā, kur N. Kuzņecovs nogalināja vācu galveno tiesnesi Funku

Vērmahta virsnieks Pauls Vilhelms Ziberts

Віцегубернатор д-р Бауер

Львів, 12-го лютого.

Дня 9-го лютого 1944 р. Віцегубернатор д-р Бауер, шеф Уряду Области Галичина, впав жертвою большевицького замаху. Разом з ним помер Його найближчий співробітник, випробований і заслужений керівник Прэзидіяльного Уряду Ляндгеріхтсрат д-р Шнайдер.

Над домовиною поляглих у повному пошани смутку стоять їхні німецькі товариші, а разом з ними

Ziņojums fašistu avīzē, ko izdeva Rovnā ukraiņu valodā, par Bauera un Šneidera nogalināšanu

Operas teātris Ļvovā

tikai aprīlī ar kārtējo izpletņlēcēju grupu bija ieradies no Maskavas. Šmuilovskis bija visu mīlulis, drosmīgs karavīrs, talantīgs

dzejnieks — «Hamlets», ko viņš atdzejoja, vēl būdams literatūras institūta students, līdz pat šim laikam dzejnieku aprindās tiek augstu vērtēts. Šmuilovskis un viņa ceļabiedrs, partizāns Sergejs Kuzminovs, uzdūrušies slēpnim, vairāk nekā stundu atšaudījās, līdz viņiem beidzās patronas. Pēc tam viņi mēģināja izlauzties caur purvu. Kuzminovam tas izdevās, bet Griša gāja bojā.

Vajadzēja novērst briesmas, kas draudēja ceļā uz nometni. Vēl jo vairāk tāpēc, ka vienības vadība jau izstrādāja plānus vairākām izlūkošanas operācijām Rovnā. Palīdzēja gadījums.

28. jūlijā komjaunieti izlūku Vsevolodu Popkovu, kas gāja no «bākas» uz vienību, kāds, paslēpies aiz koka, klusi uzrunāja. Atskatījies viņš ieraudzīja cilvēku melnā esesiešu formas tērpā. Uz viņa cepures bija nevis parastā miroņgalva, bet gan trijžuburis. To nēsāja ukraiņu tautas nodevēji, kas kalpoja tā saucamajā «ukraiņu SD». Hitlerieši viņus izmantoja cīņai pret partizāniem un soda ekspedīcijās.

Popkovs jau grasījās pacelt automātu, bet cilvēks sāka vicināt rokas.

— Nešauj, man vajag aprunāties!

Svešais pastāstīja, ka vācieši viņu mobilizējuši ar varu, ka viņš un trīs viņa biedri grib doties pie partizāniem.

Popkovs klausījās viņā ar neuzticību.

— Bet kur atrodas jūsu vienība?

— Ruda Krasnajā. Simt cilvēku. Komandieris ir ata-mans Višņa.

Par tikšanos mežā Popkovs ziņoja vienības vadībai.

— Ir jāveic enerģiski pasākumi, — Medvedevs teica, — lai novērstu briesmas, kas draud sakarniekiem, un nodrošinātu sakarus ar Rovnas izlūkiem.

Ienaidnieka vienības iznīcināšanu Ruda Krasnajā uzticēja vietniekam politiskajos jautājumos Sergejam Steho-vam. Gribētāju piedalīties paredzētajā kaujas operācijā bija vairāk, nekā vajag. Visi alka karot, pie komandiera straumē sāka plūst brīvprātīgie. Uzdevums, kāds vienībai bija dots Maskavā, — dziļā izlūkošana — neatļāva bez ārkārtējas nepieciešamības iesaistīties kaujā. Bet tieši šoreiz tāda ārkārtēja nepieciešamība bija.

Pirmie izlūkgājienā devās Boriss Suhenko un Vladimirs Stupins. Viņi noskaidroja, ka bandīti izvietojušies galvenokārt ciema austrumu daļā un uzbrukumu negaida. Naktī no 30. uz 31. jūliju partizāni aplenca Rudu. Rītausmā pēc Stehova komandas sākās kauja. Pirmajās rindās, kā vienmēr, gāja komjaunieši — izpletņlēcēji no Maskavas — Valentīns Semjonovs, Vladimirs Stupins, Boriss Cornijs, Vsevolods Popkovs, Sergejs Roščins, Boriss Suhenko, Grigorijs Volkovs, Ļevs Jermoļins un Aleksandrs Bazanovs, kā allaž, savā zaļajā cepurē. Vīrišķīgi cīnījās arī partizāns Vladimirs Malašenko — ar savu rokas ložmetēju viņš strādāja kā ogļracis ar atskaldāmo āmuru. Kaujā izcēlās

arī citi partizāni, kas vienībā bija ieradušies dažādā laikā jau ienaidnieka aizmugurē: Boriss Haritonovs, Nikolajs Bondarčuks, Pjotrs Koroļovs, Nikolajs Kiseļovs. Teicami cīnījās arī Zdolbunovas sakarnieks Leontijs Kļimenko, kas tobrīd bija nometnē un izlūdzās Medvedevam atļauju piedalīties kaujā.

Sadursme drīz beidzās ar nacionālistu pilnīgu sagrāvi. Vairākus desmitus no viņiem nogalināja, vai arī tie bēgdami noslīka upē, četrdesmit saņēma gūstā, starp tiem vienības komandieri atamatu Višņu. Partizāniem zaudējumu nebija.

Gūstekņus, arī to, kas brīdināja Popkovu, aizveda uz vienību.

Ceļš uz «zaļo bāku» bija brīvs.

Kuzņecovs ilgi zūdījās, ka nav piedalījies šajā kaujā, apskauda tās dalībniekus, visos sīkumos iztaujāja par kaujas norisi.

Būdams vienībā, Kuzņecovs mēdza pavadīt kādas stundas pie partizānu ugunskura, klausīties cīņas biedru stāstus, sirdij tuvās krievu un ukraiņu dziesmas, pats dziedāja savu iemīļoto «Jermaku».

Sapulcēties vakaros ap ugunskuru pie štāba telts vienībā kļuva par tradīciju, to sauca — «turēt banku». Reizēm šeit sanāca īsta internacionāla antifašistisko cīnītāju, ieroču asinsbrāļu brigāde: krievi Nikolajs Kuzņecovs un Valentīns Semjonovs, ukraiņi Marina Kiha un Nikolajs Gnidjuks, baltkrievs Mihails Ševčuks, polis Juzefs Kur-jata, ebreji Grigorijs Šmuilovskis un Ļevs Mačerets, grieķis Makss Seleskeridi (vēlāk pazīstamais Vahtangova teātra aktieris un kinoaktieris Maksims Grekovs), bulgārs Asens Draganovs, čehs Viteks, kazahs Darpeks Abrai-

movs, spāņi Felipe Artunjo un Hosē Gross, armēnis Napoleons Sargsjans, inguss Abdulla Carojevs un daudzi citi.

Šādos vakaros runāja par visu ko, stāstīja par pagājušo skaisto miera laika dzīvi, kas tagad likās bezgala tāla, runāja par nākotni, par tikšanos pēc Uzvaras.

Kuzņecovs reiz teica:

— Mūsu cilvēki karā ļoti daudz ko pārdzīvojuši. .. Visapkārt bēdas un asaras! Es domāju, ka pēc kara mums jādzīvo pavisam citādi, citam pret citu jāizturas labi, iejūtīgi, kā brāļiem ...

Visapkārt nāve, katru dienu iet bojā mūsu biedri. Vai pēc kara mūs atcerēsies? Būtu labi, ja neaizmirstu...

Vēl sprieda, kas par ko grib kļūt. Izlūks Vladimirs Stu-pins, Luckas «bākas saimnieks», brīvprātīgi atnāca uz vienību tieši no Maskavas arhitektūras institūta. Sapņodams par nākotni, viņš reiz biedriem atzinās, ka pēc kara grib celt mājas — skaistas un gaišas, kurās dzīvot būtu īsta laime. Taču pirmais, ko vajadzēja uzcelt Stupinam, bija piemineklis un sēta ap brāļu kapu divpadsmit vienības «Uzvarētāji» partizāniem Cumaņā .. .

Un, protams, daudz runāja par mīlestību, pareizāk sakot, neganti

strīdējās. Daži apgalvoja, ka mīlestība paliek mīlestība pat karā; citi iebilda, uzskatīdami, ka bargajos partizānu dzīves apstākļos mīlestībai nav vietas. Šo strīdu izšķīra pati dzīve' tās dažas ģimenes, kas nodibinājās vienībā, izturēja ne tikai kara grūtības, bet arī laika pārbaudi. Šajās sarunās Kuzņecovs nepiedalījās. Atbildēdams uz tiešu jautājumu — kādas ir viņa domas par mīlestību — tikai īsi, ar apslēptu skumju pieskaņu noteica:

— Es vēl nekad nevienu īsti neesmu mīlējis...

Bet par vienu Kuzņecova mīlestību — mīlestību pret bērniem — zināja visi. Viņam nebija lielāka prieka kā noņemties ar tiem nedaudzajiem bērneļiem, kas atradās vienībā: ar jaunākajiem Strutinskiem — Volodju, Vasju un Slavu, ar Volodju Samoruhu, Koļu Maziņo.

Volodjam Samoruham bija ap vienpadsmit gadu, bet viņš spēja paveikt savam vecumam gandrīz neiedomājamo: īsā laikā zēns nogāja kādus piecsimt kilometrus pa okupēto teritoriju! Nakšņoja, kur pagadās: mežā, siena gubā, pamestos šķūņos. Pārtika no tā, ko iedeva labi cilvēki. Kad viņu apturēja, teica, ka vecāki nogalināti un

ka viņš iet pie savas vienīgās radinieces — vecas tantes. Tantes adrese vienmēr mainījās atbilstoši tam, kā viņš tuvojās Rovnai.

Štāba teltī zēns kategoriski paziņoja, ka runās tikai ar «pašu komandieri Medvedevu». Palicis ar komandieri divatā, Volodja atārdīja cepurei oderi un izņēma vēstuli. Tajā bija teikts, ka «šīs vēstules īpašnieks, Ļeņina partizānu vienības partijas organizācijas sekretāra dēls Volodja Samoruha nosūtīts ar uzdevumu atrast Medvedeva vienību...». Tālāk šīs vienības komandieris — tā darbojās Viņņicas apkaimē — lūdza Medvedevu paziņot uz Maskavu, ka šāda vienība pastāv, bet tai nav savas raidstacijas un tāpēc nav iespējas nosūtīt izlūkošanas ziņas un savukārt saņemt pavēlniecības norādījumus. Bez tam komandieris paziņoja savas vienības atrašanās vietu, minēja dienas un norunātos signālus, lai viņam no Maskavas ar lidmašīnu varētu atsūtīt rāciju.

Aiz bikšu oderes Volodjam bija otra tāda pati vēstule— gadījumam, ja viņš nozaudētu cepuri.

Protams, Viņņicas partizānu lūgumu izpildīja, bet ne pilnīgi: vēstules beigās Ļeņina vienības komandieris lūdza Medvedevu pie pirmās izdevības nosūtīt zēnu uz Maskavu, bet Volodja kategoriski no tā atteicās.

Koju Januševski atšķirībā no daudzajiem pieaugušajiem Nikolajiem sauca par Maziņo. Par Koļu Maziņo vienībā uzņēmās aizgādniecību radiste Marina Kiha, lieliska sieviete, kuras vārds labi pazīstams Ukrainā. Kaut Marina gados bija jauna, viņa bija nodzīvojusi lielu, bagatu dzīvi. 1932. gadā viņa iestājās Rietumukrainas Komunistiskajā partijā, kļuva par profesionālu

revolucionāri. 1936. gadā Ļvovā, kad žandarmi izklīdināja demonstrāciju, viņu ievainoja, arestēja un notiesāja uz sešiem gadiem ieslodzījuma cietumā.

Marinu atbrīvoja Sarkanā Armija, kad Rietumukraina atkalapvienojās ar Padomju Savienību. Kihu ievēlēja Tautas sapulcē, viņa piedalījās UPSR un PSRS Augstāko Padomju ārkārtējās sesijās.

Koļa kļuva par Kuzņecova sakarnieku. Viņu neaizturēja žandarmu un policistu posteņi, kuri pret pieaugušo izturētos daudz stingrāk. Vairākas reizes Koļu gribēja sīkāk pārbaudīt, bet viņam izdevās aizbēgt. Arī šeit palīdzēja vecums — ne tik stingri apsargāja.

Marina Kiha uzšuva Maziņajam divus uzvalciņus: vienu

pilsētas — Rovnai un otru — laukiem. Abos uzvalciņos bija speciālas slepenas kabatas.

Kuzņecovs ļoti augstu vērtēja mazos sakarniekus, taču sāpīgi pārdzīvoja, ka bērni, tāpat kā viņu vienaudži citās vienībās, piedalās operācijās. Par «pulka dēliem» aktīvajā armijā partizāni tolaik vēl nezināja. Ne reizi vien Kuzņecovs ar lepnumu teica, ka hitlerieši nekad neuzvarēs zemi, kurā pat bērni ceļas cīņai pret okupantiem.

Savas nedaudzās brīvās stundas Kuzņecovs labprāt ziedoja bērniem. Viņš tos sapulcināja kopā, atstāstīja interesantu grāmatu saturu, senas Urālu pasakas, lasīja dzejoļus, kurus daudz zināja no galvas. Vārdu sakot, kaut uz neilgu laiku aizveda viņus gaišajā bērnības pasaulē.

Reiz Kuzņecovs atgriezās no kārtējā brauciena uz Rovnu, saudzīgi piespiedis pie krūtīm vācu virsnieka šinelī ievīstītu četrus gadus vecu puisēnu, kas drebēja no aukstuma un pārdzīvotajām bailēm. Atradeni sauca par Piņu. Vecākus viņš bija zaudējis Rovnas geto, bet pats kaut kādā veidā nokļuvis mežā, kur vairākas dienas slēpās, līdz gluži nejauši viņu — jau pilnīgi izsīkušiem spēkiem — uzgāja Kuzņecovs.

Vienībā Piņa atkopās, un pēc tam viņu ar lidmašīnu nosūtīja uz Lielo zemi. Kuzņecovs skuma pēc viņa, vairākkārt teica, ka pēc kara noteikti zēnu uzmeklēs, adoptēs un uzaudzinās.

«Pēc kara...» Lai arī par ko vakaros pie ugunskura runātu, allaž atgriezās pie šīs tēmas. Reiz kāds no izlūkiem maskaviešiem satraukts ieteicās:

— Puiši, mēs taču atrodamies gandrīz vai pasaules otrā malā. Cik daudz laika vajadzēs, lai aizčāpotu līdz mājām . . .

Kuzņecovs uz to pavisam nopietni atbildēja:

— Kas tad jums — tikai līdz Maskavai, bet man jātiek līdz Urāliem.

Izlūki un partizāni šajos mēnešos bija nostaigājuši pa ienaidnieka aizmuguri tik garus ceļa gabalus, ka pat bija aizmirsuši, ka pastāv vēl arī citi pārvietošanās veidi.

Nikolajam Kuzņecovam patika kopā ar visiem pasmieties par

dažādiem jautriem piedzīvojumu stāstiem, uz kuriem partizāni bija varen kāri. Ar vienu no šādiem atgadījumiem — ar bēro pāri — bija sakars arī pašam Kuzņecovam. Pēc vairākiem gadiem A. Lukins par to pastāstīja šādi:

«Tas notika 1943. gada pavasarī mežā pie Berestjanu ciema, kad vienība pārcēlās uz citu vietu, lai būtu tuvāk Rovnai. Ceļu aizšķērsoja ienaidnieka apakšvienība. Kaujā fašistus daļēji iznīcināja, daļēji izklīdināja. Partizāni ieguva bagātīgas trofejas: ieročus, munīciju, veselu vezumu ar pārtiku un barību zirgiem. Paņēma arī fašistu komandiera faetonu, kurā bija iejūgti pāris lielisku bēro.

Tajās dienās Nikolajs Kuzņecovs gatavojās kārtējam braucienam uz Rovnu.

Kad uzdevums bija apspriests, Kuzņecovs palūdza Medvedevu:

— Dmitrij Nikolajevič, dodiet man šos bērus.

Lūgums bija dabisks. Vienībai tolaik vēl nebija ne

vieglo automašīnu, ne motociklu. Kuzņecovs taču nevarēja savā virsnieka formas tērpā kājām iet trīsdesmit kilometrus līdz Rovnai! Dot viņam parastos zemnieku ratus — arī ne pēc kā neizskatās. Un tomēr vienības vadība bija spiesta Kuzņecovam atteikt. Kas līdz šim braucis ar šiem zirgiem — nebija zināms, ja nu pēkšņi pilsētā tos pazīst...

Kuzņecovs, bez šaubām, to saprata, tomēr turpināja lūgt. Galu galā Medvedevs un es piekritām, vienīgi ar noteikumu: aizbraukt ar šiem zirgiem tikai līdz pilsētai un tur tos pamest.

Pagāja viena diena, otra. Nāku atpakaļ no kaut kurienes uz savu telti un redzu... Sapīti, ar kuplajām astēm dundurus gaiņādami, mierīgi plūc zāli tie paši bērie.

Vai tiešām ar Kuzņecovu kas atgadījies? Viņam taču jāatgriežas ne agrāk kā pēc nedēļas un, protams, bez zirgiem! Steidzami izsaucu štāba dežurantu un jautaju:

— Vai Gračovs atgriezies?

Viņš atbild:

— Nē, nav.

— Bet no kurienes zirgi te radušies?

— No Rovnas, Mažura un Bušņins atbrauca...

Neko nesaprotu. Mažura un Bušņins bija vienības izlūki, kas Rovnā izpildīja īpašu uzdevumu. Bet neviens no viņiem nepazina Nikolaju Kuzņecovu! Izsaucu abus pie sevis. Puiši atnāk apmierināti, starojoši. Viens otru pārtraukdami, ziņo: uzdevumu izpildījuši. Malači! Uzslavēju viņus un mierīgi, it kā starp citu jautāju:

— Bet kas tie par zirgiem tur ganās?

Mažura pilnīgi atplauka:

— Kaujas trofeja — dāvana vienības vadībai.

— Kāda trofeja? No kurienes?

Mažura stāsta:

— Mēs izpildījām uzdevumu un nolēmām, ka laiks atgriezties vienībā. Ejam pa ielu un pēkšņi redzam, ka pie restorāna greznā karietē piebrauc kāds fricis — varen cienīgs, ar dzelzs krustiem pie krūtīm. Mēs ar Bušņinu saskatījāmies un reizē nolēmām, ka tik labi zirgi šim vācietim nav vajadzīgi, bet mums ar tiem ļoti ērti būs nokļūt līdz vienībai. Tiklīdz fricis izkāpa no karietes ...

Man pārskrēja auksti šermuļi pār kauliem. Vai patiešām? ...

— ... un iegāja restorānā, — nemanījis manu reakciju, Mažura turpināja, — bet kareivis — kučieris kaut kur aizgāja, mēs kārtīgi paņēmām zirgus aiz pavadām, aizvedām sāņus un — aidā! Tas ir viss.

Es sēdēju gluži nosvīdis. Tā tikai vēl trūka, lai šo nolādēto bēro dēļ Mažura un Bušņins būtu nokniebuši Nikolaju Kuzņecovu!

— Labi, ejiet.

Tā arī nekā nenojautuši, Mažura un Bušņins aizgāja. Bet Medvedevam un man nekas cits neatlika kā klusībā kaut vai nopriecāties par labo konspirāciju, ja jau Mažura un Bušņins vācu virsniekā un viņa kučierī nebija pazinuši savas vienības izlfckus.»

12. NODAĻA

1943. gada vasaras beigās Kuzņecovs pirmo reizi sajuta, ka ilgie, sasprindzinājuma pilnie mēneši ienaidnieka midzenī, kur viņš gandrīz nepārtraukti uzturējās, ir nogurdinājuši. Kuzņecovs, protams, jutās daudz brīvāk nekā agrāk, nebaidījās, ka izdarīs kādu niecīgu, bet nelabojamu kļūdu, tomēr joprojām tas no viņa prasīja pastāvīgu nervu sasprindzinājumu. Kuzņecovs saprata, ka tagad, kad viņš hitleriešiem kļuvis par savējo, viņam radies jauns ienaidnieks — pašpārliecinātība un bezrūpība. Un tāpēc ne par kādu modrības atslābumu nevarēja būt ne runas. Pastāvīga saspringtība, briesmu apzināšanās bija kļuvusi it kā par viņa otro iedabu.

Kārtējo reizi ieradies vienībā, Kuzņecovs Albertam

Cesarskim pastāstīja par kādu no savām parastākajām dienām.

Agri no rīta viņš acumirklī pamostas, gluži kā dabūjis belzienu, un dažas minūtes guļ nekustīgi, ieklausīdamies, kas notiek apkārt. Tad pieceļas, piesardzīgi pieiet pie loga un gar aizkaru maliņu pavēro ielu. Viss mierīgi.

Tagad var noskūties un nomazgāties... Viņš iet uz virtuvi, cenšas to izdarīt pēkšņi, lai uztvertu namamātes sejas izteiksmi — vai pa nakti nav kas atgadījies, vai viņa nenojauš ... Pēc tam viņš lēni un rūpīgi apģērbjas un iziet no mājas. Te viņš īpaši koncentrējas — neatstāt nepamanītu nevienu garāmgājēju! — vai viņu neizseko, vai kāda pretimnācēja sejā neiezogas izbrīns — tas nozīmē, ka viņa ārienē kaut kas nav kārtībā.

Pēc tam kafejnīcā tikšanās ar pazīstamiem virsniekiem — jāapdomā ik vārds, jābūt jautram, možam, jāuzbur smaids, no kura

pēc dažām minūtēm sejas muskuļi savelkas krampjos... Un milzīgs sasprindzinājums, kad blakus dzirdama krievu valoda, — ne ar ko neizrādīt, ka viņš to saprot. Un visu šo laiku velnišķi strādā atmiņa — jāiegaumē, jāfiksē ikviens vārds, kas tevi interesē, ikviens sīkums, no kura vēlāk veidojas ļoti svarīgi apsvērumi.

Kuzņecovs, bez šaubām, saprata, cik nozīmīga ir informācija, kuru viņš gandrīz vai katru dienu nosūta vai pats nogādā vienībā, un tomēr no dienas dienā viņā auga neapmierinātība ar savu darbu. Jā, viņš bija noguris no sava darba. Pat apziņa, ka viņš no Koha saņēmis vērtīgu informāciju, nevarēja apslāpēt dziļo sarūgtinājumu par to, ka viņam neizdevās neko konkrētu izdarīt. Un te bija atminējums viņa pašreizējam noskaņojumam: savdabīga pārpūlēšanās, ko izkliedēt, novērst varēja tikai aktīva darbība, personiska, tieša piedalīšanās aktīvā kaujā.

Kuzņecovs, būdams ārkārtīgi pašsavaldīgs un disciplinēts, pat nepieļāva domu, ka varētu kaut reizi izšaut aiz paša iegribas (protams, ja tas nebūtu jādara sevis aizsargāšanai), tomēr arvien uzstājīgāk lūdza vienības vadību atļaut viņam, pēc paša izteiciena, papluinīt vāciešus.

Beigu beigās Kuzņecovam to arī atļāva. Bet tikai pec tam, kad vadība bija šo jautājumu apspriedusi ar Centru un pārliecinājusies, ka pienācis īstais brīdis.

Patiešām, četrdesmit trešā gada rudenī fašistu okupācijas dienas Ukrainā bija skaitītas. Sarkanā Armija uz-

bruka, un vienība būtībā darbojās ne vairs tik dziļā ienaidnieka aizmugurē. Šajos jaunajos apstākļos aktīvs partizānu karš un diversijas ieguva īpašu nozīmi. Un Centrs atļāva vienībai — tātad arī Kuzņecovam — izdarīt dažus atriebes aktus pret tautai sevišķi nīstamiem fašistiem Rovnā, tomēr ar noteikumu, ka tas nenāks par ļaunu pamatuzdevumam — izlūkdarbam.

Diemžēl no augsti stāvošo hitleriešu saraksta, ko štābā sastādīja, faktiski nācās svītrot Erihu Kohu. Fīrera viet-valdis, kas bija nobijies no Ukrainas partizānu kustības plašā vēriena, centās uzturēties tālāk no savas Rovnas rezidences un priekšroku deva Austrumprūsijai kur pagaidām bija drošāk.

Taču sarakstā bija ne tikai Kohs, bet vēl vairāki uzvārdi un starp tiem pirmajā vietā Dargels.

Ģenerāļa Paula Dargela oficiālais amats saucās valdības prezidents. Faktiski viņš bija Koha pirmais vietnieks politiskajos un partijas jautājumos. Tieši viņš aizstāja Kohu visos svarīgos jautājumos reihskomisāra biežās un ilgstošās prombūtnes laikā. Koham vēl bija vairāki vietnieki, bet ar ierobežotām, stingri noteiktām pilnvarām.

Rovnas un visas Ukrainas iedzīvotājiem Dargela vārds bija īpaši nīstams, jo tieši viņš parakstīja bezgala daudzās okupācijas varas

iestāžu pavēles un rīkojumus, par kuru pārkāpšanu lielākoties bija tikai viens soda mērs — nāve. Un tie nebija tikai araudi vien. Nāves sodus izpildīja katru dienu.

Pašā Rovnā (galvenokārt Baltajā ielā) un tās piepilsētās hitlerieši okupācijas laikā nošāva simt divus tūkstošus padomju cilvēku — daudz vairāk, nekā tolaik pilsētā bija iedzīvotāju!

Jau 1942. gada augustā, runādams apspriedē Rovnā, reihskomisārs Kohs ciniski paziņoja:

«Nav nekādas brīvās Ukrainas. Mūsu darbā jāizvirza mērķis — lai ukraiņi strādātu Vācijas labā, nevis — lai mēs padarītu šo tautu laimīgu. No Ukrainas jāņem tas, kā pietrūkst Vācijai. Šis uzdevums jāizpilda, nevērojot nekādus zaudējumus. Fīrers pieprasījis no Ukrainas trīs miljonus tonnu labības Vācijai, un tā ir jāsagādā.»

Kohs pavēlēja laupīt — ģenerālis Dargels kļuva par galveno pavēles izpildītāju.

Likvidēt Dargelu uzticēja Nikolajam Kuzņecovam. Viņš iesniedza savu plānu, kuru pēc izdarītiem papildinājumiem vadība pieņēma. Jāatzīst, ka šis plāns bija izstrādāts pietiekami sīki un pilnīgi reāli.

Vienības izlūki, izdarījuši pilsētā rūpīgus novērojumus, pēc dažām nedēļām bija paguvuši labi izpētīt valdības prezidenta dienas kārtību un paradumus. Dargels dzīvoja tajā pašā Pils ielā, kur atradās reihskomisariats. Viņa skaisto divstāvu savrupmāju no Ukrainas reihskomisa-riāta ēkas šķīra tikai kādi trīssimt četrsimt metri. Ģenerālis pa pilsētu parasti brauca lielā ātrumā ar garu, melnu «opeladmirāli», kura numurs bija «P-4», bet uzˆ mājām pusdienot viņš vienmēr pastaigas labad gāja kājām — tieši divos trīsdesmit. («Kaut vai pulksteņus pec viņa pārbaudi,» izlūki stāstīja.)

Protams, atšķirībā no kalpotājiem Dargels ne jau vienkārši gāja uz mājām steigā kaut ko iekost. Viņa pastaiga bija īpašs rituāls. Sākumā ielā parādījās ģenerāļa miesassargi: žandarmu feldfēbelis un gestapovietis privātās drēbēs. Sargi vērīgi un sīkumaini izpētīja Pils ielu, pārbaudīdami, vai tajā nav aizdomīgu cilvēku. Pārliecinājies, ka viss kārtībā, gestapovietis devās atpakaļ uz reihskomisa-riātu, ziņoja, un tikai tad pa vārtiem iznāca Dargels, nogriezās pa labi un devās uz savu māju — nesteidzīgā, vienmērīgā gaitā, nepievēršot uzmanību pretimnācēju godbijīgajiem sveicieniem.

Divus soļus aiz ģenerāļa vienmēr gāja viņa adjutants — majors ar spilgti sarkanu ādas mapi rokā. Tā bija pilnīgi pietiekama pazīme, turklāt Kuzņecovs reiz personiski bija redzējis Dargelu (pavasarī, kad notika parāde par godu Hitlera dzimšanas dienai un viņš runāja mītiņā Koha vietā) un bija pārliecināts, ka pēc izskata pazīs Dargelu.

Realizēt akciju pret Dargelu vienības vadība uzdeva Kuzņecovam, Nikolajam Strutinskim un Ivanam Kaļiņi-nam. Strutinskis jau ne reizi

vien bija bijis Rovnā vācu kareivja formas tērpā, labi izpētījis ielas, turklāt lieliski prata braukt ar automašīnu, izlūka darbā izcēlies ar drosmi un kūsājošu enerģiju. Bijušo karagūstekni Ivanu Kaļiņinu norīkoja par operācijas dalībnieku tāpēc, ka tikai viņš varēja dabūt nepieciešamo automašīnu. Proti, Kaļiņins, kas jau sen sadarbojās ar izlūkiem un, bez šaubām, bija vairākkārt pārbaudīts, strādāja par Rovnas apgabala komisāra doktora Bēra personisko šoferi un brīvi varēja ietikt garāžā. Apgabala komisāra kungs, protams, pat neno-

jauta, kādā nolūkā 1943. gada 20. septembrī viņa gaiši brūnais «opelis» ar URK numuru izbrauca no garāžas.

Operācijai, kura ieguva kodētu nosaukumu «Balva», Kuzņecovs gatavojās rūpīgi un aukstasinīgi. Par tās panākumiem viņš bija pārliecināts, nešaubījās arī par to, ka viņam un viņa biedriem izdosies izbēgt no vajātājiem.

Katram gadījumam Kuzņecovs vienības štābā atstāja aizlīmētā aploksnē vēstuli, kuru lūdza atvērt tikai tad, ja viņš nepārnāktu.

Lūk, ko rakstīja Nikolajs Kuzņecovs, vēl nezinādams, ko viņam nāksies veikt:

«1942. gada 25. augustā pulksten 00.05 es piezemējos ar izpletni, lai bez žēlastības atriebtu tās asinis un asaras, ko lej mūsu mātes un brāļi, kuri smok vācu okupantu jūgā.

Vienpadsmit mēnešus esmu novērojis ienaidnieku, izmantodams vācu virsnieka_ formu, esmu bijis satrapa — fašistiskā Ukrainas tirāna Eriha Koha midzenī.

Tagad es pāreju uz aktīvu rīcību.

Es mīlu dzīvi, esmu vēl ļoti jauns. Bet, ja nepieciešams ziedot dzīvību Dzimtenes labā — kuru es mīlu kā savu miesīgo māti, — es to darīšu. Lai fašisti zina, uz ko spējīgs krievu patriots un komunists. Lai zina, ka nav iespējams uzveikt mūsu tautu, tāpat kā nav iespējams nodzēst saules gaismu. *

Kaut arī es mirstu, taču manas tautas piemiņā patrioti ir nemirstīgi.

«Lai arī tu esi miris! ... Bet garā stipro un drošo dziesmā tu allaž kā dzīvs paraugs, kā lepns aicinājums uz brīvību un gaismu!»

Tas ir mans mīļākais Gorkija darbs. Lai to biežāk lasa mūsu jaunatne ...

Jūsu Kuzņecovs.»

. .. Kuzņecovs saprata, ka tieši Pils ielā gaidīt iznākam Dargelu ir pārāk riskanti, tāpēc viņš novietoja automašīnu pie ielu krustojuma ar tādu aprēķinu, lai redzētu reihskomisariāta vārtus.

Iepriekš iegūtā informācija bija precīza: ap pulksten pustrijiem sargi pārbaudīja visu ceļa posmu no reihskomisariāta līdz Dargela savrupmājai, bet tieši divos trīsdesmit (ne minūti ātrāk, ne vēlāk) pa reihskomisariāta

vārtiem izgāja kalsns stalts ģenerālis ar tumsnēju, augstprātīgu seju. Aiz viņa soļoja gara auguma majors ar spilgti sarkanu mapi padusē.

Hitlerieši paguva noiet tikai dažus desmitus soļu, kad viņus panāca gaiši brūns «opelis». Uz kādu mirkli automašīna nobremzēja, no tās izlēca kājnieku oberleit-nants... Ģenerālis nepaguva pat izbrīnīties. Oberleit-nanta rokā pazibēja «valtera» stobrs. Klusi noklakšķēja četri šāvieni. Sagrīļojies augstprātīgais ģenerālis nokrita uz trotuāra, viņam blakus — adjutants. Sarkanā mape izslīdēja no tā rokām.

Oberleitnants ielēca automašīnā, jau braucot aizcirta durtiņas, un «opelis», strauji uzņēmis ātrumu, aizdrāzās.

Kad uz notikuma vietu atsteidzās apjukušie žandarmi, viņi uz asinīm noplūdušās ielas atrada tikai divus līķus un ādas kabatas portfeli, kas bija izkritis, oberleitnantam izdarot spēju kustību. Bet visā Pils ielā no gaiši brūnā «opeļa» nebija ne vēsts.

Kuzņecovs un viņa ceļabiedri nekavējoties atgriezās vienībā. Un sākās šķietami bezgalīgi garas, gaidu pilnas dienas. No Rovnas nebija nekādu ziņu. Tas satrauca, taču nebija ko brīnīties. Varēja paredzēt, ka neviens sakarnieks nespēs izkļūt no pilsētas, ko droši vien cieši aplenkuši esesieši un žandarmi.

Nikolajs Kuzņecovs manāmi nervozēja, un tas bija gluži dabiski: viņš, protams, tāpat kā viss štābs, dega nepacietībā uzzināt, kādi rezultāti akcijai.

— Aizšaut garām es nevarēju, — Kuzņecovs teica, — šāvu tiešā tēmējumā.

Tikai pēc trim dienām vienībā saņēma ilgi gaidītās fašistu avīzes. Pirmajās lappusēs trekniem burtiem, apvilkti ar melnām sēru līnijām, bija paziņojumi par to, ka vācu virsnieka formas tērpā pārģērbies terorists nogalinājis impērijas finansu padomnieku ar ministra tiesībām ģenerāli doktoru Hansu Gēlu un viņa adjutantu majoru Ādolfu Vinteru.

Tas likās kā murgs: ģenerālis, adjutants majors ar sarkanu mapi, tieši tas pats laiks, tas pats maršruts — un nav īstie!

Jā... Izrādās, mēdz būt arī tādi apbrīnojami negadījumi. Kā vēlāk kļuva zināms, dažas dienas pirms atentāta ģenerālis Gēls ieradies Rovnā no Berlīnes ar speciālu uzdevumu pastiprināt pārtikas un citu vērtīgu mantu

izvešanu no Ukrainas uz Vāciju. Pēc Dargela ielūguma viņš apmetās tā savrupmājā Pils ielā 16. Valdības prezidentu todien kaut kādas neatliekamas darīšanas aizkavēja reihskomisariātā, bet Gēls izgāja no reihskomisariātā parastajā laikā.

Abiem ģenerāļiem bija ne tikai līdzīgi uzvārdi, viņi arī pēc izskata bija ļoti līdzīgi. Turklāt Gēla adjutants — arī majors! — Vinters nēsāja

tādu pašu hitleriešu administrācijas augstiem ierēdņiem piedienīgu sarkanu mapi, kādu nēsāja arī Dargela adjutants.

Uz Kuzņecovu bija žēl skatīties. Viņš vienīgi vēl neraudāja aiz sarūgtinājuma, kaut gan nevienam ne prātā nenāca viņam ko pārmest, — tik ļoti neiedomājama bija visu apstākļu sagadīšanās.

— Nākamreiz, pirms šaušu, pārbaudīšu dokumentus,— viņš dusmās teica.

Un tomēr vienības vadība bija pilnīgi apmierināta ar atentāta rezultātiem, tā ka Kuzņecovs velti uztraucās. Pirmkārt, pats atriebes akts izdevās nevainojami, — tātad plāns pamatos bija izstrādāts pareizi. Otrkārt, — arī tas ir pietiekami svarīgi — ģenerālis doktors Gēls fašistu hierarhijā bija ne mazāka figūra — ja ne lielāka — kā valdības prezidents ģenerālis Dargels. Ne velti Hitlers apbalvoja Gēlu pēc nāves ar bruņinieku «Dzelzs krustu».

Pārdrošajam atentātam pret hitleriešu ģenerāli «galvaspilsētas» pašā centrā gaišā dienas laikā bija kādas svarīgas sekas. Proti, kabatas portfelis, ko žandarmi atrada Pils ielā uz ietves un nogādāja gestapo, Kuzņecovam neizkrita nejauši. Lai nu ko, bet šādu kļūdu izlūks nepieļautu, ja tas kādu apsvērumu dēļ neietilptu viņa plānos. Bet plāns tiešām bija: šim nozaudētajam kabatas portfelim vajadzēja aizsākt — un tas aizsāka — visai interesantu kombināciju, kas bija izstrādāta vienības štābā.

Jauniņais kabatas portfelis ar pazīstamas Berlīnes galantērijas firmas mārku piederēja pirms neilga laika gūstā saņemtajam ievērojamam ukraiņu nacionālistu emisāram, kas tikko bija ieradies no Berlīnes. Tajā bija pase ar atļauju iebraukt okupētajā teritorijā, ukraiņu nacionālistu Berlīnes organizācijas biedra karte un organizācijas direktīva (privātas vēstules formā) savam tīklam Rietumukrainā. Vēstulē bija izteikta gestapo prasība pastiprināt cīņu pret padomju partizāniem.

Vienībā kabatas portfeli papildināja: pilnīgas ticamības

labad tajā ielika apmēram simt četrdesmit reihsmarku, ! nedaudz amerikāņu dolāru, piecas angļu sterliņu mārciņas, dažus padomju červoncus (okupētajā teritorijā iedzl- : votāji tos joprojām lietoja), trīs zelta cara desmitniekus 1 un sauju zelta kroniņu, kurus hitlerieši parasti izrāva no- ļ galinātajiem cilvēkiem.

Taču kaut ko no kabatas portfeļa arī izņēma, un] tieši — direktīvu. Pareizāk sakot, nevis izņēma, bet gan ; apmainīja to pret jaunu, kaut arī uzrakstītu «tajā pašā j rokrakstā». Šai direktīvai bija gluži cits, tieši pretējs sa- ļ turs: tās autors deva adresātam norādījumu — sakarā ar to, ka Hitlers acīm redzami karu ir zaudējis, uzņemt citu kursu un sākt darboties pret fašistiem, lai maldinātu ukraiņu tautu. Direktīvā bija, piemēram, šādas ’ rindas:

«Dārgais draugs! Mēs esam ļoti pārsteigti, ka tu līdz šim laikam

neesi izpildījis mūsu uzdevumu. Vācieši karu ir zaudējuši, bet mūs ir sakompromitējuši sakari ar hitleriešiem. «Tēvs» nešaubās, ka tu uzdevumu izpildīsi visdrīzākajā laikā. Šī akcija būs signāls turpmākajai rīcībai pret švābiem.»

Direktīvas stils bija prasmīgi un stingri ieturēts vienī- ; bas vadībai labi pazīstamās banderiešu sarakstes garā.

Trieciens bija aprēķināts precīzi. Gestapo, kas aizdomīgi raudzījās uz nacionālistu vadoņiem, kuri gatavi pārdoties jebkuram jebkurā brīdī, uzķērās uz makšķeres. Vietējas avīzes parādījās raksti, kuros pusvārdiem bija izteikta doma — kaut arī slepkava bija ģērbies vācu virsnieka formas tērpā, īstenībā viņš pieder pie tiem cilvēkiem, kas nav pienācīgi novērtējuši vācu varas iestāžu labvēlību un ir nodevuši fīreru. Tālāk avīzes ziņoja, ka drošības orgāni, tas ir, gestapo un SD, jau ir noziedzniekiem uz pēdām.

Kuzņecova «nozaudētais» kabatas portfelis uzvedināja gestapo okšķerus tieši uz tā ceļa, ko bija izplānojusi vienības vadība. Par piedalīšanos ģenerāļa Gēla noslepkavošanā hitlerieši arestēja trīsdesmit astoņus ievērojamus nacionālistus, starp tiem arī dažus tā saucamā Ukrainas gestapo darbiniekus. Lai kā viņi centās pierādīt savu nevainīgumu, lai kā zvērēja uzticību fīreram un LielVācijai, viņus visus nošāva, kaut arī ne par to, par ko vajadzēja. Vienlaikus hitlerieši iztīrīja pilsētu no visiem ukraiņu policistiem, to vietā norīkojot vāciešus.

Nikolajs Kuzņecovs Pils ielā izlietoja tikai četras vācu patronas. Taču tās maksāja dzīvību daudziem padomju tautas niknākajiem ienaidniekiem.

Avīze «Deutsche Ukrainische Zeitung», kas vācu valodā iznāca Luckā, 21. oktobra numurā par to ziņoja:

«Atmaksa par noziedzīgo slepkavību. Noteikti pareizi pasākumi un izpildīti. Rovnā 20. oktobrī. Oficiāls paziņojums.

Pēdējā laikā notikuši divi atentāti pret kādu politiski augstu stāvošu personu Ukrainas reihskomisariātā.

Izmeklēšanā neatspēkojami atklāti sakari starp atentātu dalībniekiem un viņu idejiskajiem iedvesmotājiem. Tāpēc esam veikuši attiecīgus pasākumus pret lielu skaitu ieslodzīto no Volīnijas teritorijas, kuri pieder pie šīm noziedznieku aprindām.

Pasākumi noteikti un izpildīti.»

Kuzņecovam izteica pateicību un apsveica ar dubultiem panākumiem. Un tikai viņš pats, visu lieliski saprazdams, nejuta pilnīgu gandarījumu. Viņš nevarēja samierināties ar domu, ka tūkstošu padomju cilvēku slepkava palicis dzīvs. Viņš par katru cenu gribēja izpildīt uzdevumu līdz- galam un panāca, ka viņam atļāva vēlreiz organizēt akciju pret Dargelu.

1943. gada 8. oktobrī Nikolajs Kuzņecovs kopā ar Nikolaju

Strutinski sagaidīja valdības prezidentu Paulu Dargelu, kad tas gāja ārā ho savas savrupmājas, un vairākas reizes izšāva uz viņu ar pistoli, izlēcis no tās pašas automašīnas, kas šoreiz bija pārkrāsota zaļā krāsā. Bet izpildīt nāves sodu vienā no galvenajām okupētās pilsētas ielām hitleriešu acu priekšā nepavisam nav tas pats, kas mierīgi triekt lodi pēc lodes mērķa centrā meža šautuvē. Ģenerālim Dargelam apbrīnojami veicās — arī šoreiz viņš palika dzīvs! Vēl vairāk — valdības prezidents bija paguvis iegaumēt uzbrucēju: vācu armijas oberleit-nantu ar pirmās pakāpes «Dzelzs krustu» pie krūtīm.

Tāpat kā pirmo reizi, Kuzņecovam un Strutinskim, kaut arī ar grūtībām, izdevās aizbēgt no vajātājiem. Bet tagad nekas vairs neslāpēja neveiksmes rūgtumu. Kuz-ņecovu mocīja pašpārmetumi, viņš nesaudzīgi nosodīja sevi par to, ka aiz saprotama uztraukuma izšķirošajā brīdī iedrebējusies roka. Un tūliņ deva zvērestu, ka neatkāpsies, kamēr nebūs izrēķinājies ar šo gluži itin kā noburto ģenerāli.

Vienības vadība, saudzēdama lielisko izlūku, sākumā negribēja atļaut viņam vēlreiz organizēt šo akciju. Viņam jau tā bija pārāk veicies, divas reizes laimīgi izbēdzis no vajātājiem. Vienmēr tā nebūs. Bet Kuzņecovs neatlaidās un panāca savu ...

20. oktobrī oberleitnants Zīberts izdarīja trešo atentātu pret Koha vietnieku. Tā bija precīza pirmā atentāta kopija. Kuzņecovs psiholoģiski pareizi apsvēra, ka hitlerieši nekādā ziņā negaidīs jaunu uzbrukumu tajā pašā vietā un šeit nenorīkos papildu apsardzi. Tā tas arī bija.

Automašīnu no tās pašas apgabala komisariāta garāžas paņēma citu — zaļu «adleru». URK numura vietā uzlika vērmahta atšķirības zīmi un numuru. Kuzņecovs nomainīja arī ieroci: pistoles vietā viņš drošības labad tagad izmantoja smago prettanku granātu, kurai turklāt spānietis Rivass — meistars ar zelta rokām — lai pastiprinātu iedarbību, izgatavoja papildu tērauda apvalku.

Un atkal — tehniski operācija izdevās spīdoši. Arī šoreiz Kuzņecovs un Strutinskis aizbēga no vajātājiem. Un atkal neticami rūgta nejaušība! Divus soļus no Dargela kājām granāta atsitās pret trotuāra malu un atlēca sāņus, tā ka sprādziena spēks vērsās pret mājas sienu! Ar granātas rokturi uz vietas bija nogalināts kāds apakšpulkvedis, kas stāvēja ielas pretējā pusē. Bet Dargelu tikai smagi ievainoja un kontuzēja.

— Oberleitnants! Arvien tas pats oberleitnants, — hospitālī paguva izteikt ģenerālis, pirms zaudēja samaņu.

Smagā stāvoklī valdības prezidentu ar speciālu lidmašīnu nogādāja uz Berlīni.

Tikai aizbraucis puslīdz drošā attālumā no uzbrukuma vietas, Kuzņecovs sajuta sāpes kreisajā plecā: viņu bija ievainojusi paša

mestās granātas šķemba. Nolēmis, ka ievainojums ir niecīgs, tikai tāda skrambiņa, jo asiņu nebija daudz un arī sāpēja tikai tad, kad pakustināja roku, Kuzņecovs zem piedurknes pabāza četrkārt salocītu ka-batlakatu, lai nesūktos cauri piedurknei asinis. Tomēr vienības ārsts Alberts Cesarskis, kad Kuzņecovs tajā pašā dienā atgriezās vienībā, novērtēja ievainojumu pavisam citādi.

Kā rādīja apskate, asā šķemba bija iestrēgusi dziļi muskulī pie pašas pleca artērijas. Mazākā neuzmanīgā kustība, un sīkais tērauda gabaliņš pāršķels artēriju. Ja tas notiktu, Kuzņecovu nekas neglābtu — nometnes

apstākļos asiņošanu nevarētu apturēt. Šķembu nekavējoties vajadzēja uzmanīgi izņemt.

Ārsts sāka gatavoties operācijai. Kad viņš izņēma šļirci un novokaīna pudelīti sāpju remdēšanai, Kuzņecovs vaicāja:

— Vai jūs gribat lietot anestēziju?

— Protams. Ir jāgriež, un es gribu padarīt brūci nesāpīgu.

Kuzņecovs vairākas reizes noraidoši papurināja galvu. Cesarskis izbrīnījās, teica, ka novokaīna viņam ir pietiekami, taupīt, kā tas bija agrāk, nav vajadzības.

Bet Kuzņecovs neatlaidīgi uzstāja:

— Grieziet tāpat.

Cesarskis brīdināja, ka ļoti sāpēs. Tomēr Kuzņecovs nebija pierunājams. Tad, redzēdams ārsta neizpratni, paskaidroja:

— Man nepieciešams sevi pārbaudīt. Ja man kādreiz nāksies izciest tādas sāpes, vai izturēšu vai ne. Operējiet!

Dārga bija katra minūte. Sapratis, ka Kuzņecovu pārliecināt neizdosies, Cesarskis izņēma šķembu bez anestēzijas.

Par spīti ievainojumam, Kuzņecovs bija priecīgs, ka atkal ir vienībā. Tikai tagad viņš varēja kaut cik atgūties pēc milzīgā nervu sasprindzinājuma, kāds viņam bija pēdējās nedēļās. Novilkts nīstamais fašistu formas tērps,— un vērmahta virsnieks Pauls Vilhelms Zīberts pārvērtās ja ne par Kuzņecovu, tad tomēr par padomju cilvēku, slavenās vienības «Uzvarētāji» partizānu Nikolaju Gra-čovu.

Vakars pie jautri sprēgājoša ugunskura, tradicionālā «banka», pazīstamās cīņas biedru sejas, sirdij tuvās dziesmas, pēdējie vienības jaunumi. Vārdu sakot, dzimtās partizānu mājas!

No rīta — atkal uz Rovnu ...

Šoreiz Kuzņecovs atgriezās ātri, neparasti noraizējies. Sakarā ar Gēla un Vintera nogalināšanu un Dargela ievai-nošanu okupanti veica vairākus pasākumus, lai pastiprinātu kontrizlūkošanu Rovnā. Kuzņecovs bija atsteidzies, lai vienības vadībai pastāstītu par vienu no šiem pasākumiem.

Kā ziņoja Kuzņecovs, gestapo nodaļu cīņai ar partizāniem tagad vadīja jauns priekšnieks — liels sava amata «speciālists» SS

hauptšturmfīrers Hanke, kas ieradies

Rovnā tieši no Žitomiras, kur atradās paša SS reihsfīrera Heinriha Himlera lauka mītne. Hauptšturmfīrera Hankes norīkošanu uz Rovnu viņa vietējie kolēģi pareizi novērtēja kā Himlera galēju neapmierinātību ar viņa darbību vai, pareizāk sakot, ar bezdarbību.

Hankes pirmais solis («jauna slota tīri slauka») bija strikts un enerģisks: viņš no jauna pārreģistrēja visus pilsētas iedzīvotājus! Hauptšturmfīrers noteica kārtību, saskaņā ar kuru pie katras mājas durvīm piesprauda lapiņu ar visu mājas vai dzīvokļa iemītnieku uzvārdiem. Pēdējais uzvārds sarakstā bija pasvītrots ar treknu līniju, zem tā — zīmogs un SS hauptšturmfīrera Hankes personīgs paraksts. Vairs nebija iespējams papildus pierakstīt nevienu uzvārdu — tam gluži vienkārši nebija vietas. Iedzīvotājiem paziņoja: ja pēc komandanta stundas dzīvoklī atradīs kādu, kas nav uzrādīts iemītnieku sarakstā, visas ģimenes, kas dzīvo mājā, — arī sirmgalvjus un bērnus — nošaus kā partizānu līdzzinātājus.

Kā sākumā likās, ar šo stingro rīkojumu Hanke bija panācis savu mērķi: izlūku stāvoklis pilsētā uzreiz kļuva kritisks. Gandrīz visos dzīvokļos, kurus viņi izmantoja, dzīvoja sievietes, sirmgalvji un bērni. Cerēt uz veiksmi nevarēja: tvarstīšana tagad notika katru dienu, turklāt pa lielākajai daļai naktī.

Vajadzēja nekavējoties atrast kādu pretpasākumu hauptšturmfīrera realizētajam. Un to atrada — necerēti vienkāršu. Izrādījās, ka Hankes ieviestā sistēma pati sev nodara ļaunu. Vienības vadība pavēlēja Rovnas pagrīd-niekiem noraut no kādas mājas, kurā dzīvoja cilvēki, kas saistīti ar vāciešiem (lai neapdraudētu nevainīgos), lapiņu ar iemītnieku sarakstu un nogādāt to vienībā — paraugam. Kad pavēle bija izpildīta, vienībā sēdās pie rakstāmmašīnām. Uz baltas papīra lapas uzrakstīja tikai vienu frāzi: «Šajā mājā dzīvo.» Tālāk atstāja tukšu vietu, zem kuras uzspieda speciāli izgatavotos zīmogus — gestapo nodaļas cīņai ar partizāniem un «SS hauptšturmfīrers». Gatavās lapas aiznesa uz štābu, kur uz tām plašā rokrakstā pilnīgi atbilstoši oriģinālam parakstījās — «Hanke».

Divās dienās izgatavoja vairākus tūkstošus šādu lapiņu, kas absolūti ne ar ko neatšķīrās no īstajām. Tās pielīmēja pie mājām un žogiem, izkaisīja ielās, veselām kaudzēm atstāja uz tirgus letēm. Vairākas lapiņas pa pastu aizsūtīja uz gestapo ... Hauptšturmfīrera Hankes ideja bija neglābjami sakompromitēta. Par kādu kontroli tagad varēja būt runa, ja ikviens namīpašnieks varēja ierakstīt lapiņās, kuras mētājās uz katra soļa, ko yien gribēja! Hitleriešiem nekas cits neatlika kā nekavējoties atcelt iedzīvotāju reģistrācijas jauno kārtību. Hauptšturmfīrera Hankes karjerai pienāca gals. Esesieti piemeklēja viņa priekšgājēju rūgtais liktenis: viņu atcēla no amata un nosūtīja uz Austrumu fronti. Vienības izlūki bez bažam varēja izmantot savas

apmešanās vietas Rovnā.

13. NODAĻA

Pēdējā laikā Kuzņecovs arvien biežāk un biežāk domāja par šo cilvēku. Fon Ortels. SS šturmbanfīrers. Starp citu, reizēm viņš parādījās pilsētā arī parastajā kājnieku formas tērpā ar pītajiem majora uzplečiem. Jau toreiz, dzīrēs pie Lidijas Lisovskas, kad viņi pirmo reizi satikās, Kuzņecova sirdī kāds it kā iedarbināja briesmu signālu. Tovakar tikai viņi abi palika skaidrā, kaut gan (Kuzņecovs to noteikti zināja) fon Ortels reizēm piedzērās mērķtiecīgi līdz pilnīgai nemaņai, it kā centās dzērumā aizmirsties.

Bet tas fon Ortelam gadījās reti, tikai viņam vienam zināmu iemeslu dēļ, parasti viņš tik tikko pieskārās glāzītei.

Ko Rovnā dara šis ārēji vienmēr nosvērtais esesiešu virsnieks ar labi audzināta cilvēka manierēm? Viņam ir augsti attīstīts intelekts — to Kuzņecovs saprata vispār diezgan triviālas sarunas pirmajās desmit minūtēs. Viņš nešaubījās, ka fon Ortels ir izlūks, turklāt ne jau kaut kāds sīciņais. Šo secinājumu nediktēja tikai intuīcija vien. Godkārīgs, gudrs, ar asām novērošanas spējām, drosmīgs (fon Ortela formas tērpu rotāja diezgan augstu apbalvojumu lentītes) — tādam, protams, diez vai ir pa prātam aizmugures karjera vien, tomēr arī priekšējās līnijās tādiem nav pievilcīgākā vieta uz zemes. Soda ekspedīciju dalībnieks? Arī neliekas. Pārāk viltīgs, «melno» darbu tādi parasti uztic citiem.

Neviens no kopīgajiem paziņām nezināja, kur fon Ortels dien, kam ir pakļauts, vispār kā nokļuvis Rovnā un ko šeit dara. Pils ielā viņam bija kaut kas līdzīgs kantorim,

bet izkārtne pie nama liecināja, ka šeit atrodas. . . privāts zobārstniecības kabinets. No sarunām ar citiem virsniekiem Kuzņecovs izsecināja, ka fon Ortels, it kā neieņemdams nekādu oficiālu amatu, tomēr ir absolūti neatkarīgs no vietējiem varas orgāniem un viņam ir liela ietekme gestapo un SD. Arī naudas viņam allaž ir papilnam, vairāk nekā alga vien.

Pauls («vārda brālis»!) Ortels bija gara auguma, spēcīgi veidots, iznesīgs vīrietis. Viņa ne visai biezos tumšos matus sānos šķīra nevainojams celiņš. Zem labi iezīmētām uzacīm gudri un vērīgi raudzījās gaišas, mazliet piemiegtas acis.

No tiem vērmahta un SS virsniekiem, ar kuriem Kuzņecovs iepazinās pirms gada, fon Ortels patīkami atšķīrās ar plašo redzes apvārsni, erudīciju, asprātību. Viņš lieliski zināja literatūru un saprata mūziku.

Fon Ortels bija vēl jauns — pārāk jauns SS šturmban-fīrera dienesta pakāpei, ko acīmredzot viņš varēja būt ieguvis tikai par kādiem īpašiem nopelniem: divdesmit astoņu gadu vecumā dabūt pītos uzplečus citā ceļā, protams, nekādi nebija iespējams.

Gadu nodzīvojis starp ienaidniekiem, Kuzņecovs daudz ko bija iemācījies, arī izprast ienaidnieka raksturu, — viņš taču tagad ar tiem sastapās katru dienu. Šī prasme bija nepieciešama, bez tās visi viņa sakari un pazīšanās nebija ne plika graša vērti.

Sākumā visi vācu virsnieki un ierēdņi viņam likās kā pēc vienas liestes taisīti — pašapmierināti, aprobežoti, nežēlīgi, fanātiski pārliecināti, ka ir pārāki par itin visiem, bet tajā pašā laikā viņi akli pakļāvās fīrera gribai un ikviena priekšnieka pavēlēm.

Kuzņecovs tomēr nekad neaizmirsa, ka starp šiem leitnantiem, kapteiņiem un majoriem noteikti jābūt cilvēkam, kas saprot Hitlera izraisītā kara noziedzīgo raksturu. Bet viņš saprata arī to, ka tādiem cilvēkiem Pauls Zīberts, aizmugurē ērti iekārtojies oberleitnants ar diviem «Dzelzs krustiem» un apšaubāmā ceļā iesūtītām lielām naudas summām, — ir bīstams cilvēks, no kura labāk turēties tālāk. Tādu virsnieku vērmahtā, protams, nebija daudz, tomēr viņi bija, katrā ziņā viņš, Nikolajs Kuzņecovs, vienu tādu Rovnā satika un atrada viņā uzticamu un noderīgu palīgu.

Vecākās paaudzes virsniekus valdzināja oberleitnanta

Zīberta godbijība — tā nebija pieglaimīga, — neviltotā un dzīvā interese, ar kādu tas klausījās viņu stāstos par senajām kaujām pie Marnas un Mazūru purvos. Jaunākajiem virsniekiem patika Zīberta — kaujās rūdītā virsnieka reputācija, ko apliecināja divi krusti un ievainojumu zīmes. Daži okupācijas varas iestāžu virsnieki zināja, ka Zīberts ir paša reihskomisāra Koha novadnieks un sens paziņa (par pretējo Kuzņecovs, protams, necentās viņus pārliecināt). Visbeidzot, visiem Kuzņecova paziņām patika viņa devīgums, prasme jebkurā dienas vai nakts laikā dabūt īstu konjaku un delikateses, pastāvīgā gatavība draudzības vārdā aizdot simt märku.

Gada laikā Pauls Zīberts bija kļuvis par savu cilvēku dažādās Rovnas virsnieku un ierēdņu aprindās, zināja to virzītājus spēkus, labi prata noteikt visu savu daudzo paziņu noskaņojumu, tieksmes un vērptās intrigas.

Pirmais īsti cietais rieksts viņam bija vienīgi šturmban-fīrers fon Ortels. Zīberta interese par esesieti auga no dienas dienā. It sevišķi pēc kāda visai zīmīga gadījuma.

Reiz restorānā Zīberta klātbūtnē šturmbanfīrers paaicināja pie sevis kādu cilvēku, pēc izskata un apģērba spriežot, kādu no vietējiem, un sāka ar viņu runāt... skaidrā krievu valodā (līdz tam viņš ne reizi nebija ieminējies, ka prot krievu valodu). Kuzņecovs vērīgi klausījās, cenzdamies ne ar ko neizrādīt, ka saprot. Un bija spiests atzīt — ja fon Ortels uzrunātu yiņu, teiksim, Mamina-Sibir-jaka ielā Sverdlovskā, viņam nekad nebūtu ienācis prātā, ka ir darīšana ar ārzemnieku. Esesietis prata krievu valodu nepavisam ne sliktāk kā viņš, Kuzņecovs, vācu valodu.

Saruna nebija gara — dažas minūtes, diezgan nenozīmīga, pēc tam šturmbanfīrers atļāva savam sarunas biedram iet projām.

— Kur jūs tik labi iemācījāties krievu valodu? — uzdodams šo jautājumu — pirmo reizi, kopš viņi bija pazīstami, — Kuzņecovs ne ar ko neriskēja: pat cilvēkam, kas neprot valodu, būtu skaidrs, ka fon Ortels sarunājās ar savu paziņu pilnīgi brīvi.

— Jau sen to mācos, dārgais Zībert. Bet vai jūs kaut ko sapratāt?

— Divus trīs vārdus. Es protu tikai dažus desmitus visnepieciešamāko frāžu — pēc kara sarunu vārdnīcas.

Fon Ortels saprotoši pamāja ar galvu.

— Kaut ari nemēdzu to darīt, bet varu palielīties, ka krievu valodu protu tāpat kā dzimto valodu. Galvoju, ka neviens Ivans neatšķirs mani no sava komunistu patriota. Man ir gadījies ne reizi vien par to pārliecināties. Protams, kad man nav mugurā šī formas tērpa ...

Šturmbānfīrers jautri iesmējās, bet Kuzņecovs ar naidu sirdī iesāņus uzmeta skatienu sudrabotajiem zibeņiem uz esesieša formas tērpa zīmotnēm.

Pēkšņi aprāvis smieklus, fon Ortels turpināja:

— Man liekas, Paul, ka jūs piederat pie to cilvēku kategorijas, kas prot glabāt gan savus, gan citu noslēpumus. Eh, ko tur — atzīšos jums, ka manas krievu valodas zināšanas iegūtas, nepavisam ne dienu un nakti sēdot pie mācību grāmatām, kaut gan, protams, neiztiku arī bez tā. Man bija izdevība — nemaz nezinu, vai to uzskatīt par veiksmi vai gluži pretēji, — pirms kara divus gadus nodzīvot Maskavā.

— Un ko jūs tur darījāt?

— Ak! Ko gan es tur varēju darīt?! Protams, palīdzēju boļševikiem celt sociālismu. — Un fon Ortels atkal iesmējās.

— Saprotu... — Kuzņecovs noteica un ar neslēptu atklātību, precīzi apsvēris naivuma pakāpi intonācijā, bez aplinkiem jautāja: — Tātad jūs esat izlūks?

— Nepūlieties būt pieklājīgs, mans draugs, — fon Ortels pamācoši sacīja, — jūs taču klusībā lietojāt pavisam citu vārdu — spiegs. Vai tā nav?

Kuzņecovs centās pajokot un it kā kapitulēdams pacēla rokas:

— No jums neko nevar noslēpt. Es patiesi tā nodomāju. Piedodiet, bet pie mums, armijniekiem, šī profesija nav cieņā.

Fon Ortels pat nedomāja apvainoties, likās, Zīberta vaļsirdīgā atklātība viņu pat uzjautrināja.

— Un gluži velti, — viņš atbildēja. — Patiesi cienot jūsu krustus, varu derēt, ka esmu nodarījis boļševikiem lielāku ļaunumu nekā jūsu rota.

Par šo dīvaino sarunu Kuzņecovs tūliņ paziņoja vienības vadībai. Tā savukārt darīja to zināmu Maskavai. Ja jau fon Ortels pirms kara

ilgu laiku dzīvojis padomju galvaspilsētā, ziņas par viņu čekistiem varēja būt ārkārtīgi noderīgas.

Kuzņecovam deva norādījumu pret Ortelu izturēties

maksimāli piesardzīgi, uz savu roku nekādā spēlē ar viņu neiesaistīties, gaidīt tālāko dabisko «draudzības» attīstību, paturēt prātā, ka esesietis, kuram pagaidām vēl nav radušās nekādas aizdomas, neatstās neievērotu nevienu oberleitnanta Paula Zīberta kļūmīgu vārdu vai rīcību.

Nākamajās nedēļās viņi satikās gandrīz katru dienu, gan kopīgu paziņu sabiedrībā, gan — biežāk — divatā. Esesieti acīmredzot savā ziņā valdzināja mazliet naivais frontinieks, viņš sāka tam uzticēties, atrada tajā pateicīgu un drošu sarunu biedru un tāpēc pilnīgi atmeta kautrību. Pamazām Kuzņecovs pārliecinājās, ka fon Ortels, neraugoties uz visu viņa šķietamo pievilcību, ir briesmīgs cilvēks. Sākumā Kuzņecovu pārsteidza tas, ar kādu asumu un iznīcinošu sarkasmu fon Ortels runāja par vācu fašisma vadoņiem. Gebelsu un Rozenbergu viņš bez jebkādas cieņas sauca par balamutēm, Kohu — par gļēvuli un zagli, Gēringu — par mēra sajūtu zaudējušu bodnie-ķeli. Ja kāds noklausītos viņu sarunu — abi nokļutu tribunālā. Bet fon Ortels tikai smējās:

— Ko jūs pieklusāt, mans draugs? Vai domājāt, ka provocēju? Baidāties? No manis varat nebaidīties. Baidieties entuziastus,, kuriem mugurā nav formas tērpa, es pats viņus baidos . ..

Kuzņecovam no dienas dienā atklājās cilvēks, kurš iedvesa šausmas pat ne ar savām cilvēknīdēja idejām, bet gan ar pilnīgu bezideji^kumu. Fon Ortels bija galējs ciniķis. Viņam nebija nekādas pārliecības. Viņš neticēja nekam: ne baznīcas dogmām, ne nacistu ideoloģijai.

— Tas viss ir priekš pūļa, — viņš reiz teica, nevērīgi uzmetis uz galda kārtējo «Völkischer Beobachter» numuru, — priekš pūļa, kas spējīgs kaut ko uzsākt tikai tad, kad uz šādu rīcību to mudina kaut kāds doktors Gebelss.

— Bet kāpēc tad jūs tikpat apzinīgi kalpojat fīreram un Vācijai kā es, kaut arī citā jomā? — Zīberts nenocietās nepavaicājis.

— Tas jau ir lietišķs jautājums, — fon Ortels nopietni teica. — Tāpēc ka tikai ar fīreru es varu panākt to, ko gribu. Tāpēc ka man ir pieņemama gan viņa ideoloģija, kurai es neticu, gan viņa metodes, kurām es ticu. Tapec ka man tas ir izdevīgi!

Jā, vēl neviens hitlerietis Kuzņecovam nebija formulējis savu kredo tik atklāti un tik skaidri.

Sarunās ar Zībertu fon Ortels it kā izkratīja savu sirdi, kas bija pārpilna emocijām un domām. Tā bija uzticēšanās, taču vairāk nekā savdabīga, daudz bīstamāka nekā jebkura cita cilvēka tiešās aizdomas.

Tā diena, kad fon Ortels pēkšņi nožēlotu savu vaļsirdību, Paula

Zīberta biogrāfijā kļūtu par pēdējo dienu. [1] Protams, viņu attiecības ietekmēja arī tas visai nozīmī- ! gais apstāklis, ka frontes oberleitnants būtībā nekādā ziņā nebija atkarīgs no SS šturmbanfīrera, nekad negriezās pie viņa ne ar kādu lūgumu, pat visniecīgāko.

Un, ja fon Ortels patiešām bija ieinteresēts iesaistīt frontes virsnieku kādos savos pasākumos (kā kopš kāda laika varēja spriest pēc viņa netiešiem izteikumiem), tad viņam, fon Ortelam, vajadzēja pirmajam izrādīt savu labvēlību. Un šturmbanfīrers to izdarīja ...

Neviens no vairākiem desmitiem Ukrainas reihskomi-sariāta darbinieku pietiekami precīzi nezināja, kādi būtībā ir majora Martina Hetela dienesta pienākumi. Neviens nevarēja palielīties, ka bijis pie viņa mājās, pat ne dienesta kabinetā. Hetels tajā neļāva ieiet pat apkopējai un pats rīkojās ar slotu un liekšķerīti.

Atšķirībā no akurātajiem darba biedriem uz reihskomi-sariātu Hetels nāca, kad gribēja, tiesa gan, arī gāja projām bieži vien vēlāk nekā visi citi. Lielāko darba dienas daļu izstīdzējušā «rudā majora» (tā Hetelu dēvēja aiz muguras) kabinets bija aizslēgts, bet tā saimnieks it kā aiz gara laika, taču vienmēr pietiekami mērķtiecīgi staigāja apkārt pa dienesta telpām, tērzēdams ar kolēģiem. Bet arī krietni augstāka ranga ierēdņi vairījās pēc savas iniciatīvas kaut ko apspriest ar Hetelu, vienīgi ja nu bija ārkārtēja nepieciešamība.

Un nav jābrīnās, ka kautrīgā sekretāre — vietējā vāciete Valentīna Dovgera centās turēties tālāk no nepatīkamā majora. Kādu laiku tas viņai izdevās. Un tomēr reiz majors piedāvājās pavadīt Valentīnu līdz mājai. Valentīnai nekas cits neatlika kā piekrist, viņa pamatoti uzskatīja, ka nav vērts izrādīt savu nepatiku pret gandrīz nepazīstamu virsnieku, kurš — to nebija grūti nojaust — varēja sagādāt viņai lielas nepatikšanas.

Diezgan bieži gadījās, ka reihskomisariāta ierēdņi centās aplidot Vaļu, un viņa bija iemanījusies taktiski, bet

ГЕРОЮ СОВЕТСКОГО СОЮЗА

ПРЕЗИДИУМ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
УКАЗОМ от 5 ноября 1944 г.
за образцовое выполнение специальных заданий в тылу противника и проявленные при этом отвагу и геройство
ПРИСВОИЛ Кузнецову
Николаю Ивановичу
ЗВАНИЕ ГЕРОЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

СЕКРЕТАРЬ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

Москва - Кремль 8 апреля 1965 г.

PSRS Augstākās Padomes Prezidija Goda raksts par Padomju Savienības Varoņa nosaukuma piešķiršanu Nikolajam Kuzņecovam

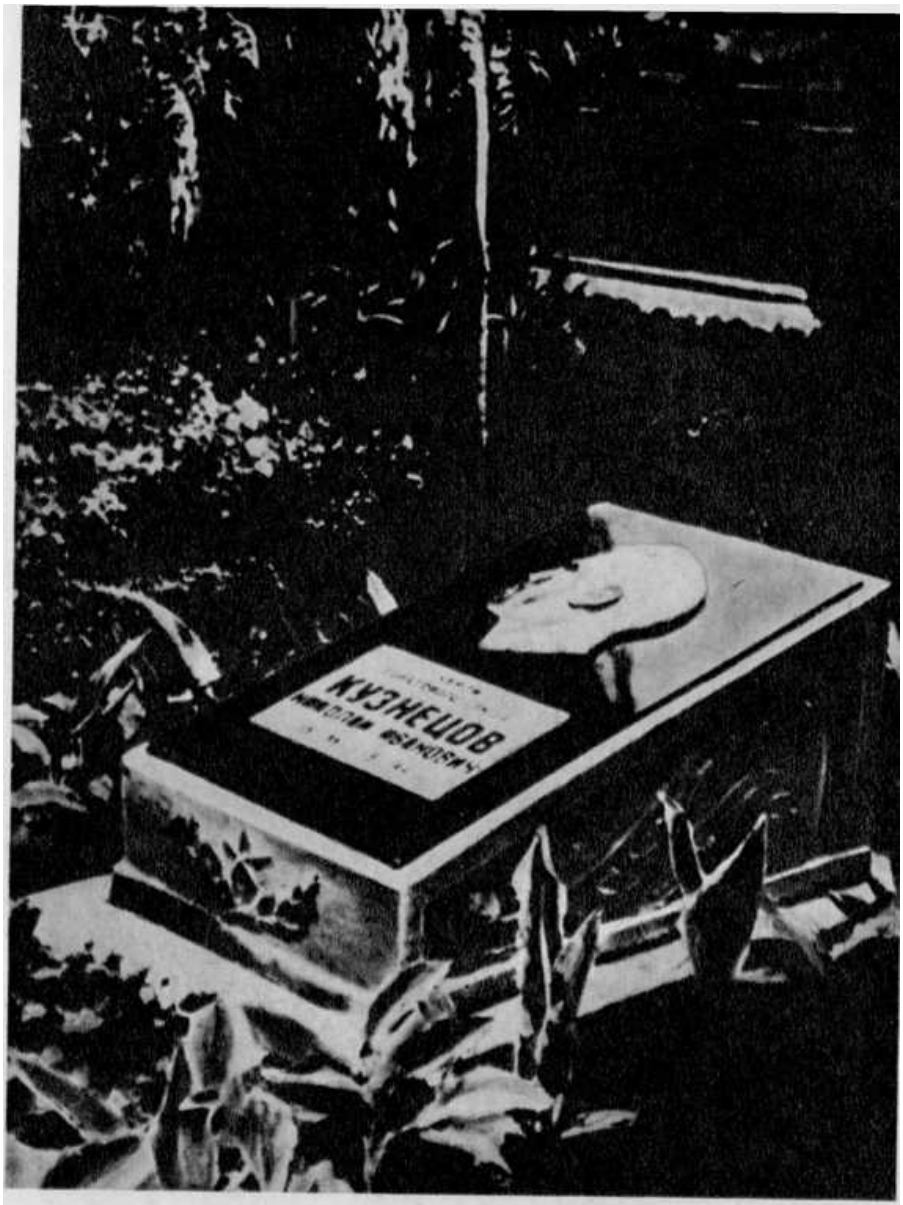

N. Kuzņecova kaps Ļvovā, Slavas kurgānā

kategoriski viņus atraidīt. Bet šis majors bija pavisam kas cits. Sākumā Hetels izturējās visai banāli. Izteica dažus karavīru standartkomplimentus, pēc tam ar skumjām atzinās, ka jūtas vientuļš. Vaļa jau zināja, ka pēc šāda ievadījuma parasti seko piedāvājums pavadīt vakaru restorānā, un jau grasījās atbildēt, ka ļoti reti mēdz kaut kur iet, turklāt tikai līgavaiņa pavadībā, bet tad apjauta, ka viņas ceļabiedru interesē ne jau viņa pati, bet gan tieši līgavainis.

Iekšēji saspringusi, Vaļa šķietamā bezrūpībā izstāstīja sen un sīki izstrādāto leģendu par savu iepazīšanos ar līgavaini.

Ja Hetelu klusībā visi neturētu par spiegu, viņa jautājumus pilnīgi varēja uztvert kā pārlieku ziņkāri — un tikai. Bet kas slēpjas aiz šiem jautājumiem? Visai liela nozīme bija arī tam, kuram Hetels ziņo. Nav gluži vienalga, vai viņš visu, ko zina, stāsta kādam no URK augstākajiem ierēdņiem vai abvēram, vēl jo vairāk — gestapo vai SD.

Vaļa saprata — lai būtu vienādi vai otrādi, nekavējoties jābrīdina Kuzņecovs.

Hetels klausījās Vaļas stāstījumā it kā starp citu, vērpdams nepiespiestu sarunu, bet viņa saprata, ka viņš iegaumē, apsver un ar kaut ko salīdzina katru viņas vārdu. ˆ

Kad abi piegāja pie majas, kurā dzīvoja Valentīna, viņa atviegloti uzelpoja, kaut gan bija pārliecināta, ka iespējamā nelaime vēl nav pagājusi secen, ka šī pavadīšana ir tikai sākums kaut kam nozīmīgākam un, bez šaubām, bīstamākam. Ceremoniāli atvadījies, majors izteica cerību, ka Valentīnas jaunkundze pie izdevības iepazīstinās viņu ar oberleitnantu Zībertu. Vaļa to apsolīja.

Tajā pašā vakarā viņa pastāstīja Kuzņecovam par satraucošo sarunu. Bet nākamajā rītā, pārbaudījis, vai viņam neseko, Kuzņecovs steidzīgi devās uz vienību.

Vadībai bija par ko palauzīt galvu. No vienas puses, nekas, izņemot Hetela jautājumus, nedeva pamatu domāt, ka Zīberts ir izsekots un atmaskots. Citādi viņš vairs nestaigātu pa Rovnas ielām, bet gan sēdētu Pasta ielā 26, kur atradās gestapo.

Diemžēl tomēr bija pieļaujama arī cita versija. Hitleriešu kontrizlūkošanas dienests varēja būt kaut ko uzodis par oberleitnantu, apšaubīdams, vai viņš ir tas

cilvēks, par ko uzdodas, bet, tā kā viņa rīcībā vēl nebija pietiekamu pierādījumu, ka darīšana patiešām ar padomju izlūku, nolemts nogaidīt.

Visbeidzot, bija arī trešā, šķiet, visticamākā versija, ka Martīns Hetels patstāvīgi uzsācis neizprotamo spēli, kādu laiku nevienam par to nestāstot.

Rūpīgi apsvērusi visus «par» un «pret», vienībās Vadība palika tieši pie šīs versijas un ieteica Kuzņecovam satikties ar Hetelu, ievērojot, bez šaubām, saprātīgumu.

Vienība apzinājās, ka Kuzņecova kontaktam ar majoru nevar garantēt laimīgu iznākumu, tāpēc paredzēja zināmus drošības pasākumus. Ja notikumi attīstītos acīm redzami bīstamā virzienā, Kuzņecovam vajadzēja drošā aizsegā nekavējoties atgriezties vienībā.

Un tieši vienā no šādām satraukuma pilnām dienām fon Ortels izdarīja kaut ko tādu, ko fašistiskās Vācijas apstākļos, kad spiegošanu un ziņu pienešanu vērtēja kā uzvedības normu ne tikai nelieši, bet

visi, kas uzskatīja sevi par saprātīgiem cilvēkiem un turklāt patriotiem, Zī-bertam vajadzēja uzlūkot kā draudzības un uzticības augstāko izpausmi.

— Es jums gribu dot labu padomu, Paul, — šturmban-fīrers teica, kad viņi reiz palika divatā, — pareizāk sakot, ne jums, bet jūsu līgavai. Pēdējā laikā viņai visādi cenšas parādīt uzmanību majors Hetels...

Zīberts aizskarts izslējās:

— Savas līgavas Valentīnas dēļ būt greizsirdīgam uz majoru...

— Nomierinieties, Paul. Kādēļ runāt par greizsirdību? Te ir pavisam kas cits.. . Mēs abi esam draugi, tieši tāpēc iesaku Valentīnas jaunkundzei turēties tālāk no Hetela. Ne jau tāpēc, ka viņš ir donžuāns, kas nepazīst sakāvju. Gluži vienkārši esmu saticis šo puisi Prinča Alberta ielā ...

Vēl atklātāk fon Ortels, protams, nevarēja izteikties. Un to jau nemaz nevajadzēja. Ne tikai Vācijā, bet visā fašistu okupētajā Eiropā iedvesa šausmas šīs adreses pieminēšana. Berlīnē, Prinča Alberta ielā 8, atradās tā saucamais «Himlera nams» — galvenā gestapo pārvalde un SD. Tātad Hetels ir gestapovietis!

Tagad varēja nešaubīties: ja Eletels ar Vaļu Dovgeru ievadījis sarunas par Zībertu, viņš noteikti mēģinās uztaustīt arī citus viņa paziņas. Tā arī notika. Pēc dažām

dienām «rudais majors» izsauca pie sevis Lidiju Lisovsku, no kuras Zīberts formāli īrēja istabu.

Saruna ar viņu bija sausa un oficiāla. Pašā sākumā Hetels brīdināja Lisovsku par viņu tikšanās dziļi konfidenciālo raksturu un par tām nepatīkamajām sekām, kādās var būt, ja viņa kaut kur izpļāpāsies par šo sarunu. Pēc tam Hetels lika pastāstīt visu, ko viņa vai Maija zina par savu īrnieku.

Paraustījusi plecus, Lidija pastāstīja to, ko uzskatīja par vajadzīgu. Hetela nākamais jautājums bija diezgan negaidīts: vai Zīberts viņai neesot kaut ko teicis par Angliju?

Lidija neizpratnē pārjautāja:

— Par Angliju? Nekad! Kāpēc viņam ar mani jaruna par Angliju? Mums ir pietiekami daudz citu interesantu tematu, par ko runāt.

Hetels bija neatlaidīgs:

— Tādā gadījumā varbūt viņš kādreiz sarunā lietojis kādus angļu valodas vārdus?

Lisovska iesmējās:

— Es taču neprotu angļu valodu... Cik man zināms, Pauls runā tikai vāciski. Viņš zina dažus desmitus vārdus poļu, ukraiņu un krievu valodā. Bet tos jau zina visi vācu virsnieki, kas šeit dien.

Majors uzdeva vēl vieni* jautājumu: vai panei Lidijai neliekas dīvaini, ka Zīberts brīvi rīkojas ar tik lielām naudas summām? Lidija

atbildēja, ka nē, neliekas gan ...

Hetels iegrima pārdomās. Pēc brīža viņš bija kaut ko izlēmis.

— Kundze, es jūs palūgšu izdarīt, lūk, ko. Pamēģiniet kādreiz sarunā ar Zībertu it kā nejauši izmest vārdiņu «ser». Pavērojiet, kā oberleitnants reaģēs uz šādu uzrunu, un ziņojiet man.

Tātad viss noskaidrojās. Pats to neapjauzdams, Martīns Hetels bija atklājis savas kārtis. Acīmredzot, vadīdamies diezin pēc kādiem apsvērumiem, majors visā nopietnībā domāja, ka oberleitnants Pauls Vilhelms Zīberts ir angļu izlūkdienesta — «Intelligence Service» aģents.

Turklāt šī saruna apstiprināja tieši trešo versiju, kuru, kā mēs zinām, vienības vadība uzskatīja par visticamāko. Proti, Lidija Lisovska bija gestapo slepenā ziņu pienesēja, šajā resorā viņai bija viens tiešais priekšnieks, un

bez ta ziņas un rīkojuma viņai bija tiesības nedot nekādas liecības nevienai vācu varas iestādei.

Tātad izsaukt pie sevis Lisovsku ar gestapo ziņu Hetels, kurš nezināja, ka arī Lisovska ir saistīta ar šo iestādi, nevarēja, par to noteikti vajadzēja ziņot Lidijas priekšniekam, bet tam savukārt dot viņai atļauju satikties. Tātad, visu loģiski apsverot, bija jāsecina, ka Hetels izsaucis Lisovsku pēc savas iniciatīvas, nevienam gestapo darbiniekam nebildis par to ne vārda. Tagad kļuva skaidrs, kāpēc Hetels, turot Zībertu aizdomās par spiegošanu, nemēģināja viņu arestēt, bet gan centās nodibināt personīgu pazīšanos.

Acīmredzot majors, sakarā ar savu dienesta stāvokli būdams labi informēts par notikumiem frontē, jau saprata, ka hitleriskā Vācija karu zaudējusi un drīza sakāve ir neizbēgama, bet līdz ar to nenovēršama būs atmaksa par noziegumiem, kurus fašisti un personīgi viņš pastrādājis Padomju zemē. Un tālredzīgi nolēma jau laikus nodibināt kontaktus ar angļu izlūkdienestu, lai īstaja brīdī pārietu viņu pusē.

Būdams pērkams bezprincipu cilvēks, Hetels visai loģiski apsvēra, ka «angļu spiegs» Zīberts pienācīgi novērtēs viņa klusēšanu un bildīs kādu labu vārdu par viņu, majoru Hetelu, savai priekšniecībai Londonā. Bet pēc tam — vai nav vienalga, kam kalpot: Vācijai vai Anglijai? Galvenais — glābt savu ādu. Ne jau viņš, Hetels, pirmais, ne pēdējais ...

Tagad Kuzņecova rokas bija atraisītas, jo viņš ne bez pamata varēja domāt, ka majors Hetels nevienam no savas priekšniecības nav darījis zināmas savas aizdomas par oberleitnantu Zībertu. Tikai pēc tam, kad vienības vadība vēlreiz visu rūpīgi apsvēra, tā deva norādījumu Kuzņecovam satikties ar Hetelu, lai izmantotu radušos situāciju padomju izlūkdienesta interesēs.

Pats Kuzņecovs, protams, nevarēja iepriekš paredzēt, kā viņš rīkosies, toties zināja, ko no viņa grib «rudais majors», zināja, ka

Hetels, neko neteicis gestapo par savām aizdomām un patvaļīgi nodibinājis neoficiālus sakarus ar angļu izlūkdienestu, būtībā izdarījis valsts nodevību. Un tomēr pret Hetelu vajadzēja izturēties piesardzīgi — ja viņi nevarētu vienoties par «pakalpojumu cenu», gestapovietis, bez šaubām, neatteiktos fiziski iznī-

cināt cilvēku, kas zina par viņa nodevību pret fīreru un reihu, un oberleitnants Zīberts tieši tāds būtu bijis.

Tikšanās, pēc kuras tā tiecās gestapovietis, notika 29. oktobrī Lidijas Lisovskas dzīvoklī. Hetels bija ārkārtīgi laipnīgs, visādi centās izrādīt savu labvēlību pret jauno paziņu, bārstīja komplimentus oberleitnanta līgavai. Kad viss bija apēsts un izdzerts, Kuzņecovs piecēlās un, it kā viņam tikai nupat ienākusi prātā šī doma, ierosināja:

— Majora kungs, varbūt mums šodien tā kārtīgi derētu nosvinēt mūsu iepazīšanos? — Un smiedamies piebilda:

— Ja jūs garantējat, ka mana līgava neko neuzzinās, mēs varam lieliski pavadīt laiku divu apburošu dāmu sabiedrībā ...

Hetels tūliņ visu saprata un bez šaubīšanās piekrita. Virsnieki atvadījās no Lisovskas un izgāja ārā. Ieraudzījis saimnieku, druknais neliela auguma kareivis šoferis pakalpīgi atvēra automašīnas durvis.

— Nikolaus, — Zīberts nenoteikti pamāja ar roku.

— Braucam. Parastais maršruts.

Strutinskis nospieda starteri, un mašīna viegli uzņēma gaitu.

Viņi brauca klusēdami, katrs vēl un vēlreiz pārdomādams visus iespējamos svarīgās sarunas variantus, jo tai beidzot vajadzēja noskaidrot attiecības un ieviest skaidrību. Viens cerēja, ka dabūs no šīs tikšanās garantiju par savu dzīvību, kura nevienam citam nav vajadzīga kā tikai viņam pašam; otram, kas pret pirmo juta vienīgi naidu un nicinājumu, vajadzēja piespiest viņu kalpot tam pašam mērķim, par kuru viņš pats nešaubīdamies atdotu dzīvību.

Saskaņā ar izstrādāto plānu Kuzņecovs veda Hetelu pa aplinku ceļu uz droša cilvēka — pagrīdnieka Leonīda Stukalo dzīvokli. Bet pēdējā brīdī no šī varianta vajadzēja atteikties: Stukalo mājas tuvumā kaut kas bija noticis, bija sapulcējušies cilvēki, ieradusies kriminālpolicija.

«Tā tikai vēl trūka,» Kuzņecovs sarūgtināts nodomāja. «Vajadzēs pārorientēties.» Un viņš pavēlēja Strutinskim braukt uz citu adresi: Leģionu ielā 53.

— Vai mēs braucam atpakaļ? — Hetels izbrīnījies jautāja.

— Nē, es tikai gribēju iebraukt pēc vienas dāmas, kura šeit dzīvo, bet atcerējos, ka viņai jau vajag būt pie draudzenes, — Kuzņecovs pateica pirmo, kas iešāvās prātā.

Leģionu ielā 53 Kuzņecovam nebija nevienas paziņas. Tur klusi un vientuļi dzīvoja kāds Roberts Glāss, ne ar ko neievērojams cilvēks, kas strādāja tā saucamajā «Paciņu ūtrupē» — visai raksturīgā

okupācijas varas iestādē, kas galvenokārt sūtīja uz Vāciju paciņas ar pārtikas produktiem un mantām, kuras hitlerieši bija salaupījuši no vietējiem iedzīvotājiem. Glāsu uzskatīja — un pilnīgi pamatoti — par centīgu, akurātu un pakalpīgu darbinieku, kaut arī tādu, kas zvaigznes no debesīm necels. Priekšniecība viņu ieredzēja labi. «Paciņu ūtrupes» šefs bija ievērojams nacists Kurts Knuts, Ukrainas reihskomisāra Ēriha Koha otrais vietnieks. Organizētās laupīšanas speciālistu Knutu, kas bija neiedomājami tukls un ko pastāvīgi mocīja aizdusa, laikam gan ķertu trieka, ja viņš uzzinātu, ka Roberts Glāss, viņa vispieticīgākais pakļautais, īstenībā ir vecs holandiešu antifašists pagrīdnieks, kurš ar oberleitnanta Zīberta starpniecību saistīts ar padomju izlūkdienestu.

Glāss mājās nebija viens — pie viņa bija izlūks Ivans Korickis, kas strādāja «Paciņu ūtrupē» par krāvēju. Pirms kara Ivans bija komjaunatnes sekretārs Rovnas apgabala Bereznas ciemā, pēc tam dienēja armijā, krita gūstā, bēga, saistījās ar vienību un kļuva par labu izlūku.

Konspirācijas lietās Glāss nebija nepraša. Kad pie viņa iebruka nelūgtie viesi, viņš tos sagaidīja laipni, neuzdevis Kuzņecovam, bet vēl jo vairāk Hetelam nekādus uzvedinošus jautājumus. Korickim viņš pavēlēja palikt virtuvē. Izturējās tā, it kā pie viņa būtu iegriezušies pasērst divi draugi — parasta parādība. Zināja, ka vajadzības gadījumā Zīberts pratīs pateikt, ko darīt, kā rīkoties tālāk.

Paspiedis abiem virsniekiem rokas, Glāss lūdza viņus atģērbties, bet pats ar rūdīta vecpuiša veiklību ņēmās klāt galdu.

Novilcis šineli, Kuzņecovs, it kā gribēdams justies pilnīgi brīvi, noņēma portupeju ar maksti un pakāra to aiz skapja uz naglas. Gribot negribot arī Hetelam vajadzēja šķirties no ieroča.

— Manas paziņas, šķiet, kaut kur kavējas, — Kuz-ņecovs smaidīdams teica, — lai nezaudētu laiku, majora kungs, tikmēr iedzersim.

Hitlerietis lieliski saprata, ka velti gaidīt kādas paziņas, un tāpēc klusēdams pastiepa roku pēc savas glāzītes.

Pamazām aizvērpās daudznozīmīga saruna ar savstarpēji izteiktiem mājieniem un līdzībām. Diezin kā beigtos šī Kuzņecova diplomātiskā spēle ar Martīnu Hetelu, ja Nikolajs Strutinskis neizdarītu kļūdu. Pavisam nelielu. Bet izlūkdarbā jau lielas nav vajadzīgas. Nezin kāpēc Nikolajs Strutinskis nepieklauvējis iegāja viesistabā un bez atļaujas apsēdās pie galda ...

Majors Hetels aprāvās pusvārdā. Vācu kareivis, turklāt polis pēc tautības, nekādā ziņā nevarēja atļauties apsēsties pie virsnieku galda, pat ja viņu uzaicinātu to darīt. Taču šādu familiaritāti necietīs arī angļu armijas kadru virsnieks! Bet tieši tāds Hetela uztverē bija oberleitnants Zīberts!

Tātad... Tātad Zīberts nav «Intelligence Service» aģents! Bet tādā

gadījumā kas viņš ir? Vai patiešam padomju izlūks?! Hitlerieša acīs pazibēja bailes. Viņš metas pie portupejas ...

Pēc pusminūtes Hetels bija cieši piesiets pie krēsla. Aiz bailēm nobālušo majoru nepārtraukti kratīja nervu drudzis. Uz pieres izspiedās lielas sviedru lāses.

Tā nu iznāca, ka spēle bija jāpārtrauc. Tagad Kuzņeco-vam nekas cits neatlika kā, atmetot nevajadzīgo maskēšanos, nopratināt hitleriešu kontrizlūku. Hetels stāstīja visu, ko vien zināja.

— Kas ir šturmbanfīrers fon Ortels? — Kuzņecovs jautāja.

— To es nevaru teikt...

— Atkārtoju jautājumu: kas ir Ortels? — Kuzņecovs pacēla balsi.

— Es patiešām to nezinu! — Hetels histēriski iekliedzās. — To neviens nezina!

— Pat SD priekšnieks doktors Jorgels? — Kuzņecovs ar ironiju vaicāja.

— Es taču neesmu doktors Jorgels! Personīgi es zinu tikai to, ka šturmbanfīreram fon Ortelam ir īpašas pilnvaras no Valsts galvenās drošības pārvaldes Berlīnē. Viņam ir tiesības pa telefonu un telegrāfu tieši sazināties ar Milleru un Šellenbergu.

Ahā! Kuzņecovs gandrīz vai iesvilpās. Valsts galvenajā drošības pārvaldē Millers vadīja IV nodaļu — valsts slepenpoliciju, ko saīsināti dēvēja par gestapo. Šellenbergs tajā pašā Galvenajā pārvaldē vadīja VI nodaļu, kas pārzināja spiegošanu ārzemēs. Tātad fon Ortels patiešām ir liels vīrs.

Par fon Ortela oficiālo amatu Rovnā Hetels nevarēja neko konkrēti pateikt. Apstiprināja tikai to, ka šturm-banfīreram Pils ielā 272 ir kaut kas līdzīgs kantorim, kas nomaskēts ar zobārstniecības izkārtni. Divas vai trīs reizes pie viņa no Berlīnes bija atbraukuši kaut kādi cilvēki. Reizēm viņš pēc sava ieskata aizveda pie sevis arestētos no gestapo. Neviens no viņiem atpakaļ neatgriezās. Kāpēc fon Ortelam viņi bija vajadzīgi un ko viņš ar tiem darīja — Hetels nezināja.

Kuzņecovs redzēja, ka majors nemelo. Viņš saprata, ka, pēc visa spriežot, vietējie gestapovieši neko nezināja par fon Ortela slepeno darbību Rovnā. Nekā interesanta un ievērības cienīga Hetels vairāk nevarēja pastāstīt. Beigās Kuzņecovs uzdeva viņam vēl vienu jautājumu:

— Kāpēc jūs noturējāt mani par angli?

— Nekādi nevarēju iedomāties, ka jūs esat krievu izlūks, — Hetels drūmi noburkšķēja.

Nākamajā dienā majors Martīns Hetels neieradās reihskomisariātā. Viņa nebija darbā arī aiznākamajā dienā. Kurjers, kas bija aizsūtīts pie viņa uz mājām, atrada tukšu dzīvokli, kurā, spriežot pēc plānās putekļu kārtiņas uz mēbelēm, jau vairākas dienas neviens nedzīvoja ...

Ziņas, ko Kuzņecovs ieguva no Hetela (un tās, protams, skāra ne tikai fon Ortelu), bija pietiekami interesantas un pašas par sevi vērtīgas. Bet tam, ko Zīberts jau zināja par šturmbanfīreru, būtībā nekas jauns klāt nenāca, vienīgi apstiprinājās nepieciešamība turpināt meklējumus, kā piekļūt noslēpumainajam esesietim.

Ja Kuzņecovs tagad arī nolemtu pārtraukt pazīšanos, to jau vairs nevarētu izdarīt. Fon Ortels bija pārāk pieradis pie viņa, nereti brauca pie viņa uz mājām, aicināja pie sevis — vārdu sakot, uzskatīja viņu par labu draugu, ja vien šis cilvēks vispār ar kādu varēja būt kaut cik draudzīgās attiecībās, nemaz jau nerunājot par īstu

draudzību. Lai būtu kā būdams, viņi bija kopā gandrīz katru dienu.

ZIberts un fon Ortels bieži tikās vienā no visiecienītākajām okupantu dzertuvēm pilsētā — virsnieku kazino Pils ielā. Fon Ortels nebija vienaldzīgs pret azarta spēlēm. Turpretim Kuzņecovs apmeklēja šo iestādi, tāpēc ka te vienmēr pulcējās daudz visu ieroču šķiru virsnieku, no kuriem viņš smēlās vērtīgas ziņas.

— Zināt ko, Zībert, — kādā kārtējās tikšanās reizē fon Ortels domīgi teica, — jūs kaut kādā ziņā esat man ļoti simpātisks. Ak, nemēģiniet jokot. Galvoju, ka šajā pasaulē neatradīsies vairāk par desmit cilvēkiem, pret kuriem es jūtu simpātijas.

— Kāpēc? — Kuzņecovs painteresējās.

— Vai jūs varat man nosaukt kaut piecus mūsu kopējos paziņas, kurus jūs gribētu uzskatīt par saviem draugiem?

Šķiet, esesieša veselo saprātu nevarēja noliegt, un Kuzņecovs pilnīgi vaļsirdīgi atbildēja: «Nē.»

Fon Ortels apmierināts iesmējās.

— Redzat nu! Bet dievs ar viņiem! Parunāsim par jums. Sakiet atklāti — jūs, kas frontē jau esat saņēmis divas lodes, bet no fīrera divus krustus, vai patiešām jūs vēl alkstat tikt uz fronti?

Zīberts strauji atspiedās pret krēsla atzveltni. Viņa balss kļuva sausa un skarbaˆ

— Es esmu karavīrs, šturmbanfīrera kungs, un mans pienākums — bez domāšanas karot par fīreru, vācu tautu un Lielvāciju!

Fon Ortels pārmetoši izplēta rokas.

— Lieliski! Bet, Paul, kāpēc tik oficiāli? Un vēl — kāpēc jūs domājat, ka cīņa pret mūsu ienaidniekiem notiek tikai frontē?

Zīberts savilka lūpas nicīgā grimasē.

— Nu, protams, šeit Rovnā ir pārpārēm tādu, kas karo pret meitenēm un invalīdiem, kuros tie saskata boļševiku diversantus!

Tagad sabozās fon Ortels.

— Nerunājiet tik vieglprātīgi, Zībert. Partizāni, par mūsu vislielāko nožēlu, — tā ir ļoti nopietna lieta. Un es neapskaužu tos, kuriem nākas ar viņiem nodarboties ,.. Ne velti jau pagājušajā gada, Ja

nemaldos, sestajā septembrī, mūsu fīrers izdeva speciālu pavēli. Ja

vēlaties, varu atgādināt, ko viņš tajā rakstīja. Apmēram tā, katrā ziņā tas ir tuvu tekstam: dažos pēdējos mēnešos partizānu vienību darbība austrumos kļuvusi ārkārtīgi bīstama, un pašlaik tā nopietni apdraud mūsu komunikācijas, kas saista mūs ar fronti... Es atkārtoju, tas teikts pirms gada, un, ja pa šo gadu kas ir mainījies, tad tikai uz ļauno pusi... Ne velti arī feldmaršals Keitels kādā no savām pavēlēm norādīja, ka mūsu cīņai pret partizānu bandām no šī brīža nedrīkst būt nekā kopīga ar karavīru bruņnieciskumu vai Ženēvas konvencijas likumiem ...

Bet tagad runa nav par to. Es neuzskatītu sevi par jūsu draugu, ja pēkšņi liktu jums priekšā nodarboties ar šo lietu.

Fon Ortels apklusa. Nikolajs Kuzņecovs nepārtrauca sarunas biedra klusēšanu, saprazdams, ka tieši tagad viņi ir nonākuši pie galvenā, pie tā, kā dēļ Zīberts būtībā aizsāka šo draudzību, kuru uzturēt nozīmēja staigāt pa naža asmeni.

Abi aizsmēķēja.

— Paul, — nosvērti, gluži ikdienišķi ierunājās fon Ortels, — ko jūs teiksiet, ja es jums likšu priekšā mainīt ampluā?

— Man?! Jūs smejaties, Ortel. Kas gan es esmu par izlūku? Esmu parasts kājnieku virsnieks, kas var komandēt rotu, un tas arī, šķiet, viss. Par to nekad neesmu domājis, un, atzīšos, šī profesija — lai arī kā jūs cienu — man nekad īpaši nav patikusi.

Šturmbanfīrers mācēja «apstrādāt» sarunas biedrus. Viņš saprata, ka tas, ko viņš pateicis, šim ierindas fronti-niekam vienai reizei ir pārāk daudz, — vajag taču arī vēl sagremot tik negaidīto un daudzējādā ziņā bīstamo, kaut arī vilinošo priekšlikumu. Tāpēc fon Ortels pievērsās citam, daudz nevainīgākam tematam.

Šī atelpa nāca īstajā reizē arī Nikolajam Kuzņecovam. Priekšlikums patiesi bija pārsteidzošs. Bet bez vienības vadības ziņas viņš, protams, nevarēja to nedz noraidīt, nedz pieņemt. Arēji viņš nekādi neizrādīja dziļo iekšējo satraukumu.

Šturmbanfīrers fon Ortels nejokoja. Tāpat vien, aiz gara laika šādus priekšlikumus nemēdz bārstīt pa labi un pa kreisi. Un ja nu esesietis, neapmierinādamies tikai ar

to, ko zināja no paša Zīberta un kopīgajiem paziņām, pārbaudījis oberleitnanta personību pa saviem kanāliem?

Ja tas ir tā — tad beigas.. . Arī līdz vienībai neizdosies nokļūt, droši vien izsekos katru soli. Bet nevar ļauties arī panikai. Ortels, bez šaubām, jau sen varēja viņu pārbaudīt. Bet tas ir tikai vieno pieļāvums. Otrs — ka viņš, paļaudamies uz pieredzi un intuīciju, nesteidzas ar pārbaudi, jo Zīberts vēl nav devis piekrišanu. Šajā gadījumā viņš, Kuzņecovs, pagaidām ir drošībā, bet saruna nozīmē tikai to, ka fon Ortels uzķēries uz Zīberta makšķeres.

Vispretrunīgāko minējumu un šaubu pārņemts, Nikolajs Kuzņecovs steidzās uz vienību. Vadība ieteica Kuz-ņecovam turpināt spēli, tomēr pagaidām nesaistot sevi ne ar kādiem noteiktiem solījumiem.

— Centieties noskaidrot, — atvadoties vienībā deva Kuzņecovam padomu, — kādā konkrētā pasākumā šis labvēlis grib jūs iesaistīt. Vienlaikus paturiet prātā, ka nav izslēgta arī provokācijas varbūtība, esiet ārkārtīgi piesardzīgs, nepārcentieties.

Kuzņecovs atgriezās Rovnā.

Tajā pašā dienā Zīberts lūkoja satikties ar Maiju Mi-kotu. Tas nebija nejauši. Jautrā, pievilcīgā jauniete nepārprotami saistīja Ortelu vairāk nekā visas citas. Viņš mazliet aplidoja Maiju, bet ne pārāk nopietni, it kā parādīdams viņai labvēlību* pastāvīgi vilka uz zoba, bet ne ļauni. Vārdu sakot, izturējās tā, kā dažkārt pieauguši vīrieši izturas pret ļoti jauniņām meitenēm. Nevainīgs flirts, nekas vairāk.

Taču tā tas tikai likās. Proti, šī ārēji vieglprātīgā meitene jau sen bija gestapo slepenā ziņu pienesēja ar segvārdu Septiņpadsmit. Maija pastāvīgi grozījās vācu virsnieku, ierēdņu un komersantu sabiedrībā, daži lakstojās ap viņu, izteica vilinošus priekšlikumus, izkratīja viņai sirdi. Tieši šis apstāklis piesaistīja hitleriešu drošības dienesta uzmanību meitenei. Kad Rovnā ieradās fon Ortels, aģente Septiņpadsmit tika nodota viņa rīcībā. Šturmban-fīrers atklāja, ka Maija ir ļoti spējīga slepena darbiniece, un tādēļ visā nopietnībā ņēmās individuāli mācīt viņai spiegošanas paņēmienus un metodes.

Būdama gestapo aģente, Maija regulāri tikās arˆ fon Ortelu SD konspiratīvajos dzīvokļos Vācu laukumā un Otrajā Berestjanu ielā. Protams, vienības vadība nekave-

joties saņēma no Mikotas sīku pārskatu par ikvienu šādu tikšanos.

Šturmbanfīrers uzticējās Mikotai vairāk nekā jebkuram citam. Reiz viņš pastāstīja Maijai kaut ko ļoti svarīgu: ka viņš, Ortels, sūta uz padomju aizmuguri divus teroristus, kuru uzdevums nogalināt divus vācu ģenerāļus — starp tiem Zeidlicu, — kuri saņemti gūstā Staļingradā un tagad vēršas pret hitlerisko režīmu.

... Kārtējās tikšanās laikā pie Lisovskas Maija Mikota izstāstīja Kuzņecovam visus jaunākos notikumus Rovnā, bet beigās paziņoja, ka viņas šefs gatavojas aizbraukt; uz kurieni — nav zināms. Pēc Maijas vārdiem, fon Ortels pēdējās dienās bija ar kaut ko ļoti neapmierināts, teica, ka viņam parādīts liels gods, ka tā ir grandioza lieta un sacels lielu troksni.

Bet uz Kuzņecova jautājumu, tieši uz kurieni esesietis gatavojas braukt, Maija varēja tikai paraustīt plecus. To viņa diemžēl nezināja. Kuzņecovs nojauta, ka starp fon Ortela paredzamo aizbraukšanu un viņa priekšlikumu Zībertam ir likumsakarīga saistība, un viņš neatlaidīgi lūdza Maiju censties visos sīkumos atsaukt atmiņā viņas

sarunu ar šefu, atcerēties visas detaļas, mājienus. Tas ir ļoti svarīgi!

Maija arī pati saprata, ka tas ir svarīgi, bet viņa tikai papurināja galvu.

— Es jau vaicāju. Bet viņš tikai atjokoja. Kad atgriezīšoties, apsolīja atvest persiešu paklājus.

Kuzņecovs saspringa. Izlūka pirmais bauslis — neatstāt bez ievērības nevienu sīkumu — pa šo gadu bija it kā ieaudzis viņa apziņā. Persiešu paklājus? Diez vai tā ir nejaušība ...

Atvadoties Kuzņecovs Maijai piekodināja: censties izvilkt no Ortela visu iespējamo. Izlikties, ka skumst par viņa aizbraukšanu, likt manīt, ka nav vienaldzīga pret viņu un ir nobažījusies. Un iegaumēt katru viņa vārdu, lai cik nenozīmīgs tas liktos pirmajā mirklī.

Kuzņecovs velti nezaudēja laiku — jau pēc dažām stundām viens no viņa sakarniekiem steidzās uz vienību ar ziņojumu. Bet drīz uz Maskavu aiztraucās kārtējais šifrētais ziņojums.

Oberleitnants Pauls Zīberts nevarēja satikties ar savu draugu un varbūtējo nākamo priekšnieku. Tiklīdz viņš 24. novembrī atgriezās Rovnā savā pastāvīgajā dzīvoklī

Leģionu ielā, satrauktā Maija Mikota pastāstīja viņam apbrīnojamu vēsti: klīst baumas, ka SS šturmbanfīrers fon Ortels nošāvies savā kabinetā «zobārstniecības» mājā Pils ielā.

Kuzņecovs nešaubījās, ka «pašnāvnieka» līķa vispār nav bijis. Viņu satrauca kas cits: kāpēc fon Ortels tik pēkšņi un negaidīti aizbraucis no Rovnas, simulēdams (Kuzņecovs par to bija pārliecināts) pašnāvību? Iemesli varēja būt tikai divi: negaidīts izsaukums uz Berlīni, vai arī viņš nožēloja, ka bijis pārlieku vaļsirdīgs ar kājnieku virsnieku. Otrajā gadījumā Zībertam draudēja visai lielas briesmas. Fon Ortels varēja parūpēties, lai tiktu likvidēts viņam bīstamais liecinieks.

Vienības vadība veica visus nepieciešamos pasākumus, lai garantētu Kuzņecovam drošību.

Lidmašīna, kurā brauca Amerikas Savienoto Valstu prezidents Franklins Delano Rūzvelts, no Kairas nolidoja 1310 jūdzes virs Suecas kanāla, Jeruzalemes, Bagdādes, Eifratas un Tigras un beidzot nolaidās Teherānas lidlaukā. Pēc garā ceļa nogurušo, jau tolaik neglābjami slimo prezidentu aizveda uz ASV vēstniecību, kas atradās apmēram divus kilometrus no pilsētas.

Grupā, kas pavadīja Rūzveltu uz konferenci, bija septiņdesmit septiņi cilvēki. T|jā ietilpa prezidenta personīgais padomnieks Harijs Hopkinss, personīgā štāba priekšnieks admirālis Legijs, Averels Harimans, ģenerāļi Maršals, Arnolds, Sommervels, Hendijs, Dins, prezidenta znots majors Džons Betigers un citi (arī slavenie filipīniešu pavāri).

Nākamajā rītā — svētdien, 28. novembrī — pie Rūz-velta guļamistabā iegāja satrauktais Harimans un prezidenta slepenās

apsardzes priekšnieks Maikls Reilijs.

Harimans pastāstīja Rūzveltam to, ko viņam tikko bija paziņojuši krievi: pilsēta esot pārpilna ar ienaidnieka aģentiem un iespējami «nevēlami incidenti» — šis pieklājīgais Harimana izteiciens nozīmēja «atentātus».

— Krievi piedāvā jums pārcelties uz vienu no savrupmājām viņu vēstniecības teritorijā, kur viņi garantē pilnīgu drošību, — tā Harimans pabeidza savu ziņojumu.

— Bet ko jūs teiksiet, Maikl? — Rūzvelts jautāja savam apsardzes priekšniekam.

Sadrūmušais Reilijs tikai kaut ko noburkšķēja — tas maz atgādināja padomu pieņemt priekšlikumu.

Pulksten trijos dienā prezidents un viņa tuvākie palīgi jau bija pārcēlušies uz padomju vēstniecības teritoriju Teherānas centrā. Pārējie grupas locekļi, kas bija ieradušies kopā ar prezidentu, apmetās Kempparkā, kur atradās amerikāņu karaspēka štābs.

Apmēram pēc mēneša tūkstošiem kilometru no Teherānas, Rovnas apkaimes mežos, ar novēlošanos saņēma Maskavas avīzes. Vienu no tām — 1943. gada 19. decembra «Pravdu» — uzdāvināja Nikolajam Kuzņecovam, protams, bez tiesībām ņemt līdzi uz pilsētu. Vēlāk viņš atstāstīja īso informāciju, kas bija apvilkta ar sarkanu zīmuli, Maijai Mikotai — kā kompensāciju par tā arī neuzdāvinātajiem persiešu paklājiem.

Informācijā bija teikts:

«Londona 17. decembrī (TĀSS). Pēc Reitera aģentūras Vašingtonas korespondenta ziņām, prezidents Rūzvelts preses konferencē paziņojis, ka Teherānā viņš apmeties nevis amerikāņu, bet gan krievu vēstniecībā tāpēc, ka Staļinam kļuvis zināms par vāciešu sazvērestību.

Maršals Staļins, piebilda Rūzvelts, teicis, ka, iespējams, tiks organizēta sazvērestība pret visiem konferences dalībniekiem. Viņš lūdzis prezidentu Rūzveltu apmesties padomju vēstniecībā, lai nevajadzētu braukāt pa pilsētu ... Prezidents sacīja, ka Teherānas apkaimē atradās, iespējams, apmēram simt vācu spiegu. Vāciešiem būtu visai izdevīgi, piebilda Rūzvelts, ja viņi varētu izrēķināties ar maršalu Staļinu, Cērčilu un mani tai laikā, kad mēs braucām pa Teherānas ielām.»

14. NODAĻA

Okupācijas karaspēkā Ukrainā ietilpa ne tikai vācu vienības, bet arī tā saucamais «Austrumu karaspēks» — «Ostentruppen». Tajā vēl bija KAA (Krievijas atbrīvošanas armijas) daļas, kā skaļi sevi dēvēja nodevēji vla-sovieši, ukraiņu nacionālistiskie «kazaki» un dažādi leģioni, kas bija saformēti no Kaukāza, Vidusāzijas un citu apvidu iedzīvotājiem. Šo karaspēku komandēja ge-

nerālis fon Ilgens. «Ostentruppen» pamatkontingentu veidoja bijušie baltgvardi, kas bija atgriezušies no emigrācijas kopā ar okupantiem, Padomju Dzimtenes nodēvēji, kas bija lauzuši karavīru zvērestu, rūdīti kriminālisti, ka arī visādi pretpadomju elementi, kas dažādās tumšas spraugās nogaidīja savu īsto brīdi, buržuāziskie nacionālisti un citas padibenes. Pietiek minēt, ka viens no fon Ilgena vietniekiem bija augsta ranga petļurietis Omeļja-novičs-Pavļenko, kas jērādas cepuri ar atliekto augšdaļu tagad bija nomainījis pret augsto vācu ģenerāļa cepuri. Viņa noziegumus pilsoņkara gados Ukraina vēl nebija aizmirsusi.

Okupēto teritoriju iedzīvotāju naids pret šiem izdzimteņiem un bailes no tiem bija pat lielākas nekā no vāciešiem.

Frontē šīs daļas to zemo kaujas spēju dēļ visai maz izmantoja. Toties tieši tās izpildīja soda akcijas, dedzināja ciemus, šāva mierīgos iedzīvotājus. Tās pirmām kārtām raidīja pret partizāniem.

Vienībā pamatoti uzskatīja, ka fon Ilgena nogalināšana noteikti radīs paniku un apjukumu šajos ne visai saliedētajos karapulkos, pilnā mērā tiem parādīs, ka tuvu ir neizbēgamā atmaksa par nodevību. Štābs turklāt bija pārliecināts, ka dažs labs no «Ostentruppen» kareivjiem un jaunākajiem komandieriˆn, kas hitleriešu formas tērpu bija uzģērbuši aiz mazdūšības, taču vēl nebija neglābjami iestiguši nodevības zaņķī, atradīs spēkus un vīrišķību, lai sarautu saites ar fašistiem un izpirktu savu vainu pret dzimteni.

Operācijas plāns bija rūpīgi izstrādāts un apstiprināts vienības štābā. Tā bija jāveic nelielai izlūku grupai Nikolaja Kuzņecova vadībā.

Izpildīt svarīgo un sarežģīto uzdevumu — nogalināt fon 11 gēnu — padomju izlūkiem atviegloja kāds visai nozīmīgs apstāklis: viņa mājā — garā vienstāva namā Mli-narska ielā 3 — viņiem darbojās savs cilvēks.

Proti, kopš kāda laika Lidijai Lisovskai bija uzradies jauns pielūdzējs. Un ne jau kaut kāds tur leitnants. Liela auguma, platiem pleciem, ar spēcīgu bijušā cīkstoņa skaustu, vēl samērā jauns — gadus četrdesmit piecus vecs ģenerālis. Fon Ilgens nebija vieglprātīgs cilvēks, viņu neinteresēja gadījuma rakstura romantiski piedzīvojumi, taču Lidijas āriene — reizē pievilcīga un

atturīga, viņas dižciltīgā izcelsme no grāfu dzimtas, lieliskās manieres neviļus saistīja viņa uzmanību. Galu galā fon Ilgens izteica Lisovskai visai glaimojošu priekšlikumu: jaunajai sievietei itin apšaubāmo oficiantes darbu restorānā «Deutschehof» nomainīt pret pilnīgi respektablo un materiāli nesalīdzināmi izdevīgāko saimniecības vadītājas vietu «Austrumu karaspēka» komandiera mājās.

Gluži necerēti ģenerāļa vēlēšanos atbalstīja arī Rovnas gestapo darbinieki, kas neuzticējās nevienam, pat vērmahta ģenerāļiem. Lidija bija ziņu pienesēja, un drošības dienests nepalaida garām tādu izdevību — «Osten-truppen» komandiera mājā iedabūt savu cilvēku. Vēl vairāk — gestapo darīja visu, kas no tā atkarīgs (bet hitleriskajā Vācijā nebija iespējams atrast itin nekā tāda, kas nebūtu atkarīgs no valsts slepenpolicijas), lai Lisovskai pēkšņi neuzrastos konkurentes.

Tas laikam gan bija vienīgais gadījums visā kara laika, kad pilnībā saskanēja hitleriešu ģenerāļa, fašistiskā drošības dienesta un padomju izlūkdienesta intereses!

Daudz ko bija pieredzējušas un dzirdējušas viesistabas sienas Mlinarska ielā 3, daudz ko tās varētu pastāstīt. Ilgenam bija paradums noturēt apspriedes ar saviem tuvākajiem pakļautajiem šaurā lokā nevis dienesta telpās, bet gan mājās. Tādējādi gandrīz katru dienu vienības štābs sāka saņemt ārkārtīgi interesantas ziņas, un viena no tām vistiešākajā veidā skāra paša Ilgena likteni.

Vienības vadībai bija labi zināms, ka viena no vissvarīgākajām okupantu iestādēm Rovnā bija augstākā SS un Ukrainas policijas fīrera — policijas ģenerāļa un SS obergrupenfīrera Hansa Ādolfa Pricmana štābs. Tas bija tas pats Pricmans, kuram kara pēdējos mēnešos Hitlers uzdeva komandēt bēdīgi slaveno «Vērvolfu» — nacistu slepeno kaujas organizāciju, kurai bija jāveic teroristiska darbība sabiedroto karaspēka aizmugurē.

Ukrainas policijas fīrers pastāvīgi dzīvoja Berlīnē, bet Rovnā ieradās tikai laiku pa laikam lielas svītas pavadībā — tā tik tikko varēja sasēsties septiņos astoņos automobiļos. Pricmana dzīvokli Rovnā, Kēnigsbergas ielā 21, vienības izlūki pastāvīgi novēroja. Tieši viņi paziņoja, ka oktobra pēdējās dienās šajā dzīvoklī notika liela apspriede, jādomā, ārkārtīgi svarīga, jo tajā piedalījās ne tikai pats Pricmans, bet arī vācu armijas aizmugures priekšnieks aviācijas ģenerālis Kicingers, viņa

vietnieks ģenerālis Melcers, ģenerālmajors fon Ilgens un līdz šim Rovnā neredzēts cilvēks ģenerālmajors Pipers, par kuru bija zināms,ka par vairākām soda ekspedīcijām, ko viņš bija organizējis hitleriešu okupētajās Eiropas zemēs, viņu saukā par «Nāves meistaru». Nežēlībā, izrēķinoties ar mierīgajiem iedzīvotājiem, viņš izcēlās pat savu kolēģu vidū.

Par apspriedes ārkārtīgo svarīgumu liecināja arī tas fakts, ka līdz

ar Pricmanu to vadīja no Berlīnes speciāli atbraukušais «Chef der Bandenkampi Verbande» — «šefs cīņai pret bandām» — SS obergrupenfīrers Erihs fon Bahs-Zeļevskis, kurš vēlāk noslīcināja asinīs sacelšanos Varšavā.

Par ko runāja šajā apspriedē pie Pricmana, toreiz neizdevās noskaidrot, bet pēc divām dienam apspriedi par to pašu tematu, tikai nu jau izpildītāju līmenī, savā māja noturēja ģenerālis fon Ilgens. Ģenerālis bija viesmīlīgs namatēvs un allaž laipni uzņēma savus vecākos virsniekus. Tāpēc viņš lika Lidijai Lisovskai blakus istabā uzklāt kafijas galdu — tādējādi viņa teikta ievadruna kļuva zināma vienības štābā.

Sākumā fon Ilgens saviem pakļautajiem paziņoja to, ko viņi jau lieliski zināja: ka pēc fīrera pavēles varonīgais vācu karaspēks izlīdzina frontes līniju (citiem vārdiem sakot, gluži vienkārt atkāpjas, nespēdams turēties pretim nepārtraukti uzbrūkošajai Sarkanajai Armijai, kas jau tuvojās Kijevai). Tāpēc, ģenerālis turpināja, īpašu nozīmi iegūst Austrumu frontes aizmugures stabilitāte un drošība, bet diemžēl šī aizmugure ir pārpilna ar padomju partizāniem, kas izvērš aktīvu darbību, un tas vēl vairāk apgrūtina karaspēka stāvokli frontē. Un fon Ilgens darīja zināmu apspriedes dalībniekiem fīrera pavēli nekavējoties likvidēt partizānu vienības Ukrainā. Vienlaikus «Ostentiuppen» komandieris atgādināja viņa virsniekiem zināmo feldmaršala Keitela direktīvu «Par cīņu pret bandām».

«Šai cīņai,» bija teikts direktīvā, «no šī brīža nedrīkst būt nekā kopīga ar karavīra bruņnieciskumu vai Ženēvas konvencijas likumiem.

Ja šai cīņā netiks lietoti visnežēlīgākie līdzekļi, tad tuvākajā laikā rīcībā esošie spēki vairs nebūs pietiekami.

Tāpēc karaspēkam ir tiesības un tam ir pienākums

lietot šai cīņā jebkurus līdzekļus bez ierobežojumiem, arī pret sievietēm un bērniem, ja vien tas sekmē panākumus.

Jebkāda veida mīkstsirdības izpausme ir noziegums.»

Noslēgumā fon Ilgens paziņoja, ka vadīt cīņu pret Vo-līnijas un Podolijas partizāniem pilsētā ieradies SS ober-grupenfīrers fon Bahs-Zeļevskis un ka pirmām kārtām iznīcināmas partizānu vienības, kas darbojas Volīni-jas un Rovnas mežos. «Partizānu medības,» teica ģenerālis, «sāksies 8. novembra rītausmā. Iepriekšējā dienā krieviem ir nacionālie svētki, viņi, protams, tos svinēs un diez vai būs spējīgi kaut cik nopietni pretoties vācu karaspēkam. Akcijas tiešā vadība uzticēta ģenerālmajoram Piperam.»

— Esmu pārliecināts, kungi, ka man drīz būs iespēja aprunāties ar partizānu komandieri.

Lidijas Lisovskas informāciju drīz vien apstiprināja Kuzņecovs un Valentīna Dovgera. Oberleitnants Pauls Zīberts par gaidāmajām «lāča medībām» uzzināja no sava drauga lauka žandarmērijas virsnieka

Rišarda, kuram pašam tajās bija jāpiedalās, bet tas viņu nezin kāpēc nemaz neiepriecināja. Turpretim Valentīnai par plānoto Cumaņas mežu tīrīšanu no «bandām» pastāstīja viņas šefs doktors Krūgs, kura runas plūdus vispār nebija iespējams apturēt. Vaļai viņš īpaši uzticējās, jo zināja, ka viņa dabūjusi darbu reihskomisariātā pēc paša Koha personīga rīkojuma.

Medvedeva vienības partizāni tiešām svinēja padomju tautas lielos svētkus. 6. novembrī viņi noklausījās Valsts Aizsardzības Komitejas priekšsēdētāja referātu par Oktobra revolūcijas divdesmit sesto gadadienu, bet nākamajā dienā — pavēli par to, ka Sarkanā Armija atbrīvojusi Kijevu, un tā izraisīja milzīgu entuziasmu. Vakarā pašu spēkiem sarīkoja plašu koncertu (tajā piedalījās ari viesi — kaimiņu partizānu vienību komandieri Prokop-juks, Karasevs un Baļickis). Un veica visus nepieciešamos pasākumus, lai 8. novembra rītausmā sagaidītu ienaidnieku.

Hitlerieši raidīja pret partizānu vienībām gandrīz divas reizes vairāk karaspēka, nekā bija šajās vienībās. «Nāves meistara» Pipera grupējumā ietilpa 1. un 2. Berlīnes policijas pulks, SS rota no Dirlivangera 2. SS trie-

cienbrigādes (starp citu, tā bija saformēta no notiesātajiem kriminālnoziedzniekiem, kuriem cietumu aizstāja ar fronti) un daļas no tolaik izveidotās SS 14. grenadieru divīzijas «Galīcija», kā arī daudzas citas apakšvienības.

Pret partizāniem hitlerieši vērsa artilēriju, smagos mīnmetējus un pat aviāciju. Šī kauja neapšaubāmi bija vissmagākā no tām deviņdesmit divām kaujām, kuras vienībai bija nācies izcīnīt, kopš tā darbojās ienaidnieka aizmugurē. Un vienība attaisnoja savu nosaukumu «Uzvarētāji». Padomju cilvēku patriotisms, bezgalīgā vīrišķība, masveida varonība palīdzēja uzvarēt sīvajā, nevienlīdzīgajā kaujā. Hitleriešus pilnīgi sakāva,un tie panikā atkāpās, atstādami nogalinātos un ievainotos. Smagi ievainoja arī pašu «nāves meistaru» ģenerāli Piperu. Partizāni ieguva daudz trofeju: lielgabalu bateriju, mīnmetējus, ložmetējus, automātus, šautenes, munīciju un dažadu uzkabi.

Lai izvairītos no neizbēgamas jaunas kaujas ar vel lielākiem fašistu spēkiem, vienība atstāja veco apmetni. Taču, kamēr hitlerieši nebija atguvušies no sakāves Cu-maņas mežos, vienības vadība nolēma dot dažus triecienus fašistu administrācijai Rovnā. Kā bija iecerēts jau pirms kaujas, pirmais trieciens vērsās pret Ilgenu — vienu no galvenajiem soda ekspedīciju organizētājiem. Tomēr izstrādātajā plānā izdarīja būtisku labojumu: ņemot vērā ģenerāļa vēlēšanos personiski tikties ar partizānu komandieri, Ilgenu nenogalināt, bet gan nolaupīt.

10. novembrī Nikolajs Kuzņecovs, Ivans Korickis, Roberts Glāss un Nikolajs Strutinskis meta granātas un šāva ar automātiem pa Kurta

Knuta automašīnu. Hitlerietim laimējās: ievainots viņš kā maiss novēlās uz automašīnas grīdas, un šķembas un lodes pārlidoja tam pāri.

Lidija Lisovska un Maija Mikota bija sastādījušas sīku ģenerāļa īlgena dzīves veida, dienas kārtības, maršrutu u. tml. aprakstu. Viņas to izdarīja rūpīgi un ātri. īpašu Kuzņecova uzmanību piesaistīja šāds fon īlgena paradums: tāpat kā Dargels, «Ostentruppen» komandieris vienmēr pusdienoja tikai mājās — īsi pēc dienas vidus — un lielākoties viens. Tā kā viņš mīlēja labi paēst, tad pusdienas nokavēja tikai ārkārtējos gadījumos. Parasti šajā laikā mājās atradās arī Lidija Lisovska, kas apkalpoja Ilgenu pie galda, viens no abiem adjutantiem un raitnieks.

Arā pie vārtiņiem līdz pulksten sešiem vakarā stāvēja viens sargs, un pastiprināts postenis — trīs kareivji — patrulēja no sešiem vakarā līdz rītam. Tātad vismērķtiecīgāk operāciju veikt ne vēlāk par sešiem vakarā, bet vislabāk — pusdienu laikā, tas ir, ap vieniem dienā.

Operācijas izpildi sekmēja arī tas, ka abi adjutanti un raitnieks vācietis pēc ģenerāļa rīkojuma bija aizbraukuši tā saucamajā dienesta komandējumā uz Vāciju; īstenībā fon Ilgens bija licis viņiem aizvest savai ģimenei dažus čemodānus ar salaupītajām mantām un pārtiku. Tādējādi no 10. līdz 17. novembrim mājās pusdienu laikā būs tikai raitnieks no krievu «kazakiem».

Pēc ieceres visa nolaupīšanas operācija it kā sastāvēja no divām daļām: sagatavošanās — tā bija uzticēta Lidijai Lisovskai un Maijai Mikotai (viņa bieži mēdza būt fon Ilgena mājās, un ģenerālis jau bija apradis ar viņas klātbūtni) — un izpildes, kura bija jāveic Nikolajam Kuz-ņecovam, Janam Kaminskim, Nikolajam Strutinskim un Mečislavam Stefaņskim. Šis kalsnais polis ar plato pieri bija cilvēks ar visai interesantu likteni.

Stefaņskis bija dzimis Varšavā, trīsdesmito gadu beigās dienējis armijā Rovnā, kas tolaik ietilpa panu Polijā. Tur viņš apprecējās. 1939. gada septembrī Mečislavs, tāpat kā daudzi tūkstoši po|u kareivju, krita vācu gūstā. Viņš izbēga no gūsta, pārgāja robežu un nokļuva padomju teritorijā, kur brīvprātīgi iestājās Sarkanajā Armijā. Pēc kāda laika viņu izsauca komandieris un piedāvāja strādāt padomju izlūkdienestā.

Stefaņskis atkal nokļuva dzimtenē. Viņam paziņoja speciālu paroli: «Viesis no Varšavas.»

Vēlāk Stefaņskis pastāstīja:

«Pēdējo reizi es pārgāju robežu 1941. gada jūnijā. Pa ceļam savācu ziņas par vācu karaspēka daļu pārvietošanos, to apbruņojumu, par karavīru formas tērpiem, apgādi, automašīnu zīmēm. Uz austrumiem brauca tanki un lidmašīnas, mežos redzēju degvielas noliktavas. Pie pašas robežas atradās daudzas hitleriešu karaspēka

daļas. Atgriezties tādā ceļā kā līdz šim vairs nebija iespēju.

Sestdienā, 1941. gada 21. jūnijā, nolēmu pamēģināt pāriet Bugu. Piekrastes krūmājos nogaidīju tumsas iestāšanos. Dažus desmitus soļu no manis stāvēja sargi. Sākumā es izlīdu caur dzeloņstiepļu žogu, pēc tam metos skriet — un ielēcu ūdenī. Upe nebija dziļa. Taču vācieši

mani pamanīja un atklāja uguni. Man tomēr izdevās aizskriet līdz mūsu krastam... Parole «Viesis no Varšavas» iedarbojās zibenīgi. Štābā es paziņoju, ka, spriežot pēc novērojumiem, var būt tikai viens secinājums: karš! Bet rīta pusē vācu bumbvedēji apstiprināja baismo minējumu. Hitleriskā Vācija uzbruka Padomju Savienībai.»

Stefaņskis dzīvoja Rovnā un okupētajā teritorijā neuzturējās nejauši. Tā pavēlēja priekšniecība. Mečislavam bija jāgaida rīkojums, lai sāktu aktīvu darbu. Rīkojumu viņš sagaidīja .. -[6]

... 1943. gada 15. novembrī jau no rīta Mečislava Ste-faņska dzīvoklī sapulcējās visa kaujinieku grupa. Vajadzēja pabeigt pēdējos sagatavošanās darbus. Kuzņecovs vēl un vēlreiz rūpīgi pārbaudīja katru sīkumu. Viņš labi atcerējās, kā, pirmo reizi ierodoties pilsētā, leitnants Zī-berts bija piesaistījis visu pretimnākošo karavīru uzmanību, jo viņam galvā bija laiviņa, nevis cepure.

Tagad, šķiet, viss kārtībā. Formas tērpam, kaut arī tas nav gluži jauns, bet labi izgludināts, nav nekādas vainas. Uz pleciem sudrabotie oberleitnanta uzpleči ar vienu rievotu kubiņu. Uz krūtīm kreisajā pusē zem kabatas piesprausts pirmās pakāpes «Dzelzs krusts». Atloka pogcaurumā — otrās pakāpes «Dzelzs krusta» melnsarkanbaltā lentīte. Tāds ir noteikums vācu armijā — ja saņemtsˆ augstāks apbalvojums, zemāko vairs nenēsā, bet tikai tā lentīti. Medaļa «Par ziemas karagājienu uz Austrumiem». Labajā pusē — tā saucamā atšķirības zīme par smagu ievainojumu. Un, protams, viss — dienesta pakapes, apbalvojumi, ievainojumi — sīki ierakstīts karavīra apliecībā. Tikpat detalizētai pārbaudei pakļauj ieročus, kaut gan, cerams, šaut nevajadzēs.

Rūpīgi jo rūpīgi pārbaudījis pats sevi, Nikolajs Kuzņecovs apskatīja arī biedrus. Strutinskis jau sen bija pieradis pie sava vācu militārās autotransporta organizācijas formas tērpa. Jans Kaminskis un Mečislavs Stefaņskis uzģērba Ukrainas reihskomisariāta virsnieku formas tērpu. Tas viņiem mugurā pirmo reizi, — Stefaņskis ir vecs karavīrs un jūtas brīvi jebkurā formas tērpā, bet Kaminskis pieder pie tiem jaunajiem brašuļiem, kuriem

vienmer formas tērps un cepure piestāv. Arī viņiem viss kārtībā.

— Vai automašīna pārbaudīta? — Kuzņecovs jautā Strutinskim.

— Viss, kā nākas, Nikolaj.

Strutinskis zina, kāpēc Kuzņecovs tā jautā. Automašīna «adlers» patapināta no apgabala komisāra Bērā garāžas. Gatavojoties operācijai, to vajadzēja pārkrāsot, bet tas nemaz nav tik vienkārši, kā

dažam labam liekas. Izlūkiem bija savi meistari — Vasilijs Burims un Grigorijs Ponomarenko. Automašīnu viņi pārkrāso pēc sava paņēmiena, un neviens gan nevar pateikt, vai jauno krāsu tā ieguvusi tikai pirms dažām dienām vai jau pirms gada. Kur vajag, ieskrambā, citur — iespiež nelielas iedobes. Bet mašīnu numuri Strutinskim allaž ir rezervē — kā civiliestāžu,, tā militārie.

Kuzņecovs palūkojas pulkstenī: divpadsmit. Visi pieceļas. Ir laiks.

... Garais pelēkais «adlers», riteņiem šķiežot novembra dubļus, izdrāžas uz pilsētas centrālo ielu. Pēc dažām minūtēm — pagrieziens pa labi, un automašīna jau ir uz klusās, mājīgās Mlinarska ielas. Garām aizzib vienstāva mājiņas. Tāpat kā Pils ielā, arī šeit gājēju gandrīz nav, vietējie iedzīvotāji met līkumu arī šai ielai, kur dzīvo daudzi vācu virsnieki. Jau klāt ģenerāļa Ilgena baltā vienstāva māja, ko apjož zedeņu žogs. Gar logiem drūvi soļo sargkareivis ar šauteni plecā. Ieraudzījis automašīnu ar virsniekiem, viņš izslienas.

Kuzņecovs, nepagriezis galvu, tikai ar acu kaktiņiem ielūkojas stūra logā. Aizkars nolaists līdz pusei. Tas ir signāls: Lidija dara zināmu, ka operācija kaut kādu iemeslu dēļ tiek atlikta — trešo reizi pēc kārtas!

— Taisni, — Kuzņecovs caur zobiem izmet Strutinskim, un pelēkais «adlers» aizjoņo tālāk.

Uz stūra pie restorāniņa viņi apstājas. Šeit, kā iepriekš norunāts, jāsatiekas ar Lidiju. Kuzņecovs ieiet restorā-niņā un pasūta kafiju ar liķieri. Pārējie neizkāpj no automašīnas. Lisovska ierodas pēc minūtēm divdesmit. Viņa ir jautra, starojoša, nepiespiesti noskūpsta oberleitnantu Zībertu uz vaiga un apsēžas pie viņa galdiņa. Uz viņu pusi neviens pat nepaskatās: vācu virsnieks satiekas ar pazīstamu jaunkundzi no vietējiem iedzīvotājiem. Parasta aina, visi pie tās pieraduši.

Abi runā par šādiem un tādiem niekiem, bet pa starpām Lidija ātri pačukst:

— Tikai neuztraucieties, nekas nav noticis. Ģenerālis piezvanīja, ka aizkavējas štābā, bet noteikti atbrauks četros. Mums ar Maiju viss sagatavots. Gaidām.

Kuzņecovam it kā slogs būtu novēlies. Operācija tikai atlikta uz vēlāku laiku — nevis atcelta tā kā vakar un aizvakar, kad Ilgens vispār nebrauca pusdienot uz mājām. Puišiem un arī viņam pašam nervi saspringti kā stīgas. Gaidīt, gatavoties — un pēkšņi viss jāatliek, bet pēc tam no jauna jāmobilizējas, jābūt kaujas gatavībā.

Izdzērusi savu kafiju, Lidija pieceļas un steidzas uz izeju, sparīgi klaudzinādama moderno kurpju papēdīšus.

Kuzņecovs norēķinās ar oficiantu un arī atstāj resto-rāniņu. Automašīnā notiek īsa apspriede. Ko darīt līdz četriem? Atgriezties pie Stefaņskiem nav vēlams, tāpat vien braukāt pa ielām — vēl jo vairāk.

Kuzņecovs ierosina: pilsētā palikt nav jēgas, jo skaitīt, kā velkas minūtes — tas ir labākais līdzeklis, kā pilnīgi izsist sevi no līdzsvara, bet nervi — turklāt stipri — vēl būs vajadzīgi. Bet ja nu viņi izbrauktu ārpus pilsētas?

Tā patiesi bija laimīga doma... Iespējams, ka grūti noticēt, bet tas ir fakts: pirms izlūki realizēja operāciju, viņi divas stundas mierīgi pastaigājās pa rudenīgo mežu, lai saskarsmē ar dzimto dabu smeltos spēkus un drosmi.

Bet pulksten sešpadsmitoˆ garais pelēkais «adlers» jau stāvēja pie trešā nama Mlinarska ielā: stūra logam aizkari bija uzvilkti līdz pašai augšai! Viņiem pat zināmā mērā bija laimējies: tieši pirms divām minūtēm no blakus mājas lieveņa bija iznākuši fon Ilgena vietnieki ģenerāļi Kerners un Omeļjanovičs-Pavļenko — satikšanās ar viņiem varētu traucēt operāciju.

Izkāpis no automašīnas, Kuzņecovs jautāja «kazakam», kas bija izstiepies miera stājā:

— Vai ģenerālis atbraucis?

«Kazaks» (kā vēlāk noskaidrojās, viņa uzvārds bija Lukovskis) bikli nomurmināja, ka vāciski nesaprotot.

Oberleitnants atmeta ar roku un pašpārliecināti devās uz lieveni. Aiz viņa — visi pārējie.

Strutinskis, kā bija norunāts, nenoslāpēja motoru, lai tad, kad vajadzīgs, varētu piedot gāzi. Viesistabā Kuzņecovam pretim izsteidzās raitnieks, arī «kazaks», taču Šis jau runāja vāciski:

— Oberleitnanta kungs, viņa augstības nav mājās. Vai jūs gaidīsiet vai arī liksiet pateikt... — un sastinga, ieraudzījis tieši pret krūtīm pavērsto «valtera» stobru.

— Klusu! Netrokšņot! — Kuzņecovs krieviski pavēlēja. — Es esmu padomju partizāns, vai saproti?

Raitnieks — viņa uzvārds bija Mjasņikovs — saprata ja ne arī visu, tad katrā ziņā galveno — ko nozīmē pie krūtīm piespiestais pistoles stobrs, un nespēkā saļima uz grīdas. Viņu satvēra rokās un acumirklī pārmeklēja. Starp citu, ieroča viņam nebija.

No dibenistabām parādījās Lidija un Maija. Pamājis viņām ar galvu — sak, viss normāli — Kuzņecovs izgāja uz lieveņa un lauzītā krievu valodā pasauca sargkareivi. Tas kaut ko neskaidru nomurmināja par reglamentu. Pacēlis balsi, Kuzņecovs atkārtoja pavēli. Lukov-skis tūliņ paklausīja. Priekšistabā, pirms vēl kazaks bija sapratis, kas notiek, viņu atbruņoja, iegrūda viesistabā un nosēdināja uz grīdas blakus Mjasņikovam.

Sākās steidzīga, bet rūpīga dzīvokļa pārmeklēšana. Paša ģenerāļa ietilpīgajos portfeļos sabāza kartes, fotogrāfijas, dienesta dokumentus, pat personisko saraksti — tur, vienībā, izspriedīs, kas vērtīgs, kas nav. Tagad nav laika.

Kamēr izlūki strādāja, māsīcas noturēja ideoloģiskas pārrunas ar «kazakiem» — pēc pašu iniciatīvas.

— Ek, jūs, bijāt grici, bet nu esat friči! — Maija nicinoši izsaucās. — Par fašistu pakalpiņiem kļuvāt. Un kas būs tālāk? Vai zināt, ka mūsējie jau Kijevu atbrīvojuši?

Raitnieks mulsi taisnojas, atsaucas uz piespiedu mobilizāciju, saka — aiz laba prāta neparko nebūtu gājis kalpot vāciešiem.

Sargkareivis Lukovskis bija attapīgāks. Grūti pateikt, ko šajā? piecpadsmit—divdesmit minūtēs, runājoties ar meitenēm, pārdzīvoja šis cilvēks, kas savā dzīvē bija izdarījis tādu kļūdu, ko labot ne katram ir lemts. Katrā ziņā viņu milzīgi ietekmēja tas, ka abas šīs gluži vēl jaunās sievietes kļuvušas par partizānēm, bet viņš, jauns, spēcīgs puisis, kādā brīdī tomēr nobijies... Lai būtu kā būdams, Lukovskis pēkšņi piecēlās un uzrunāja Nikolaju Kuzņecovu.

— Var iznākt nelāgi... Kuru katru brīdi var atnākt sardzes maiņa. Atļaujiet man atkal iet savā vietā.

Kuzņecovs mirkli pārdomāja •— Lukovskim bija taisnība. Un viņš piekrita. Piekrita, lai gan tas bija riskanti.

Izlūka intuīcija, kaut kāda iekšēja pārliecība mudināja: var uzticēties. Lukovskis atkal nostājās postenī. Tiesa, ar tukšu šauteni un tukšu patronu somu. Turklāt Kuzņecovs deva zīmi Strutinskim vērīgi uzmanīt katru Lukovska kustību.

Pārmeklēšana jau bija pabeigta. Lidija mazliet pavēra aizkaru un ieraudzīja, ka no stūra izjoņoja liels melns «mersedess». Ģenerālis!

Kuzņecovam nevajadzēja dot nekādu rīkojumu — acumirklī visi ieņēma iepriekš norunātās vietas un sastinga, gaidīdami operācijas galveno — kulminācijas brīdi.

Zem smagajiem soļiem iečīkstējās lieveņa pakāpieni, un ģenerālis iegāja priekštelpā. Lisovska izsteidzās pretim un paknīksējusi palīdzēja fon Ilgenam novilkt šineli.

Šodien ģenerālis bija labā omā. Paplikšķināja Lidijai pa vaigu, izteica viņai un Maijai kādu parupju komplimentu, nomazgāja rokas, jautri apjautājās, vai Lidijas jaunkundze ir izcepusi viņa iecienītās kartupeļu pankūkas, ko viņš bija pasūtījis jau iepriekšējā vakarā, un neizpratnē acīm ieurbās nepazīstamajā virsniekā, kas pēkšņi bija parādījies ārdurvīs.

— Kas jūs tāds esat?

— Tikai mierīgi, ģenerāli, — pavēlošā balsī teica nepazīstamais oberleitnants, un tikai tagad ģenerālis pamanīja viņa rokā pistoli.

Pirmajā mirklī fon Ilgen£ neko nesaprata, bet jau nākamajā iedomājās, kas bija šāvis uz Gēlu un Dargelu. Ar visu savu milzīgo, muskuļoto augumu viņš spēji metās virsū izlūkam... Kuzņecovam palīgā piesteidzas Kaminskis un Stefaņskis. Izmisīgā cīņiņā juku jukām savijās ķermeņi. Ģenerālis bija ļoti spēcīgs un prata cīkstēties, turklāt

niknums divkāršoja viņa spēkus. Darba laida arī dūres un kājas. Nenocieties cīniņā iesaistījās Mjas-ņikovs, uzvēlās virsū un ar visu augumu piespieda pie grīdas nu jau sava bijušā komandiera kājas. Ar lielam pūlēm ģenerālim atlauza rokas uz muguras.

Jans Kaminskis sasēja ģenerāļa rokas, bet, tā kā viņam nebija šādās lietās pieredzes, izdarīja to slikti, un tas atklājās ļoti drīz.

Atguvis elpu, Kuzņecovs ieteica ģenerālim vairs nemēģināt pretoties, citādi nāksies ķerties pie ieročiem. Fon ■Ilgens pierima.

Pirmie no mājas izgāja Kaminskis un Stefaņskis ar portfeli. Pēc tam Strutinskis un Mjasņikovs iznesa un iekrāva bagāžniekā ģenerāļa čemodānus. Pēc Kuzņecova pavēles raitnieks atstāja uz galda zīmīti ar šādu saturu:

«Paldies par biezputru. Aizeju pie partizāniem un paņemu līdzi ģenerāli. Nāve vācu okupantiem!

Kazaks Mjasņikovs.»

Doma par šādu zīmīti Kuzņecovam ienāca prātā pēkšņi, tas būs lieliski, ja gestapo kaut vai uz laiciņu nojuks pēdas. Uz lieveņa iznāca Nikolajs Kuzņecovs, pieturēdams fon Ilgenu zem elkoņa. Ģenerāļa rokas bija sasietas uz muguras. Mjasņikovs un Stefaņskis jau atradās mašīnā. Strutinskis stāvēja gaidīdams pie atvērtajām durtiņām.

— Pasteidzieties! — Kuzņecovs izdzirda satraukto Lūko vska balsi. — Tūliņ mainīs sardzi!

Jādomā, Ilgens saprata krievu valodu, jo tieši šajā brīdī viņš pēkšņi izrāvās, iesita Kuzņecovam pa seju, ar mēli izgrūda no mutes vīšķi un iekliedzās:

— Hilfe! Hilfe! (Palīgā! Palīgā!)

Strutinskis, Kaminskis un Kuzņecovs tik tikko paguva sagrābt ģenerāli aiz pleciem, atkal aizbāza viņam muti, pārmeta pār galvu šineļa malu, lai neviens no nejaušajiem garāmgājējiem nepazītu fon Ilgenu pēc sejas. Ģenerālis izmanījās iespert Kaminskim ar zābaku pa vēderu. No neciešamām sāpēm Jans saliecās līkumā. Lukovskis nometa zemē savu šauteni, un ar viņa palīdzību ģenerāli tomēr nomierināja, iegrūda «adlerā» un tā piespieda pie grīdas, ka viņš nevarēja ne pakustēties.

Strutinskis nepaguva ieslēgt ātrumu, kad ...

— Kas šeit notiek?

Kuzņecovs spēji atskatījās. Uz automašīnas pusi, raudami vaļā pistoļu makstis, skrēja četri vācu virsnieki. Cīņas karstumā neviens no izlūkiem nebija pamanījis, no kurienes viņi uzradās un vai viņi ko sapratuši. Tas bija brīdis, kad izšķīrās viss: gan pasākuma veiksme, gan izlūku dzīvība.

Izšķirties vajadzēja momentāni, un Kuzņecovs to izdarīja, jo zināja — citas izejas nav, ķerties pie ieroča nekad nav par vēlu. Bet, līdzko tas notiks, sāksies vajāšana, bet bija vajadzīgs mazlietiņ laika.

Bezgala dārgā laika.

Kuzņecovs mierīgi devās pie hitleriešiem, pielika sveicienam roku pie cepures un sacīja:

— Esmu drošības dienesta virsnieks. Mēs izsekojām un tikko arestējām padomju teroristu, kas pārģērbies mūsu militārajā formas tērpā. Lūdzu, pārliecinieties par manām pilnvarām.

Un, Kuzņecovs parādīja virsniekiem plaukstu, uz kuras blāvi spīdēja ovāla metāla plāksnīte — valsts slepenpoli-cij-as darbinieka žetons ar numuru.

Tā bija ļoti bīstama rīcība. Visā vācu armijā neatrastos neviena augsta vai zema ranga virsnieka, kurš uzdrošinātos lūgt paskaidrojumu šādas zīmes īpašniekam. Ja vienīgi... viņam pašam kabatā nav tādas pašas plāksnītes... Šiem četriem tās nebija. Loma jātēlo līdz galam. Oberleitnants paslēpa žetonu un no citas kabatas izņēma piezīmju grāmatiņu un zīmuli. Palūdza virsniekiem uzrādīt dokumentus un paskaidroja: kungi var ievājadzēties par lieciniekiem.

Virsnieki paklausīgi izpildīja prasību. Oberleitnants rūpīgi apskatīja viņu apliecības, pierakstīja uzvārdus, pēc tam atdeva tās atpakaļ, bet tikai trim. Ceturto apliecību viņš paturēja.

— Jums, Granava kungs, — viņš uzrunāja plecīgu virsnieku brūnā ādas mētelī, — vajadzēs braukt man līdzi uz gestapo. Jūsu liecībai ir īpašs svars. Jūs, kungi, varat būt brīvi.

Cilvēks ādas mētelī tikai paraustīja plecus un mierīgi iesēdās automašīnā. Viņam, hauptmanim Granavam. reihs-komisāra personiskajam šoferim, no vizītes gestapo nebija ko bīties. Tā, protams, bija reta veiksme: nolaupīt ne tikai ģenerāli fon Ilgenu, bet arī Koha šoferi!

Trīs virsnieki, militāri atsveicinājušies, devās prom no notikuma vietas. Kuzņecovs atgriezās pie «adlera» un apsēdās priekšējā sēdeklī blakus Strutinskim.

Bet nu radās jauna problēma: automašīna jau bija pilna līdz pēdējai iespējai — septiņi cilvēki! — taču vēl kaut kā vajadzēja iespiest Janu Kaminski. Kā zināms, izeja vienmēr atrodama. Tiesa, lai apstiprinātu šo postulātu, Janam ar lielām pūlēm vajadzēja ierausties bagāžniekā. Tiklīdz viņš aizcirta virs sevis šaurās dzelzs kārbas vāku, «adlers» izgaisa krēslā. Pilnā ātrumā, līkumodams pa tukšajām ielām, automobilis izjoņoja no pilsētas un pēc stundas nogādāja savus pasažierus drošā vietā — Valentīna Teihmana mājās, Novijdvoras un Češskoje Kvasilovo ciemu tuvumā.

Mājas saimnieks bija trūcīgs poļu zemnieks ar lielu ģimeni — deviņiem bērniem. Vecākajam bija gadi septiņpadsmit, jaunākais tikko sāka rāpot. Līdz 1939. gadam ģimene dzīvoja lielā trūkumā, tik tikko dzīvību vilka, vieglāk kļuva tikai padomju varas laikā. Teihmanam piešķīra pabalstu, kas pienākas daudzbērnu ģimenei. Dabiski, ka

Teihmana ģimenē neieredzēja okupantus, un, kad tas bija vajadzīgs, ģimenes galva nodeva savas mājas padomju izlūku rīcībā.

Vasarā aiz kuplās ķiršu un ābeļu lapotnes māja no ceļa puses gandrīz nemaz nebija samanāma, un tā kļuva par ļoti ērtu konspiratīvo dzīvokli. Tieši uz šo kluso vietu Kuzņecovs nogādāja Ilgenu un Granavu. Viņš pareizi izlēma, ka šajā dienā nemaz nav ko mēģināt pārsūtīt gūstekņus uz vienību, jo sakarā ar to, ka ģenerālis novēloja pusdienas, laiks bija zaudēts un pašu nolaupīšanu pārāk ātri pamanīja. Īstenībā tā arī bija. Jaunais sargkareivis, neatradis Lukovski, sacēla trauksmi. Turklāt kāds no kareivjiem pie puķu dārziņa uzgāja fon Ilgena cepuri, kas tam bija nokritusi cīņiņa laikā. Bez kavēšanās sacēla kājās gan gestapo, gan SD, gan žandarmēriju, gan abvēra pretizlūkošanas dienestu.

Visi ceļi, kas veda ārā no pilsētas, bija noslēgti ar trīskāršu, praktiski necaurejamu loku. Sākās meklēšana, kas ilga vairākas nedēļas. Vēlāk padomju izlūkdienesta rokās nonāca šāds ziņojums, ko savā laikā hitlerieši bija pārraidījuši pa radio:

«Iespējams, ka Austrumu karaspēka pavēlnieks ģenerālmajors Ilgens, ko 1943. gada 15. novembrī Rovnā nolaupīja partizāni, tālāk aizvests ar kādu pajūgu, varbūt ar automašīnu.

Visā armijas apgabalā tūliņ jānodibina kontrole pār automašīnām. Vietējiem komandantiem jādod norādījums, ka viņiem šī kontrole savos rajonos jāveic ar vietējās apsardzes palīdzību.

Operatīvā nodaļa 1A.»

Naktī Nikolajs Kuzņecovs pratināja ģenerāli un Koha šoferi. Kā jau to varēja gaidīt, no viņiem vienības vadība ieguva ārkārtīgi vērtīgas ziņas. Tā kā Ilgenu un Granavu uz vienību tomēr nebija iespējams nogādāt, abi hitlerieši turpat mājās atrada savu kapu ...

Lisovsku un Mikotu, turot aizdomās par līdzdalību no-

laupīšanā, arestēja hitleriešu armijas pretizlūkošanas dienests. Bet viņas to bija paredzējušas un attiecīgi sagatavojās.

Pēc dažām dienām Lidiju atbrīvoja pēc viņas šefu — gestapo viešu rīkojuma. Arī Maija prata pierādīt savu alibi.[7]

Pa to laiku Rovnā bija pabeigta gatavošanās kārtējam triecienam, ko vienības vadība bija izplānojusi pret okupantiem. To īstenot uzdeva izlūkam Mihailam Ševčukam, kuram par palīgiem norīkoja pagrīdniekus Vasiliju Bori-sovu, Pāvelu Serovu un Pjotru Budņiku. Uzdevuma izpildei Ševčukam sagādāja spēcīgu mīnu ar pulksteņa mehānismu un iepakoja to neizskatīgā čemodānā. Šim četriniekam vajadzēja noorganizēt sprādzienu Rovnas dzelzceļa stacijā.

Stacijā iekļūt nebija viegli. Pilsētā valdīja panika. Pēc tam kad Sarkanā Armija bija atbrīvojusi Kijevu un izplatījās baumas, ka padomju tanki ieņēmuši Novogradvo-linsku, virsnieku un ierēdņu ģimenes jau vairs ne par ko citu nedomāja kā tikai par evakuāciju. Visi

steidzās uz Rietumiem. Vilcieni bija pārpildīti, stacijas ēkās drūzmējās pasažieri, kas gaidīja savu kārtu aizbraukšanai. Lai apturētu bēgļu lavīnu un nodibinātu kārtību, staciju ciešā lokā bija ielenkuši žandarmi. Izlauzties tam cauri Ševčukam neizdevās.

Mihails Ševčuks bija pieredzējis izlūks un tīšuprāt bāzt galvu cilpā nemēdza. Viņš nolēma neklaiņot apkārt stacijai žandarmu acu priekšā, bet gan tuvējās sānieliņās sameklēt «ceļabiedru» — kādu solīdāku vācieti. Tāds ceļabiedrs, kā jau viņš bija cerējis, atradās — pusmūža apakšpulkvedis, kas ar pūlēm stiepa divus smagus čemodānus. Operācijas vajadzībām Ševčukam speciāli bija sagādāta līnijdroška. Viņš panāca apakšpulkvedi, apstādināja zirgu un piedāvājās aizvest viņu līdz stacijai. Iepriecinātais vācietis nemaz nezināja, kā pateikties gluži vai no debesīm nokritušajam glābējam — važonim. Tālāk nekādu sarežģījumu vairs nebija. Ševčuks strauji piebrauca pie stacijas galvenajām durvīm, Serovs un Budņiks paķēra visus trīs čemodānus (trešo — savu) un kopā ar

hitlerieti devās uz durvīm. Žandarmu virsnieks grasījās viņus apturēt, bet apakšpulkvedis pasteidzās pateikt, ka «šie cilvēki ir kopā ar viņu».

Iedami pakaļ apakšpulkvedim, izlūki iekļuva pirmās klases uzgaidāmajā zālē, kas bija paredzēta tikai augstākajiem virsniekiem un viņu pavadoņiem. Taču ari šī privileģēto zāle bija kā bāztin piebāzta. Ar lielām pūlēm izlūki atrada «savam» vācietim brīvu vietu uz koka sola, nolika blakus divus ādas čemodānus, kas bija apjozti ar resnām siksnām, trešo čemodānu pagrūda zem sola. Neviens viņiem nepievērsa ne mazāko uzmanību.

Novēlējuši apakšpulkvedim laimīgu ceļu, Serovs un Budņiks mierīgi atstāja staciju — pēc tam aizbrauca no pilsētas bez kādiem šķēršļiem.

Spēcīgā mīna sprāga noteiktajā laikā — pulksten divos un trīsdesmit minūtēs naktī. Pirmās klases zāles griesti sabruka pilnīgi, aprakdami zem gruvešiem vairāk nekā divdesmit virsnieku, turklāt vecākos — sākot no majora un augstāk, vēl ap simt trīsdesmit bija ievainoti. Drausmīgā kakofonijā saplūda ievainoto kliedzieni un vaidi, pistoļu šāvieni...

Sadzirdējuši sprādzienu un šāvienus, kareivji, kas kara ešelonā brauca uz Rovnu, nosprieda, ka staciju ieņēmuši padomju izpletņlēcēji. Viņi izlēca no vagoniem, sagūla gar sliedēm un atklāja intensīvu uguni ar šautenēm un ložmetējiem pa degošo ēku. Tā pati doma — par padomju izpletņlēcēju desantu — ienāca prātā arī stacijas apsardzei, bet tā, dabiski, par desantniekiem noturēja kareivjus no ešelona. Sākās savstarpēja apšaude, drīzāk gan īsta kauja, kas vāciešiem diezgan dārgi maksāja, līdz rītausmā abas puses saprata, ka karo ar savējiem.

Stacijas uzspridzināšana bija otrs trieciens, taču paredzēts bija vēl viens. Tajā atkal vajadzēja piedalīties Nikolajam Kuzņecovam, kurš šai naktī, no 15. uz 16. novembri, tā arī ne uz brīdi nebija aizvēris acis. 16. novembra rītā viņam atkal bija jāatgriežas Rovnā, lai likvidētu Ukrainas galveno vācu tiesnesi ģenerāli Alfrēdu Funku.

Šis kalsnais vidēja auguma esesietis, tāpat kā Kohs, bija Hitlera mīlulis. Fīrers viņam bija piešķīris augstāko partijas apbalvojumu — nacistu zelta nozīmīti. Tāpat kā Koham, arī Funkam bija daudz amatu: Ukrainas augstākās vācu tiesas prezidents, Kēnigsbergas augstākās tiesas

senātprezidents, Mēmeles apgabala ārkārtējais komisārs, triecienvienību — SA grupas «Ostland» galvenais tiesnesis, «nacionālsociālistiskās vecāko savienības» priekšsēdētājs un vēl daudzi citi.

Aiz šo Funka skaļo amatu un posteņu greznās fasādes būtībā slēpās viņa galvenais pienākums — likumīgā veidā iznīci'nat padomju cilvēkus. Pēc tā saucamajiem Funka «tiesas spriedumiem» ik dienu Ukrainā nošāva un pakāra simtiem patriotu.

Ukrainas augstākā vācu tiesa atradās neizskatīgā pelēkā ēkā ar izeju uz Parādes laukumu un Skolas ielu. Šī ēka saglabājusies vēl arī tagad. Iespējams, nogalināt Funku bija vieglāk kādā citā vietā, bet vienības vadība nolēma to izdarīt tieši tiesas ēkā, jo tas piešķīra operācijai it kā īpašu, simbolisku nozīmi.

Vienības izlūki jau sen slepus novēroja tiesnesi, izpētīja viņa maršrutus, paradumus, dzīves veidu. Starp citu, viņi konstatēja, ka Funks, būdams pedants un akurāts cilvēks, katru dienu skuj bārdu nelielā frizētavā «tikai vāciešiem» Pils ielā, iepretim tiesas ēkai. īsi pirms deviņiem Funks izgāja no frizētavas, nesteigdamies šķērsoja ielu un tieši deviņos iegāja tiesas ēkā.

Frizētavā Funks vienmēr sēdēja vienā un tajā pašā krēslā, viņu apkalpoja viens un tas pats meistars. Kalsns, ar dziļi dobumos paslēptām Humšām acīm, pakalpīgs un pat pārlieku iztapīgs pret klientiem vāciešiem — Ančaks atgādināja cilvēku, kas nekad mūžā nav turējis rokās nekādu citu ieroci kā tikai bārdas skujamo nazi. Darba biedri zināja, ka viņš ļoti mīl savu ģimeni — tādu pašu klusu kā viņš sievu un divas meitiņas dvīnītes. Ančaka profesionālā reputācija bija pietiekami augsta, un nav nejaušība, ka Funks, izmēģinājis visus meistarus, galu galā izvēlējās tieši šo vienkāršo un necilo cilvēku.

Ne darbi biedri, ne Ukrainas augstākās vācu tiesas prezidents neticētu, ka klusais un pieklājīgais Jans Ančaks — bijušais poļu armijas majors, Varšavas kauju dalībnieks, antifašists — tagad cieši sadarbojas ar padomju izlūkiem.

Ja izklāstītu šī rīta — 1943. gada 16. novembra notikumus pa minūtēm, pat ne visa rīta, bet tikai kādas pusstundas, tad sanāktu šāda

rīcības programma.

Astoņi un trīsdesmit minūtes. Uz Skolas ielas, neaizbraucis līdz augstākās vācu tiesas namam metrus

piecdesmit, apstājās automobilis «adlers». No tā izkāpa divi virsnieki Ukrainas reihskomisariāta cepurēs — šo cepuru dēļ URK virsnieki atšķīrās no pārējiem karavīriem un viņus dēvēja par «zelta fazāniem».

Tie bija Nikolajs Kuzņecovs un Jans Kaminskis. Kareivis šoferis Nikolajs Strutinskis palika automašīnā un, likās, pie stūres snauda. Virsnieki pārgāja pāri Parādes laukumam un katrs devās uz savu pusi. Kuzņecovs lēnām pastaigājās pa trotuāru, Kaminskis ieņēma sen izraudzītu pozīciju, no kurienes bija ērti novērot frizētavas logu, kur strādāja Ančaks. Lēni ritēja gaidu pilnas sekundes un minūtes. Kaut gan bija agra rīta stunda, ielā bija daudz cilvēku — uz darbu steidzās virsnieki, ierēdņi, okupācijas iestāžu sīki kalpotāji. Kuzņecovs un Kaminskis tikko spēja atņemt sveicienus un paši sveicināt garām ejošos virsniekus. Visiem drūms, nomākts izskats — šie gājēji jau zina par sprādzienu naktī...

Astoņi un četrdesmit minūtes. Pie tiesas nama galvenajām durvīm apstājas vaļēja kravas automašīna: esesieši atveduši arestētos uz tiesu. Strutinskis uzmanīgi aptausta zem sēdekļa automātu un granātas. Automašīna ar ese-siešiem šeit apstājusies gluži nelaikā. Bet Kuzņecovs un Kaminskis, it kā nekas nebūtu noticis, turpina palikt savās vietās. Kuzņecovu, protams, arī uztraukusi automašīnas parādīšanās, bet tādēļ jau nevar atlikt operāciju.

Astoņi un četrdesmit piecas minūtes. Uz mirkli paveras aizkars aiz frizētavas loga — Ančaks dod ziņu, ka drīz, pēc divām trim minūtēm, viņš pabeigs skūt bārdu. Kaminskis nevērīgi atstumj cepuri pakausī. Arī tas ir signāls un nozīmē to pašu, tikai tas domāts Kuzņecovam.

Astoņi un piecdesmit minūtes. Aizkars atvērts pilnīgi vaļā. Kaminskis nedaudz pacēla cepuri. Kuzņecovs paskatījās pulkstenī un nesteidzīgi devās uz tiesas nama galvenajām durvīm — Strutinskis iedarbināja motoru...

Pa frizētavas durvīm iznāk Funks. Nevērīgi atņem pretimnācēju sveicienus. Parasts cilvēks, ar neizteiksmīgu, gluži kā nogludinātu seju. Vai tiešām viņš, kuram ļaužu pūlī var paiet garām pat neatskatoties, ir nosūtījis uz ešafotu tūkstošiem cilvēku? Jā, tas ir viņš. Ukrainas tautas galvenais bende Funks.

Kuzņecovs, gatavodamies operācijai, labi izpētīja gaiteņu un istabu izvietojumu tiesas namā. Tagad viņam vajadzēja tikai vienu — ieiet pa durvīm tā, lai nesastaptu

Piemineklis N. Kuzņecovam Ļvovā

Piemineklis N. Kuzņecovam Rovnā

nevienu darbinieku. Kā citādi lai paskaidro, ka, iegājis iekšā, viņš negāja ne uz otro stāvu, ne uz pirmā stāva sānu gaiteņiem, bet gan cieši piespiedās pie sienas tūlīt aiz durvīm? Izlūks saprata, ka tiesas darbinieki centīsies ieņemt savas darba vietas kabinetos agrāk (kaut vai dažas minūtes), nekā uz savu kabinetu otrajā stāvā būs aizgājis

galvenais tiesnesis.

Kuzņecovs stāvēja kā sastindzis. Vispirms atskanēja soļi — kāds gāja pa gaiteni uz durvīm. Soļi tuvojās un attālinājās — jau uz kāpnēm.

Astoņi un piecdesmit deviņas minūtes. Noklaudzēja ārdurvis. Funks! Un tajā pašā mirklī — trīs šāvieni no tuva attāluma ar pārbaudītu virsnieka «valteru» ...

Aši, bet bez liekas kņadas Kuzņecovs paķēra no Funka rokām izkritušo portfeli un mierīgi izgāja ārā.

Esesieši pie vārtiem redzēja, ka no tiesas nama iznāca kājnieku virsnieks un aizbrauca pelēkā «adlerā», taču nepievērsa tam nekādu uzmanību. Viens no viņiem stāstīja kaut ko jautru, pārējie smējās pilnā kaklā un klusos šāvienus nedzirdēja.

Automašīna strauji aizveda Kuzņecovu un Strutinski, bet Jans Kaminskis vēl kādu laiku palika savā postenī pie frizētavas. Viņš tad arī pastāstīja par vēlāk notikušo.

Nošauto Funku uz kāpnēm pie galvenajām durvīm atrada, protams, pirmais Ukrainas augstākās tiesas apmeklētājs — nevis darbinieks. Tas notika kādas pāris minūtes pēc akcijas. Tiesas nama otrajā stāvā atvērās līdz galam vaļā logs, un histērisks kliedziens atskanēja pāri laukumam:

— Prezidents nogalināts! Prezidents nogalināts! ...

Sacēlās trauksme. Bariņš esesiešu, kas stāvēja pie vārtiem, acīmredzot Funka nogalināšanu saistīja ar virsnieku, kurš aizbrauca automašīnā, un dzinās tam pakaļ. Pāris kvartālu no Parādes laukuma viņi patiešām panāca tādu pašu pelēku «adleru», kurā brauca kāds majors. Virsnieku galīgā neizpratnē izvilka no automašīnas un pa ceļam uz gestapo gandrīz līdz nāvei piekāva. Majors beigu beigās pierādīja, ka ir pilnīgi nevainīgs augstākā tiesneša nogalināšanā. Ar to viņš ārkārtīgi saniknoja gestapovie-šus, jo tiem bija skaidrs, ka laiks, kas zaudēts ar kļūmīgo majoru, ļāva cilvēkiem, kas patiešām nogalinājuši Funku, bez pēdām nozust Rovnas ielās.

Izpildījuši uzdevumu, Kuzņecovs un Strutinskis divas dienas nogulēja Valentīna Teihmana mājā, bet atpūtušies nolēma atgriezties Rovnā. Pirms tam, pats par sevi saprotams, jau kuro reizi tika nomainīts automašīnas numurs. Vienības vadība nolēma, ka ar šiem parastajiem piesardzības pasākumiem šoreiz nepietiek. Pati Paula Zīberta dienesta pakāpe — oberleitnants — pēc atentāta pret Dargelu un Funku bija it kā sakompromitēta. Iepriekš varēja paredzēt, ka visā apkaimē vācieši rīkos vispārēju oberleitnantu pārbaudi, lai arī cik daudz viņu būtu.

Tāpēc lauku mājās Kuzņecovu jau gaidīja speciāls kurjers no vienības štāba — viņš bija atnesis Kuzņeco-vam jaunus dokumentus un jaunus uzplečus. No šī brīža Kuzņecovs kļuva par hauptmani Paulu

Vilhelmu Zībertu. Kuzņecovs šajā sakarā pajokoja, sak, tā kāpjot uz augšu (otrā dienesta pakāpe gada laikā), viņš karu pabeigs kā pulkvedis.

Rovnā, Kopernika ielā, automašīnu apturēja patruļa.

— Jūsu dokumentus, hauptmaņa kungs!

Kuzņecovs uzrādīja savus jaunos dokumentus (tie nepavisam nebija nevainojami), kā arī ceļazīmi. Vērīgi tos aplūkojis, virsnieks atļāva braukt tālāk.

Viņi nepaguva nobraukt trīssimt metru — atkal sauciens:

— Stāt! Dokumentus!

Zīberts izbrīnījās.

— Kas noticis? Mums jau tikko pārbaudīja.

Žandarmu virsnieks neko neatbildēja. Tikai, apskatījis dokumentus, noteica:

— Neuztraucieties, hauptmani. Šodien jūs bieži apturēs. Mēs meklējam teroristu, viņš ģērbies mūsu oberleitnanta formas tērpā . . .

Sirds dziļumos Kuzņecovs pateicās savas vadības tālredzībai.

Pabraucis kvartālu tālāk, Kuzņecovs lika Strutinskim nogriezties sānielā un apstāties.

Un viņi sāka... «palīdzēt» vāciešiem. Atstājuši «ad-leru» sāņielā, Kuzņecovs un Strutinskis izgāja uz ielas, Pēc dažām minūtēm viņi apturēja kādu vieglo mašīnu.

— Stāt! Jūsu dokumentus!

Pusmūža majors saērcināts teica:

— Mums jau tikko pārbaudīja, viss esot kārtībā, varot braukt tālāk. Kas īsti noticis?

Kuzņecovs apskatīja dokumentus un līdzjūtīgi paraustīja plecus.

— Piedodiet, majora kungs, bet šodien jūs apturēs uz katra soļa. Mēs meklējam teroristu mūsu virsnieka formas tērpā. Tā ka pats saprotat...

Vēlreiz sveicienam piecirtis roku pie cepures, Kuzņecovs atdeva automašīnas pasažieriem viņu dokumentus un atļāva braukt tālāk — līdz nākamajai patruļai, īstai.

Pēc nelielas prakses Nikolajam Kuzņecovam iepatikās šis jaunais darbs, un viņš pārbaudīja dokumentus ārkārtīgi centīgi un veikli, gluži kā īsts lauka žandarmērijas virsnieks. Šī nodarbība, starp citu, nemaz nebija tik nelietderīga: no aizturēto virsnieku dokumentiem viņš iegaumēja ne mazumu interesanta un pietiekami vērtīga.

Vairāk nekā stundu viņi apturēja visus garām braucošos automobiļus — gan vieglās, gan smagās mašīnas. Un nevienam neradās ne mazākās aizdomas par viņu pilnvarām. Tik spēcīga hitleriskajā armijā bija aklā paklausība valdonīgai balsij.

Tā tas turpinājās tik ilgi, kamēr pa ielu aizdrāzās motocikls un esesiešu virsnieks, kas sēdēja blakusvāģī, garām braucot nokliedza:

— Papildu posteņi tiek noņemti. Varat būt brīvs, hauptmani!

Kuzņecovs pateicībā pamāja esesietim ar roku un uzsmaidīja Strutinskim. Tageid arī viņi varēja doties vajadzīgajā virzienā, nebaidīdamies nekādu sarežģījumu.

Funka nogalināšana radīja milzīgu efektu. Par viņa nāvi publicēja paša Koha rakstu ar nosaukumu «Nogalināts valsts tiesas prezidents».

Par bendes likvidēšanu no TĀSS ziņojuma 1943. gada 17. decembrī uzzināja visi padomju cilvēki.

Kā bija cerēts, pēc ģenerāļa fon Ilgena nolaupīšanas, sprādziena stacijā un Funka neticami pārdrošās nogalināšanas hitlerieši Rovnā pilnīgi zaudēja galvu. Sacēlās ārkārtīga panika. Okupantu un iedzīvotāju vidū klīda visnejēdzīgākās baumas par «boļševiku teroristiem», ar kuriem esot pilna pilsēta un kuri nogalinot augsti stāvošas personas. Rovnā sākās vispārēja pārmeklēšana un tvarstīšana. Pie tam vietējiem iedzīvotājiem gandrīz nemaz nepievērsa uzmanību — dokumentus pārbaudīja pirmām kārtām armijas ļaudīm. Arestēja desmitiem aizdomīgu cilvēku. Teroristi rēgojās visur — iedzīvotājiem aizliedza

iziet ārpus mājas pēc pulksten sešiem vakarā, aizliedza staigāt kopā ne vairāk kā pa divi, nest čemodānus, saiņus, slēgtas somas un pat. .. turēt rokas kabatās. Augām dienām pa ielām braukāja automašīnas ar skaļruņiem: rovniešus centās pierunāt palīdzēt varas iestādēm notvert teroristus.

Kādā no šīm satraukuma pilnajām dienām Kuzņe-covam pilsētas centrā, uz Mickeviča ielas, atgadījās nepatīkama epizode. Strutinskis piestāja automašīnu pie trotuāra, izdarīja to nepietiekami uzmanīgi un ietriecās otrajā automašīnā, kas, izrādījās, piederēja Kicingera vietniekam ģenerālim Melceram.

Pie Strutinska piegāja policijas virsnieks un lika uzrādīt dokumentus. Nikolajs pasniedza ceļazīmi, kurā, pēc viņa domām, viss bija kārtībā: norādīta automašīnas marka, īpašnieka uzvārds, brauciena maršruts un mērķis. Trūka tikai viena, taču visai būtiska — zīmoga...

Strutinskis, lādēdams sevi par aizmāršību, sāka taisnoties, izlikdamies, ka slikti saprot vācu valodu.

Iejaucās Kuzņecovs — vajadzēja glābt stāvokli, jo ceļazīme bez zīmoga bija tikai tukšs papīriņš, bet vācieši, kā viņš to labi zināja, dokumentiem piešķīra lielu nozīmi un piesējās katram sīkumam. It kā tam visam nebūtu nekādas nozīmes, viņš mierīgi apstiprināja:

— Mans šoferis ir polis. Vāciski gandrīz nemaz nerunā. Vai tad jūs nepazīstat šos mobilizētos poļu stulbeņus. Viņi visu dara ne tā, kā vajag ...

— Zīmogs ir obligāts, — neatlaidās policists. — Bet jums tā nav, tā ir nekārtība ...

Kuzņecovs nevarēja pieļaut, ka viņus aiztur. Nelaimīgās ceļazīmes pārbaude lauka žandarmērijā (un pie reizes arī citu dokumentu pārbaude) nesolīja nekā laba. Un viņš izšķīrās par ļoti pārgalvīgu un riskantu gājienu...

— Jūs sakāt — nekārtība? — viņš drūmi pārjautāja un asi gandrīz uzkliedza virsniekam, ar roku pamājis uz ielas pusi, kur nepārtrauktā straumē atkāpās hitlerieši. — Un tā, pēc jūsu domām, ir kārtība?! Mums tagad ir daudz nekārtību, kungi, — un skumji piebilda: — Domāju, ka tas, ka manā ceļazīmē trūkst zīmoga, vēl nav pats briesmīgākais ...

Policists apjuka. Viņam bija jāpiekrīt, ka šim virsniekam, kuru līdz sirds dziļumiem satriekusi atkāpšanās, kaut kur ir taisnība. Incidents pats par sevi nokārtojās...

Fašistu drošības dienests tā arī neatrada nezināmo oberleitnantu. Bet hauptmanis Pauls Vilhelms Ziberts savu darbu turpināja.

15. NODAĻA

Pēc smagās, asiņainās kaujas ar «nāves meistara» ģenerāļa Pipera soda ekspedīciju vienība vairs nevarēja palikt Rovnas apkaimē. Uzvara spārnoja, vēl jo vairāk tāpēc nedrīkstēja ļauties jūsmai — vajadzēja iet projām, kamēr, negaidītās sakāves satriekti, vācieši nav atguvušies un nav nogriezuši visus atkāpšanās ceļus.

Oktobra beigās Sarkanā Armija, ko iedvesmoja spožā uzvara Kurskas lokā, bija sasniegusi Dņepru septiņsimt kilometru garā joslā. Tas nozīmēja, ka okupanti padzīti gandrīz no visas kreisā krasta Ukrainas un Doņecas baseina.

Hitlerieši tagad visas cerības lika tikai uz Dņepru. Plato, ūdeņiem bagāto upi ar tās augsto labo krastu viņi uzskatīja par nepārvaramu dabisko šķērsli nogurušajam, smagajās un sīvajās vasaras kaujās novājinātajam padomju karaspēkam. Taču Dņepru uzreiz forsēja pārdesmit vietās visā karadarbības joslā!

6. novembrī, Oktobra svētku priekšvakarā, Maskava salutēja varonīgajām Sarkanās Armijas divīzijām, kas bija atbrīvojušas Padomju Ukrainas galvaspilsētu Kijevu. Uzbrukumi Korosteņai, Žitomirai un Faštovai pārrāva svarīgākās komunikācijas, kas saistīja vācu armiju grupas «Centrs» un «Dienvidi».

Triecienā sagrāva spēcīgu hitleriešu karaspēka placdarmu Zaporožjē. Pēc Zaporožjes atbrīvoja Dņepropet-rovsku un Dņeprodzeržinsku. Dienvidos Sarkanā Armija ieņēma Melitopoli, padzina vāciešus no Tamaņas pussalas, aizgāja līdz Dņepras lejtecei un Perekopa zemes šaurumam. Krima bija ielenkta, fašistu karaspēks tajā ieslēgts kā pudelē.

Sākās arī Padomju Baltkrievijas atbrīvošana.

Visās frontēs no Melnās līdz Ziemeļu jūrai hitlerieši cieta milzīgus zaudējumus. Vasaras un rudens uzbrukumu laikā Sarkanā Armija kopumā sagrāva 118 fašistu divīzijas, no ierindas izgāja gandrīz pusotra miljona ienaidnieka kareivju, virsnieku un ģenerāļu.

Fronte arvien vairāk un vairāk tuvojās PSRS valsts robežai. No Rovnas sākumā pamazām, bet tad arvien lielākā steigā hitlerieši evakuēja okupācijas iestādes. Pilsēta sāka zaudēt savu nozīmi kā Ukrainas centrs, un padomju izlūkošanu tā vairs tik ļoti neinteresēja. Hitleriskās administrācijas lielo aparātu steidzami pārvietoja uz Ļvovu. Tieši tāpēc izlēma, ka D. Medvedeva vadītajai vienībai jāapmetas šīs pilsētas apkaimē.

Iepriekš minētā kauja ar soda ekspedīciju tikai paātrināja šo lēmumu.

Tātad 1943. gada vēlā rudenī vienība pilnīgi bez ceļa, pa mežiem, dūkstīm, maziem lauku celiņiem veica ārkārtīgi grūtu 150 kilometru

garu pārgājienu. Lai pasargātu no grūtībām un riska ievainotos, pēc Dmitrija Medvedeva lūguma ievainotos savā vienībā pieņēma divkārtējais Padomju Savienības Varonis Aleksejs Fjodorovs. (Interesanti, ka pēc izveseļošanās ievainotie izveidoja nelielu vienību, kuru komandēja paši medvedevieši — Grigorijs Šaškovs un Konstantīns Vladimirskis.)

Par jauno pagaidu apmešanās vietu izraudzījās mežu liela ciema Velki-Celkoviči apkaimē. Šeit vienība sakārtojās, partizāni pēc sīvajām kaujām beidzot varēja atpūsties, sakopot spēkus. Bet izlūkiem šī nepieciešamības spiestā pagaidu atrautība no informācijas avotiem bija ļoti nevēlama. Tāpēc jau pēc divām nedēļām nolēma: tā kā vācieši, šķiet, pārliecinājušies, ka partizāni no «galvaspilsētas» aizgājuši, izlūku grupa, kas darbojās Rovnā, Lukina vadībā slepeni uz laiku atgriezīsies Cumaņas mežos. Grupu pavadīs Ļeva Jermoļina rota. (Mazliet vēlāk tur atgriezās arī visa vienība.)

Atpakaļceļā tieši čekistu dienas priekšvakarā— 19. decembrī — viņiem uzdūrās vesels tā saucamās USA — Ukrainas sacelšanās armijas vecāko kara skolas izlaidums. Kā vēlāk noskaidrojās, šiem nodevējiem pārgājiens naktī bijis viens no izlaiduma eksāmeniem. Vēl skolu nebeigušos vecākos partizāni iznīcināja līdz pēdējam un ieguva labas trofejas: balsta ložmetēju, mīnmetēju, daudz ieroču un munīcijas. Bet galvenais — izlūku rokās nokļuva vairāk nekā simt gluži jaunu, vēl neizdotu skolas absolventu diplomu ar visiem zīmogiem un USA grupas «Zagraga» komandiera Dubovoja un štāba priekšnieka Boristena parakstiem. Boristena — agrākais Dņepras nosaukums. Nacionālistu barvežiem patika saukties skaļos

vārdos — ko bija vērts viens pats atamans Borovecs, kas lika sevi saukt par ... Tarasu Buļbu!

... Vācu armijas atkāpšanās vilnis jau tuvojās Ļvovai. Visi ceļi bija pārpārēm pieblīvēti ar automašīnām, pajūgiem, motocikliem ... Bēga projām okupācijas iestāžu virsnieki un ierēdņi, okupantu ģimenes, nodevēji, kas centās izvairīties no atmaksas. Bēga panikā, plēsās par vietām automašīnās, maksāja traku naudu par dzelzceļa biļetēm un benzīnu.

Un tāpēc ar jo lielāku niknumu viņi izgāza savas zvēriskās dusmas un bailes pār Rietumukrainas mierīgajiem iedzīvotājiem. Pilsētās un ciemos trakoja lielas soda ekspedīcijas: dedzināja mājas, šāva sirmgalvjus un bērnus, dzina uz Vāciju visus darbaspējīgos cilvēkus, iznīcināja visu, ko nevarēja aizvest. To sauca par «izdedzinātas zemes taktiku».

1944. gada sākumā fronte bija pienākusi ievērojami tuvāk Rovnai. Saltās vēja brāzmas atnesa līdz pilsētai attālos artilērijas kanonādes dārdus._ Notika vispārēja evakuācija. Ukrainas reihskomisārs Erihs Kohs tik ļoti steidzās aizmukt, ka pat tradicionālās

Ziemsvētku svinības sarīkoja divas dienas agrāk, nekā pienācās pēc kalendāra.

Arī izlūkiem vajadzēja doties ceļā — uz rietumiem. Viņu mērķis, protams, bija Ļvova — Rietumukrainas lielākā pilsēta un vēsturiskais centrs. Šoreiz galvenās grūtības slēpās pat ne sarežģītajā un bīstamajā pārgājienā: Ļvovā nebija ne sakaru, ne dzīvokļu, — vārdu sakot, nekādu atbalsta punktu izlūkiem. Tiesa, dažiem izlūkiem tur dzīvoja radinieki vai paziņas. Bet bija zināms, ka vācieši Ļvovā nošāvuši desmitiem tūkstošu cilvēku, viņu vidū varēja būt arī tie, ar kuriem, kā likās, vismaz sākumā izlūki varēja rēķināties. Vajadzēja ņemt vērā arī to, ka Ļvova bija visdažādāko ukraiņu buržuāzisko nacionālistu centrs. Vienības vadība saprata, ka daudzi banderieši un citi naidīgie darboņi pēc okupantu padzīšanas paliks Ukrainā, aizies pagrīdē, lai slepus, no stūra karotu pret padomju varu.

Sameklēt dzīvokļus, nodibināt sakarus ar uzticamiem cilvēkiem, sēt paniku okupantu vidū, izpētīt, kur atrodas noliktavas, štābi, sakaru mezgli, kazarmas, noskaidrot, ' kurus cilvēkus vācu pavēlniecība un ukraiņu buržuāzisko nacionālistu vadība atstās pilsētā, lai veiktu spiegošanu un diversijas, — ar tādu ārkārtīgi svarīgu uzdevumu

vajadzēja iesūtīt Ļvovā nelielu izlūku grupu. Visbeidzot, viņiem bija jāizpēta, kāds ir fašistu izstrādātais Ļvovas minēšanas plāns, lai neļautu hitleriešiem nopostīt seno pilsētu — ukraiņu tautas lepnumu. Ja izlūki zaudētu sakarus ar vienību (tāda iespēja netika izslēgta), viņiem vajadzēja patstāvīgi stāties sakaros ar Sarkanās Armijas avangarda daļām un nodot tām iegūto informāciju. Viņiem bija atļauts arī darīt visu, kas varētu izraisīt paniku okupantu «normālajā» dzīvē Ļvovā.

1944. gadā 6. janvārī grupa, kurā bija divdesmit viens cilvēks, Borisa Krutikova vadībā devās bīstamajā ceļā pa šādu maršrutu: Rovna (Cumaņas meži)—Dubna—Poča-jeva—Brodi—Zločeva—Peremišļani—Ļvovā (Ganovičas

mežs). Šeit daļai no grupas vajadzēja palikt un ierīkot «zaļo bāku», bet otrai daļai ielavīties pilsētā un sākt pildīt uzdevumu. Radistam Burlakam vajadzēja nodrošināt izlūkiem regulārus sakarus ar vienību.

Vienības vadība nosūtīja uz Ļvovu arī Nikolaju Kuzņe-covu, taču pilnīgi patstāvīgi, tikai divu cilvēku — Jana Kaminska un šofera Ivana Belova pavadībā. Belovs agrāk bija dienējis Sarkanajā Armijā, kritis gūstā, atbrīvots kā ukrainis ar uzvārdu Beļko, apmeties Rovnā un šeit nodibinājis sakarus ar Mihaila Ševčuka grupu. Ševčuks un pārējie ar viņu saistītie biedri rekomendēja Belovu kā uzticamu cilvēku, pārbaudītu vairākās operācijās. Tagadējai operācijai viņam bija iedots kara transporta karaspēka kareivja formas tērps un dokumenti uz Ivana Vlasoveca vārda.

Ļvovā līdztekus galvenajam izlūkdarbam Kuzņecovam, ja iespējams, vajadzēja izdarīt atriebes aktu — nogalināt Galīcijas gubernatoru Vehteru vai viņa vietnieku Baueru.

Katram gadījumam norunāja satikšanās vietas Ļvovā: pie teātra nepāra dienās, pulksten divpadsmitos pēc vācu laika.

Pēc tam Kuzņecovam vajadzēja pārcelties uz Krakovu. Šīs pilsētas izvēle izskaidrojama ar to, ka uz šejieni, pēc visiem apsvērumiem, vajadzēja atkāpties augstākajām fašistu iestādēm pēc neizbēgamās un drīzās padzīšanas no Ukrainas. Ja draudētu īpašas briesmas, Kuzņecovam, Ka-minskim un Belovam bija noteikts sākt nelegālu dzīvi un nogaidīt, kamēr atnāk Sarkanā Armija.

Pirms aizbraukšanas Nikolajs Kuzņecovs bija lieliskā omā; vienībā bija saņemta priecīga vēsts, ka ar PSRS

Augstākās Padomes Prezidija Dekrētu 1943. gada 26. decembrī viņš un viņa biedri par rudens operācijām apbalvoti ar Ļeņina ordeni. Kuzņecovs bārstīja asprātības, bija jautrs un dzīvespriecīgs.

1944. gada 15. janvārī Kuzņecovs, Kaminskis un Be-lovs atvadījās no kaujas draugiem — visiem toreiz likās, ka uz neilgu laiku — un aizbrauca caur Lucku uz Ļvovu. (Ja gribam būt precīzi, tad jāteic, ka viņu aizbraukšana aizkavējās: bija tik dubļains, ka līdz šosejai automašīnu nācās aizvilkt ar vēršiem.)

Luckā uz neilgu laiku Kuzņecovs un viņa ceļabiedri apstājās ļoti svarīgu iemeslu dēļ: ar vienību saistītā poļu patriotu grupa, ko vadīja Vicents Okorskis, kurš dzīvoja Banku ielā 16, jau iepriekš Kuzņecovam bija sagādājusi jaunu automašīnu: pelēku itāliešu «fiatu», kas agrāk piederēja vietējam apgabala komisāram. Hauptmaņa Zīberta vecā automašīna, kā nosprieda vienības vadība, bija Rovnā pārāk «sakompromitējusies».

1944. gada 18. janvārī grupa ar šo «fiatu» devās tālāk — uz Ļvovu.

«Pirms tam Germanuvkas ciemā,» A. Lukins zina stāstīt, «faktiski Luckas priekšpilsētā, pēdējo reizi satikos ar Nikolaju Kuzņecovu. Satikšanās bija nolikta vecā, pamestā šķūnī ciema nomalē.

Kuzņecovs atbrauca kopā ar Kaminski un Belovu, es — ārsta Alberta Cesarska, «iuckas bākas uzrauga» Vladimira Stupina, adjutanta Sergeja Roščina un dažu partizānu pavadībā.

Nikolajs Kuzņecovs īsumā pastāstīja, ka līdz Luckai viņi nokļuvuši mierīgi — kopā ar karaspēka daļām, kuras atkāpās. Pēc Belova atzinuma poļu sagādātais «fiats» esot pilnīgā kārtībā un pats Belovs — labs šoferis, nosvērts un uzticams biedrs.

Es sapratu, ka no šofera personiskajām un profesionālajām īpašībām daudzējādā ziņā būs atkarīgi Kuzņecova brauciena panākumi, un biju priecīgs, ka Belovs viņam no visiem viedokļiem iepaticies. Vēl sapratu: Kuzņecovs, zinādams, ka mūs interesē Belova

vērtējums, pats, negaidīdams manus jautājumus, uzslavēja savu jauno biedru. Par Kaminski runāt nebija vajadzības: Nikolajs un Jans jau sen bija sastrādājušies un saprata viens otru no pusvārdiem.

Tā mēs aizvadījām pāris stundas: precizējām uzdevumus, pārspriedām dažas detaļas. Tagad man atlika vienīgi pagarināt Zīberta dokumentus un nodot viņam naudu. Cesarskis uz speciāli no vāciešiem atņemtas rakstāmmašīnas rakstīja uz veidlapām attiecīgus tekstus, bet es parakstījos vajadzīgo priekšnieku vietā un uzspiedu vienu vai otru zīmogu no savas «ceļa kancelejas». To, ko vajadzēja, izdarījām arī ar Kaminska un Belova dokumentiem un Zīberta jaunās automašīnas dokumentiem. Pēc tam iedevu Nikolajam Kuzņecovam lielu summu márku.

Kā vienmēr, Kuzņecovs, pirms iebāza dokumentus kabatā, tos rūpīgi izpētīja — ja gadītos pārbaude, lai bez aizķeršanās varētu atbildēt uz ikvienu jautājumu, nesajaucot ne uzvārdus, ne datumus. Naudu sadalīja vairākās daļās — lai citi neredzētu palielo žūksni. ļ

Kuzņecova garastāvoklis tai pēdējā dienā, kad mēs bi- j jām kopā, bija labs. Viņš bija možs, iekšēji organizēts, | nešaubījās, ka sekmīgi izpildīs kārtējo uzdevumu. Tikai bija mazliet žēl, ka viņa tikšanās ar Sarkano Armiju, kas bija tik tuvu kā vēl nekad, tiek atlikta uz nenoteiktu i laiku. Tas bija saprotams — mēs visi ar nepacietību gai- j dījām to priecīgo brīdi, kad redzēsim pirmo sarkanarmieti. '

Pēc tam mēs visi kopā, izņemot sargus, pārspriedām pēdējos ziņojumus no frontes, minējām, kad beidzot pienāks Uzvaras diena un vai sabiedrotie uz to laiku atklās otro fronti. Par uzdevumu vairs nerunājām. Tagad, kad lietišķā saruna ar Nikolaju Kuzņecovu bija pabeigta, es •] vairāk vēroju viņa ceļabiedrus. Pārliecinājos, ka gan Ka-minskim, gan Belovam gars kaujiniecisks, viņi izprot savas nelielās grupas uzdevumu.

Pienāca laiks šķirties. Mums vajadzēja atgriezties pie ' savējiem, Kuzņecovam ar saviem biedriem — steigties uz rietumiem, uz Ļvovu. Mēs apkampāmies, saskūpstījāmies, un jau pēc brīža Nikolajs Kuzņecovs, mazliet saliecies pie zemajām durvīm, pirmais izgāja ārā.»

.. . Borisa Krutikova grupa aizgāja labi apbruņota, tēlojot banderiešu vienību, kas izpilda īpašu uzdevumu. Visi tās dalībnieki bija apgādāti ar nacionālistu dokumentiem, arī ar Ukrainas sacelšanās armijas vecāko kara skolas diplomiem. Ar tiem pašiem dokumentiem, kurus ieguva

nakts kaujā 19. decembrī. Un tomēr jau no paša sākuma viss norisēja ne tā$_r$ kā vajadzēja. Grupa varēja izlauzties līdz paredzētajam punktam tikai ar milzīgām pūlēm un visai prāviem zaudējumiem — ņemot vērā tās nelielo sastāvu. Kaujā krita arī vienīgais radists Burlaks. Jau viņa nāve vien izvirzīja nākamajiem izlūkiem Ļvovā daudz problēmu, jo radiosakari izlūkdarbā ir gandrīz vai pats

galvenais. Kāda jēga vērtīgai informācijai, ja to laikus nevar nogādāt savējiem?

Tikai 19. janvārī dzīvi palikušie Krutikova grupas partizāni nokļuva līdz Guta-Peņackas ciemam, kur nodibināja kontaktus ar nelielu poļu patriotu vienību, kuru vadīja Kazimirs Voicehovskis. Krutikovs nolēma kādu laiku apmesties Gūtā, tomēr divus izlūkus — Stepanu Pastuhovu un Mihailu Kobeļacki nosūtīja uz Ļvovu. Stepans Pastu-hovs nebija nejauši uzņemts grupā. Proti, viņš kādreiz bija strādājis Ļvovā par komunālās saimniecības inženieri, tāpēc lieliski pārzināja ne tikai pašu pilsētu, bet arī pazemes komunikācijas, ūdens apgādes un kanalizācijas sistēmu un daudz ko citu ļoti svarīgu.

Ieradušies Ļvovā (starp citu, ceļā viņiem vairākas reizes pārbaudīja dokumentus, taču tie nekādas aizdomas neizraisīja), Pastuhovs un Kobeļackis devās uz dažādām adresēm meklēt senus paziņas. Neveiksme sekoja neveiksmei: daži bija aizbraukuši jau pirms okupācijas, citi gājuši bojā, vēl citi — pārcēlušies uz laukiem. Gadījās arī tādi, kuri nekur nebija aizbraukuši un dzīvoja sveiki un veseli, bet tiem nevarēja uzticēties — viņi sadarbojās ar hitleriešiem.

Tikai pievakarē Stepanam Pastuhovam laimējās. Liča-kova ielā 4 viņš atrada senu darba biedru Rudenko, kas agrāk bija strādājis par ceļu inženieri. Pastuhovs runāja piesardzīgi, teica, ka kopā ar draugu evakuējies no Rov-nas, kur strādājis kara celtniecības kantorī, ka viņam viegli neklājoties, jo neesot Ļvovā kur dzīvot. Kādu laiku Rudenko piedāvāja palikt pie viņa, izteica nožēlu, ka nesen izīrējis vienu savu istabu. Tajā dzīvo divi brāļi — Vasilijs un Juliāns Dzjambas, vēl jauni puiši, neprecējušies.

Pēc ilgas «iztaustīšanas» Pastuhovs beidzot lika saprast, ka viņi ar biedru ir padomju partizāni, bet, protams, ne

vārda neminēja, kādā nolūkā ieradušies pilsētā. Rudenko to uzņēma bez kāda pārsteiguma: acīmredzot arī pats nojauta, kas īsti ir viņa senais paziņa. Un, tiklīdz saruna ievirzījās noteiktā gultnē, viņš bez aplinkiem pateica, ka Stepans pilnīgi var paļauties it visur uz viņa — Rudenko atbalstu.

Pastuhova pirmais lūgums bija palīdzēt saistīties ar uzticamiem cilvēkiem, pie kuriem varētu apmesties, pārgulēt. Rudenko padomā bija tādi cilvēki, viņš tūliņ Stepa-nam pateica dažu cilvēku adreses, par kuriem galvoja. Bet pēc tam ieteica pavērot viņa īrniekus — brāļus Dzjambas: viņaprāt, puiši neieredzēja vāciešus un tikai gaidīja izdevību, lai iekļautos aktīvā cīņā pret okupantiem. Rudenko, izrādījās, bija taisnība: brāļi Dzjambas patiešām bija noderīgi, viņi ar patiesu gandarījumu apņēmās izpildīt visus izlūku uzdevumus.

Pēc dažām dienām Vasilijs Dzjamba iepazīstināja Pas-tuhovu un Kobeļacki ar savu draugu Dzjuniku Pančaku (īstenībā viņa vārds bija Vladimirs, bet draugi viņu sauca tikai par Dzjuniku), kuram Nikolaja

ielā 23 bija lielisks dzīvoklis. Tam bija liela priekšrocība: dzīvoklim bija ne tikai atsevišķa ieeja no kāpņu telpas, bet papildu durvis no virtuves veda taisni bēniņiem. Tieši tas pirmām kārtām patika izlūkiem. Tagad, kad bija atrasts drošs miteklis, Pastuhovs un Kobeļackis varēja sākt pildīt sava uzdevuma galveno daļu. No rīta līdz vakaram viņi staigāja pa pilsētu un atzīmēja ienaidnieka militāros objektus: noliktavas, kazarmas, zenītbaterijas, karaspēka koncentrācijas vietas.

It sevišķi izlūkus, protams, interesēja centrālā stacija, bet tur iekļūt bez attiecīgiem dokumentiem bija grūti un riskanti. Vajadzēja kaut ko steidzami izdomāt. Stepans Pastuhovs pievērsa uzmanību daudzajiem «važoņiem» — mantu nesējiem, kuri stumdīja ratiņus. Ar tādiem ratiņiem nudien varēja iekļūt, kur vien vajag, — gan uzgaidāmajās telpās, gan uz peroniem.

Izlūki nekavējoties apturēja pirmo važoni, ko sastapa, un lika uzrādīt dokumentus. Važonis, noturējis viņus par policistiem, paklausīgi pasniedza apliecību un patentu par tiesībām strādāt. Rūpīgi izpētījis dokumentus un pēc tam uzdevis dažus jautājumus, Pastuhovs uzzināja, kādi dokumenti un kur viņiem jādabū. Un te viņiem izpalīdzēja Pančaks un Vasilijs Dzjamba, — pareizāk sakot, viņu

draugs, bijušais poļu armijas kapteinis Vladislavs Biks, kam bija ievērojama loma poļu patriotu pagrīdes organizācijā. Jau pēc divām dienām Biks sagādāja Pastuhovam un Kobeļackim vajadzīgās apliecības, kā arī patentus un ratiņu numurus.

Te vietā piebilst, kāpēc autori nolēma veltīt uzmanību Stepana Pastuhova un Mihaila Kobeļacka darbībai, kaut gan tai it kā nav tieša sakara ar grāmatas galvenā varoņa likteni. Vienībā «Uzvarētāji» darbojās arī daudzi citi lieliski izlūki patrioti. Diemžēl šajā grāmatā, kas veltīta Nikolajam Kuzņecovam, nav iespējams par visiem uzrakstīt, lai gan viņi to ir pelnījuši. Bet Pastuhovs un Kobeļackis darbojās Ļvovā tieši tajās dienās, kad tur pēdējos varoņdarbus veica Nikolajs Kuzņecovs. Ja apstākļi būtu sagadījušies citādi, viņi varētu darboties šajā pilsētā kopīgi, bet tā neiznāca, un neviens tur nav vainīgs. Bija karš...

... Pastuhova un Kobeļacka uzdevumā ietilpa ne vien izlūkošana, bet arī dažādas akcijas pret hitleriešu virsniekiem un kara administrācijas darbiniekiem.

... Pulkstenis bija apmēram deviņi vakarā, retie spuldžu stari tik tikko izspraucās cauri miklajai, drēgnajai miglai. Ielās gandrīz nebija cilvēku — vietējie iedzīvotāji šajā stundā vispār negāja āfā no mājām, arī paši vācieši pēdējā laikā centās lieku reizi nerādīties uz ielas.

Pastuhovs gāja pa priekšu. Kobeļackis — soļus četrus aiz viņa. Neaizejot līdz stacijai, Stepans uz tramvaja sliedēm ieraudzīja virsnieku — aviācijas majoru. Tas stāvēja stacijas laukuma vidū,

turēdams rokā nelielu čemodānu, un nedroši lūkojās visapkārt, it kā pārdomādams, kurp iet. Pastāvējis tā dažas minūtes, vācietis devās tieši uz to ielu, kur stūra mājas ēnā bija paslēpies izlūks. Majors pagāja Stepanam garām, tikko nepieskāries viņam ar savu čemodāniņu. Tajā pašā mirklī viens aiz otra sausi nosprakšķēja divi šāvieni.

Pastuhovs un Kobeļackis ātriem soļiem apgāja apkārt laukumā stāvošiem tukšiem sanitārajiem vagoniem un ielēca garām braucošajā tramvajā. Pēc visa spriežot, neviens nesekoja: acīmredzot nogalināto virsnieku uzreiz neatrada, bet atsevišķiem šāvieniem neviens pilsētā nepievērsa uzmanību.

Taču nākamajā naktī izlūkus tomēr tik tikko nepiemeklēja nelaime: žandarmi un ukraiņu policisti iebruka Pančaka dzīvoklī. Grūti pateikt, kas par cēloni bija šai vizītei: vai nu par aizdomīgajiem iemītniekiem bija sūdzējies kāds no kaimiņiem, vai arī viņus bija izsekojis gestapo slepenais aģents. Šā vai tā, bet divos naktī gestapo vieši skaļi dauzīja pie ārdurvīm. Un te nu noderēja dzīvokļa otrā izeja.

— Never vaļā, kamēr nebūsim uzkāpuši bēniņos, — Pastuhovs pačukstēja namatēvam.

Aši saģērbušies un paķēruši ieročus, izlūki uz pirkstgaliem sāka uzmanīgi kāpt augšā pa čīkstošajām kāpnēm. Pančaks apakšveļā, skaļi žāvādamies, gāja pie durvīm.

— Kas tur ir? — it kā samiegojies viņš jautāja.

— Taisi vaļā! Ātrāk! Ātrāk! — atskanēja aiz durvīm.

Dzjuniks atvēra. Priekšnamā tūdaļ ieklupa vairāki žandarmi un policisti. Par nelaimi, izlūki vēl nebija paguvuši paslēpties bēniņos. Pamanījis bēgļus, viens no policistiem ar pistoli rokā metās pie viņiem. Bet Pastuhovs reaģēja ātrāk: atskanēja šāviens — un policists novēlās no apakšējā pakāpiena uz virtuves grīdas. Apjukušie tvarstītāji panikā, cits citu grūstīdami, metās ārā.

Pančaks, izmantodams kņadu, tāpat neapģērbies arī uzskrēja bēniņos. Caur lūku visi trīs izlīda uz jumta un, slīdēdami pa nolaideno skārdu, aizrāpās tālāk no bīstamās vietas.

Pirmā doma Pastuhovam bija pēc iespējas ātrāk norāpties lejā un bēgt. Taču to, izrādījās, nevarēja izdarīt: pēc dažām minūtēm tvarstītāji bija attapušies un aplenkuši visu kvartālu. Izlūki zem haotiskas automātu uguns bija norāpojuši pa jumtiem kādus trīssimt metrus, kad Pančaks satvēra Kobeļacki aiz pleca.

— Kas ir?

Dzjunikam aiz aukstuma klabēja zobi. Ar grūtībām dabūdams vārdus pār lūpām, viņš teica:

— Tā ir vāciešu māja, te dzīvo tikai virsnieki vien.

Izlūkiem nekā vairāk nevajadzēja paskaidrot — lejā!

Caur lūku viņi iespraucās bēniņos.

Kamēr bēgļi taustīdamies pētīja savu nedrošo paslēptuvi, ielās

nemitējās šāvieni, paretam bija dzirdami granātu sprādzieni. Vācieši pārmeklēja kvartālu.

Absolūti visos dzīvokļos, visās mājās viņi ielauzās, izņemot to, kur slēpās izlūki. Tā kā tajā mita vienīgi hitleriešu virsnieki, tad arī viņiem nebija nekādu aizdomu.

Un tomēr drošības labad izlūkiem nācās nosēdēt bēniņos augu dienu. Tikai, kad iestājās krēsla, viņi klusi nokāpa pa papildu kāpnēm pagalmā, pārlēca pāri žogam un aizgāja uz Rudenko dzīvokli. Pančakam, kas bija bez virsdrēbēm, Pastuhovs bija iedevis savu garo mēteli, lai kāda nelūgta acs neredzētu, ka viņam nav virsdrēbju. Kājas Dzjuniks aptina ar Kobeļacka autiem.

Rudenko mājās izlūkus gaidīja nepatīkams pārsteigums — seši vācu kareivji, kas šeit bija izmitināti. Par laimi, nakts pagāja bez starpgadījumiem, bet no rīta Pastuhovs un Kobeļackis pārcēlās uz jaunu vietu — Lele-vela ielā 17 pie vecīšiem Šuškevičiem, kur viņi noīrēja kaktiņu līdz ar uzturu.

Jaunos iemītniekus Šuškeviči noturēja par parastiem stacijas mantu nesējiem un nekādu lieku interesi neizrādīja. Izlūki šeit nodzīvoja klusi un mierīgi nedēļu, darīdami savu darbu, kamēr Pastuhovam kaut kur Leģionu ielā piesējās špiks. Grūti pateikt, kas Stepana uzvedībā viņam likās aizdomīgs, bet kādas stundas trīs, lai arī kur gāja Pastuhovs, lai arī kādas cilpas meta, špiks viņam neatlaidīgi sekoja. Beidzot izlūkam tas apnika. Kaut Pastuhovam bija vismiermīlīgākie nodomi, bet laiks gāja, viņš bija nosalis, izsalcis, un te vēl «aste» ...

Pastuhovs steidzīgiem sodiem devās uz Krakovas tirgus pusi, bet no turienes — uz sagrautajiem bijušajiem ebreju kvartāliem. Aprēķins bija pareizs — šim baismajam rajonam, kur hitlerieši nošāva desmitiem tūkstošu cilvēku, visi gāja garām ar līkumu kā mēra apsēstam. Pastuhovs spēji nogriezās šaurā, tumšā ieliņā un aizstājās aiz stūra, sagatavojās šaušanai. Špiks, kā jau to varēja gaidīt, aizelsies izdrāzās no pagrieziena. Stepans izšāva gandrīz tieši virsū. Mājās viņš atgriezās jau bez starpgadījumiem.

Tajā pašā vakarā Kobeļackis Stepanam pastāstīja, ka ļaudis runājot, it kā hitlerieši nepārtraukti vedot kara inventāru un munīciju uz Strijas parku, un draugi nolēma nekavējoties pārbaudīt, vai tā ir taisnība. Patiešām, nākamajā rītā caur dzeloņstieplēm, kas nožogoja daļu parka, Stepans un Mihails ieraudzīja raksturīgās munīcijas kastu grēdas. Tagad atlika izdarīt tikai vienu ierakstu — vācu kareivja kalendāra lapiņas otrajā pusē uzvilkt dažus ķeksīšus, kas bija saprotami vienīgi Pastuhovam.

Taču izlūku kaujinieciskais gars nelika mieru un viņi nespēja aiziet no parka, neko neizdarījuši, jo viņiem bija piekodināts, ka jāsēj okupantu vidū panika. Turklāt izlūkiem bija pārtrūkuši sakari ar

vienību. Radists Bur-laks kritis. Tieši tādēļ hitleriešu apakšpulkvedis, kas nejauši soļoja pa taciņu, gribēdams saīsināt savu ceļu līdz kazarmai, tā arī palika guļam uz takas. Šoreiz šāva Kobe-ļackis.

Aizritēja divas dienas. Izlūki gāja garām teātrim. Pēkšņi kaut kur no aizmugures izdrāzās pelēka automašīna un, apšļākdama viņus ar dubļiem, aizjoņoja garām. Un Pastuhovam likās, ka viņš bija pazinis pasažieri virsnieka formas tērpā, kurš sēdēja priekšā blakus šoferim.

— Vai redzēji? — viņš klusi jautāja Kobeļackim. Tas pamāja ar galvu. — Viņš?

— Jā, Gračovs, — Mihails apstiprināja. — Nu tik jāgaida lielas lietas.

Ilgi gaidīt nenācās: pēc trim dienām Ļvovā, tāpat kā savā laikā Rovnā, valdīja neparasts satraukums. Tirgus laukumos un tramvajos, veikalos un pie laikrakstu kioskiem cilvēki cits citam stāstīja visfantastiskākos sīkumus par to, kā nezināms hauptmanis gaišā dienas laikā nogalinājis Galīcijas vicegubernatoru Baueru un guberņas pārvaldes prezidija kancelejas priekšnieku Šneideru.

Kas bija šis hauptmanis, no kurienes viņš uzradies, kāpēc šāva uz augstiem priekšniekiem — visādi minēja, taču neviens neko tuvāku nezināja.

Taču par vienu detaļu visi runāja vienādi: pirms haupt-. manis šāvis, viņš it kā pajautājis Baueram... kā viņu sauc! Pēc tam aizbraucis. Mierīgi iesēdies automašīnā, kas viņu turpat gaidījusi, un aizbraucis. Nav zināms, uz kurieni. Kā akā iekritis!

Izlūki gavilēja. Pēc tā, cik spīdoši bija veikta operācija, viņiem bija skaidrs, ka tas ir Gračova roku darbs. Tātad viņi pareizi sazīmējuši pelēkā «fiata» pasažieri.

13. februārī Pastuhovs uz ielas no zēna nopirka vietējo avīzi, ko vācieši izdeva ukraiņu valodā, un labpatikā izlasīja vēlīnu paziņojumu: «1944. gada 9. februārī vicegubernators doktors Otons Bauers, Galīcijas distrikta valdības šefs, krita par upuri boļševiku uzbrukumam. Kopā ar viņu miris viņa tuvākais darbinieks, uzticamais un nopelniem bagātais Galīcijas distrikta guberņas pārvaldes prezidija kancelejas priekšnieks apgabaltiesas padomnieks

doktors Heinrihs Šneiders. Viņi gājuši bojā par fīreru un impēriju.»

Avīžu zēns tā arī nesaprata, kāpēc diezgan drūma izskata tēvocis viņam pēkšņi par avīzi ielika sauja tik daudz naudas, cik viņš nenopelnīja pa visu dienu.

16. NODAĻA

Jauniņais pelēkais «fiats», ko Luckā dabūja no Vicenta Okorska, visādā ziņā apmierināja Ivanu Belovu. Nav vārdam vietas, automašīna bija lieliska. Pilnīgā braukšanas kārtībā, bāka līdz augšai pilna ar augstākā labuma benzīnu. Gaidot nepazīstamo hauptmani, poļi ar gudru ziņu bija paguvuši nomainīt mašīnas numuru. Vārdu sakot, transporta dēļ nekādi pārsteigumi nebija gaidāmi. Un patiešām, līdz Ļvovai Zīberts un viņa ceļabiedri nokļuva bez mazākās aizķeršanās. Bet te sākās grūtības. Pilsēta bija pārpārēm pilna ar virsniekiem, kara administrācijas darbiniekiem, policiju. Vilcieni no austrumiem atveda arvien jaunus un jaunus okupantus, kas bēga no Sarkanās Armijas.

Haoss un juceklis, kas valdīja Ļvovā, ja vien būtu droši dzīvokļi un stabili sakari, varētu tikai sekmēt uzdevumu izpildi, bet, ja tā visa nebija, kļuva par traucēkli, turklāt diezgan nopietnu. Stāvoklis bija šāds: neviena adrese, kuras Kuzņecovam iedeva pirms aizbraukšanas, nebija izmantojama, vajadzīgo cilvēku Ļvovā dažādu iemeslu dēļ nebija. Tas pats notika, arī apbraukājot dzīvokļus, kur agrāk mita Jana Kaminska radinieki un draugi. Situācija kļuva bīstama. To sarežģīja arī tas, ka hitlerieši, būdami bezspēcīgi ieviest kārtību savā aizmugurē, par savu vienīgo glābiņu uzskatīja represiju pastiprināšanu. Neskaitāmas patruļas ik uz soļa pārbaudīja dokumentus ne tikai vietējiem iedzīvotājiem, bet arī karavīriem — tvarstīja dezertierus.

Ļvovā pirmās dienas beigās Kuzņecovs noguris un noraizējies beidzot lika apturēt automašīnu pie pilsētas labākā restorāna «Žoržs».

— Ieiesim kaut vai paēst vakariņas, — viņš sadrūmis ieteica Kaminskim, — ko var zināt, varbūt laimējas.

Belovam kā kareivim restorānā, protams, iet neklājās, bet viņš zināja, ka biedri par viņu parūpēsies, un neko

daudz neskuma, ja viņam vajadzēs pāris stundu nīkt automašīnā — tāds jau ir šofera liktenis.

Kuzņecovs un Kaminskis, atdevuši pakalpīgajam šveicaram šineļus, iegāja gaišajā zālē un apstājās pie kolonnas, ar skatienu meklēdami brīvu galdiņu. Diemžēl pēc pulksten sešiem šajā restorānā brīvu galdiņu vairs nebija.

Tiesa, Nikolajs Kuzņecovs pamanīja divas brīvas vietas, bet pie šī galdiņa jau sēdēja pusmūža apakšpulkvedis. Pārāk augsta dienesta pakāpe, lai piesēstos pie viņa, ja nav pazīstami. Taču viņiem veicās. Acīmredzot viņi bija iepatikusies apakšpulkvedim, — iespējams, viņš šajā dzērāju jūklī bija pamanījis, ka viņi vienīgie bija skaidrā prātā. Šā vai tā, bet apakšpulkvedis ar galvas mājienu paaicināja Kuzņecovu un draudzīgi teica:

— Lūdzu, hauptmani, ja esat bez dāmām, varat sēsties klāt.

Kuzņecovs un Kaminskis tūdaļ izmantoja uzaicinājumu. Apakšpulkvedis bija cilvēks jau gados, noguris, ar neveselīgu sejas krāsu un uztūkumiem zem acīm. Uz galdiņa stāvēja gandrīz neskarta pudele sausā vīna. Apakšpulkvedis ēda vārītu vistu, — acīmredzot ievēroja diētu. Kuzņecovs ļoti ātri spēja uztvert pat nejauši sastapta cilvēka garastāvokli un tāpēc arī pasūtīja visai pieticīgas vakariņas un pudeli sausā vīna. Apakšpulkvedis prata novērtēt galda biedru delikātumu: viņu atturība, kas bija tik neparasta «Žoržā», viņam iepatikās.

— Vai nesen esat Ļvovā, hauptmani? — apakšpulkvedis jautāja.

— Mēs ar draugu tikko kā no Luckas, — Kuzņecovs nevilcinoties atbildēja.

— Frontinieks? — pamādams ar galvu, apakšpulkvedis norādīja uz Zīberta ordeņiem.

— Bijušais, — Kuzņecovs skumji noteica, — pēc diviem ievainojumiem dienu saimnieciskajā daļā.

Apakšpulkvedis līdzjūtīgi pasmaidīja.

— Saprotu jūs, hauptmani, es arī labprāt tagad atrastos priekšējās līnijās.

Aizvērpās saruna. Izrādījās, apakšpulkvedis ir vecs kadru virsnieks, piedalījies jau pirmajā pasaules karā. Viņš bija pietiekami gudrs cilvēks, lai saprastu, ka sakāve ir neizbēgami tuvu. Viņa blāvajās acīs, nervozajās roku kustībās bija kaut kas bezcerīgi skumjš. Viens apakšpulkveža dēls bija kritis Austrumu frontē, otrs pašā

Vācijā smagi ievainots ar angļu bumbas šķembu. Varēja nojaust, ka vecais virsnieks karu uzskata par bezjēdzīgu avantūru.

Tādus vīrus Kuzņecovs bija saticis starp vācu virsniekiem ne mazumu. Bet, kad tas pateica, kas viņš ir, Nikolajs Kuzņecovs ārkārtīgi izbrīnījās. Tā bija likteņa ironija, kas saveda viņu kopā ar cilvēku, kas būtībā viņam ir viens no visbīstamākajiem, — ar Ļvovas kara komandanta vietnieku. Ko dos izlrikam šī iepazīšanās? ...

Kad visi trīs bija paēduši vakariņas, apakšpulkvedis palūdza Zībertu izsaukt viņam pa telefonu no komandantūras automašīnu.

— Kādēļ jums gan jāgaida, apakšpulkveža kungs?! — Kuzņecovs iesaucās. — Mans «fiats» ir pie durvīm, es uzskatīšu par savu godu aizvest jūs līdz mājām.

Apakšpulkvedis bija ar mieru, tikai pavaicāja, vai viņš nevar būt kaut kā noderīgs.

— Ja nu vienīgi... — Zīberts it kā šaubīdamies vilcinājās. — Mēs esam Ļvovā pirmo reizi. Vai neieteiksiet kādu klusāku viesnīcu, kur dažas dienas varētu atpūsties?

Apakšpulkvedis iesmēj ās.

— Tas nav tik vienkārši tagad, mans jaunais draugs. Pilsēta ir pārpildīta — no pat pagrabiem līdz bēniņiem. Nokārtosim to citādi.

Tagad ir pārāk vēls, pārguliet ar savu ceļabiedru pie manife, bet rīt es jūs nosūtīšu uz komandantūras virsnieku viesnīcu. Esmu viens, sieva Vācijā, un vietas daudz ...

Kuzņecovs izskata labad, tomēr nepārspīlēdams atteicās no priekšlikuma. Taču apakšpulkvedis, kuram acīm redzami gribējās pavadīt vakara atlikušo daļu patīkamu sarunas biedru sabiedrībā, tomēr pierunāja viņu.

— Bet mūsu šoferis? — Kuzņecovs jautāja.

— Atradīsies vieta arī viņam. Pie garāžas ir neliela istabiņa.

Vakars dienesta savrupmājas mājīgajā viesistabā pagāja lieliski.

Un nedz apakšpulkvedis, nedz viņa raitnieks, pat ne Kaminskis neievēroja, ka Zīberts uz brītiņu atstāj istabu. Viņš izgāja priekštelpā, nogriezās pa gaiteni uz tualeti un... nemanāmi no neatplēstu un vaļēju aplokšņu kaudzītes, kas stāvēja uz galdiņa zem spoguļa, paņēma jau

iepriekš noskatītu papes kvadrātiņu. Tualetē viņš rūpīgi ielika to kabatas portfelī un pēc tam, nedaudz nogaidījis, atgriezās viesistabā. Tagad viņam bija ļoti vērtīgs dokuments — caurlaide uz pilsētas teātri, kur nākamajā dienā notika Ļvovas kara un civilās administrācijas apspriede. Referātu vajadzēja lasīt pašam Galīcijas gubernatoram Vehteram.

Nikolajs Kuzņecovs paņēma biļeti, nepavisam ne acumirkļa iedomas mudināts, nē, viņš apsvēra, ka ne ar ko neriskē: no sarunas viņam bija zināms, ka rīt apakšpulkvedis visu dienu dežurēs komandantūrā un ne uz kādu apspriedi, protams, neies. Tāpēc Kuzņecovs pamatoti domāja, ka apakšpulkvedim ne prātā neienāks meklēt kaut kur nozudušo viņam pilnīgi nevajadzīgo ielūgumu.

Nakts pagāja mierīgi, drīzāk gan tā bija Kuzņecova mūža pēdējā mierīgā nakts, katrā ziņā pēdējā nakts, kurā nedraudēja briesmas. Bet no rīta izlūki atstāja kara komandanta vietnieka māju, no sirds pateikdamies viņam par viesmīlību. Atvadīdamies apakšpulkvedis iedeva Zī-bertam norīkojumu uz viesnīcu un no bloknota izplēstu lapiņu ar sava personiskā tiešā telefona numuru.

Pirms pulksten astoņiem vakarā Kuzņecovs aizbrauca uz teātri (tieši šajā laikā Pastuhovs un Kobeļackis redzēja viņu uz ielas, bet Kuzņecovs viņus nepamanīja), bez kādas aizķeršanās izgāja cauri vairākām kareivju ķēdēm, apsēdās ērtā vietā parterā un... noklausījās pusotras stundas garo Vehtera lekciju, no kuras iegaumēja daudz interesantu sīkumu par hitleriešu plāniem Ļvovas rajona aizsardzībā. Šaut uz gubernatoru teātrī viņam neizdevās: pie prezidija no zāles nevienu nelaida klāt. Nākamajā dienā kancelejā, uz kurieni Kuzņecovs piezvanīja, lai ar rūpīgi pārdomātu ieganstu lūgtu audienci pie gubernatora, viņam pateica, ka tas saslimis un vismaz nedēļu uzturēsies mājās.

Vajadzēja uz vietas mainīt plānu.

... 1944. gada 9. februārī ap pulksten astoņiem no rīta pie Ivana Franko muzeja, gandrīz pretim Galīcijas vicegubernatora savrupmājai, apstājās pelēks «fiats». Acīmredzot kaut kas bija atgadījies ar motoru, jo, vairākas reizes bezsekmīgi mēģinājis no jauna iedarbināt automašīnu, kareivis šoferis izkāpa no tās, pacēla pārsegu un ilgu laiku rakņājās pa motoru. Pēc tam noklaudzēja dur-

tiņas — uz trotuāra izkāpa hauptmanis un laiski sāka strostēt šoferi. Otrs pasažieris acīmredzot bija nolēmis gaidīt automašīnas salabošanu, neizkāpjot no «fiata».

Pēc minūtēm piecām pie savrupmājas piebrauca garš melns «mersedess», bet tieši astoņos pa vārtiņiem uz ielas izgāja divi cilvēki. Viens — gados vecākais — ejot salīgi tina ap kaklu siltu vilnas šalli. «Mersedesa» šoferis pakalpīgi atvēra viņam durtiņas.

Hauptmanis pārstāja rāt savu šoferi un ātri pārgāja pāri ielai.

— Piedodiet, lūdzu, — viņš uzrunāja vecāko, — vai jūs esat doktors Bauers?

— Jā, — vicegubernators apstiprināja, beidzot aizpogājis nepakļāvīgo pogu pie kakla. — Kas par lietu?

Nepazīstamais hauptmanis aizbāza roku aiz šineļa un tūdaļ to izrāva. Viņam rokā blāvi ievizējās pistoles stobrs, nevis gaidītā aploksne. Noblīkšķēja divi šāvieni. Pēc tam gaisu pāršķēla automāta kārta: otrais pasažieris — gluži respektējama izskata jauns cilvēks — šāva uz sargu, kas stāvēja pie vicegubernatora savrupmājas, un melnā «mersedesa» šoferi.

Pirms šā rīta nejaušie agrīnie gājēji paguva aptvert, kas īsti noticis, pelēkais «fiats» jau bija pazudis bez pēdām. Uz ietves palika guļam tikai četri hitlerieši un... fantastiskas baumas kā sniega lavīna vēlās pāri pilsētai.

Īstenībā šis bija tas notikums, par kuru Pastuhovs un Kobeļackis izlasīja fašistu avīzelē. Priecīgi un lepni viņi atzīmēja sava biedra lielisko panākumu, — pie kinoteātra «jRia//o» nošaudami esesiešu leitnantu.

Pagāja divi mēneši. Naktī uz 10. aprīli padomju lidmašīnas pirmo reizi bombardēja fašistu kara objektus Ļvovā. Dienu iepriekš virs pilsētas parādījās sarkanzvaig-žņoto iznīcinātāju posms un nometa lapiņas. Padomju pavēlniecība brīdināja iedzīvotājus par gaidāmo uzlidojumu, lai viņi laikus varētu paslēpties drošās vietās. Lele-vela ielā 17 tāda droša vieta bija dziļais pagrabs ar biezām akmens sienām un pārsegumiem. Un neviens no iemītniekiem, kas šeit bija sapulcējušies, nenojauta, ka tieši no viņu mājas bēniņiem punktiņu un svītru valodā

steidzīgi ierunājās smails kā adata elektriskā lukturīša stars, kas nebija redzams ne no zemes, ne tuvējiem jumtiem, tikai no debesīm. Tas nervozi un uzstājīgi prasīja nomest bumbas šeit, šajā pilsētas

rajonā. Un padomju lidotāji, paklausīdami tā pašaizliedzīgajam aicinājumam, vadīja lidmašīnas tieši uz mērķiem un nosvērti nospieda bumbu metamo ierīču sviras. Laikam gan ne vienam vien no šiem lidotājiem sāpēs sažņaudzās sirds, iedomājoties tos, kuri tur, lejā, ienaidnieka ielenkumā, veica varoņdarbu, izsaukdami uguni uz sevi.

Pastuhovs un Kobeļackis bija labi izpētījuši gan pašu Lelevela ielu, gan apkārtējās ielas — Mohnatska, Koječa, Rutovska, Zimaroviča ielas. Viņu profesionālā atmiņa cieši iegaumēja arī degvielas noliktavu, karaspēka daļu atrašanās vietas, žandarmērijas kazarmas, vācu tipogrāfiju. Bumbas nokrita precīzi...

Nākamajās dienās Pastuhovs un Kobeļackis nodarbojās galvenokārt ar izlūkošanu: cītīgi novēroja karaspēka pārvietošanos, lauka telefona kabeļu ierīkošanu, izpētīja, kur izvietots garnizona štābs, atrada lielas noliktavas Goro-deckas ielā un Svētā Jura katedrālē. Viņi īpaši iegaumēja tos namus, zem kuriem vācieši lika mīnas. Šai ziņā izlūkiem ļoti palīdzēja tas, ka Pastuhovs lieliski orientējās pilsētas apakšzemes saimniecībā.

Pirmajā maijā izlūki nolēma pasniegt Dzimtenei pienācīgu dāvanu. Par diversijas objektu viņi izraudzījās Ļvovas dzelzceļa staciju. Viņiem laimējās: visi ceļi bija pilni ar ešeloniem. Šajā dienā stacijā stāvēja vairāki ešeloni ar karaspēku un munīciju, kas devās uz fronti pie Ternopoles un Brodiem.

Izlūki nolēma neiet projām no stacijas, kamēr nebūs sācies padomju aviācijas uzlidojums. Par to, ka 1. Maijā uzlidojums noteikti būs, viņi nešaubījās un turēja lukturīšus kaujas gatavībā.

Vērodami publiku uz perona un uzgaidāmajās telpās, Pastuhovs un Kobeļackis pamanīja augsta ranga ģenerāli, ko ielenca liela virsnieku svīta. Saskatījušies viņi bez vārdiem nolēma, ka neizlaidīs ģenerāli no redzes loka.

Pirmais padomju lidmašīnu vilnis pārvēlās pār staciju tik pēkšņi, ka hitlerieši nepaguva pat izziņot gaisa trauksmi. Lidmašīnas lidoja nelielā augstumā, un bumbu trie-

ciens bija maksimāli precīzs. Gaiss drebēja no spēcīgajiem sprādzieniem.

Vāciešu vidū izcēlās panika, bet, kad nodzisa elektrība, sākās īsts juceklis.

Saķērušies rokās, ar lukturīšiem apgaismodami ceļu, Pastuhovs un Kobeļackis devās līdzi pūlim, cenzdamies neatpalikt no ģenerāļa. Pie pagrieziena uz biļešu kasēm izlūkiem izdevās izlauzties cauri svītai. Nepacēlis rokas augstāk par vidukli, Kobeļackis izšāva uz ģenerāli, Pastuhovs — uz blakus stāvošo majoru. Tuvs bumbas sprādziens, zenītlielgabalu būkšķi, ielūzušo griestu brīkšķi noslāpēja klusos pistoļu šāvienus.

Kad Sarkanās Armijas karaspēks jau bija tieši pie Ļvo-vas,

partizānu vienības izlūkiem jau bija bagātīgas ziņas par pilsētas aizsardzības sistēmu. $o informāciju iespējami ātrāk vajadzēja nogādāt padomju pavēlniecībai. Taču izlūku pirmais mēģinājums pāriet frontes līniju nebija veiksmīgs. Tikai naktī uz 21. jūliju, kad 63. atsevišķā tanku brigāde, sagrāvusi vācu grupējumu pie Zlove-čas, uzsāka kauju pilsētas pievārtē no Zeļonaja Rogatkas puses, Pastuhovam un Kobeļackim izdevās izlauzties pie savējiem.

Padomju pulkvedis neticēja savām acīm, kad divi no-skranduši, bārdām noauguši cilvēki, kas brīnumainā kārtā bija uzradušies viņa štābā, sāka sīki jo sīki un kvalificēti zīmēt plānā fašistu aizsardzības nocietinājumus, mīnu laukus, ugunspunktus, štābus,% noliktavas, sakaru mezglus, mīnētās ēkas. Vēl vairāk — Pastuhovs un Kobeļackis piedāvājās pavēlniecībai aizvest simt automātistu pa pazemes ejām līdz pašam pilsētas centram, teātrim un Svētā Jura katedrālei. Pēc īsas kaujas, apdullušus no pēkšņā trieciena, vāciešus lielāko tiesu iznīcināja, bet daļu saņēma gūstā. Pastuhovs un Kobeļackis personiski bija iznīcinājuši vairāk nekā divus simtus hitleriešu, to skaitā piecu tanku «tīģeru» apkalpes. Viņu savāktā informācija patiešām bija nenovērtējama, elektriskie vadi, kuri bija pievienoti spēcīgām fugasa bumbām, tika laikus pārgriezti, un neviena ēka, ko vācieši bija mīnējuši, netika uzspridzināta.

27. jūlijā seno Ukrainas pilsētu pilnīgi atbrīvoja no vācu fašistiskajiem iebrucējiem. Taču Nikolajs Kuzņecovs nenodzīvoja līdz šai dienai, kurā viņam būtu palikuši trīsdesmit trīs gadi...

17, NODAĻA

Līdz pat šim laikam mēs pilnīgi precīzi nezinām visus apstākļus, kādos gāja bojā Nikolajs Kuzņecovs. Pārāk vētraini notikumi plosīja zemi, kur pagāja viņa mūža un cīņas pēdējās dienas, pārāk skopas un daudzējādā ziņā pretrunīgas ir līdz mūsu dienām saglabājušās dokumentu liecības. Taču mēs zinām galveno — Nikolajs Kuzņecovs nomira, tāpat kā dzīvoja, — kā varonis.

Pēc Bauera un Šneidera nošaušanas Kuzņecovs, Kamin-skis un Belovs Ļvovā vairs nevarēja palikt. Šeit tuvumā nebija drošās «Mazās zemes» — savas partizānu bāzes, pašā pilsētā nebija ne stabilu sakaru, ne dzīvokļu, kur varētu pavadīt bīstamās dienas pēc atentāta. Bet Kuzņecovs nešaubījās, ka pa pēdām nezināmajam hauptmanim un viņa ceļabiedriem, kas bija nogalinājuši vicegubernatoru un kancelejas priekšnieku, tiks raidīti visi Ļvovas gestapo un žandarmērijas spēki. Vajadzēja iet projām, turklāt nekavējoties. Bet tikt ārā no pilsētas nebija tik viegli, tas prasīja trīs dienas, un ir pamats domāt, ka tieši Nikolajs Kuzņecovs un viņa draugi šajās pašās dienās nogalināja (acīmredzot, kad viņus mēģināja aizturēt) divus gestapo darbiniekus. Katrā ziņā fašistu eksperti kriminālisti konstatēja, ka 7,65 mm pistoļu čaulas, kuras atrada pie nogalinātajiem gestapoviešiem, ir identas divām čaulām, kuras bija zemē pie Bauera un Šneidera līķiem.

Mums ir zināms arī incidents, kas notika ar izlūkiem 12. februārī astoņpadsmit kilometrus no Ļvovas, pie ceļa barjeras pirms Kuro vicu ciema. Šeit pelēko «fiatu» apturēja lauka žandarmērijas postenis, lai pārbaudītu dokumentus. Majors — posteņa priekšnieks — ilgi pētīja hauptmaņa Zīberta apliecību, un Nikolajs intuitīvi nojauta draudošās briesmas.

— Dīvaini, ļoti dīvaini... — majors nomurmināja.

— Kas par lietu, majora kungs? — Zīberts jautāja.

— Jūsu norīkojumā nav Ļvovas komandantūras ieraksta par izbraukšanu.

Majoram bija taisnība: tāda ieraksta nebija un nevarēja būt. Kuzņecovs saprata, ka jārīkojas nekavējoties un enerģiski: acīmredzot žandarms tur hauptmani aizdomās par neseno Bauera un Šneidera nogalināšanu; viņam, tāpat kā visam drošības dienestam, bija rīkojums aizturēt

visus aizdomīgos. To visu Nikolajs Kuzņecovs apsvēra momentāni. Ar acs kaktiņu viņš redzēja, ka kareivji, nepievērsdami uzmanību tam, ka viņu komandieris pārlieku ilgi runā ar kaut kādu hauptmani, pacēla uz augšu svītrotās barjeras galu, lai izlaistu jau pārbaudīto pretimbraucošo automašīnu.

Nākamajā mirklī Kuzņecovs izšāva uz majoru. Kamin-skis ar

automāta kārtu uz vietas noguldīja trīs žandarmus, bet Belovs līdz galam nospieda gāzes pedāli. .. Bēgļiem nopakaļ arī atskanēja šāvieni: dzīvi palikušie žandarmi centās izlabot savu kļūdu. Vairākas lodes ietriecās pakaļējā ritenī. «Fiats» nosēdās un, tik tikko neapvēlies, ieripoja grāvī.

— Atstāj mašīnu! — Kuzņecovs pavēlēja. — Ejam uz mežu.

Hauptmaņa Paula Vilhelma Zīberta karjera tajā dienā beidzās. Kuzņecovs nevarēja būt pārliecināts, ka žandarmērijas majors, kas pārbaudīja viņa dokumentus, ir miris, viņš varēja būt tikai ievainots, bet tas nozīmēja, ka Zīberta dokumenti vairs nav derīgi. Nu ko, hauptmanis Pauls Vilhelms Zīberts savu bija paveicis ... Bet vēl taču bija padomju izlūks Nikolajs Kuzņecovs, kuram, ja nu reiz visas kārtis sajauktas, tagad vajadzēja tikt pāri frontes līnijai.

Vairākas dienas Kuzņecovs, Kaminskis un Belovs klīda pa Ganovičas mežu, cerēdaijii sastapt vienības izlūkus, un beigu beigās tiešām sastapās ar vairākiem partizāniem no Krutikova grupas, ko vadīja Vasilijs Drozdovs un Pristups. Tikšanās bija priecīga, taču Drozdovam un Pristupam nebija sakaru ar vienības galvenajiem spēkiem.

Nikolajs Kuzņecovs pastāstīja biedriem visu to, kas pēdējā laikā bija noticis. Tiesa, viņš nezināja, kas bija žandarms, kuru viņš nošāva Kurovicos, bet mēs vēlāk to uzzinājām no ziņojuma, ko atrada starp gestapo dokumentiem. Turpat bija arī ziņojums par ceļmalā pamesto automašīnu. «No šīs automašīnas,» bija teikts ziņojumā, «,12. II 44. Kurovicos tika nogalināts lauka žandarmērijas majors Kanters. Šāvēji aizbēga.»

Ar lielu prieku Kuzņecovs pavēstīja draugiem (viņi mežā to vēl nezināja), ka Sarkanās Armijas karaspēks jau atbrīvojis Rovnu, Zdolbunovu un Lucku.

Drozdovs un Pristups centās pierunāt Nikolaju palikt viņu grupā, bet viņš atteicās. Kuzņecovs negribēja vairāk gaidīt un nolēma patstāvīgi kopā ar Kaminski un Belovu izlauzties līdz Sarkanajai Armijai. Dažas dienas viņi atpūtās. Acīmredzot tieši tad Kuzņecovs uzrakstīja raportu vienam no padomju izlūkdienesta vadītājiem, tajā sīki izklāstīdams visu savu darbību ienaidnieka aizmugurē. Raportu viņš parakstīja lakoniski: «Pūka» («Пух»); ar šo koda nosaukumu Kuzņecovs toreiz tika minēts slepenajos dokumentos. Aploksni ar raportu viņš iebāza svārku krūš-kabatā.

Kā jau īsts izlūks, Kuzņecovs paredzēja visu, arī iespējamo nāvi no padomju karavīra lodes — tas nevarēja zināt, ka cilvēks, kuram mugurā nīstamais fašistu formas tērps, īstenībā ir tās pašas lielās zemes karavīrs. Kuzņecovs nosprieda: ja viņam arī nāksies mirt tādā rūgtā nāvē, tad, atraduši raportu, vismaz apglabās viņu kā savējo.

Kādu nedēļu Kuzņecovs, Kaminskis un Belovs klīda pa mežiem,

cenzdamies tuvoties frontes līnijai. Marta pirmajās dienās viņi sasniedza Boratinas ciemu.

Tieši šeit izlūki uzdūrās nacionālistu bandai — tie bija pārģērbušies padomju karavīru formas tērpos...

Sapratis traģisko kļūdu, Kuzņecovs norāva no jostas smago prettanku granātu. Atskanēja apdullinošs sprādziens ...

... Pēc dažām dienām pazīstams ukraiņu buržuāzisko nacionālistu pārstāvis satikās ar vienu no Galīcijas apvidus drošības policijas priekšniekiem un paziņoja, ka viņa ļaudis arestējuši trīs padomju izlūkus, kas atrodas stingrā apsardzībā.

Kā pierādījumu teiktajam nodevējs parādīja raportu, ko bija rakstījis Nikolajs Kuzņecovs. Un tikai tad fašistu slepenais dienests uzzināja, ka mīklainais virsnieks, kas Rovnā nogalinājis impērijas padomnieku ģenerāli Gēlu, Ukrainas augstāko tiesnesi Funku, saņēmis gūstā grāfu Hānu un apakšpulkvedi Raisu, nolaupījis ģenerāli Ilgenu no viņa paša savrupmājas, nošāvis Ļvovā vicegubernatoru Baueru un doktoru Šneideru, ieguvis un nodevis Sarkanās Armijas pavēlniecībai daudz slepenu militāro ziņu, īstenībā ir padomju izlūks. Gestapo rokās bija tikai raports. Bet tas alka dabūt dzīvu Zībertu. Banderietis

apsolīja atdot vāciešiem notvertos izlūkus, tikai ne par velti. Vācieši apmierināja banderiešu lūgumu, un tad viņi, lai neatklātu, ka melojuši, pēc divām nedēļām paziņoja gestapo: padomju izlūki esot nošauti, jo mēģinājuši bēgt.

1944. gada 5. novembrī ar PSRS Augstākās Padomes Prezidija Dekrētu par īpašo uzdevumu priekšzīmīgu izpildi ienaidnieka aizmugurē un par parādīto drosmi un vīrišķību Nikolajam Kuzņecovam pēc nāves piešķīra Padomju Savienības Varoņa nosaukumu.

Cīņu biedri piecpadsmit gadus ilgi meklēja Nikolaja Kuzņecova pēdas, līdz Boratinas ciema nomalē atrada viņa kapu. Varoņa mirstīgās atliekas pārveda uz Ļvovu un apglabāja ar militāru godu Slavas kurgānā.

Nikolajs Kuzņecovs dzīves laikā nepaguva saņemt nevienu no viņam piešķirtajiem augstajiem apbalvojumiem. Vislielākais apbalvojums viņam ir nemirstība tautas piemiņā.

N. KUZŅECOVA DZĪVES UN DARBĪBAS GALVENIE DATI

1911. gada 27. jūlijs — Sverdlovskas apgabala Talicas rajona Zirjan-kas ciemā piedzima Nikanors (Nikolajs) Kuzņecovs.

1918. gada rudens — Nikolajs Kuzņecovs iestājās Zirjankas pamatskolas pirmajā klasē.

1926. gada 23. jūnijs — Nikolajs Kuzņecovs pabeidza Talicas septiņgadīgo skolu.

Rudens — Iestājās Tjumeņas lauksaimniecības tehnikuma agronomijas nodaļas pirmajā kursā.

23. novembris — Uzņemts VĻKJS par biedru.

1927. gada rudens — Pēc tēva nāves N. Kuzņecovs atgriežas Talicā un iestājas Talicas mežsaimniecības tehnikumā.

1930. gada pavasaris — N. Kuzņecovs sāk strādāt Komi-Permiešu apvidus pilsētā Kudimkarā par mežsaimniecības taksatora palīgu.

1932. gada vasara — N. Kuzņecovs iestājas Sverdlovskas Industriālā institiīta neklātienes nodaļā (vēlāk pāriet uz vakara nodaļu).

1934. gada 11. jūlijs — N. Kuzņecovs, pārcēlies dzīvot uz Sverdlovsku, sāk strādāt Sverdlovskas mežsaimniecības trestā par statistiķi.

1935. gada pavasaris — N. Kuzņecovs strādā par rasētāju Verhisetas metalurģiskajā rūpnīcā.

5. maijs — Sāk strādāt Urālu mašīnbūves rūpnīcas konstruktoru nodaļā par rasējumu sadalītāju.

1938. gada pavasaris — N. Kuzņecovs sāk pildīt īpašus uzdevumus valsts drošības garantēšanā.

1942. gada pavasaris — vasara — N. Kuzņecovs gatavojas izlūkdarbam ienaidnieka aizmugurē.

25. augusts — N. Kuzņecovs desantējas ienaidnieka aizmugurē, rajonā, kur izvietojusies īpašā partizānu vienība, kuru komandē pulkvedis D. Medvedevs.

25. oktobris — 1. novembris — Leitnants Pauls Vilhelms Zīberts pirmo reizi ierodas Rovnā un uzsāk izlūkdarbību.

Decembris — 1943. gada februāris — N. Kuzņecovs komandē vairākus «kustīgos slēpņus» uz Rovnas—Kijevas šosejas. Kādā no šīm operācijām saņēma gūstā majoru grāfu I-Iānu un impērijas sakaru dienesta padomnieku apakšpulkvedi fon Raisu, no kuriem precīzi uzzināja, ka Viņņicas tuvumā atrodas Hitlera lauka mītne.

1943. gada janvāris — februāris — N. Kuzņecovs no Rovnas nosūta uz Centru izlūkošanas ziņas par hitleriešu mēģinājumiem

atbrīvot pie

Staļingradas ielenkto karaspēka grupējumu un par turpmākās aizsardzības plāniem šajā un tuvējos frontes iecirkņos.

5. marts — Divdesmit trīs partizāni, kurus vada N. Kuzņecovs, Hatiņas ciemā sagrauj nacionālistu slēpni, kurā bija 170 cilvēku.

31. maijs — N. Kuzņecovs dabū audienci pie Ukrainas reihskomisāra un Austrumprūsijas gauleitera Ēriha Koha. Audiences laikā viņš uzzina, ka fašistu virspavēlniecība gatavo lielu uzbrukumu Kurskas lokā (operācija «Citadele»),

20. septembris — N. Kuzņecovs Rovnā nogalina impērijas finansu padomnieku ar ministra tiesībām ģenerāli Gēlu un majoru Vin-teru.

20. oktobris — N. Kuzņecovs izdara atentātu pret valdības prezidentu ģenerāli Dargelu (viņš tiek smagi ievainots un kontuzēts).

29. oktobris — N. Kuzņecovs likvidē gestapo aģentu majoru Hetelu.

10. novembris — Nikolajs Kuzņecovs, Nikolajs Strutinskis, Roberts Glāss un pagrīdnieks Ivans Korickis izdara atentātu pret vienu no Koha vietniekiem — «Paciņu ūtrupes» vadītāju kreisleiteru, ģenerāli Kurtu Knutu (smagi ievaino).

15. novembris — N. Kuzņecovs komandē izlūku grupu, kura izzog no personiskās mājas Austrumu karaspēka komandieri ģenerāli fon Ilgenu un Koha personisko šoferi Granavu.

16. novembris — N. Kuzņecovs Ukrainas augstākās vācu tiesas namā nogalina galveno tiesnesi ģenerāli Alfrēdu Funku.

26. decembris — Par speciālo kaujas uzdevumu priekšzīmīgu izpildi vācu fašistisko iebrucēju aizmugurē un par parādīto drosmi un vīrišķību N. Kuzņecovs apbalvots ar Ļeņina ordeni.

1944. gada 15. janvāris — N. Kuzņecovs no jauna dodas uz Ļvovu Jana Kaminska un Ivana Belova pavadībā.

9. februāris — N. Kuzņecovs Ļvovā nogalina Galīcijas vicegubernatoru Otonu Baueru un guberņas pārvaldes kancelejas priekšnieku Heinrihu Šneideru. Vēlāk nogalina divus gestapo aģentus.

12. februāris — Netālu no Ļvovas, Kuro vicu ciemā, N. Kuzņecovs nogalina kara patruļas priekšnieku majoru Kanteru un kopā ar saviem ceļabiedriem dodas mežā, lai pārietu frontes līniju un sagaidītu Sarkanās Armijas priekšējās daļas.

Marta sākums — Nikolajs Kuzņecovs, Jans Kaminskis un Ivans Belovs gāja bojā Ļvovas apgabala Brodu rajona Boratinas ciemā.

5. novembris — Ar PSRS Augstākās Padomes Prezidija Dekrētu par īpašo uzdevumu priekšzīmīgu izpildi ienaidnieka aizmugurē un par parādīto drosmi un vīrišķību Nikolajam Kuzņecovam pēc nāves piešķirts Padomju Savienības Varoņa nosaukums.

SATURS

1. NODAĻA
2. NODAĻA
3. NODAĻA
4. NODAĻA
5. NODAĻA
6. NODAĻA
7. NODAĻA
8. NODAĻA
9. NODAĻA
10. NODAĻA
11. NODAĻA
12. NODAĻA
13. NODAĻA
14. NODAĻA
15. NODAĻA
16. NODAĻA
17. NODAĻA

л. Лукин, Т. Гладков
НИКОЛАЙ КУЗНЕЦОВ
Издательство «Лиесма» Рига 1975
На латышском языке
Серия «Жизнь замечательных людей»
Перевод с русского Лауры Риекстинь
Художник А. К рее л ш ьш

notes

1

Šeit un turpmāk dialogi veidoti, izmantojot N. Kuzņecova un A. Lukina sarunas, dokumentus un notikumu dalībnieku atmiņas.

2

Ne tik skaļi, ārsta kungs! (Vācu vai.)

3

VK(b)P biedrs N. Kuzņecovs nebija.

4

Esesiešu dienesta pakape, kas atbilst majora pakāpei armijā

5

Tā paša 20. aprīļa vakarā pēkšņi aizdegās un līdz pamatiem nodega lielas noliktavas Rovnas dzelzceļa stacijā. Vienībā bija neizˆ pratnē: nevienam izlūkam šāds uzdevums nebija dots. Kā noskaidrojās, arī pilsētas pagrīdniekiem ar to nebija nekāda sakara. Tikai pēc krietna laika Vasilijs Galuzo un Nikolajs Kuļikovs, kuri vēlāk krita varoņa nāvē, atzinās, ka aizdedzinājuši noliktavas uz savu roku. To nezinādams, Kuzņecovs ilgu laiku priecājās, ka «atradušies braši puiši, kas pasnieguši fīreram dzimšanas dienā labu dāvanu».

6

1944. un 1945. gadā Polijas armijas kapteinis Mečislavs Stefaņskis piedalījās kaujās par savas dzimtenes atbrīvošanu. Ļeņina ordeņa un daudzu Polijas apbalvojumu kavalieris patlaban dzīvo Elkā (Polijas Tautas Republikā).

7

L. Lisovska un M. Mikota gāja bojā 1944. gada 26. oktobrī, jau pēc Sarkanās Armijas atnākšanas, no ienaidnieka rokas. Pēc nāves viņas apbalvotas ar 1. pakāpes Tēvijas kara ordeni.